

**Uniwersytet Ekonomiczny
w Poznaniu**

Wydział Zarządzania

Katedra Systemów i Technik Zarządzania

Krzysztof Rogala

**UWARUNKOWANIA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
W OBSZARZE MIKROPRZEDSIĘBIORSTW
NA PRZYKŁADZIE MIASTA LESZNO**

ROZPRAWA DOKTORSKA

**Promotor
Prof. dr hab. Tadeusz Mendel**

Poznań 2011

Spis treści

Wprowadzenie	5
Rozdział 1.: Teoretyczne podstawy przedsiębiorczości	
1.1. Przedsiębiorczość. Przedsiębiorca. Przedsiębiorstwo	11
1.1.1. Przedsiębiorczość.....	11
1.1.2. Przedsiębiorca	18
1.1.3. Przedsiębiorstwo	25
1.2. Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości	28
1.2.1. Uwarunkowania osobowościowe.....	30
1.2.2. Uwarunkowania lokalne	31
1.2.3. Uwarunkowania ekonomiczne.....	33
1.2.4. Uwarunkowania prawne	34
1.2.5. Uwarunkowania społeczno - kulturowe.....	36
1.3. Zmiany innowacyjne w procesie przedsiębiorczości	37
1.3.1. Innowacje - próba definicji i charakterystyki ich źródeł	37
1.3.2. Proces wdrażania zmian innowacyjnych w przedsiębiorstwie	42
1.3.3. Reorganizacja jako radykalna zmiana procesów	46
1.3.4. Czynniki warunkujące sukcesy i porażki reorganizacji w przedsiębiorstwach.....	52
1.4. Przedsiębiorczość jako proces	55
1.4.1. Wzorce przedsiębiorczości	55
1.4.2. Proces przedsiębiorczości	58
1.4.3. Systematyka przedsiębiorczości	63
1.4.4. Znaczenie procesu przedsiębiorczości dla rozwoju społecznego	68
Rozdział 2.: Rozwój przedsiębiorczości w Lesznie w latach 1989 - 2009	
2.1. Potencjał gospodarczy i społeczny miasta.....	70
2.2. Rozwój potencjału gospodarczego miasta w latach 1989 - 2009	72
2.2.1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie Leszna w ramach systemu REGON w latach 1989 - 2009	72
2.2.2. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie Leszna w ramach systemu REGON z podziałem na sekcje PKD.....	75

2.2.3. Stowarzyszenia, Fundacje, Spółdzielnie.....	79
2.2.4. Spółki prawa handlowego.....	81
2.2.5. Klasyfikacja podmiotów gospodarczych według klas wielkości.....	83
2.3. Wybrane wskaźniki rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie	85
2.3.1. Bezrobocie	85
2.3.2. Współczynnik przedsiębiorczości.....	88
2.3.3. Podmioty nowo zarejestrowane i wyrejestrowane.....	91
2.3.4. Potencjał akademicki Leszna.....	92
2.4. Instytucje i działania wspierające rozwój przedsiębiorczości w Lesznie.....	93
2.4.1. Centrum Innowacji i Transferu Technologii.....	93
2.4.2. Regionalna Izba Przemysłowo - Handlowa.....	95
2.4.3. Projekt RUnUP. Rola szkół wyższych w rozwoju gospodarczym miast.....	96
2.4.4. Inkubator Przedsiębiorczości.....	98

Rozdział 3.: Metodologiczne aspekty prowadzonych badań

3.1. Charakterystyka obszaru badawczego.....	100
3.1.1. Wstępna identyfikacja obszaru badawczego	100
3.1.2. Cele i problemy badawcze	103
3.1.3. Zmienne i ich wskaźniki	105
3.2. Metodyka i organizacja prowadzonych badań	107
3.2.1. Przegląd metod i narzędzi badawczych w oparciu o dotychczasowe badania w obszarze przedsiębiorczości	107
3.2.2. Metodyka badań własnych.....	113
3.2.3. Organizacja badań empirycznych.....	116

Rozdział 4.: Realizacja procesu przedsiębiorczości

przez mikroprzedsiębiorstwa w Lesznie

4.1. Charakterystyka przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa	122
4.1.1. Charakterystyka przedsiębiorców według wieku i płci	122
4.1.2. Charakterystyka badanych mikroprzedsiębiorstw	124
4.1.3. Forma własności i charakter prawny badanych podmiotów.....	129
4.2. Rozwiązania organizacyjne i zarządcze	133
4.2.1. Motywacja w realizacji pomysłu przedsiębiorczego	133
4.2.2. Bariery rozwoju oraz czynniki ułatwiające rozwój mikroprzedsiębiorstw	140

4.2.3. Metody i koncepcje zarządzania stosowane w mikrofirmach	147
4.3. Ocena uwarunkowań rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie	151
4.3.1. Rozwiązania infrastrukturalne	151
4.3.2. Środowisko biznesu	154
4.3.3. Środowisko lokalne.....	157
4.3.4. Jakość życia	160
4.4. Aktywność inwestycyjna i innowacyjna mikroprzedsiębiorstw.....	164
4.4.1. Czynniki proinwestycyjne i źródła finansowania inwestycji.....	164
4.4.2. Rola państwa w rozwoju mikroprzedsiębiorstw	168
4.4.3. Rozwiązania innowacyjne w badanych mikroprzedsiębiorstwach.....	170
4.5. Perspektywy rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie	173
Zakończenie	177
Bibliografia	181
Spis schematów	192
Spis tabel	193
Spis wykresów	195
Aneks	198

Wprowadzenie

Zmiana sytuacji politycznej po roku 1989 doprowadziła do poważnych przeobrażeń w polskim systemie prawa, co miało swoje przełożenie na funkcjonowanie gospodarki, a w konsekwencji zmianę jej modelu. Powstanie wolnego rynku zdeterminowało zmianę struktury podmiotów gospodarczych, a szczególnie modelu własności. W następstwie tych zdarzeń miał miejsce dynamiczny rozwój prywatnych podmiotów gospodarczych, szczególnie średnich i małych przedsiębiorstw przy jednoczesnej restrukturyzacji przedsiębiorstw publicznych. Zmiany te przyniosły ze sobą poważne konsekwencje dla całego kraju, ale także dla lokalnych środowisk i miejscowości. Jedną z takich miejscowości jest Leszno, które jako miasto wojewódzkie, a po reformie samorządowej w 1999 roku centralne miasto subregionu leszczyńskiego, stanowi klasyczny przykład środowiska gospodarczego poddanego na przestrzeni ostatnich lat wpływom zmian modelu gospodarczego. Konsekwencje oraz przebieg tych zdarzeń w ostatnim dwudziestoleciu stają się przyczynkiem do dokonania analizy rozwoju przedsiębiorczości i jego uwarunkowań. Nieustanne zmiany powodują, iż przedsiębiorcy stają w obliczu coraz to bardziej znaczących problemów gospodarczych, które mogą zagrażać rozwojowi ich inicjatyw, a w konsekwencji rozwojowi społecznemu. To właśnie wspomniany rozwój¹ od zarania dziejów stanowi podstawę egzystencji społeczności ludzkich.

Na szczególną uwagę w tym obszarze zasługują małe przedsiębiorstwa. Do roku 1989 drobna przedsiębiorczość była niedoceniana, przy tym ograniczana i skazywana na egzystencję w „szarej strefie”. W ostatnim dwudziestoleciu w Polsce nastąpiła radykalna zmiana modelu przedsiębiorczości. Towarzyszące temu przeobrażenia społeczno – polityczne doprowadziły do otwarcia i integracji gospodarki polskiej z gospodarkami światowymi. Szczególnie doniosłym wydarzeniem było przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Zachodzące procesy, skłaniają do głębszej refleksji nad znaczeniem i rolą przedsiębiorczości we współczesnym świecie.

¹ Poprzez rozwój rozumie się proces stopniowych zmian, przeobrażeń prowadzących do ulepszenia czegoś, osiągnięcia doskonalszej lub bardziej złożonej formy, [w:] E. Sobol (red.), *Słownik języka polskiego*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2003r., s. 877.

Przedsiębiorczość, w świetle literatury przedmiotu, stanowi zagadnienie bardzo obszerne o charakterze interdyscyplinarnym. Wielowątkowość tej problematyki przesądza o bogactwie poglądów naukowych na temat przedsiębiorczości, przedstawianych w wielu kontekstach interpretacyjnych. Przedsiębiorczość ponadto, jest pojęciem charakteryzowanym w świetle licznych kontekstów znaczeniowych. Od kiedy stała się przedmiotem dociekań naukowych jej definiowanie wywołuje szerokie dyskusje i skłania do poszukiwania odpowiedzi na pytanie: „Czym ona jest w praktyce?” Klasyczna ekonomia z A. Smithem na czele pomijała to zagadnienie. W ramach pierwotnych koncepcji rynkowych, przedsiębiorca był tylko źródłem kapitału. Spojrzenie na jego rolę zaczęło się zmieniać na przełomie XIX i XX wieku, za sprawą A. Marshalla, który obok klasycznych czynników produkcji, (ziemi, pracy i kapitału), zaczął zwracać szczególną uwagę na organizację, a w ramach niej na kluczową rolę przedsiębiorcy w procesie gospodarowania. Na podkreślenie zasługują prace F. Knighta akcentującego funkcję ryzyka w przedsiębiorczości, czy też J. Schumpetera podnoszące rolę innowacji w rozwoju podmiotów gospodarczych. Bliskie J. Schumpeterowi poglądy na formułę przedsiębiorczości reprezentowali także L. Mises i M. Kirzner. W ich ocenie, u podstaw sukcesu przedsiębiorczego leży zdolność do wykorzystania uwarunkowań rynkowych.

Rozważania teoretyczne i studia literaturowe stały się inspiracją do poszukiwania odpowiedzi na pytanie o współczesny model przedsiębiorczości i czynniki warunkujące jej rozwój w praktyce. Zgłębiając zagadnienie przedsiębiorczości można dojść do wniosku, iż jest ona czymś naturalnym w dzisiejszym życiu gospodarczym i przychylając się do tezy M. Bratnickiego, można powiedzieć, że „wchodzimy w erę, gdzie przedsiębiorczość jest nie tyle królem, co dyktatorem życia gospodarczego²”.

Zmiany modelu przedsiębiorczości sugerują przyjęcie takiego stanowiska, w ramach którego jest ona rozumiana jako nieustanny proces inicjowania i wprowadzania zmian, zanikających okresowo do czasu pojawienia się nowych inicjatyw. Koncepcja ta stanowi założenie konstrukcyjne pracy, traktujące przedsiębiorczość jako proces, na który składa się twórcza inicjatywa przedsiębiorcy, uwarunkowania realizacyjne podejmowanych przedsięwzięć, a także w konsekwencji efektywność działania³.

² M. Bratnicki, *Przedsiębiorczość i przedsiębiorcy współczesnych organizacji*, Wydawnictwo AE, Katowice 2002, s. 14.

³ Koncepcja własna autora w oparciu o studia literaturowe.

Założenie to odnosi się bezpośrednio do modelu procesu przedsiębiorczości zaproponowanego przez W. Adamczyka, składającego się z pięciu etapów⁴:

- ✓ Pomysł innowacyjny;
- ✓ Motywacja;
- ✓ Środki realizacyjne;
- ✓ Realizacja;
- ✓ Efekt rynkowy.

Dokonując analizy powyższego modelu przedsiębiorczości zwrócono uwagę na jego funkcjonowanie szczególnie na płaszczyźnie mikroprzedsiębiorstw. Przede wszystkim dostrzeżono potrzebę wzmocnienia skuteczności realizacji procesu przedsiębiorczości przez te podmioty, zwłaszcza w obszarze „środków realizacyjnych”. Mikrofirmy ze swej istoty są w stanie reagować szybciej na zmieniające się warunki rynkowe, jednak bardzo często przy tym brakuje im wsparcia organizacyjnego. Stanowią one najbardziej liczną grupę podmiotów pod względem wielkości⁵. Z uwagi na powyższe, proces przedsiębiorczości realizowany w ramach tych podmiotów budzi szczególne zainteresowanie badawcze. Skłania do tego chociażby założenie, zgodnie z którym, rozwój lokalnych społeczności w znacznej mierze uzależniony jest od powodzenia najmniejszych inicjatyw gospodarczych. Dostrzeżono zatem, szczególną rolę mikroprzedsiębiorstw w rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, a jednocześnie pewien brak pogłębionych badań w tym obszarze, gdyż szereg opracowań i programów badawczych ogranicza się tylko do sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Opierając się na tak sformułowanym definiowaniu przedsiębiorczości, określono główny cel pracy, jakim jest ocena uwarunkowań realizacji procesu przedsiębiorczości w obszarze mikroprzedsiębiorstw, na tle rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie w latach 1989 – 2009. Obok celu głównego sformułowano także szereg celów szczegółowych, do których zaliczono⁶:

- a) Scharakteryzowanie dynamiki rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie w latach 1989 – 2009 w oparciu o podmioty zarejestrowane w systemie REGON;
- b) Zidentyfikowanie zmian wartości wskaźników charakteryzujących rozwój przedsiębiorczości w Lesznie w poszczególnych latach;

⁴ W. Adamczyk, *Przedsiębiorczość. Próba definicji*, Przegląd Organizacji, nr. 11/1995r., s. 14.

⁵ Z przeprowadzonych badań wynika, iż w przypadku Leszna, mikroprzedsiębiorstwa stanowią ponad 93,8% ogółu podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w mieście.

⁶ Koncepcja własna autora.

- c) Przedstawienie rozwiązań instytucjonalnych wspierających rozwój przedsiębiorczości w Lesznie;
- d) Scharakteryzowanie badanych przedsiębiorców i prowadzonych przez nich podmiotów gospodarczych;
- e) Ocena realizacji procesu przedsiębiorczości przez mikroprzedsiębiorstwa w Lesznie;
- f) Ocena uwarunkowań funkcjonowania mikroprzedsiębiorstw na terenie miasta Leszna;
- g) Analiza aktywności inwestycyjnej i innowacyjnej mikroprzedsiębiorstw.

Niniejsza praca doktorska została przygotowana w oparciu o studia literaturowe i badania empiryczne. Zakres przedmiotowy warstwy teoretycznej obejmuje rozpoznanie koncepcji przedsiębiorczości, w szczególności procesowego jej ujęcia, a także uwarunkowań rozwoju tego zjawiska. W trakcie badań literaturowych wykorzystano ponad 140 źródeł bibliograficznych, na które złożyły się pozycje zwarte oraz artykuły naukowe polskiego i angielskiego obszaru językowego, akty prawne, jak również dane statystyczne opublikowane przez Główny Urząd Statystyczny i Urząd Miasta Leszna.

Zakres przedmiotowy warstwy empirycznej skupiony został na przeprowadzeniu badań, przy zastosowaniu metod statystycznych, pozwalających na udzielenie odpowiedzi na pytania stanowiące cel główny pracy i cele szczegółowe. Badania przeprowadzone zostały metodą wywiadu z kwestionariuszem. Przedmiotem badań objęto organizacje gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON, funkcjonujące na terenie miasta Leszna. Ponadto, w oparciu o dobór warstwowy proporcjonalny, wyłoniono szczegółową grupę badawczą składającą się z mikroprzedsiębiorstw. Interpretacja otrzymanych wyników oparta została o analizę wskaźników liczbowych z zastosowaniem metod statystycznych.

Zakres czasowy badań obejmuje rozpoznanie zagadnienia na tle bieżącej sytuacji ekonomicznej i rynkowej z uwzględnieniem antycypowanych zmian. Badania wśród mikroprzedsiębiorców zostały przeprowadzone w styczniu 2010 roku. Ponadto dokonano prezentacji historycznej rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat. Taka perspektywa czasowa pozwala na ocenę warunków rozwoju przedsiębiorczości oraz wskazanie trendów zmian w kolejnych okresach.

Realizacja powyższych założeń pozwala na wskazanie walorów poznawczych i aplikacyjnych pracy. Do tych pierwszych należy zaliczyć:

- a) Zidentyfikowanie i charakterystykę istoty przedsiębiorczości w oparciu o literaturę zwartą i czasopiśmienniczą (polskiego i angielskiego obszaru językowego);
- b) Przedstawienie dynamiki rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie w poszczególnych latach;
- c) Wskazanie kluczowych obszarów rozwoju przedsiębiorczości na przestrzeni lat.

Walory aplikacyjne pracy to:

- a) Wzmocnienie świadomości znaczenia zjawiska przedsiębiorczości w rozwoju miasta Leszna;
- b) Rozpoznanie przesłanek utrudniających i ułatwiających rozwój przedsiębiorczości w mieście;
- c) Przygotowanie prognozy rozwoju przedsiębiorczości w następnych latach.

Rozprawa ma charakter teoretyczno – empiryczny i składa się z czterech rozdziałów. Konstrukcja pracy została dostosowana do wytyczonych celów badawczych. W rozdziale pierwszym, mającym charakter teoretyczny, przedstawiono koncepcję przedsiębiorczości z uwzględnieniem roli przedsiębiorców i przedsiębiorstw w procesie jej ewolucji. Ponadto podjęto próbę sklasyfikowania wybranych uwarunkowań rozwojowych. Zwrócono także uwagę, na znaczenie procesów reorganizacyjnych i zmian innowacyjnych w obszarze przedsiębiorczości. Szczególne miejsce, w tej części pracy, zajmuje zagadnienie procesowego ujęcia przedsiębiorczości.

W rozdziale drugim przedstawiono charakterystykę miasta Leszna jako miejsca realizacji procesu przedsiębiorczości. Zaprezentowano dynamikę rozwoju przedsiębiorczości w tym mieście na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat. Ponadto omówiono i usystematyzowano przyjęte wskaźniki rozwoju przedsiębiorczości w badanym okresie. Zwrócono także uwagę na podejmowane działania wspierające ten rozwój w ujęciu przestrzennym i czasowym.

Rozdział trzeci poświęcono aspektom metodologicznym pracy. Na wstępie zidentyfikowano obszar badawczy, w taki sposób, aby osiągnąć założony skutek badawczy. Przedstawiono cel główny, cele szczegółowe i problemy badawcze poruszane w ramach poszczególnych celów. Określono także badane zmienne oraz ich

wskaźniki. Charakteryzując proces badawczy, na wstępie dokonano przeglądu metod i narzędzi badawczych, a następnie przedstawiono metodykę oraz organizację przeprowadzonych badań empirycznych.

Ostatnia część pracy poświęcona została przedstawieniu rezultatów badań empirycznych, prezentujących realizację procesu przedsiębiorczości wśród mikroprzedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na terenie miasta Leszna. Rozdział ten składa się z czterech ściśle związanych z sobą podrozdziałów. Pierwszy z nich poświęcono charakterystyce badanych podmiotów, czyli skupiono się na strukturze mikroprzedsiębiorców pod względem wieku i płci, zaprezentowano formy prawne i organizacyjne, a także sklasyfikowano czynniki motywujące do rozpoczęcia własnej działalności. Kolejnym elementem tej części pracy jest zaprezentowanie oceny uwarunkowań funkcjonowania i rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie. W trzeciej części rozdziału czwartego skupiono się na sklasyfikowaniu, w oparciu o przeprowadzone badania, czynników pozytywnie i negatywnie wpływających na rozwój przedsiębiorczości. W końcowej części pracy zaproponowano działania ułatwiające funkcjonowanie podmiotów gospodarczych i stymulujące dalszy dynamiczny rozwój przedsiębiorczości w Lesznie.

Reasumując, podjęto próbę określenia perspektyw rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie w kolejnych latach, implikując wnioski ogólne w szerszym kontekście terytorialnym. Zakreślono ponadto potrzebę prowadzenia dalszych pogłębionych badań w tym obszarze, szczególnie w odniesieniu do mikroprzedsiębiorstw.

Rozdział 1

Teoretyczne podstawy przedsiębiorczości

1.1. Przedsiębiorczość. Przedsiębiorca. Przedsiębiorstwo

1.1.1. Przedsiębiorczość

Przedsiębiorczość to zagadnienie o charakterze interdyscyplinarnym, którego rolę zauważamy w wielu obszarach życia gospodarczego. Jest to zjawisko społeczno – gospodarcze, z tego też powodu nie należy rozpatrywać go tylko i wyłącznie jednowymiarowo. Wieloaspektowość tej problematyki przesądza o bogactwie poglądów naukowych na temat przedsiębiorczości, przedstawianych w wielu kontekstach interpretacyjnych.

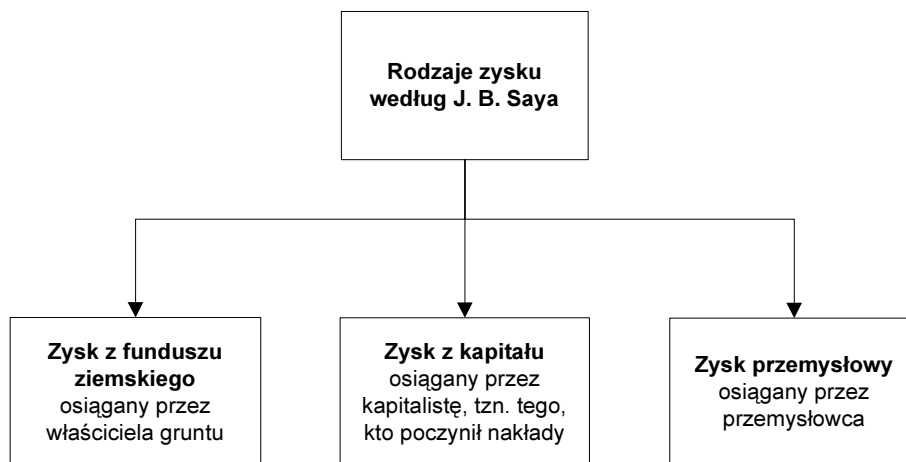
Pierwotnie terminem przedsiębiorczość zaczęto posługiwać się dwóch francuskich naukowców: B. Belidon oraz J. B. Say⁷. Pierwsi oni podkreślali szczególne znaczenie przedsiębiorcy w ramach systemu ekonomicznego, a tym samym zjawiska przedsiębiorczości. Zaproponowana przez nich definicja przedsiębiorcy wywodziła się z teorii ograniczoności zasobów i według niej przedsiębiorca to osoba, która przenosi zasoby ekonomiczne z obszaru o niższej wydajności, na obszar o wyższej wydajności i wyższym uzysku⁸. Analizując literaturę przedmiotu, dostrzec można nieustanną różnicę poglądów na temat tego, kto jako pierwszy rozpoczął naukowe rozważania na temat przedsiębiorczości. Można przyjąć, że prekursorem takich rozważań był J. B. Say, który jako pierwszy sklasyfikował rodzaje przedsiębiorców, a także rozwijając własną definicję przedsiębiorczości, przedstawił kategorie zysku przedsiębiorczego.

⁷ Istnieje ponadto koncepcja literaturowa, zgodnie z którą, prekursorem pojęcia przedsiębiorczość był francuski ekonomista R. Cantillon, por. T. Piecuch, *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2010r., s. 15.

⁸ B. Wawrzyniak, *Przedsiębiorczość – legitymacja do przyszłości*, Przegląd Organizacji, nr. 7/1998r., s. 6 – 9.

Schemat nr. 1.1.

Kategorie zysku J. B. Saya

Źródło: Opracowanie na podstawie T. Piecuch, *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2010r., s. 19.

Bogactwo definicji przedsiębiorczości oraz nieustanny ich rozwój, warunkuje potrzebę stałego klasyfikowania i systematyzowania. Bez tego trudno zinterpretować i wyeksponować złożoność i wielowątkowość problemu. Dla jego usystematyzowania można przyjąć, za W. J. Baumolem, że współczesne badania naukowe dotyczące przedsiębiorczości, nawiązują do trzech głównych nurtów, mianowicie poglądów F. Knighta, J. Schumpetera i szkoły austriackiej⁹.

Kierunek pierwszy wskazany został pracami F. Knighta w latach dwudziestych XX wieku, gdzie główny akcent położony został na zdolność przedsiębiorców do ponoszenia ryzyka. Nurt ten zapoczątkował bogaty kierunek w naukach ekonomicznych, przywiązując znaczną wagę do obszaru niepewności w ramach zachowań przedsiębiorczych. F. Knight dokonał wyraźnego rozróżnienia między ryzykiem i niepewnością przedsiębiorcy. Jego zdaniem ryzyko to pewne (możliwe) odchylenie od stanów oczekiwanych, które można przewidzieć i można się również przed nim ubezpieczyć. Niepewność zaś to odchylenie, którego nie można przewidzieć i skwantyfikować, i nie sposób się również przed nim ubezpieczyć¹⁰. Reprezentantem i kontynuatorem tej myśli jest R. Griffin, który uważa, że przedsiębiorczość to proces

⁹ W. J. Baumol, *Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive*, *Journal of Political Economy*, vol. 98, 1990r., s. 893 – 921., [w:] A. Gaweł, *Ekonomiczne determinanty przedsiębiorczości*, Wydawnictwo AE, Poznań 2007r., s. 14.

¹⁰ H. Barreto, *The entrepreneur in microeconomic theory. Disappearance and explanation*, London – Nowy Jork 1989r., s. 39., [w:] T. Piecuch, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 29.

organizowania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz podejmowania związanego z nią ryzyka. W świetle tej definicji właściciel przedsiębiorstwa, który zatrudnia zawodowego menadżera do jego prowadzenia, sam zaś oddaje się innym zainteresowaniom, nie jest przedsiębiorcą. Mimo, że podejmuje ryzyko związane z danym przedsięwzięciem, nie uczestniczy aktywnie w jego organizowaniu i prowadzeniu. Podobnie też nie jest przedsiębiorcą zawodowy menadżer, którego praca polega na prowadzeniu czyjegoś przedsiębiorstwa. Może on je wprowadzić, zorganizować i prowadzić, ale nie ponosi osobistej odpowiedzialności za jego sukces lub porażkę¹¹. Na płaszczyźnie polskiej literatury zagadnienie to dość wyraźnie porusza W. Grzybowski, twierdząc, że możliwości działania przedsiębiorczego zależą najczęściej od zdolności przedsiębiorcy do ponoszenia ryzyka¹².

Drugi nurt teoretyczny początek swój bierze z prac J. Schumpetera z lat trzydziestych XX wieku, w których z kolei podkreśla się zdolność przedsiębiorców do tworzenia nowych produktów, idei, rynków, technologii, itp¹³. Analizując dotychczasowy dorobek naukowy w tym obszarze i prowadząc własne badania, J. Schumpeter doszedł do wniosku, iż za przedsiębiorstwa należy uznać te podmioty gospodarcze, które analizują, a następnie realizują „nowe kombinacje” czynników produkcji i są aktywnymi uczestnikami tych procesów. Jak trafnie podkreśla J. Lichtarski, J. Schumpeter jako pierwszy wprowadził pojęcie nowych kombinacji, analizując przyczyny rozwoju gospodarczego. Według niego pojęcie to obejmuje pięć następujących przypadków¹⁴:

- ✓ Wprowadzenie całkowicie nowego towaru, z jakim konsumenci nie są jeszcze obeznani lub nowego gatunku towaru;
- ✓ Wprowadzenie nowej metody produkcji, tj. metody jeszcze nie wypróbowanej praktycznie w danej gałęzi przemysłu; Metoda ta może nie polegać na nowym wynalazku naukowym, ale np. na nowym handlowym sposobie postępowania z jakimś towarem;

¹¹ R. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2001r., s. 730.

¹² W. Grzybowski, *Przedsiębiorczość i ryzyko w gospodarce rynkowej*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1994r., s. 5.

¹³ A. Gaweł, *Ekonomiczne...* op. cit., s. 15.

¹⁴ J. Lichtarski (red.), *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo AE, Wrocław 2007r., s. 59 – 60.

- ✓ Otwarcie nowego rynku, tj. rynku, na którym dana gałąź przemysłu danego kraju nie była uprzednio wprowadzona, bez względu na to, czy rynek ten istniał przedtem, czy też nie istniał;
- ✓ Zdobycie nowego źródła surowców lub półfabrykatów, niezależnie od tego, czy źródło to już istniało, czy też musiało być dopiero stworzone;
- ✓ Przeprowadzenie nowej organizacji przemysłu, np. stworzenie sytuacji monopolistycznej lub złamanie pozycji monopolistycznej.

J. Schumpeter ponadto jako pierwszy zwracał uwagę na źródła przedsiębiorczości, podkreślając głównie rolę zmian organizacyjnych i myślenia innowacyjnego. Stał na stanowisku, że przedsiębiorczość polega na ciągłym reorganizowaniu zasobów i często określał ją mianem „twórczej destrukcji”. Można przyjąć, za T. Gruszeckim, że J. Schumpeter zapoczątkował romantyczny obraz przedsiębiorcy, błędnego rycerza systemu gospodarki rynkowej¹⁵. Także T. Veblen dostrzega wzrost znaczenia przedsiębiorców – menadżerów, w rozwoju przedsiębiorczości, przy jednoczesnej redukcji roli właścicieli przedsiębiorstw, których określa mianem „klasy próżniaczej”. Staje on na stanowisku, iż prawdziwie postępową jest tylko inteligencja techniczna przedsiębiorcy i z nią należy wiązać nadzieje na rozwój gospodarczy i społeczny¹⁶. Podobnego zdania był P. Drucker, który twierdził, że przedsiębiorczość nie zajmuje się psychologią i cechami charakteru przedsiębiorców, ale ich działaniami¹⁷. Wielokrotnie akcentował rolę innowacji w działaniach przedsiębiorczych, uznając je za podstawę tych działań. Jego zdaniem to właśnie innowacje nadają bezproduktywnym z pozoru zasobom nowe możliwości tworzenia bogactwa¹⁸. Idąc takim tokiem rozumowania, można przyjąć za w pełni zasadne poglądy R. D. Hisricha i M. P. Petersa, którzy przedsiębiorczość określają jako proces kreowania czegoś odmiennego ze względu na wartość, poświęcając konieczny do tego czas i wysiłek, zakładając towarzyszące temu finansowe, psychiczne i społeczne ryzyko oraz uzyskanie dzięki temu nagrody finansowej i osobistej satysfakcji¹⁹. W tych definicjach przedsiębiorczość została ukazana przez pryzmat swojej gospodarczej funkcji. Jest ona rozumiana jako

¹⁵ T. Gruszecki, *Przedsiębiorca w teorii ekonomii*, Wydawnictwo Cedor, Warszawa 1994r., s. 36.

¹⁶ J. Górski, W. Sierpiński, *Historia powszechnej myśli ekonomicznej*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1987r., s. 16.

¹⁷ P. Drucker, *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1992r., s. 7.

¹⁸ P. F. Drucker, *Natchnienie i fart, czyli innowacja i przedsiębiorczość*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2004r., s. 161.

¹⁹ R. D. Hisrich, M. P. Peters, *Entrepreneurship. Starting, Developing and Managing a New Enterprise*, Second Edition, Irving, Boston 1992r.

podejmowanie działania, organizowanie lub reorganizowanie społecznych, lub ekonomicznych mechanizmów, kierujących posiadane zasoby do praktycznego wykorzystania, przy akceptowaniu niepewności i ryzyka w prowadzonej działalności²⁰.

Najmłodszą koncepcją interpretacyjną przedsiębiorczości, jest teza traktująca przedsiębiorcę jako outsidera, który dostrzega możliwość osiągnięcia zysku i wykorzystuje ją²¹. Ten obszar interpretacyjny, nazywany szkołą austriacką, opiera się na poglądach L. Misesa i I. M. Kirznera, którzy przedsiębiorczość traktują jako indywidualne odkrywanie informacji czy okazji i wykorzystanie ich w sferze rynku²². Bliskie im były poglądy J. Schumpetera, gdyż podobnie jak on twierdzili, iż najważniejszą zaletą przedsiębiorcy jest umiejętność osiągania przez niego nadzwyczajnych korzyści przy wykorzystaniu warunków rynkowych²³. Pogląd ten podziela J. Maciejka, twierdząc, że przedsiębiorczość jest cudownym sposobem tworzenia i budowania czegoś nowego praktycznie z niczego, to znaczy umiejętnością wykorzystywania pomysłów i zasobów niedostrzegalnych dla innych. Autor uważa, że przedsiębiorczość stwarza szansę przekształcania pomysłów inżynierskich oraz inicjatyw w realną, opłacalną działalność gospodarczą²⁴. Także M. Strużycki podziela podobny pogląd, stwierdzając, iż przedsiębiorczość nie jest sferą działania ideowego, lecz dobrze rozumianym interesem dla każdej przedsiębiorczej jednostki i przedsiębiorstwa²⁵. M. Duczkowska-Piasecka określa przedsiębiorczość jako sposób zachowania, którego podstawą jest wiedza i który prowadzi do działań nadających zasobom nowe możliwości tworzenia bogactwa. Ów sposób zachowania sprowadza się do stałego, trwałego poszukiwania i odkrywania okazji do innowacji, które mają charakter celowy i zorganizowany²⁶. Jak trafnie natomiast podkreśla M. Bratnicki, przedsiębiorczość współcześnie jest bez wątpienia jednym z najważniejszych nośników zdobywania i utrzymywania przewagi konkurencyjnej²⁷. W tym kontekście T. Mendel

²⁰ B. Ujda-Dyńska, *Przedsiębiorca i przedsiębiorczość w teorii ekonomii*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno – społeczne*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2006r., s. 202.

²¹ B. Koźuch określa ten nurt myślowy mianem szkoły wykorzystywania różnic na rynkach, [w:] B. Koźuch, *O przedsiębiorczości małej i „dużej”*, *Współczesne Zarządzanie*, nr. 4/2002r., s. 40.

²² A. Gaweł, *Ekonomiczne...* op. cit., s. 15.

²³ T. Piecuch, *Przedsiębiorczość...* op. cit., s. 26.

²⁴ J. Maciejka, *Przedsiębiorczość w systemie ekonomicznym*, [w:] *Studia Ekonomiczne Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN*, 24/1991r., s. 51.

²⁵ M. Strużycki, *Przedsiębiorstwo a rynek*, PWE, Warszawa 1992r., s. 45.

²⁶ M. Duczkowska – Piasecka, *Przedsiębiorczość na wsi*, [w:] *Encyklopedia agrobiznesu*, Wydawnictwo WSS-E, Warszawa 1998r., s. 634.

²⁷ M. Bratnicki, *Refleksje teoretyka nad przedsiębiorczością i przedsiębiorcami współczesnego biznesu*, *Przegląd Organizacji*, nr. 5/2001r., s. 9.

zaznacza, że o rozwoju przedsiębiorczości decydują głównie trzy grupy czynników, a mianowicie²⁸:

- ✓ Ekonomiczne, technologiczne, kulturowe, ideologiczne, edukacyjne, itp., obejmujące m.in. możliwość gromadzenia kapitału, dostęp do technologii, infrastrukturę techniczną i finansową;
- ✓ Administracyjno – prawne, wyrażające się wpływem państwa na działalność gospodarczą (prawo handlowe, cywilne, finansowe, dewizowe, celne, koncesje, itp.);
- ✓ Związane z konkurencją, która jest najlepszym stymulatorem przedsiębiorczości (rodzi postęp, wymusza nowe lepsze rozwiązania, mobilizuje do działania).

Bogactwo definicyjne i wielość nurtów znaczeniowych pojęcia przedsiębiorczości skłania do wniosku, iż bardzo trudno, o ile jest to w ogóle możliwe, wyłonić uniwersalną jej definicję. Jak podkreśla B. Piasecki, wszystkie definicje podzielić można na trzy główne kategorie biorąc pod uwagę takie kryteria jak: funkcje ekonomiczne przedsiębiorcy, jego cechy osobowe oraz sposób menadżerskiego postępowania²⁹:

- ✓ Kryteria uwzględniające ekonomiczne funkcje realizowane w wyniku działań przedsiębiorczych, które obejmują ocenę szans uruchomienia i rozwoju (lub tylko rozwoju) przedsięwzięcia, ocenę szans na uzyskanie efektu podjętych działań, oszacowanie stopnia towarzyszących powyższym działaniom zagrożeń i ryzyka oraz wdrażanie innowacji;
- ✓ Kryteria identyfikujące przedsiębiorczość z indywidualnymi cechami osobowymi przedsiębiorcy; Tego typu definicje koncentrują się na cechach osobowych oraz na profilu charakterologicznym osób będących przedsiębiorcami i kładą nacisk na psychospołeczne źródła przedsiębiorczości (w tym rozwój osobniczy, uwarunkowania rodzinne, przebieg edukacji);
- ✓ Kryteria oparte na sposobie pełnienia funkcji kierowniczych – kryteria behawioralne; Definicje tego rodzaju traktują przedsiębiorczość jako sposób zachowania, podejścia do zarządzania i uwzględniają zestaw cech kierowniczych, które są rozróżniane w zależności od pracy indywidualnej

²⁸ T. Mendel (red.), *Kształtowanie potencjału współczesnego menedżera*, Wydawnictwo WSzMiZ, Leszno 1999r., s. 16.

²⁹ B. Piasecki (red.), *Ekonomia i zarządzanie małą firmą*, Wydawnictwo PWN, Warszawa – Łódź 2001r., s. 25 – 26.

(np. przedsiębiorca, rzemieślnik, artysta) oraz osób funkcjonujących w systemach zorganizowanych (kierownicy, specjaliści i wykonawcy).

Tabela nr. 1.1.

Współczesne definicje przedsiębiorczości

Autor definicji	Definicja przedsiębiorczości
J. D. Antoszkiewicz	Przedsiębiorczość to działalność prowadząca do rozwoju i tworzenia nowych wartości.
M. Bratnicki	Przedsiębiorczość przejawia się w takim działaniu przedsiębiorcy, który zdobywa bogactwo, a przy okazji zwiększa tempo zmian w gospodarce wykorzystując swój talent i nierzadko szczęście.
M. Duczkowska – Piasecka	Przedsiębiorczość to taki sposób zachowania, którego podstawą jest wiedza, a nie intuicja.
T. Kraśnicka	Przedsiębiorczość jest szczególnym rodzajem aktywności ludzi, działających indywidualnie lub wewnątrz organizacji, polegającej na wykorzystywaniu pojawiających się w otoczeniu okazji, przez realizację przedsięwzięć, które przynoszą efekty ekonomiczne i (lub) pozaekonomiczne ich podmiotom oraz otoczeniu.
J. Machaczka	Przedsiębiorczość to całokształt działań, związanych z uruchomieniem nowego przedsięwzięcia.
J. Macieja	Przedsiębiorczość to cudowny sposób tworzenia i budowania czegoś nowego praktycznie z niczego, to znaczy umiejętnością wykorzystywania pomysłów i zasobów niedostrzegalnych dla innych.
P. McGowan	Przedsiębiorczość jest rodzajem działalności, charakteryzującym się twórczym myśleniem oraz umiejętnościami organizacyjnymi i planistycznymi.
T. Pszczółkowski	Przedsiębiorczość to stawianie sobie i innym celów lub zadań z własnej inicjatywy i troszczenie się o sprawną (przede wszystkim skuteczną) ich realizację.
D. Sexton, N. Bowman – Upton	Przedsiębiorczość to taka postawa wobec zarządzania, która prowadzi do wykorzystania szans.
J. Siekierski	Przedsiębiorczość to umiejętność aktywnego działania indywidualnego lub zespołowego w określonej dziedzinie.
Słownik języka polskiego	Przedsiębiorczość to zdolność do tego, żeby być przedsiębiorczym; posiadanie ducha inicjatywy; obrotność, rzutkość, zaradność.
M. Strużycki	Przedsiębiorczość nie jest sferą działania ideowego, lecz dobrze rozumianym interesem dla każdej przedsiębiorczej jednostki i przedsiębiorstwa.
A. P. Wiatrak	Przedsiębiorczość można traktować jako postawę lub jako proces zachodzących zmian pod wpływem tej postawy.

Źródło: Opracowanie na podstawie F. Kapusta, *Przedsiębiorczość – teoria i praktyka*, Wydawnictwo PASSAT, Poznań – Wrocław 2006r., s. 21 – 22.; T. Piecuch, *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2010r., s. 36 – 44.

Podsumowując można przyjąć, iż bogactwo definicji pojęcia przedsiębiorczości przejawia się w możliwości rozpatrywania jej jako³⁰:

- ✓ Cechy – zbioru zachowań, które mają na celu tworzenie i realizowanie przedsięwzięć zmierzających do uzyskania zakładanego celu przy ograniczeniu ryzyka;
- ✓ Procesu – tworzenia czegoś nowego i wartościowego, z założeniem ryzyka finansowego, ale także z założeniem rekompensaty pieniężnej lub osobistej satysfakcji;
- ✓ Rodzaju aktywności ludzi – przedsiębiorczość jest szczególnym rodzajem aktywności ludzi, działających indywidualnie lub wewnątrz organizacji, polegającej na wykorzystywaniu pojawiających się w otoczeniu okazji, przez realizację przedsięwzięć (wprowadzania innowacji, tworzenia nowych organizacji lub odnowy już istniejących), które przynoszą efekty ekonomiczne i (lub) pozaekonomiczne ich podmiotom oraz otoczeniu.

1.1.2. Przedsiębiorca

Pojęcie przedsiębiorcy w naukach ekonomicznych zaczęło pojawiać się za sprawą R. Cantillona, który w XVIII wieku opublikował pogląd, iż jest to osoba, która działając w handlu, nastawiona jest na wykorzystywanie okazji do osiągnięcia zysku z różnic w cenach towarów, które obarczone jest ryzykiem ekonomicznym³¹. Nie oznacza to jednakże, iż jest to początek funkcjonowania przedsiębiorcy w sferze ekonomii. Bez wątplenia możemy stwierdzić, iż przedsiębiorcami byli kupcy, handlowcy czy żołnierze, którzy zyskiwali wymierne efekty ekonomiczne w wyniku działań wojennych. W okresie ekonomii klasycznej A. Smith³² za przedsiębiorcę uważał jedynie właściciela przedsiębiorstwa, nie przypisując tego miana zawodowemu menadżerowi. Dopiero J. B. Say propagował tezę, iż przedsiębiorcą jest każdy człowiek interesu, który inwestuje zasoby w nieznaną i ryzykowną przyszłość. Twierdził on, że przedsiębiorcami są przemysłowcy, rękodzielnicy, rolnicy oraz kupcy, a zatem osoby, które zamierzają stworzyć jakikolwiek produkt na własne ryzyko i dla własnego

³⁰ W. Janasz, *Innowacje w rozwoju przedsiębiorczości w procesie transformacji*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2004r., s. 18-24.

³¹ M. Brzeziński (red.), *Wprowadzenie do nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2007r., s. 22.

³² Podobny pogląd podzielał także D. Ricardo.

zysku³³. W myśl tej definicji, przedsiębiorcą jest także zawodowy kierownik, który ponosi ryzyko związane z podjęciem aktywności gospodarczej. J. B. Say około roku 1800 jako pierwszy w literaturze fachowej użył pojęcia przedsiębiorca w takim znaczeniu, w jakim ten termin jest używany do dziś, sytuując go w centrum rynkowego modelu gospodarowania³⁴.

W drugiej połowie XIX wieku rolę przedsiębiorcy w gospodarce dostrzegł i docenił A. Marshall, który wprowadził „czwarty czynnik produkcji”, tzn. organizację, uznając jednocześnie przedsiębiorcę za najważniejszy jej element³⁵.

W latach dwudziestych XX wieku definiowanie przedsiębiorcy wynikało z teorii ceny, wskutek czego, spojrzenie na przedsiębiorcę odbywało się przez pryzmat zysku jako³⁶:

- ✓ Przychodu z tytułu niepewności (np. F. Knight);
- ✓ Przychodu z tytułu innowacji (np. J. Schumpeter);
- ✓ Przychodu z tytułu „arbitrażu” (tzw. szkoła austriacka np. L. Mises, M. Kirzner).

Twórcą nowoczesnej teorii przedsiębiorcy jest F. Knight. Jego zdaniem zysk osiągany przez przedsiębiorcę jest rekompensatą za ryzyko i niepewność, jakie ponosi przedsiębiorca³⁷. Koncepcja przedsiębiorcy, jako ponoszącego ryzyko z tytułu niepewności, jest dziś powszechnie akceptowana przez ekonomistów i można powiedzieć, że stanowi pomost pomiędzy tradycyjnymi, a nowoczesnymi teoriami firmy. Natomiast rola przedsiębiorcy jako innowatora i zarządzającego zasobami jest ważnym uzupełnieniem tego głównego ujęcia³⁸. J. Schumpeter natomiast, utożsamia przedsiębiorcę z innowatorem, który łącząc w nowy sposób czynniki produkcji tworzy nowe wartości użytkowe, czy też większą produktywność istniejących dotąd metod produkcji, a tym samym tworzy zyski³⁹. Autor tej definicji upatruje sukces przedsiębiorcy w nierównowadze gospodarczej powodowanej przez innowacje. One stają się głównym czynnikiem rozwoju rynku. Natomiast w myśl koncepcji M. Kirznera, przedsiębiorca jest osobą wykorzystującą możliwości rynkowe tworzone przez osoby i podmioty nie będące przedsiębiorcami lub zachowujące się nieefektywnie

³³ F. Bławat, *Przedsiębiorca w teorii przedsiębiorczości i praktyce małych firm*, Wydawnictwo Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, Gdańsk 2003r., s. 19.

³⁴ T. Piecuch, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 57.

³⁵ Ibidem, s. 57.

³⁶ B. Piasecki, *Przedsiębiorczość i mała firma*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 1997r., s. 20.

³⁷ S. Marek (red.), *Elementy nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo US, Szczecin 1999r., s. 19.

³⁸ T. Gruszecki, *Przedsiębiorca...*, op. cit., s. 37.

³⁹ Ibidem, s. 39.

w sferze rynku. Zdaniem T. Mendla, mianem przedsiębiorcy winniśmy określać osobę, która organizuje i prowadzi działalność gospodarczą, podejmuje związane z tym ryzyko oraz ponosi wszelkie konsekwencje inicjowanych działań⁴⁰. Analiza przytoczonych, wybranych definicji daje obraz przedsiębiorcy jako osoby, która⁴¹:

- ✓ Podejmuje określoną działalność, kierując się motywem zysku;
- ✓ Angażuje określony kapitał w celu uruchomienia działalności;
- ✓ Jest właścicielem przedsiębiorstwa, które zakłada;
- ✓ Jest innowatorem;
- ✓ Jest zarządzającym przedsiębiorstwem;
- ✓ Działa w warunkach niepewności, ryzykując kapitałem własnym lub powierzonym.

Przedsiębiorca jest jednym z głównych elementów systemu gospodarczego, przewija się w wielu nurtach ekonomii na przestrzeni dziesięcioleci. Różnorodność funkcji pełnionych przez przedsiębiorcę i bogactwo kontekstów interpretacyjnych powoduje potrzebę uporządkowania tej problematyki. W literaturze przedmiotu spotykamy szereg prób tego typu, jedną z nich prezentuje B. Piasecki, przedstawiając milowe kroki powstawania i rozwoju pojęcia przedsiębiorcy⁴²:

- ✓ Koncepcja przedsiębiorcy jako osoby ponoszącej ryzyko związane z niepewnością (np. Cantillon, Thunen, Knight, Mises);
- ✓ Koncepcja przedsiębiorcy jako osoby dostarczającej kapitał (np. Smith, Mises);
- ✓ Koncepcja przedsiębiorcy jako innowatora (np. Thunen, Schumpeter);
- ✓ Idea przedsiębiorcy jako osoby podejmującej decyzje (np. Cantillon, Marshall, Keynes, Mises);
- ✓ Określenie przedsiębiorcy jako lidera przemysłu (np. Say, Marshall, Schumpeter);
- ✓ Idea przedsiębiorcy jako menadżera lub „nadzorcy” (np. Say, Marshall);
- ✓ Koncepcja przedsiębiorcy jako organizatora i koordynatora zasobów ekonomicznych (np. Say, Schumpeter, Coase);
- ✓ Koncepcja przedsiębiorcy jako właściciela przedsiębiorstwa (np. Quasney);

⁴⁰ T. Mendel, *Uwarunkowania małej przedsiębiorczości i podejmowanie działalności gospodarczej w Polsce w początkach XXI wieku*, [w:] T. Mendel (red.), *Wybrane problemy zarządzania przedsiębiorstwami*, Wydawnictwo AE, Poznań 2002r., s. 75.

⁴¹ M. Brzeziński (red.), *Wprowadzenie ...*, op. cit., s. 22 – 23.; Zbliżoną koncepcję przedsiębiorcy przedstawia J. Lichtarski (red.), *Podstawy...*, op. cit., s. 66 – 67.

⁴² B. Piasecki, *Przedsiębiorczość ...*, op. cit., s. 12 – 13.

- ✓ Wizja przedsiębiorcy jako osoby zatrudniającej czynniki produkcji (np. Keynes);
- ✓ Koncepcja przedsiębiorcy jako dostawcy / kontraktora (np. Benntam);
- ✓ Idea przedsiębiorcy jako arbitra (np. Cantillon, Kirzner);
- ✓ Koncepcja przedsiębiorcy jako osoby dokonującej wyboru alternatywnych zastosowań różnych zasobów (np. Cantillon, Kirzner).

Typologia ta nie wyczerpuje w pełni wszystkich koncepcji definicyjnych, daje jednak pogląd na bogactwo i złożoność problemu. Jest jednocześnie inspiracją i punktem wyjściowym do kreowania współczesnych definicji przedsiębiorcy.

Z przedstawionych rozważań wynika, że przedsiębiorca pełni trzy podstawowe funkcje⁴³:

- ✓ Wprowadza innowacje, poprzez nowe kombinacje czynników produkcji, tworzy nowe wyroby, procesy wytwórcze, techniki i technologie wytwarzania, sposoby organizacji produkcji i dystrybucji dóbr i usług;
- ✓ Śledzi zmiany i uruchamia procesy dostosowawcze, tj. obserwuje zmiany w konkurencyjnym otoczeniu i wykorzystuje pojawienie się okazji do wprowadzania na rynek innowacji produktowych, technologicznych czy organizacyjnych;
- ✓ Ponosi ryzyko i niepewność towarzyszące sposobowi wykorzystania zasobów, jakimi dysponuje, które powinny prowadzić do zysku z prowadzonej działalności gospodarczej.

Przedsiębiorca to osoba, która powinna odznaczać się pewnymi, szczególnymi cechami osobowości. W literaturze można spotkać wiele klasyfikacji cech osoby przedsiębiorczej⁴⁴. Zaznaczyć trzeba jednak, iż cechy w zależności od uwarunkowań, mogą ułatwiać bądź blokować efektywność działań i zachowań przedsiębiorczych.

⁴³ W. Szymanowski, M. Szczawiński, *Elementy nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2005r., s. 11.

⁴⁴ np. T. Piecuch, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 61.

Tabela nr. 1.2.

Cechy ułatwiające i utrudniające działania przedsiębiorcze

Cechy ułatwiające	Kategorie ogólne	Cechy utrudniające
Tendencja do dominowania Skłonność do posiadania Dążenie do własności i autonomii Orientacja na osiągnięcia	Potrzeby psychiczne	Liczenie na opiekę i oparcie innych Uległość Odrzucenie i izolacja
Tendencja do dominowania Dążenie do własności i autonomii Tendencja do powiększania stanu posiadania Orientacja na osiągnięcia i sukces	Motywacja	Różnego rodzaju lęki Chęć utrzymania tego, co się posiada, a nie chęć pomnażania
Zdecydowanie Konsekwencja Decyzje adekwatne do sytuacji	Decyzje	Trudności w podejmowaniu decyzji Chwiejność „Wyuczona bezradność”
Traktowanie sytuacji ryzykownych jako wyzwanie, szansę na sukces Podejmowanie decyzji obciążonych ryzykiem	Ryzyko	Unikanie sytuacji i decyzji obciążonych ryzykiem
Odporność psychiczna Wysoki próg stresu i frustracji Umiejętność działania w sytuacjach trudnych	Sukces i niepowodzenie	Brak odporności psychicznej Niski próg stresu i frustracji
Postawa pioniera Zdolności twórcze Intuicja	Innowacyjność i twórczość	Postawa zachowawcza Konformizm Bez zdolności twórczych
Ekstrawersja Zdolności przywódcze Twórcze kierowanie Zaufanie u ludzi Umiejętność negocjacji i mobilizowania innych	Współpraca	Introwersja Trudności w kontaktach i współpracy z innymi Brak zdolności przywódczych
Optymizm i aktywność Znajomość siebie	Bariery	Lęki i obawy Lenistwo Pesymizm
Sangwinik Duża energia i zrównoważenie	Temperament	Melancholia

Źródło: Opracowanie na podstawie T. Piecuch, *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2010r., s. 62.

Przedsiębiorca w gospodarce rynkowej stanowi integralny element rzeczywistości społeczno – gospodarczej. Z tego powodu wokół jego osoby krąży wiele mitów i stereotypów. W świadomości społecznej przez lata ugruntowały się pewne schematy

myślenia o osobie przedsiębiorcy, które mają niewiele wspólnego z rzeczywistością. Prawdą jest, co podkreśla B. Piasecki, że nadal nauce nie udało się określić wzorca, modelu „typowego przedsiębiorcy” i zdefiniować w ten sposób powszechnie akceptowanych cech wyróżniających przedsiębiorców od pozostałych osób pracujących, zatrudnionych jako pracownicy najemni⁴⁵.

⁴⁵ B. Piasecki (red.), *Ekonomika...*, op. cit., s. 32.

Tabela nr. 1.3.

Mity dotyczące przedsiębiorcy

1. Przedsiębiorcą trzeba się urodzić, a więc zachowań przedsiębiorczych nie można się nauczyć.	Każdy człowiek ma potencjał zostania przedsiębiorcą poprzez nabywanie odpowiednich umiejętności, wiedzy, doświadczenia, bezpośrednich kontaktów.
2. Przedsiębiorca wyróżnia się specyficznymi cechami tworzącymi standardowy profil.	Nie występuje standardowy profil przedsiębiorcy. W rzeczywistości jest wiele rodzajów przedsiębiorców, podejmujących różne przedsięwzięcia w wielorakich kontekstach. Motywacja bardziej niż zdolności wyjaśnia nastawienie przedsiębiorcy.
3. Przedsiębiorcy powinni być młodzi i dobrze wykształceni.	Wiek nie jest barierą przedsiębiorczości. Niezmiernie ważna jest wiedza, doświadczenie, kontakty, trening profesjonalny. Zachowania przedsiębiorcze występują przy różnym wykształceniu.
4. Bez wysokiego ilorazu inteligencji sukces przedsiębiorcy jest niemożliwy.	Sukces przedsiębiorcy ma swe korzenie w twórczości, motywacji, budowaniu zespołu, przywództwie, zdolnościach analitycznych oraz w umiejętnościach radzenia sobie z niejednoznacznością i przeciwieństwami.
5. Wszyscy przedsiębiorcy są wynalazcami.	Wielu przedsiębiorców podejmuje działalność innowacyjną, służącą wykorzystywaniu twórczych idei innych osób.
6. Przedsiębiorcy są graczami skłonniymi do podejmowania wysokiego ryzyka. Są oni osobami lubiącymi ryzyko.	Przedsiębiorcy podejmują rozsądne, wykalkulowane ryzyko i starają dzielić się ryzykiem z innymi.
7. Przedsiębiorcy to ludzie niedostosowani społecznie albo organizacyjnie.	Przedsiębiorca ma dwie dusze: wizjonerskiego animatora zmian społecznych oraz efektywnego menadżera.
8. Przedsiębiorcy są całkowicie niezależni i sami kierują sobą oraz swoim losem.	Przedsiębiorca służy różnym interesariuszom, chociaż ma swobodę wyboru, czy i kiedy oraz czyje potrzeby i oczekiwania zaspokajać.
9. Przedsiębiorcy są energicznymi samotnymi wilkami. Nie potrafią współpracować z innymi osobami i starają się wszystko wykonywać sami.	Przedsiębiorcy osiągający największe sukcesy wierzą w swoje kompetencje, ale równocześnie budują efektywne zespoły zarządzające rozwojem i tworzą wielorakie więzi społeczne. W przedsiębiorczości dużą rolę odgrywają stosunki partnerskie z innymi osobami albo grupami osób.
10. Przedsiębiorcy to ludzie dążący do władzy i kontrolowania innych osób.	Przedsiębiorcy są zorientowani na osiągnięcie rezultatów i na zdobycie przewagi konkurencyjnej. Posiadana władza jest skutkiem ubocznym rozwijanych przedsięwzięć.
11. Motywacją przedsiębiorców jest jedynie pieniądź. Liczą się przede wszystkim szybkie gratyfikacje.	Przedsiębiorcy są nastawieni na efekty uzyskiwane w dłuższym czasie, a zwłaszcza na kontrolowanie swojego losu i na urzeczywistnianie wizji.

Źródło: Opracowanie na podstawie M. Bratnicki, W. Dyduch, B. J. Gabryś, Mity przedsiębiorczości w polskich organizacjach: diagnoza i mechanizmy ożywiania potencjału przedsiębiorczości, Materiały Konferencji Naukowej pt. Kształtowanie postaw przedsiębiorczych, a edukacja ekonomiczna, Katowice 2007r.

Przedsiębiorczość jest wyrazem aktywności gospodarczej ludzi, co w konsekwencji prowadzi do tworzenia nowych organizacji. Ten dynamiczny proces jest dowodem na szczególną rolę człowieka w obszarze gospodarowania. Mimo burzliwego rozwoju i automatyzacji procesów produkcyjnych, nadal o przewadze konkurencyjnej wielu podmiotów decydują szczególne cechy przedsiębiorcy, a nie np. poziom zaawansowania technologicznego firmy.

1.1.3. Przedsiębiorstwo

Proces przedsiębiorczy realizowany jest za pomocą przedsiębiorstw, czyli jednostek powołanych do tego celu. Termin przedsiębiorstwo, definiowany jest bardzo szeroko na płaszczyźnie wielu dyscyplin naukowych (np. teorii ekonomii, nauk o zarządzaniu, socjologii, prawa). Trudność z określeniem istoty przedsiębiorstwa wynika ze zmienności warunków i obszarów jego funkcjonowania, wielości typów i form organizacyjnych przedsiębiorstw oraz nieustannych zmian zachodzących w otoczeniu. Zdaniem S. Sudoła, jego początków można się doszukiwać w rozwoju stosunków towarowo – pieniężnych⁴⁶. W naukach o zarządzaniu przedsiębiorstwo definiowane jest jako system społeczno – techniczny zorientowany na realizację celów i mający określoną strukturę⁴⁷. Można przyjąć także, iż przedsiębiorstwo to jednostka (podmiot) prowadzący działalność gospodarczą, dążący do zaspokojenia potrzeb innych podmiotów życia społecznego przez wytwarzanie produktów i/lub świadczenie usług, przy czym działalność ta jest motywowana chęcią uzyskania korzyści majątkowych i prowadzona samodzielnie na ryzyko właściciela lub właścicieli⁴⁸. Tak przedstawioną definicję, należy rozszerzyć i uzupełnić o integralne cechy przedsiębiorstwa, determinujące jego istnienie i funkcjonowanie⁴⁹:

- ✓ Jest powołane nie w celu realizacji przedsięwzięć gospodarczych o charakterze trwałym;

⁴⁶ S. Sudoł, *Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Teorie i praktyka zarządzania*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2002r., s. 20.

⁴⁷ Jednym z przedstawicieli tego nurtu jest J. Rokita, *Zarządzanie przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo Stowarzyszenie Księgowych w Polsce – Zarząd Główny Centralny Ośrodek Szkolenia Zawodowego, Warszawa 2003r., s. 11.

⁴⁸ S. Sudoł, *Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Zarządzanie przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2006r., s. 36 – 37.

⁴⁹ Opracowanie własne za M. Brzeziński (red.), *Wprowadzenie...*, op. cit., s. 29., podobną koncepcję zaprezentowano [w:] S. Sudoł, *Przedsiębiorstwo...*, op. cit., s. 37 – 38.

- ✓ Zaspokaja swoimi wyrobami lub/i usługami potrzeby innych podmiotów gospodarczych i innych instytucji lub osób fizycznych będących jego klientami;
- ✓ Wymienia produkty i usługi z innymi jednostkami organizacyjnymi lub osobami fizycznymi na zasadzie kupna – sprzedaży;
- ✓ Posiada określone zasoby kapitałowe o różnym charakterze;
- ✓ Cechuje się samodzielnością decyzyjną w obszarze prowadzonej działalności z zachowaniem i respektowaniem ogólnie przyjętych zasad prawnych;
- ✓ Dąży do osiągnięcia korzyści, najczęściej maksymalizacji dochodowości z zaangażowanego kapitału;
- ✓ Ponosi ryzyko związane z prowadzoną działalnością.

Analizując istotę przedsiębiorstwa w świetle wielu kontekstów i dyscyplin naukowych, należy dokonać tego w ujęciu modelowym⁵⁰:

- ✓ Model ekonomiczny traktuje przedsiębiorstwo jako jednostkę ekonomiczną opisywaną w kategorii efektywności zużycia zasobów, a więc różnicy pomiędzy nakładami a efektami; W sensie najbardziej ogólnym przedsiębiorstwo może być rozpatrywane jako system przetwarzający nakłady w wyniki i wytwarzający dochód; Podstawowymi zmiennymi w tym modelu są: czynniki produkcji, kapitał, przychód, koszt w sensie ekonomicznym, zysk, efektywność i jej miary; Model ekonomiczny ma swoje warianty, zależnie od szkoły ekonomicznej, która go formułuje; Nieco inaczej jest on przedstawiany w ramach szkoły neoklasycznej czy też neoinstytucjonalnej;
- ✓ Model finansowy traktuje przedsiębiorstwo jako system zasobów (aktywów) mających zawsze określoną wartość finansową, które są przekształcane w strumienie finansowe; Aktywa te tworzą kapitał. Może to być zarówno kapitał własny, jak i obcy; Kapitał przedsiębiorstwa traktowany jest jako wartość (a nie jako komplet materialnych czynników produkcji);
- ✓ Model produkcyjny (technologiczny) opisuje przedsiębiorstwo jako układ techniczny, przetwarzający energię i materię nakładu w dany produkt o założonych parametrach użytkowych; Jest on użyteczny wszędzie tam, gdzie mamy do czynienia z klasycznym przedsiębiorstwem produkcyjnym;

⁵⁰ M. Brzeziński (red.), *Wprowadzenie...*, op. cit., s. 27 – 28., w oparciu o T. Gruszecki, *Współczesne teorie przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2002r., por. także. J. Lichtarski, *Podstawy...*, op. cit., s. 68 – 70.

- ✓ W modelu organizacyjnym przedsiębiorstwo rozpatrywane jest jako szczególny przypadek organizacji; Model ten może być stosowany w przypadku dużych przedsiębiorstw, wymagających złożonej organizacji;
- ✓ Model prawny zajmuje się przedsiębiorstwem jako szczególnym podmiotem praw i obowiązków, którego forma i ustrój są zawsze określone przez system prawny; Nie istnieje bowiem „przedsiębiorstwo w ogóle”, ale zawsze w danej gospodarce jest ono konkretną konstrukcją prawną, zgodną z istniejącym ustawodawstwem;
- ✓ W modelu socjopsychologicznym (behawioralnym) przedsiębiorstwo jest systemem społecznym; Kluczowym zagadnieniem jest problem nakłonienia pracowników, aby działali zgodnie z celami kierownictwa;
- ✓ Model etyczny (etyczno – kulturowy) analizuje zachowania ludzi w przedsiębiorstwie, a zwłaszcza zarządzających i właścicieli, ze względu na panujące w danym społeczeństwie normy moralne i wzorce akceptowanych zachowań.

Jak podkreśla D. Garvin, podstawowym zadaniem przedsiębiorstw jest wypracowanie zysków ze swej działalności⁵¹. Dlatego przedsiębiorstwo rozpatrywać należy jako złożony organizm pełniący szereg funkcji, przy wykorzystaniu posiadanych zasobów. Stąd też, pojawia się potrzeba ukazania go poprzez wyodrębnienie płaszczyzn i kontekstów jego funkcjonowania, mianowicie należy wskazać⁵²:

- ✓ Wyodrębnienie techniczno – produkcyjne polegające na tym, że przedsiębiorstwo jest utworzone w celu realizacji konkretnych zadań produkcyjnych, co umożliwia oddane do dyspozycji załogi środki produkcji: budynki, maszyny i urządzenia, materiały surowce;
- ✓ Wyodrębnienie organizacyjne polega na podporządkowaniu przedsiębiorstwa jednej osobie, zwierzchnikowi odpowiadającemu przed właścicielem za gospodarowanie powierzonym majątkiem i realizację zadań, dla których zostało ono utworzone; Kierownictwu podlega zarząd przedsiębiorstwa oraz wszystkie komórki organizacyjne aż do poszczególnych stanowisk roboczych;
- ✓ Wyodrębnienie ekonomiczne oznacza, że przedsiębiorstwo otrzymuje od właściciela posiadane przez niego lub uzyskane w drodze kredytu fundusze

⁵¹ D. Garvin, L. Levesque, *Meeting the Challenge of Corporate Entrepreneurship*, Harvard Business Review, nr. 10/2006r., s. 102.

⁵² W. Szymanowski, M. Szczawiński, *Elementy...*, op. cit., s. 13 – 14.

(kapitały) na sfinansowanie środków trwałych i obrotowych, będących w dyspozycji kierownictwa i załogi przedsiębiorstwa; Kierownictwo musi się rozliczać z wyników gospodarowania powierzonym majątkiem oraz z efektów ekonomicznych produkcji;

- ✓ Wyodrębnienie prawne wyraża się w nadaniu przedsiębiorstwu tzw. osobowości prawnej; Oznacza to, że może ono samodzielnie podejmować decyzje ze skutkami prawnymi; Może być podmiotem we wszystkich działaniach prawnych, jak: zawieranie umów handlowych, dochodzenie roszczeń wobec kontrahentów i innych jednostek gospodarczych czy też osób fizycznych.

1.2. Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości

Przedsiębiorczość definiowana i analizowana jest bardzo szeroko. Stanowi ona zjawisko o charakterze wielowymiarowym, na które działa szereg czynników zależnych od osobowościowych predyspozycji przedsiębiorcy, a także od warunków zewnętrznych, w jakich on realizuje proces przedsiębiorczości. Z tego też powodu, nie sposób omówić wszystkie uwarunkowania rozwojowe. Jak zaznaczają J. Lichtarski i M. Karaś przez uwarunkowania rozwoju, rozumieć należy nie tylko te siły, które sprzyjają wzmocnieniu procesu przedsiębiorczości i jego rezultatów, ale także te, które wpływają hamująco na ten proces⁵³. Zaznaczyć należy, że przedsiębiorczość przede wszystkim jest pewnego rodzaju aktywnością ludzi w sferze rynku. Ludzie ci podejmując ryzyko, wprowadzając innowacje oraz wykorzystując szanse w otoczeniu, przyczyniają się do rozwoju prowadzonych przez siebie przedsiębiorstw, a przez to systemu społeczno – ekonomicznego. Takie interpretowanie zjawiska przedsiębiorczości sprawia, iż ma ona nie tylko wymiar ekonomiczny (pozwala odnaleźć nowe rozwiązania w celu racjonalnego wykorzystania potencjału twórczego człowieka), ale również osobowy (podmiot dokonuje czynu), społeczny (czyn jest zawsze skierowany na kogoś nawet, gdy czynimy coś dla siebie) i kulturowy (czyn zawsze dokonuje się w kontekście jakiejś kultury)⁵⁴. W tym miejscu nie sposób

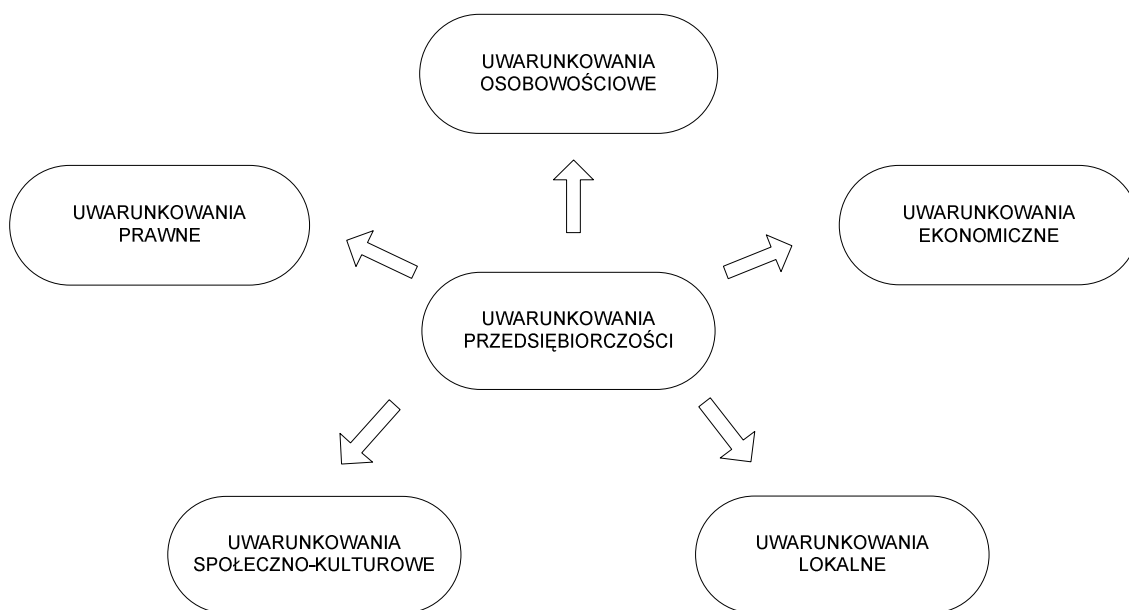
⁵³ J. Lichtarski, M. Karaś, *Pojmowanie przedsiębiorczości i warunkujące ją czynniki*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2003r., s. 23.

⁵⁴ K. Szelągowska – Rudzka, *Przedsiębiorczość – aspekty teoretyczne i metodologiczne*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno – społeczne*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2006r., s. 269.

pominać uwarunkowań prawnych (czyn realizowany jest w ramach i zgodnie z ogólnie obowiązującymi przepisami prawa), a także kontekstu lokalnego (czyn mieści się w ramach polityki lokalnej, regionalnej).

Schemat nr. 1.2.

Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości

Źródło: Opracowanie własne.

W literaturze przedmiotu spotkać można szereg podejść i metod wyodrębnienia oraz klasyfikacji uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości⁵⁵. Wszystkie one w mniejszym bądź większym stopniu oscylują wokół założenia, zgodnie z którym, uwarunkowania te można podzielić na wewnętrzne – stanowiące źródło kreowania postaw przedsiębiorczych i zewnętrzne – stanowiące instrumentarium realizacji i rozwoju tych postaw.

⁵⁵ Por. np. L. H. Haber, *Zachowanie przedsiębiorcze – próba typologii*, Przegląd Organizacji, nr. 5/1996r., s. 17.; G. Gierszewska, M. Romanowska, *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1995r., s. 29.; W. Gabrusewicz, *Rozwój przedsiębiorstw przemysłowych i jego ocena w gospodarce rynkowej*, Wydawnictwo AE, Poznań 1992r., s. 89.; J. Lichtarski, M. Karaś, *Pojmowanie...*, op. cit., s. 23.

1.2.1. Uwarunkowania osobowościowe

Aktywność gospodarcza jest realizowana poprzez podmioty do tego powołane, a co się z tym wiąże, przez ludzi – inicjatorów i twórców wszelkich działań przedsiębiorczych. Człowiek jako dysponent zasobów tworzy przedsiębiorstwa służące ich wykorzystaniu i prowadzi je z korzyścią dla siebie, ale i dla innych. Chociaż pojęcie przedsiębiorcy definiowane jest bardzo szeroko przez wielu autorów, jednak wszystkie te definicje zawierają w sobie dwa podstawowe elementy. Otóż, po pierwsze – przedsiębiorca to osoba podejmująca aktywność gospodarczą, a po drugie – przedsiębiorca to osoba skłonna do ponoszenia ryzyka związanego z prowadzoną działalnością. Chociażby w świetle tych założeń należy stwierdzić, że jednym z czynników warunkujących powodzenie przedsięwzięć gospodarczych są uwarunkowania osobowościowe. Zdaniem T. Kraśnickiej zawierają się one w następujących tezach, mianowicie⁵⁶:

- ✓ Działanie przedsiębiorcze jest efektem określonej konfiguracji czynników psychologicznych i osobowych, których zakumulowany wpływ leży u podstaw decyzji i działań przedsiębiorczych;
- ✓ Efekt kumulacji wpływu tak licznych czynników psychologicznych i osobowych sprawia, że osiągnięcie go, jest możliwe przy bardzo różnorodnych ich kombinacjach;
- ✓ Analizowane zmienne psychologiczne, których nośnikiem jest osobowość człowieka, są tylko w części uwarunkowane genetycznie; brak jest dowodów na istnienie „osobowości przedsiębiorczej”, bowiem zmienne te można w istotny sposób kształtować w procesie wychowania, socjalizacji i kształcenia, jakim podlegają członkowie społeczeństwa.

Jak zaznacza T. Piecuch, wewnętrzne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości zwracają uwagę na osobę przedsiębiorcy, na jego podmiotowe możliwości, wewnętrzne predyspozycje do przejawiania (bądź nie) przedsiębiorczej inicjatywy, do pokonywania problemów i trudności, do radzenia sobie ze stresem nieodłącznym w tego rodzaju działalności⁵⁷. Zespół cech indywidualnych każdego człowieka ma kluczowe znaczenie wśród czynników warunkujących powodzenie inicjowanych przez niego przedsięwzięć.

⁵⁶ T. Kraśnicka, *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – podejście wielowymiarowe*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Przedsiębiorstwo w procesie transformacji*, Wydawnictwo PWSZ, Przemysł 2000r., s. 592.

⁵⁷ T. Piecuch, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 84.

Wśród tych czynników na szczególną uwagę zasługują następujące cechy człowieka przedsiębiorczego⁵⁸:

- ✓ Inicjatywa;
- ✓ Twórczość;
- ✓ Skłonność do przewodzenia;
- ✓ Podejmowanie ryzyka;
- ✓ Tolerancja niepewności;
- ✓ Elastyczne myślenie i działanie;
- ✓ Umiejętne rozwiązywanie problemów;
- ✓ Potrzeba osiągnięć;
- ✓ Wyobraźnia;
- ✓ Wizja rozwojowa;
- ✓ Konsekwencja w realizacji celów;
- ✓ Dążenie do niezależności;
- ✓ Zdolność do uczenia się;
- ✓ Umiejętności społeczne.

Katalog wyżej wymienionych cech nie jest wyczerpany i zamknięty. Nie sposób jednak wymienić wszystkie z nich. Analiza przedsiębiorczych cech człowieka pokazuje, że bardziej sprzyjająca jest postawa dynamiczna, nieszablonowa, otwarta na podejmowanie działań spontanicznych i niestandardowych. Kluczową rolę w kreowaniu takiej postawy odgrywają umiejętności diagnostyczne i analityczne osoby ludzkiej. Umiejętności te w istotny sposób warunkują powodzenie inicjowanych przedsięwzięć gospodarczych. Niemniej jednak, wewnętrzne uwarunkowania osobowościowe stanowią tylko jeden, choć niezmiernie ważny, obszar kształtujący działania przedsiębiorcze. Nie umniejszając ich znaczeniu, należy dostrzec i docenić szereg uwarunkowań zewnętrznych, stanowiących instrumentarium realizacji procesu przedsiębiorczości.

1.2.2. Uwarunkowania lokalne

Przedsiębiorczość jest wyrazem aktywności gospodarczej ludzi i stanowi podstawę funkcjonowania mechanizmów rynkowych. Jednym z kluczowych elementów jej

⁵⁸ M. Bratnicki, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 52.

rozwoju jest zbiór czynników występujących na poziomie podstawowej jednostki osadniczej. Uwarunkowania te bardzo często rozpatrywane są tylko w odniesieniu do atrakcyjności lokalizacyjnej. Ponadto kształt warunków lokalnych wyznacza polityka lokalna, edukacja oraz mobilizacja społeczna.

Osoby prowadzące działalność, podejmują świadome decyzje lokalizacyjne. Jest to kluczowy problem decyzyjny z punktu widzenia przedsiębiorcy, ponieważ trafne usytuowanie działalności pozwala maksymalizować efektywność przedsięwzięcia gospodarczego. Przedsiębiorcy oceniają i wybierają lokalizację w zależności od charakteru działalności oraz wyników analizy otoczenia. Obszar tych uwarunkowań jest przebogaty, jedną z ich klasyfikacji przygotowali K. von Stockelberg i U. Hahne, którzy do głównych czynników zaliczają⁵⁹:

- ✓ Warunki naturalne (charakter i stan środowiska naturalnego, klimat);
- ✓ Możliwości dysponowania czynnikami produkcji (jakość i rzadkość dostępnych oraz wykorzystywanych „klasycznych” czynników produkcji: ziemi, pracy i kapitału);
- ✓ Efektywność podaży i rynku zbytu;
- ✓ Położenie geograficzne i ułatwienia komunikacyjne (koszty transportu, czas pokonywania odległości);
- ✓ Postęp techniczny (dostępność i transfer wiedzy technicznej);
- ✓ Powiązania pierwotne i wtórne (decydujące o możliwościach rozwoju kontaktów regionalnych i ponadregionalnych);
- ✓ Miękkie czynniki lokalizacyjne (środowisko społeczne, atrakcyjność rynku mieszkaniowego);
- ✓ Czynniki aglomeracyjne i infrastrukturalne.

Duże znaczenie odgrywa polityka lokalna przyjęta i realizowana na danym terytorium. Jej wyrazem są rozwiązania prawne, organizacyjne, promocyjne oraz finansowe. Oczekuje się, iż priorytetem władz lokalnych będzie zintegrowany program wspierania przedsiębiorczości na danym terenie. Może on mieć charakter kompleksowy, ale najczęściej odnosi się do pewnej grupy podmiotów np. małych i średnich przedsiębiorstw. Ważne jest, aby rozwiązania te wspierały inicjatywy

⁵⁹ K. Safin, *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – próba systematyzacji*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2004r., s. 50.

społeczne i w konsekwencji prowadziły do zbudowania makroregionalnych mechanizmów wspierania przedsiębiorczości.

Istotnym czynnikiem rozwoju lokalnych inicjatyw gospodarczych jest otwartość społeczności lokalnych na przedsiębiorczość. W osiągnięciu tego celu szczególną rolę odgrywa edukacja. Rozwój przedsiębiorczości, zależy od aktywności i otwartości ludzi. Tylko takie postawy pozwalają przełamać bariery i obawy związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Najlepszym sposobem na osiągnięcie takiego stanu jest wspomniany rozwój edukacji. W społeczeństwach o wyższym poziomie wykształcenia zauważa się większą otwartość i przychylność dla prób rozpoczęcia samodzielnej działalności gospodarczej.

1.2.3. Uwarunkowania ekonomiczne

Aspekty ekonomiczne rozwoju przedsiębiorczości najczęściej uważane są za siłę sprawczą procesów przedsiębiorczych. Wpływ na to ma przeważnie interpretacja tego zjawiska jako dążenia do maksymalizacji zysku. Otoczenie ekonomiczne jako jeden z obszarów zewnętrznych, bardzo istotnie warunkuje powodzenie inicjowanych przedsięwzięć, szczególnie w zakresie regulacji podatkowych i parapodatkowych. W istniejącym obecnie systemie opodatkowania podmiotów gospodarczych, znaczącą rolę odgrywają: podatek VAT, podatek akcyzowy, podatek dochodowy od osób prawnych, jak i podatek dochodowy od osób fizycznych, prowadzących działalność gospodarczą. Z kolei wśród parapodatków istotne obciążenie stanowią składki na ubezpieczenie społeczne. Prowadzenie przez państwo stabilnej polityki gospodarczej, ukierunkowanej na zapewnienie długookresowej równowagi rynkowej jest podstawowym warunkiem rozwoju przedsiębiorczości. Jej efekty, zgodnie z oczekiwaniami przedsiębiorców, powinny przejawiać się w stopniowym zmniejszaniu zarówno obciążeń podatkowych, jak i stóp procentowych⁶⁰.

Uwarunkowania ekonomiczne stanowią pochodną funkcjonowania mechanizmu rynkowego, w wyniku czego pozwalają na takie wykorzystanie istniejących uwarunkowań, aby one w konsekwencji stały się bodźcem do rozwoju inwestycji. Mówiąc o wolnym rynku, należy wspomnieć o jego istocie, a mianowicie konkurencji.

⁶⁰ B. Serwan, *Pojęcie przedsiębiorczości i jej uwarunkowania*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno – społeczne*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2006r., s. 312.

Zdaniem T. Piecuch jest ona, z jednej strony, najsilniejszym stymulatorem przedsiębiorczości, szansą dla rozwoju przedsiębiorstw, ponieważ daje możliwość konkurowania, zdobywania jak największej liczby odbiorców, wpływając na ich pozycje na rynku. Z drugiej strony konkurencja może być zagrożeniem. Rosnąca liczba konkurentów (zwłaszcza międzynarodowych) w warunkach ciągłej internacjonalizacji gospodarki, ciągłego poszerzania rynków zbytu, może powodować wiele problemów wynikających z konfrontacji rynkowej⁶¹. Ugruntowaniu i wzmocnieniu pozycji podmiotów gospodarczych sprzyjają korzystne rozwiązania w obszarach funkcjonowania systemów makroekonomicznych, szczególnie finansowych, podatkowych, bankowych i celnych. Katalog uwarunkowań ekonomicznych jest bardzo bogaty, niemniej jednak wszystkie one wynikają z funkcjonowania mechanizmu rynkowego i ingerencji państwa. Jednymi z kluczowych czynników ekonomicznych są⁶²:

- ✓ Tempo wzrostu gospodarczego;
- ✓ Wielkość stóp procentowych;
- ✓ Dynamika zmian bezrobocia.

Wskaźniki te pozwalają zanalizować i ocenić podstawowe tendencje gospodarcze, szczególnie w obszarach popytowo – podażowych. Informacje te są podstawowymi danymi, służącymi ocenie konkurencyjności w danej branży, a to w konsekwencji przekłada się na możliwość rozwoju podmiotów gospodarczych, dzięki wykorzystaniu sprzyjających tendencji w ich otoczeniu ekonomicznym.

1.2.4. Uwarunkowania prawne

Przedsiębiorczość realizowana jest w ramach prawnych i politycznych danego państwa, bądź systemu gospodarczego. Z tego też powodu uregulowania prawne stanowią zbiór przepisów i regulacji wpływających na swobodę działania. Regulacje te bardzo ściśle związane są z polityką jako obszarem stanowienia prawa, a szczególnie polityką gospodarczą danego kraju. Uwarunkowania polityczno – gospodarcze związane są z przyjętą ideologią sprawowania władzy, instytucjami publicznymi, systemem kodyfikacji oraz wymiaru sprawiedliwości⁶³. Postulaty te odnoszą się

⁶¹ T. Piecuch, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 100.

⁶² J. Rokita, *Zarządzanie strategiczne*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2005r., s. 75.

⁶³ K. Safin, *Uwarunkowania ...*, op. cit., s. 51.

bezpośrednio do roli państwa w kreowaniu rozwoju przedsiębiorczości. Z jednej strony powinno ono stymulować ten rozwój poprzez instrumenty polityki gospodarczej, tworzenie infrastruktury czy ułatwień proceduralnych dla przedsiębiorców. Z drugiej zaś strony istotnym jest, aby poziom tej ingerencji nie był zbyt znaczący i nie doprowadził do zahamowania rozwoju zachowań przedsiębiorczych w wyniku zbyt skomplikowanych i uciążliwych procedur. Taki stan byłby zaprzeczeniem istoty przedsiębiorczości. Jak twierdzi T. Piecuch, ze sporu o rolę państwa w kreowaniu przedsiębiorczości wynika niewątpliwie, że państwo powinno dbać przede wszystkim o solidną i stabilną infrastrukturę prawną działalności biznesowej oraz nie utrudniać rozpoczynania i prowadzenia działalności gospodarczej⁶⁴.

Proces regulacji prawnych odnoszących się bezpośrednio do sfery przedsiębiorczości, nieustannie się poszerza. Jest to wynikiem otwierania się i rozwoju rynków oraz funkcjonowania licznych grup wpływów. Dla powodzenia zmian zachodzących obecnie w sferze przedsiębiorczości, szczególne znaczenie mają regulacje prawne w zakresie⁶⁵:

- ✓ Zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej;
- ✓ Dostępu małych i średnich przedsiębiorstw do kapitału i rynków kapitałowych;
- ✓ Dostępu do funduszy unijnych oraz możliwości ich praktycznego wykorzystania;
- ✓ Interakcji ze środowiskiem przyrodniczym;
- ✓ Standaryzacji i normalizacji.

Dokonując analizy prawnych uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości, szczególny akcent należy położyć na stabilność przepisów prawa. Postulat ten bardzo wyraźnie podnoszony jest przez praktyków życia gospodarczego, szczególnie w warunkach polskich. Przedsiębiorcy, a zarazem inwestorzy, zainteresowani są stabilnością i przewidywalnością przepisów prawa. Częste deregulacje prowadzą do wzrostu ryzyka inwestycyjnego, a co się z tym wiąże, spadkiem dynamiki inwestowania.

Warunkiem kluczowym rozwoju przedsiębiorczości jest uznanie i respektowanie podstawowego z praw, mianowicie prawa własności. Stanowi ono fundament trwałości systemu gospodarczego każdego kraju, a jego respektowanie i ochrona przyczyniają się

⁶⁴ T. Piecuch, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 106.

⁶⁵ A. Kubasik, *Warunki rozwoju przedsiębiorczości w obszarze regulacji*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno – społeczne*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2006r., s. 292.

do rozwoju przedsiębiorczości. Sama zaś przedsiębiorczość, nie może się rozwijać wtedy, gdy nie jest poszanowane i należycie chronione prawo własności.

1.2.5. Uwarunkowania społeczno – kulturowe

Kontekst społeczno – kulturowy rozwoju przedsiębiorczości stanowi podłoże do kreowania działań przedsiębiorczych. Uwidacznia się on poprzez wypracowane przez lata wzorce zachowań społecznych, systemy wartości i normy postępowania. Ten bogaty dorobek stanowi fundament rozwoju przedsiębiorczości. Jak twierdzi P. Drucker, wydarzenia, które wyjaśniają, dlaczego przedsiębiorczość staje się skuteczna, prawdopodobnie nie są same w sobie wydarzeniami ekonomicznymi. Ich przyczyny mogą leżeć w zmianach dotyczących wartości, postrzegania i postaw, a także w zmianach zachodzących w demografii i edukacji⁶⁶. Uwarunkowania społeczno – kulturowe determinują postrzeganie zjawiska przedsiębiorczości w grupie społecznej. Spojrzenie to zdominowane jest przez trzy główne siły wpływów⁶⁷: religię i tradycję, rodzinę oraz strukturę społeczną.

Podmiotem wszelkich działań przedsiębiorczych jest człowiek, stąd też jego decyzje gospodarcze warunkowane są poprzez normy i wartości, które wyznaje. W szczególny sposób decyzje te wynikają z kultywowanych tradycji i religii. Religie i tradycje, w wielu kulturach motywują pracę ludzką. Odwołują się do sprawiedliwości, uczciwości, rzetelności oraz poszanowania drugiego człowieka, co stanowi znakomity przyczynek do budowania zdrowych „organizmów” i relacji gospodarczych.

W podobnym kontekście należy rozpatrywać rolę rodziny, jako determinanty rozwoju przedsiębiorczości. Jest ona postrzegana jako środowisko wyzwalające postawy przedsiębiorcze, skłaniające swoich członków do szukania innowacji gospodarczych. Zachęcające ich do działania w warunkach niepewności, a co za tym idzie do podejmowania ryzyka⁶⁸.

Relacje rodzinne przekładają się także na podstawowy obszar rozwoju uwarunkowań społeczno – kulturowych, mianowicie strukturę społeczną. Jej konstrukcja oraz stosunki w ramach niej silnie determinują postawy przedsiębiorcze.

⁶⁶ P. F. Drucker, *Natchnienie...*, op. cit., s. 15.

⁶⁷ W literaturze przedmiotu spotkać można inne klasyfikacje uwarunkowań społeczno – kulturowych np. T. Kraśnicka, *Koncepcja rozwoju przedsiębiorczości ekonomicznej i pozaekonomicznej*, Wydawnictwo AE, Katowice 2002r., s. 15.

⁶⁸ B. Serwan, *Pojęcie ...*, op. cit., s. 314.

Kluczową rolę odgrywa zasobność ekonomiczna społeczeństwa oraz postrzeganie przez nie zjawiska przedsiębiorczości. Podatny grunt dla inicjowania zachowań przedsiębiorczych stanowią duże grupy społeczne. Natomiast mniejsze są mniej skłonne do tego typu postaw. Powodem takiego stanu niekiedy jest problem wynikający z niedostatecznego eksponowania i promowania przedsiębiorczości jako źródła rozwoju społecznego.

Uwarunkowania społeczno – kulturowe stanowi istotny element rozwoju przedsiębiorczości. Zdaniem M. Bratnickiego, krzewienie przedsiębiorczości jest złożonym procesem społecznym, w którym uwarunkowania te odgrywają kluczową rolę. Jego zdaniem przedsiębiorcy nie są „robotami” ślepo wypełniającymi funkcję ekonomicznej efektywności. Działają w społeczności ludzi definiujących kulturę i definiowanych przez nią, kulturę, kształtującą sieć powiązań osobistych i organizacyjnych, które wyznaczają teren działalności informacyjnej, tworzenia szans, uzgadniania kontraktów, szacowania ryzyka oraz dzielenia się nim jako podłoża wyrażania zachowań przedsiębiorczych⁶⁹.

1.3. Zmiany innowacyjne w procesie przedsiębiorczości

1.3.1. Innowacje – próba definicji i charakterystyki ich źródeł

W literaturze przedmiotu poglądy na temat innowacji nie są jednolite, podobnie jak w przypadku prób definiowania pojęcia przedsiębiorczości. Należy jednak zauważyć, że stanowią one integralną część procesu przedsiębiorczości. Jako pierwszy na taką ich rolę wskazywał J. Schumpeter, określając przedsiębiorczość mianem „twórczej destrukcji”. Poprzez pojęcie to, rozumiał nieustanną reorganizację zasobów i procesów dzięki wykorzystaniu nadarzających się okazji, prowadzącą do dynamicznego rozwoju przedsiębiorstw⁷⁰. Jak podkreśla L. Berliński, Schumpeter pojmował innowacje jako kombinację w zależności funkcjonalnej pięciu możliwości, mianowicie⁷¹:

- ✓ Wytworzenia nowych produktów i ich ulokowania na rynku;
- ✓ Zrealizowania nowych sposobów wytwarzania;

⁶⁹ M. Bratnicki, B. J. Gabryś, *O przedsiębiorczości raz jeszcze: w kierunku spojrzenia na wychwytywanie szans przez pryzmat interakcji komunikacyjnych*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania sukcesu przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo PWSZ, Przemysł 2002r., s. 229.

⁷⁰ A. Gaweł, *Ekonomiczne...*, op. cit., s. 15.

⁷¹ L. Berliński, *Istota innowacji w przedsiębiorstwie. Przegląd i próba koncepcji*, *Przegląd Organizacji*, nr. 7/8 2003r., s. 14., por. J. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1960r., s. 140.

- ✓ Zdobywania i utworzenia nowych rynków zbytu;
- ✓ Kreowania nowych źródeł pozyskiwania zasobów;
- ✓ Nową organizację.

Podobnego zdania był P. Drucker, oceniając innowacje jako szczególne narzędzie przedsiębiorców, za pomocą którego zmiany czynią okazję do podjęcia nowej działalności gospodarczej lub świadczenia nowych usług⁷². Jego zdaniem innowacje stanowią nowe źródło tworzenia bogactwa. Innowacje, (łac. innovatio – odnawianie), definiowane są bardzo szeroko w literaturze przedmiotu, jednak najczęściej definicje te odnoszą się do produktów bądź procesów⁷³.

Pierwszy nurt definicyjny skupia się najczęściej wokół zagadnień związanych z rozwojem zasobów produkcji oraz zwiększaniem użyteczności oferowanych dóbr i usług. Jak podkreśla T. Sztucki, innowacją jest każda idea, postępowanie lub rzecz, która jest nowa, ponieważ jest jakościowo odmienna od dotychczasowych. Przekształcenie innowacji w produkty i działania rynkowe to rozpoczynanie czegoś całkowicie nowego, podejmowanie skomplikowanej działalności o wysokim stopniu ryzyka i niepewności. Innowacje w biznesie obejmują produkty i usługi oraz działania mające na celu doprowadzenie ich do nabywców oraz przekonanie o ich użyteczności⁷⁴. K. Górka natomiast, poprzez innowacje rozumie wprowadzenie do produkcji nowych wyrobów, zastosowanie nowych metod produkcji oraz nowych sposobów jej organizacji, w tym tworzenie nowych podmiotów gospodarczych, jak również odkrywanie i zdobywanie nowych źródeł surowców i innego zaopatrzenia oraz nowych rynków zbytu⁷⁵. Wykorzystanie rozwiązań innowacyjnych w odniesieniu do wykorzystania zasobów dostrzega także Z. Malara. Podkreśla on, że innowacje odnosić się powinny do tworzenia bądź ulepszania wyrobów, technik i metod działania, które są przez przedsiębiorstwa postrzegane jako nowoczesne w konkretnej sferze jego działalności i prowadzą do zwiększeniu efektywności wykorzystania zasobów, będących w jego dyspozycji⁷⁶. Innowacje można także traktować jako wysiłek

⁷² P. F. Drucker, *Innowacja...*, op. cit., s. 29.

⁷³ Nie są to jedyne kryteria definicyjne spotykane w literaturze przedmiotu np. I. Durlik za takie rozumie także pojęcie systemu, [w:] I. Durlik, *Restrukturyzacja procesów gospodarczych. Reengineering teoria i praktyka*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 1998r., s. 16.

⁷⁴ T. Sztucki, *Encyklopedia marketingu*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 1998r., s. 103.

⁷⁵ K. Górka, *Czynniki rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności w przemyśle*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczne – społeczne*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2006r., s. 103.

⁷⁶ Z. Malara, *Restrukturyzacja organizacyjna przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2001r., s. 28.

organizacji na rzecz opanowania nowych produktów i usług bądź też nowych zastosowań istniejących produktów i usług. Propozycje taką przedstawia R. W. Griffin, podkreślając, iż jest ona również formą kontroli w tym sensie, że pomaga organizacji dotrzymać kroku konkurencji⁷⁷. Ph. Kotler innowacje odnosi do jakiegokolwiek dobra, usługi lub pomysłu, który jest postrzegany przez kogoś jako nowy. Pomysł ten może istnieć od dawna, ale stanowi innowacje dla osoby, która go postrzega jako nowy⁷⁸.

Podjmując próbę zdefiniowania innowacji, szereg autorów odnosi je wprost do modyfikacji procesów za sprawą twórczego myślenia. Z. Pietrasiński traktuje innowacje jako zmiany celowe, wprowadzone przez człowieka lub zaprojektowane przezeń układy cybernetyczne, które polegają na zastępowaniu dotychczasowych stanów rzeczy innymi, ocenianymi dodatnio w świetle określonych kryteriów i składającymi się w sumie na postęp⁷⁹. Jak twierdzi I. Perlaki, przez pojęcie innowacji rozumieć winniśmy każdą świadomą, funkcjonalną, pozytywną i postępową zmianę materialnych i niematerialnych elementów (parametrów) jednostki organizacyjnej, tj. każdą zmianę sprzyjającą jej rozwojowi, wzrostowi oraz zwiększeniu efektywności⁸⁰. Na twórczy charakter innowacji zwraca uwagę P. McGowan, podkreślając znaczenie wdrożenia twórczego pomysłu. Przez innowacje rozumie on nieustanny proces, który rozpoczyna się od dostrzeżenia okazji, potrzeby do zaspokojenia lub problemu do rozwiązania. Proces ten zmierza do zakończenia z chwilą podjęcia decyzji o wdrożeniu określonego pomysłu wybranego spośród wielu rozważanych i przystąpienia do jego realizacji⁸¹. A. Pomykalski natomiast, poprzez innowacje rozumie wszelkie procesy badań i rozwoju zmierzające do zastosowania i użytkowania ulepszonych rozwiązań w technice, technologii i organizacji⁸².

Na podstawie podjętej próby przybliżenia kilku poglądów odnoszących się do definiowania innowacji, można dojść do wniosku, że pojęcie to jest bardzo pojemne. Jak można przypuszczać, rozbieżność interpretacyjna tego zjawiska nie zostanie szybko zniwelowana, ponieważ różnice w rozumieniu innowacji wśród naukowców są bardzo znaczące. Jak dostrzega J. Penc, jedni, termin ten odnoszą tylko do nowych rozwiązań

⁷⁷ R. W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1996r., s. 646.

⁷⁸ Ph. Kotler, *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Wydawnictwo Gebethner i Ska, Warszawa 1994r., s. 322.

⁷⁹ Z. Pietrasiński, *Ogólne i psychologiczne zagadnienia innowacji*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1971r., s. 9.

⁸⁰ I. Perlaki, *Innowacje w organizacji*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1983r., s. 17.

⁸¹ P. McGowan, *Innowacja i przedsiębiorczość wewnętrzna*, [w:] D. M. Stewart (red.), *Praktyka kierowania*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1994r., s. 322.

⁸² A. Pomykalski, *Innowacje*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 1997r., s. 8.

technicznych lub technologicznych, zdaniem drugich natomiast, za innowacje należy uważać wszelkie zmiany uznane przez ludzi za nowość w stosunku do stanu poprzedniego, dotyczące wartości i zjawisk kulturowych, prądów i myśli, obyczajów i poglądów, nowości techniczne, usprawnienia organizacyjne i społeczne dotyczące wszystkich dziedzin życia społecznego, a nawet politycznego⁸³.

Mając na uwadze powyższe obszary definiowania innowacji, podkreślające ich rolę i znaczenie w przetrwaniu, a szczególnie rozwoju organizacji, należy zastanowić się nad możliwościami implementowania pomysłów innowacyjnych w organizacjach. Jeżeli zgodzimy się z twierdzeniem Z. Malary, że innowacja jako działanie świadome, celowe i właściwie zorganizowane polega na systematycznym poszukiwaniu wszelkich źródeł informacji i ich analizie w celu tworzenia okazji do kreowania pozytywnych zmian w przedsiębiorstwie⁸⁴, to należy sklasyfikować wspomniane źródła tych informacji. Można przyjąć, że podstawowym jest rynek. To w ramach jego mechanizmów dochodzi do zaspokajania bieżących potrzeb konsumentów, ale rynek ten ponadto kreuje nowe oczekiwania i potrzeby konsumenckie. Oczekiwania te stanowią zasób, który może się przerodzić w pomysł innowacyjny, a jego skuteczne wdrożenie może zdecydować o przewadze konkurencyjnej przedsiębiorstwa. Jak zaznacza J. Penc, źródłem innowacji może być wszystko, co generuje określone idee, pomysły, projekty, co może stać się przyczyną poszukiwań, czy wynajdywania rzeczy nowych, podejmowania przedsięwzięć, wprowadzania ich w życie i doskonalenia⁸⁵. P. Drucker w odniesieniu do omawianych kwestii przedstawia typologię siedmiu źródeł innowacji.

⁸³ J. Penc, *Innowacje i zmiany w firmie. Transformacja i sterowanie rozwojem przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 1999r., s. 143.

⁸⁴ Z. Malara, *Restrukturyzacja...*, op. cit., s. 28.

⁸⁵ J. Penc, *Innowacje...*, op. cit., s. 157.

Tabela nr. 1.4.

Źródła innowacji

Lp.	Źródło innowacji	Charakterystyka źródła
1	Nieoczekiwane zdarzenie	Nieoczekiwane powodzenie lub niepowodzenie, którego skutki poddane analizie pozwalają wprowadzić wnioski mogące być inspiracją do nowych, twórczych pomysłów.
2	Niezgodność między rzeczywistością a wyobrażeniami	Zachętą do działań innowacyjnych w przedsiębiorstwie są: dostrzegane różnice odnoszące się do realiów ekonomicznych w danym dziale gospodarki, różnice pomiędzy rzeczywistością a dotyczącymi jej założeniami, rozbieżności między postrzeganymi a rzeczywistymi wartościami i oczekiwaniami klientów, wewnętrzne niezgodności w odniesieniu do przebiegu konkretnego procesu.
3	Innowacje wynikające z potrzeb procesu	Innowacja jest wynikiem potrzeby doskonalenia danego procesu w przedsiębiorstwie, potrzeba zaś źródłem innowacji. Jako źródło innowacji potrzeba wymaga analizy, z wykorzystaniem takich kryteriów, jak stopień: konkretyzacji procesu, jego niedoskonałości (słabości), zoperacjonalizowania celu, konkretyzacji rozwiązania, motywacji do poszukiwania nowych rozwiązań.
4	Zmiany w strukturze przemysłu	Nieoczekiwane zmiany w sektorze, do którego należy przedsiębiorstwo (odnoszone także do rynku), w których należy upatrywać nie tylko zagrożeń, ale przede wszystkim szans na wprowadzenie innowacji.
5	Demografia	Znajomość oceny zmian i trendów demograficznych umożliwia przewidywanie przyszłych skutków, a tym samym przedsięwzięcie działań innowacyjnych, których efekty będą wychodzić naprzeciw mogącym ujawnić się zmianom.
6	Zmiany w sposobach postrzegania i wartościach	Zmiana sposobu postrzegania jako wynik zmiany nastroju nadaje subiektywnie nowego znaczenia tym samym faktom gospodarczym, na przykład zmiana reguł etycznych i moralnych społeczeństwa może spowodować odejście od dotychczasowego podziału rynku wedle <i>kryterium zamożności</i> i wywołać jego podział według <i>kryterium stylu bycia</i> (zmiana z być na mieć). Umiejętność przewidywania tego rodzaju zjawisk czyni okazję do kreowania innowacji.
7	Nowa wiedza w dziedzinie nauk ścisłych i innych	Innowacja jako źródło wiedzy zmusza do systematycznej i wnikliwej analizy wszelkich zasobów naukowych w najszerszym tego słowa znaczeniu i traktowaniu stworzonej w ten sposób bazy informacyjnej jako inspiracji do poszukiwania nowoczesnych rozwiązań.

Źródło: Opracowanie na podstawie Z. Malara, Restrukturyzacja organizacyjna przedsiębiorstwa, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2001r., s. 33.

Poszukując miejsca powstawania innowacji w odniesieniu do przedsiębiorstwa, należy zwrócić uwagę na uwarunkowania jego funkcjonowania. To one bardzo często

stanowią podstawowe źródła twórczych rozwiązań implementowanych przez organizacje. Z. Malara wskazuje na dwa rodzaje tych źródeł⁸⁶:

- ✓ Źródła egzogeniczne (zewnętrzne), to jest różne organizacje krajowe i zagraniczne prowadzące działalność badawczo – rozwojową, zajmujące się transferem wiedzy i technologii, importem nowoczesnych maszyn, zakupem licencji, itp.; Placówki naukowe oraz wyższe uczelnie i publikowane przez nie osiągnięcia; Dzięki tego rodzaju źródłom podejmuje się w przedsiębiorstwie działania zmierzające do tworzenia innowacji o dużym znaczeniu, także z punktu widzenia gospodarki;
- ✓ Źródła endogeniczne (wewnętrzne), to jest wyniki prac komórek własnych przedsiębiorstwa, wyspecjalizowanych w pracach badawczych; Są to najczęściej komórki na poziomie działu, tworzące zaplecze badawcze i techniczne przedsiębiorstw i skupiające koła racjonalizatorów, kluby jakości, itp.; Dzięki korzystaniu z tych źródeł powstają głównie niewielkie innowacje, lecz z uwagi na ich obfitość, relatywnie niski koszt obsługi oraz kumulatywny charakter płynących korzyści są one dla przedsiębiorstwa wyjątkowo cenne.

Z przedstawionych rozważań wynika, że działania innowacyjne mają kluczowe znaczenie w rozwoju organizacji gospodarczych. Z tego też można wnioskować, iż są one szczególnie związane z realizacją procesu przedsiębiorczości, w znaczący sposób warunkując jego powodzenie.

1.3.2. Proces wdrażania zmian innowacyjnych w przedsiębiorstwie

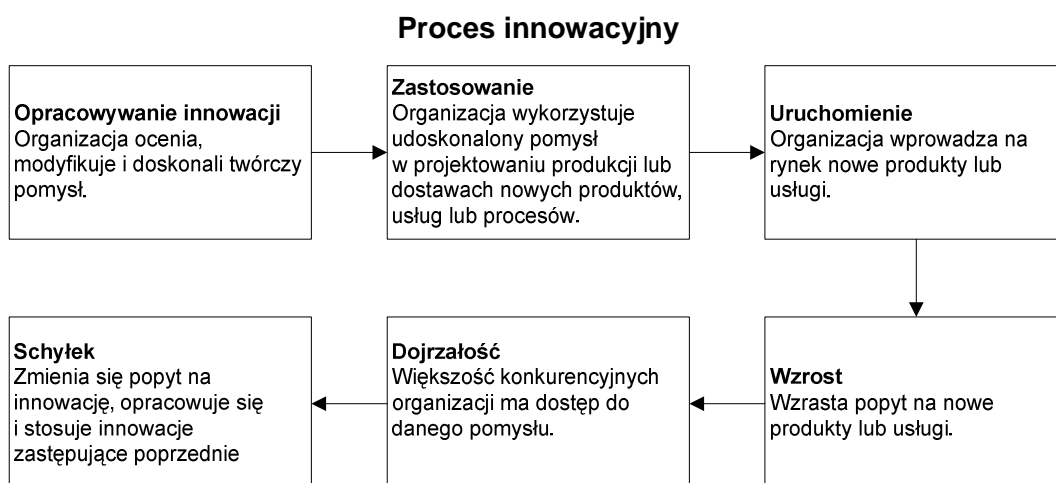
Przyjmując stanowisko, że innowacje są szczególnym narzędziem zapewniającym rozwój przedsiębiorczości, należy poświęcić nieco uwagi procesowi ich wdrażania w organizacjach. Wdrażanie to odnosi się do wprowadzenia w życie rozwiązań, o których wspomniano wcześniej, a które określono mianem „twórczego pomysłu” bądź „twórczej idei”. Jak podkreśla S. A. Kauffman, współczesne zarządzanie powinno być zorientowane na innowacje, gdyż to daje przedsiębiorstwom szanse dynamicznego

⁸⁶ Z. Malara, *Restrukturyzacja...*, op. cit., s. 34.

rozwoju⁸⁷. Akceptując takie stanowisko, należy podkreślić znaczenie procesu innowacji w przedsiębiorstwach.

Różni autorzy odmiennie definiują pojęcie procesu innowacji. Jedni uważają, że jest to nieustanny proces, który rozpoczyna się od dostrzeżenia okazji, potrzeby jej zaspokojenia lub problemu do rozwiązania. Proces ten zmierza do zakończenia z chwilą podjęcia decyzji o wdrożeniu określonego pomysłu, wybranego spośród wielu rozważanych i przystąpienia do realizacji⁸⁸. Inni natomiast twierdzą, że jest to proces opracowania, stosowania, uruchamiania, rozwijania twórczej idei oraz kierowania jej dojrzewaniem i upadkiem⁸⁹. Jeszcze więcej poglądów spotykano w literaturze odnośnie tego jak ten proces ma wyglądać w praktyce. Dość syntetyczną jego formułę proponuje R. W. Griffin⁹⁰.

Schemat nr. 1.3.

Źródło: Opracowanie na podstawie R. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2007r., s. 425.

⁸⁷ S. A. Kauffman – amerykański naukowiec i założyciel Bios Grup Inc. (cenionego ośrodka wypracowującego nowatorskie rozwiązania innowacyjne i organizacyjne), [w:] *Mrówcze algorytmy*, *Businessman Magazine*, nr. 12/2001r., s. 23.

⁸⁸ P. McGowan, *Innowacja...*, op. cit., s. 581 – 582.

⁸⁹ R. W. Griffin, *Podstawy...*, op. cit., s. 424.

⁹⁰ W literaturze przedmiotu spotykano także inne koncepcje dotyczące kształtu i formuły procesu innowacyjnego np. dwunastoetapowy model McGowana [w:] Z. Malara, *Restrukturyzacja...*, op. cit. s. 36., bądź pięcioetapowy schemat Shingeo Shingo, [w:] I. Durlik, *Restrukturyzacja...*, op. cit. s. 16 – 17.

Zaproponowany model zakłada sześciostopniową formułę realizacji procesu innowacyjnego, na którą składają się następujące etapy⁹¹:

- ✓ Opracowywanie innowacji – etap ten obejmuje ocenę, modyfikację i doskonalenie twórczych pomysłów; Innowacja może przekształcić produkt lub usługę o tylko umiarkowanym potencjale w produkt lub usługę o potencjale już znacznym;
- ✓ Zastosowanie innowacji – w fazie tej organizacja wykorzystuje już opracowany pomysł w projektowaniu, produkcji bądź dostarczaniu nowych produktów, usług lub procesów; W tym momencie pomysł wyłania się z laboratorium i zostaje przekształcony w materialne dobra bądź usługi;
- ✓ Uruchomienie – to etap, w którym organizacja wprowadza na rynek nowe produkty lub usługi; Kluczową kwestią nie jest pytanie: „Czy ten pomysł funkcjonuje?”, ale pytanie: „Czy klienci zechcą nabyć nowy produkt lub usługę?” Historia jest pełna twórczych pomysłów, które nie wywołały dostatecznego zainteresowania wśród klientów i dlatego nie odniosły sukcesu;
- ✓ Wzrost – to faza, kiedy dana innowacja już pomyślnie przejdzie fazę uruchomienia; Jest to okres, w którym organizacja uzyskuje bardzo dobre wyniki ekonomiczne, ponieważ popyt na wprowadzony właśnie produkt bądź usługę jest często większy niż podaż; Organizacje, którym nie uda się przewidzieć przebiegu tej fazy, mogą niechcący ograniczyć swój wzrost;
- ✓ Dojrzałość – jest etapem, w którym większość organizacji w danej branży ma dostęp do innowacji – czy to w wyniku samodzielnego rozwoju innowacji, czy skopiowania innowacji od innych – i stosuje go mniej więcej w taki sam sposób; Techniczne zastosowanie innowacji w tym etapie może być bardzo wyrafinowane, ale ze względu na jej rozpowszechnione zastosowanie nie zapewnia ona już przewagi konkurencyjnej;
- ✓ Schyłek – to faza, w której organizacja nie może uzyskać przewagi konkurencyjnej dzięki innowacji dojrzałej, musi więc zachęcać swoich twórców, uczonych, inżynierów i menadżerów, aby zaczęli się rozglądać za nowymi pomysłami; Dzięki ciągłemu poszukiwaniu przewagi konkurencyjnej nowe produkty i usługi przechodzą zwykle od procesu twórczego przez dojrzałość do

⁹¹ R. W. Griffin, *Podstawy...*, op. cit., s. 424 – 426. W podobnym duchu interpretują etapy procesu innowacji inni autorzy, np. Z. Malara, *Restrukturyzacja...*, op. cit., s. 37 – 39.; J. Penc, *Innowacje...*, op. cit., s. 171 – 174.

ostatecznego schyłku; Schyłek innowacji jest etapem, w którym popyt na innowacyjny produkt lub usługę zmniejsza się, a ponadto opracowywane są i stosowane nowe innowacje, zastępujące stare.

Dokonując interpretacji procesu innowacji, należy zauważyć, iż kluczowym dla jego powodzenia jest poprawne sformułowanie problemów, wymagających nowego spojrzenia. Należy ponadto wprowadzić zasady i paradygmaty, umożliwiające świeże podejście do problemu, który przy udziale kreatywnego myślenia przerodzi się w rozwiązanie innowacyjne⁹². Szczególną rolę w tym procesie odgrywa czas. Stąd najbardziej efektywne zdają się wydawać innowacje radykalne, takie, dzięki którym, organizacja zyskuje ważny element przewagi konkurencyjnej. Jak podkreśla M. Bratnicki, wprowadzanie takich rozwiązań, obejmuje cztery etapy, na które składają się⁹³:

- ✓ Transformacja sposobu widzenia świata – wychodzi od zmiany założeń kulturowych, podzielanych przez kadre zarządzającą, a następnie poprzez zmianę wartości organizacyjnych i struktury organizacyjnej, do zmiany strategii przedsiębiorstwa;
- ✓ Rewitalizacja praktyk – ma swój początek w przekształceniu wartości organizacyjnych, aby na tej podstawie zmienić strukturę organizacyjną, a w ślad za tym strategię;
- ✓ Reorientacja domeny lub pozycji strategicznej – bierze za punkt startu strategię działalności, a kolejne przeobrażenia dotyczą struktury organizacyjnej, założeń kulturowych i wartości organizacyjnych;
- ✓ Naprawianie dla przetrwania w krótkim horyzoncie czasu – koncentruje uwagę w pierwszym rzędzie na strukturze organizacyjnej, a później obejmuje kolejno strategię przedsiębiorstwa, założenia kulturowe i wartości organizacyjne.

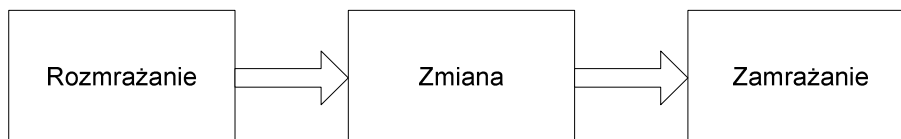
Wdrażanie innowacji, szczególnie w radykalny sposób, pociąga za sobą tworzenie w organizacjach mechanizmów blokujących te procesy. Powstają bariery organizacyjne, opory pracownicze czy „osobiste układy⁹⁴”, hamujące tempo zmian. Jeszcze istotniejszym zagadnieniem, niż przezwyciężenie tych trudności, jest utrwalenie i ugruntowanie zaimplikowanych rozwiązań w organizacji, szczególnie wśród

⁹² G. Hamel, *Management Innovation*, Harvard Business Review, 2/2006r., s. 72.

⁹³ M. Bratnicki, *Transformacja przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo AE, Katowice 1988r., s. 212.

⁹⁴ Pojęciem tym posługuje się P. Strebek, *Why Do Employees Resist Change*, Harvard Business Review, nr. 5-6/1996r., s. 87., rozumiejąc przez nie szereg wzajemnych zobowiązań organizacji i pracowników, którzy to pracownicy w obliczu radykalnych zmian innowacyjnych dążą do utrzymania status quo.

tworzących ją osób. Szukając rozwiązania tego problemu można odwołać się do trzyetapowego modelu zmian K. Lewina.

Schemat nr. 1.4.**Trzyetapowy model zmian K. Lewina**

Źródło: Opracowanie na podstawie S. Robbins, *Organizational Behavior* Prentice – Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey 1991r., s. 647.

W początkowych fazach wprowadzania zmian, musi nastąpić rozmrożenie istniejącej równowagi, czyli doprowadzenie do tego, by jednostki, grupy i organizacja uznały potrzebę zmiany innowacyjnej. Oznacza to wytworzenie przekonania, że istnieje potrzeba wprowadzenia nowego rozwiązania innowacyjnego, gdyż stosowane dotąd nie przynoszą spodziewanych efektów. Wprowadzona zmiana polega na zastosowaniu nowych rozwiązań, czyli dochodzeniu do nowego stanu równowagi. W okresie zmiany uczestnicy spotykają się z nowym ryzykiem i niejednoznacznością, dlatego też oczekują wsparcia, pomocy i rady. Zamrożenie oznacza utrwalenie zachowań i postaw zgodnych z nowymi rozwiązaniami. Służą temu różne instrumenty, jak system bodźców, ocena efektywności czy szkolenia.

1.3.3. Reorganizacja jako radykalna zmiana procesów

Proces przedsiębiorczości jest zaprojektowanym, przemyślanym działaniem realizowanym przy użyciu określonych zasad, instrumentów i narzędzi zarządzania. Podstawowym celem organizacji gospodarczej jest osiągnięcie maksymalnej wartości użytkowej, tak, aby zapewnić jej możliwości trwałego rozwoju. Z tego też powodu niektóre przedsiębiorstwa decydują się na gruntowne przekształcenie procesów, co w konsekwencji prowadzi do przebudowy struktury organizacyjnej. Taka radykalna reorganizacja nosi miano reengineeringu (business process reengineering). W literaturze

przedmiotu pojecie to definiowane jest różnorodnie na płaszczyźnie licznych publikacji⁹⁵, niemniej jednak z największym uznaniem spotkały się badania w tym obszarze dwóch amerykańskich naukowców M. Hammera i J. Champy'ego. Autorzy poprzez reengineering rozumieją fundamentalne przemysłenie od nowa i radykalne przeprojektowanie procesów w firmie, prowadzące do dramatycznej (przełomowej) poprawy – według krytycznych, współczesnych miar – osiągniętych wyników (takich jak koszty, jakość, serwis i szybkość)⁹⁶. K. Zimniewicz⁹⁷ trafnie podkreśla, iż istota tej definicji, zawarta jest w czterech kluczowych pojęciach, na które składają się⁹⁸:

- ✓ Fundamentalne przemysłenie – odnoszące się do przedsiębiorstwa i jego procesów, oznaczające postawienie takich oto pytań: „Dlaczego robimy te rzeczy i dlaczego akurat w taki sposób?” W odpowiedzi nie chodzi o uzyskanie diagnozy (co jest?), lecz raczej obrazu tego, co należy zmienić i to w sposób zasadniczy;
- ✓ Radykalne przeprojektowanie – (...) to znaczy „aż do końca”; Na pewno nie chodzi więc o zmiany kosmetyczne, polegające na poprawieniu np. struktury. Słowo „radykalnie” oznacza również, całkowite oderwanie się od przeszłości; A więc jest to zupełnie nowa droga, lekceważąca wszystkie dotychczasowe układy i sposoby postępowania; W reengineeringu chodzi o całkowicie na nowo ukształtowane przedsiębiorstwo, o zupełnie nowy proces, a nie o ulepszenie, rozszerzenie czy modyfikację procesów istniejących;
- ✓ Dramatyczna poprawa – oznacza, że reengineering nie interesuje się niewielkimi przyrostami, ale raczej skokami ilościowymi; Drobne usprawnienia, dające w efekcie kilkuprocentowy wzrost lub spadek wartości, można osiągnąć, jak stwierdzają autorzy koncepcji, „metodami konwencjonalnymi”; Ulepszenia na dużą skalę wymagają wytoczenia „armat” i zniszczenia starego porządku;
- ✓ Procesy – autorzy koncepcji przywiązują bardzo dużą wagę do procesów; Uważają, że sprawiają one menadżerom wiele kłopotów, ponieważ koncentrują

⁹⁵ Por. np. R. L. Manganelli, M. M. Klein, *Reengineering. Metoda usprawniania organizacji*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1998r., s. 26.; J. Penc, *Innowacje...*, op. cit., s. 214.; J. Unold, *Reengineering procesów zarządzania przedsiębiorstwem*, Przegląd Organizacji, nr. 9 2000r., s. 11.

⁹⁶ M. Hammer, J. Champy, *Reengineering w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Neuman Management Institute, Warszawa 1996r., s. 46.

⁹⁷ Rozwój koncepcji reengineeringu Autor przybliżył na płaszczyźnie bardzo interesujących rozważań, [w:] K. Zimniewicz, *Mit uniwersalnej recepty na zarządzanie*, Współczesne Zarządzanie, nr. 1/2002r., s. 7.

⁹⁸ K. Zimniewicz, *Współczesne koncepcje i metody zarządzania*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2003r., s. 19 – 20.

oni raczej swą uwagę na zadaniach, postawach ludzkich, strukturach, a pomijają właśnie procesy.

Ostatnim z omawianych kluczowych pojęć dla zrozumienia reengineeringu, jest proces, który wydaje się mieć szczególne znaczenie dla powodzenia podejmowanych działań. M. Hammer i J. Champy pod pojęciem procesu rozumieją wiązkę aktywności, skierowaną na jedno lub więcej wejść. W wyniku tych aktywności klient dostaje wyrób o pożądanej przez niego wartości⁹⁹. Podobnie rozumie proces A. Kleniewski, twierdząc, iż jest to zbiór wzajemnie powiązanych zasobów i działań, które przekształcają wielkości wejściowe w wielkości wyjściowe, mające pewną wartość dla klienta¹⁰⁰. Realizacja procesu jest związana z przyrostem wartości dodanej. Wszystkie procesy w organizacji podzielić można na trzy rodzaje¹⁰¹:

- ✓ Procesy strategiczne – procesy, które umożliwiają organizacji planowanie i przyszły rozwój; Do procesów tych należy planowanie strategiczne, rozwój produktu (usług) oraz opracowanie rozwoju nowych procesów;
- ✓ Procesy operacyjne – procesy, które umożliwiają organizacji codzienne funkcjonowanie, jak „zdobywanie” klienta, zaspokajanie jego potrzeb, obsługa klienta, kontrola i zarządzanie operacjami finansowymi i papierami wartościowymi;
- ✓ Procesy umożliwiające inne działania – procesy, które zapewniają skuteczną realizację procesów strategicznych i operacyjnych; Należą do nich: zarządzanie zasobami ludzkimi, przygotowanie sprawozdań z zarządzania oraz obsługa i zarządzanie systemami informacyjnymi.

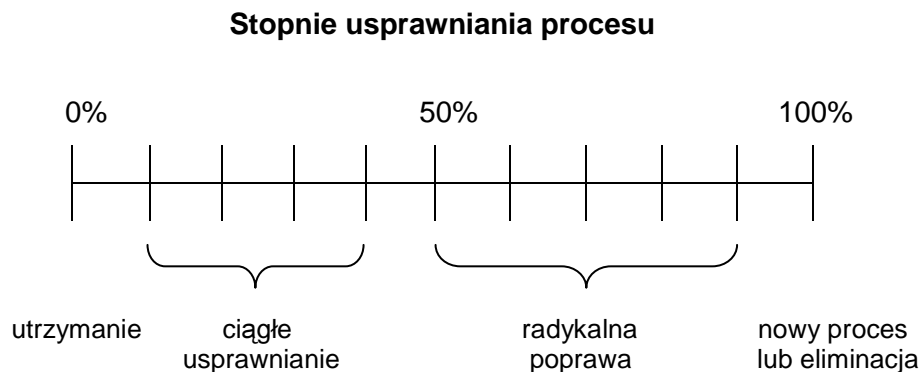
Analizując literaturę przedmiotu można postawić pytanie o zakres reorganizacji procesów. W świetle definicji tego pojęcia, powinna ona być tak daleko idąca, by w efekcie końcowym osiągnąć założony stopień satysfakcji klienta.

⁹⁹ M. Hammer, J. Champy, *Reengineering...*, op. cit., s. 49.

¹⁰⁰ A. Kleniewski, *Re-engineering – gruntowna zmiana całych procesów*, Przegląd Organizacji, nr. 11/1997r., s. 23.

¹⁰¹ J. Peppard, Ph. Rowland, *Re-engineering*, Wydawnictwo Gebethner i Ska., Warszawa 1997r., s. 14 – 15.

Schemat nr. 1.5.

Źródło: Opracowanie na podstawie Ch. B. Adair, B. A. Murray, *Radykalna reorganizacja firmy*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2002r., s. 15.

W świetle omawianej koncepcji brana jest pod uwagę, co najmniej radykalna poprawa procesów w organizacji. Nie ulega wątpliwości, że im szersza skala zmian, tym większe ryzyko związane z możliwością ich niepowodzenia. Dodatkowo efektów podjętych działań, nie należy oczekiwać natychmiast. Podjęte działania, stanowią jednak doświadczenie dla organizacji i pracowników, co nie pozostaje bez znaczenia w perspektywie dalszego rozwoju organizacji.

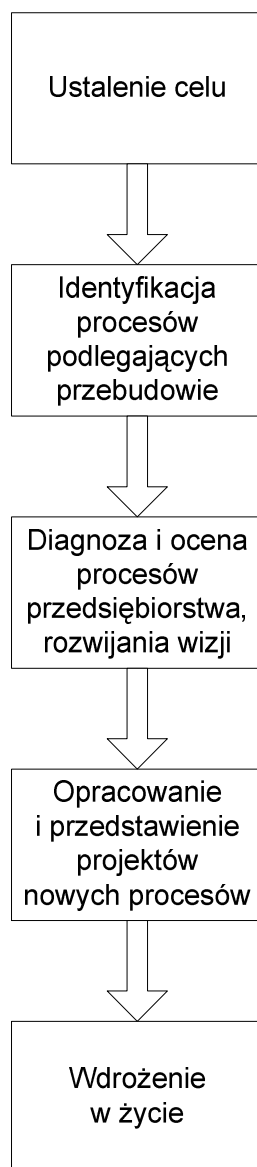
Wprowadzenie koncepcji reengineeringu w życie wymaga zaangażowania całej organizacji, a w szczególności naczelnego kierownictwa. Jak podkreśla K. Zimniewicz, punktem wyjścia w procesie radykalnej reorganizacji jest identyfikacja procesów gospodarczych, które podlegać będą przebudowie oraz ustalenie celu działania. W tej fazie postępowania możliwe jest zastosowanie benchmarkingu po to, aby porównać się do najlepszych, łatwiej ustalić cel lub cele działania. Chodzi tu raczej, jak podkreśla Autor, o przedstawienie pewnej ogólnej wizji niż konkretnych celów. (...) Właściwe kształtowanie procesu reengineeringu zaczyna się od określenia i oceny obecnych procesów lub procesu, ze szczególnym uwzględnieniem systemu informacyjnego. Równoległe jednak rozwijana jest wizja. W serii zebrań roboczych – czyli tzw. warsztatów – uzyskuje się obraz możliwości technicznych, organizacyjnych i kadrowych, jakie ma przedsiębiorstwo. Warsztaty odbywają się z udziałem specjalistów zewnętrznych, wewnętrznych oraz moderatorów¹⁰².

¹⁰² K. Zimniewicz, *Współczesne...*, op. cit., s. 27.

Kolejnym krokiem jest opracowanie prototypu procesu. Prototyp ten służy do oceny procesu od strony technicznej, organizacyjnej oraz do analizy ryzyka. Wyniki oceny są podstawą do rekomendacji wizji. Ostatni etap wprowadzania reengineeringu to wdrożenie wizji. Zaczyna się ono od podjęcia decyzji o gruntownym odnowieniu procesów w przedsiębiorstwie. Wdrożenie wizji przebiega zgodnie z organizacją prac projektowych: podjęcie prac, organizacja zespołów, planowanie i rozwijanie projektu, itd. Zespół reengineeringu bierze tu na siebie odpowiedzialność za projekt, który jest obciążony dużym ryzykiem. Ryzyko to wynika zarówno z zastosowania nowych technologii, jak i ze znaczących zmian procesów oraz organizacji przedsiębiorstwa. Dlatego wielką wagę przywiązuje się do systematycznej kontroli projektu i do zarządzania zmianami¹⁰³.

¹⁰³ Ibidem, s. 28 – 29.

Schemat nr. 1.6.

Etapy wprowadzania reengineeringu

Źródło: Opracowanie na podstawie K. Zimniewicz, Współczesne koncepcje i metody zarządzania, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2003r., s. 28.

Reorganizacja procesów w organizacji pociąga za sobą potrzebę nowego spojrzenia na dalszy rozwój firmy. Wiele dziedzin funkcjonowania firmy ulega gruntownej i całościowej zmianie. W literaturze przedmiotu zwrócono uwagę na charakterystyczne konsekwencje zastosowania reengineeringu, oto niektóre z nich¹⁰⁴:

¹⁰⁴ A. Kleniewski, *Re-engineering...*, op. cit., s. 24.; M. Hammer, J. Champy, *Reengineering...*, op. cit., s. 64 – 77.

- ✓ Powstają zespoły procesowe grupujące ludzi, współpracujących przy realizacji całego procesu;
- ✓ Zmieniają się zakresy obowiązków dla stanowisk (od odpowiedzialności za realizację prostych czynności do współodpowiedzialności za realizację i wyniki całego procesu);
- ✓ Pracownikom przyznawane są większe uprawnienia (co jest związane ze zmniejszeniem liczby stanowisk kontrolnych);
- ✓ Występuje potrzeba przejścia od szkolenia pracowników do edukowania, przygotowującego do samodzielnego działania i kierowania się raczej zdrowym rozsądkiem zamiast stosowania ogólnie przyjętych reguł;
- ✓ Tracą racje bytu dotychczasowe systemy doboru, ocen i wynagradzania pracowników oparte na taryfikatorach, przypisujących wynagrodzenie do stanowisk i wzmacniających przez to strukturę hierarchiczną;
- ✓ Zmienia się system preferowanych wartości wspomagających realizację procesów, wartości te sygnalizuje najwyższe kierownictwo;
- ✓ Następuje zmiana roli kierowników: w większym stopniu muszą oni motywować, koordynować, komunikować i pomagać podwładnym niż kontrolować lub decydować;
- ✓ Zespoły procesowe zaczynają zarządzać procesami, dlatego spłaszcza się hierarchiczna struktura organizacyjna, a jej ogólne znaczenie staje się mniej istotne. Zmniejsza się liczba kierowników i szczebli zarządzania, gdyż podstawowym elementem organizacji jest zespół.

Reorganizacja jako metoda gruntownego przekształcenia procesów jest działaniem trudnym i wymagającym zaangażowania całej organizacji, w szczególności sposobu, co wcześniej już podkreślono, naczelnego kierownictwa. Dzięki jej zastosowaniu organizacje zyskują przewagę konkurencyjną, a zarazem sprawniej i skuteczniej realizują proces przedsiębiorczości.

1.3.4. Czynniki warunkujące sukcesy i porażki reorganizacji w przedsiębiorstwach

Przeprowadzenie reorganizacji wywołuje szereg konsekwencji dla firmy. Zmienia się zupełnie sposób jej działania, co ma szczególnie znaczenie w kształtowaniu relacji międzyludzkich. Podstawowym problemem jest opór ze strony personelu. Wynika on

z potrzeby zerwania z dotychczasowymi przyzwyczajeniami i ugruntowanymi modelami zachowań, a niekiedy wprost z obawy o utratę pracy. Przewyciężenie tego oporu jest podstawowym warunkiem powodzenia procesów reorganizacyjnych. Jak podkreśla J. Penc, aby poprawnie i skutecznie je przeprowadzić konieczne jest wytworzenie wśród pracowników świadomości i gotowości do zmian w wielu obszarach organizacji, stworzenie ogólnego przekonania, że zmiany są niezbędne, korzystne i dobrze przygotowane¹⁰⁵. Warunkiem powodzenia reorganizacji jest sformułowanie, przez naczelne kierownictwo, jasnego i realistycznego planu, zawierającego określone priorytety np. znaczne skrócenie okresu realizacji zamówień, przyspieszenie prac badawczo – rozwojowych czy też poprawa jakości. Bezwzględnie należy pilnować, by proces ten był konsekwentnie urzeczywistniany, a nie połowicznie wprowadzany, powodując tylko usprawnienie istniejących już procesów. Należy uczynić pracowników sojusznikami wprowadzanych zmian. Wykształcić w nich świadomość, że zmiany są konieczne, że trzeba się uczyć, aby stać się lepszym, że przedsiębiorstwo nie może zostać niezmienione, jeśli zmieniło się zasadniczo jego otoczenie¹⁰⁶. M. Bratnicki podkreśla jednak, że zmiany te cechować się muszą odpowiednim tempem, gdyż wprowadzane zbyt późno lub zbyt wcześnie, obniżają efektywność organizacji¹⁰⁷. W literaturze przedmiotu dokonano próby określenia katalogu czynników, warunkujących sukces działań reorganizacyjnych, oto niektóre z nich¹⁰⁸:

- ✓ Wzrost, ekspansja i innowacja jako siły napędowe przedsiębiorstwa;
- ✓ Przedstawienie pracownikom akceptowalnej wizji, dokąd zmierza przedsiębiorstwo po reorganizacji, jakie są cele strategiczne, jak to może wpłynąć na procesy w firmie, na wyniki finansowe, na wynagrodzenia, na ciągłość zatrudnienia;
- ✓ Odwrócenie stanu istniejącego;
- ✓ Obserwacja aktywności przedsiębiorstwa w wielowymiarowym rozumieniu;
- ✓ Wyodrębnienie i analiza najważniejszych procesów podstawowych i pomocniczych;
- ✓ Organizacja procesów zarządzania i procesów wspierania rozwoju firmy;

¹⁰⁵ J. Penc, *Innowacje...*, op. cit., s. 229.

¹⁰⁶ Ibidem, s. 227.

¹⁰⁷ M. Bratnicki, *Przedsiębiorczość i dynamika organizacji*, Organizacja i Kierowanie, nr. 2/2001r., s. 7.

¹⁰⁸ I. Durlik, *Restrukturyzacja...*, op. cit., s. 79.

- ✓ Permanentne wyczulanie i integracja pracowników w obliczu potrzeb zmian organizacyjnych;
- ✓ Wystarczający budżet na dokonanie zmian.

Uwzględniając wcześniej już wspomniany opór w procesie reorganizacji, należy zwrócić uwagę, na pozostałe czynniki utrudniające powodzenie podjętych działań naprawczych. W literaturze przedmiotu dostrzeżono, iż za takie utrudnienie należy uznać obarczenie odpowiedzialnością za procesy reengineeringu menadżerów średniego szczebla i osób nie cieszących się poważaniem wśród pracowników firmy. Kolejnym problemem jest ograniczenie pomiaru wyników wprowadzonych zmian do założonego planu. Brak ścisłego systemu nadzoru efektywności realizowanych zmian, który by dostarczał wiarygodnych informacji o osiągniętych rezultatach na poszczególnych etapach przez poszczególne osoby. Brak takiego systemu powoduje niemożność przeprowadzenia rzetelnej oceny wprowadzonych zmian. Zdarza się, iż pracownicy i zarządzający różnie pojmują reengineering, w wyniku czego w organizacji nie następują oczekiwane zmiany i zostaje zachowane status quo. Bariereą stanowi niedocenianie wagi ciągłego komunikowania się kierownictwa firmy, odpowiedzialnego za wdrożenie zmian, z pracownikami liniowymi w początkowej fazie tego procesu. Ważne jest, aby stworzyć dobry system komunikowania się z pracownikami, by przełamać powstające rozmaite opory, przedstawić im przekonujące argumenty, przemawiające za zmianami, udostępnić im doświadczenia innych firm i umożliwić podejmowanie decyzji we właściwym dla nich czasie¹⁰⁹. Paleta czynników, utrudniających przeprowadzenie reorganizacji, jest bardzo szeroka, zaliczyć do nich ponadto można¹¹⁰:

- ✓ Nierealistyczne cele i oczekiwania;
- ✓ Pesymistyczne nastawienie i atmosfera strachu wśród zarządu i załogi;
- ✓ Podążanie kierownictwa za obawami pracowników;
- ✓ Strajki i protesty załogi wywołane przez czynniki wewnętrzne i zewnętrzne;
- ✓ Słaba współpraca zarządu;
- ✓ Zarząd, który nie formułuje i nie stawia jasnych wymagań;
- ✓ Nadmiar równoległych programów produkcyjnych i programów doskonalenia;
- ✓ Niewystarczające środki inwestycyjne na przeprowadzenie reorganizacji.

¹⁰⁹ J. Penc, *Innowacje...*, op. cit., s. 229.; Obszernie problem ten omówiono [w:] M. Hammer, J. Champy, *Reengineering...*, op. cit., s. 216 – 228.

¹¹⁰ I. Durlik, *Restrukturyzacja...*, op. cit., s. 79.

Reorganizacja, przeprowadzenie radykalnych zmian, to jest dla organizacji za każdym razem znaczące wyzwanie. Z jednej strony podejmowane działania mają na celu poprawę pozycji konkurencyjnej podmiotu. Z drugiej zaś, ich przeprowadzenie związane jest ze sporym ryzykiem niepowodzenia. Jak podkreśla M. C. Maletz, o sukcesie współczesnych przedsiębiorstw w dużym stopniu decyduje ich umiejętność przełamania dotychczasowych reguł działania, odchodzenia od procedur i instrukcji, dokonywania rewolucyjnych zmian¹¹¹. Procesy reorganizacyjne mają miejsce w podmiotach funkcjonujących na rynku i muszą być w taki sposób zaplanowane i przeprowadzone, by przede wszystkim nie zakłócić bieżącego ich funkcjonowania.

1.4. Przedsiębiorczość jako proces

1.4.1. Wzorce przedsiębiorczości

Współczesne gospodarki wolnorynkowe powstawały przez szereg lat, zdobywając swoją specyfikę i indywidualny charakter. Ich oryginalność bardzo często wynika z charakteru przedsiębiorczości, dzięki któremu zostały ukształtowane. Charakter ten w pewnym stopniu zależy także od warunków geograficznych, bądź ustrojowych wpływających na kształt danego systemu gospodarczego. Na płaszczyźnie rozważań naukowych za reprezentatywne uznaje się cztery wzorce przedsiębiorczości, charakteryzujące gospodarkę rynkową.

Za pierwszy wzorzec uznaje się przedsiębiorczość żywiołową. Jest to typ zachowań, charakteryzujący się dążeniem do osiągnięcia celu gospodarczego szybko i za wszelką cenę. Ten model postępowania bierze swój początek z rewolucji przemysłowej XIX wieku, kiedy to następowały gwałtowne przeobrażenia w sferze rynku. Z tego typu zachowaniami mamy także do czynienia w przypadku transformacji ustrojowych np. w byłych krajach socjalistycznych. Zdaniem L. H. Habera, istotą procesów żywiołowych jest ścieranie się przeciwstawnych elementów starych i nowych, procesów oporu i przystosowania się zbiorowości społecznych do nowej rzeczywistości, do tworzenia się wypadkowych starych i nowych składników kultury¹¹².

¹¹¹ M. C. Maletz, N. Nohria, *Manaring in the whitespace*, Harvard Business Review, nr. 2/2001r., s. 102.

¹¹² L. H. Haber, *Zachowania...*, op. cit., s. 15.

Przedsiębiorczość żywiołowa odnosi się do pojedynczych osób, bądź niewielkich grup interesu, stąd też jest oceniana w kategoriach¹¹³:

- ✓ Neutralnych – jako działalność na pograniczu prawa, z częstym wykorzystywaniem luk w przepisach prawnych, bankowych, skarbowych i interpretowaniem ich na własną korzyść;
- ✓ Pozytywnych – socjocentrycznych, inicjujących bądź zmieniających dotychczasowe normy prawne z punktu widzenia nowego ładu ekonomicznego państwa i poszanowania demokratycznego systemu sprawowania władzy;
- ✓ Negatywnych – egocentrycznych, świadomie łamiących dotychczasowe normy prawne czy zasady obywatelskiego współżycia dla osiągnięcia własnych korzyści ekonomicznych.

Modelem pochodzącym z koncepcji „American dream”, a stanowiącym przeciwagę przedsiębiorczości żywiołowej, jest koncepcja ewolucyjna. Generalnym jej założeniem jest przekonanie, iż każdy pracownik może się stać przedsiębiorcą, jeżeli tylko będzie konsekwentnie do tego dążył i dostatecznie rozwijał własny warsztat zawodowy. Proces ten, zgodnie z tą teorią, ma dokonywać się etapowo, poprzez kolejne szczeble kariery zawodowej. Istotę tego modelu charakteryzują słowa A. Lincolna, który stał na stanowisku, że każdy Amerykanin winien być najemnym pracownikiem na początku swojej pracy, później pracować samodzielnie we własnej firmie, a następnie tak ją rozwinąć, aby mógł zatrudniać innych ludzi, by pracowali na niego¹¹⁴. W społeczeństwach rynkowych model ten jest bardzo popularny i realizowany przez klasy średnie, a zakłada¹¹⁵:

- ✓ Wieloetapowość w dochodzeniu do celu;
- ✓ Profesjonalizację zawodową;
- ✓ Wytrwałość;
- ✓ Powszechną akceptację społeczną dla tego typu działania i postępowania.

Przyjęty model gospodarki rynkowej zawiera w swoich założeniach realizowanie pewnych wartości, idei i postaw. Mechanizm ten przedstawia przedsiębiorczość etyczną. Taki nurt myślowy jest pochodną realizacji w ramach procesu przedsiębiorczego, przez menadżerów i przedsiębiorców, założeń systemów religijnych

¹¹³ F. Kapusta, *Przedsiębiorczość – teoria i praktyka*, Wydawnictwo PASSAT, Poznań – Wrocław 2006r., s. 31.

¹¹⁴ L. H. Haber, *Zachowania...*, op. cit., s. 16.

¹¹⁵ F. Kapusta, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 32.

i filozoficznych. Przykładem wzorca ukształtowanego w społeczeństwach dalekowschodnich, jest przedsiębiorczość etyczna, oparta na etyce konfucjańskiej, charakteryzująca się rozważą, wyrzeczeniem, pracowitością, skromnością i uczciwością w życiu codziennym oraz lojalnością w stosunku do partnerów¹¹⁶. W gospodarce europejskiej znaczący wkład wniosła religia protestancka, która motywowała pracę ludzką, dzięki czemu społeczeństwa tego wyznania rozwijały się przez lata znacznie dynamiczniej, aniżeli społeczeństwa rzymskokatolickie. Jeżeli chodzi o ten drugi obszar wyznaniowy, to tutaj z czasem kolejni Papieże konsekwentnie pracowali na rzecz rozwoju społeczno – gospodarczego. Największy wkład w tym zakresie wniósł Jan Paweł II, szczególnie poprzez Encyklikę *Laborem Exercens*, w której Papież podkreśla rolę człowieka w procesie przedsiębiorczym na każdym etapie i poziomie jego realizacji. W Polsce, mimo wielu już lat od początku transformacji, nie wytworzyła się jeszcze pewna tradycja przedsiębiorczości, nosząca znamiona przyszłego etosu. Jest to wyzwanie, przed którym stoi polska gospodarka, ponieważ taki dorobek będzie trwałym fundamentem dalszego jej rozwoju¹¹⁷.

W ramach rozwiniętych gospodarek rynkowych, charakteryzujących się stabilnością i bogatym dorobkiem rozwiązań w sferze rynku, możemy mówić o przedsiębiorczości systemowej. Idea ta zakłada powodzenie procesu przedsiębiorczego dzięki pomysłowości przedsiębiorców i otwartości na innowacje. W ramach przedsiębiorczości systemowej bardzo istotną rolę odgrywa państwo. Jest ono promotorem zachowań przedsiębiorczych. Stwarza warunki i daje instrumenty ich rozwoju. Jednocześnie poprzez system kontroli prawnej, finansowej i podatkowej nieustannie monitoruje i stara się eliminować zjawiska i rozwiązania niepożądane oraz patologiczne. W sposób syntetyczny prezentowane wzorce przedsiębiorczości przedstawia tabela.

¹¹⁶ Ibidem, s. 32.

¹¹⁷ Próbę taką na płaszczyźnie naukowej podejmuje A. Sokołowska, prowadząc badania w obszarze społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, [w:] A. Sokołowska, *Spółeczna odpowiedzialność małego przedsiębiorstwa*, Współczesne Zarządzanie, nr. 4/2009r., s. 46.

Tabela nr. 1.5.

Wzorce przedsiębiorczości według L. H. Habera

Rodzaje przedsiębiorczości	Charakterystyka
Przedsiębiorczość ewolucyjna	Charakteryzuje się stopniowym wprowadzeniem zmian przez inwestowanie, poprawę umiejętności przedsiębiorcy, podejmowanie nowej działalności gospodarczej, modernizację dotychczasowej. Model ten jest charakterystyczny dla przedsiębiorstw rodzinnych, dla działalności na małą lub bardzo małą skalę.
Przedsiębiorczość żywiłowa	Cechuje się wysokim stopniem ryzyka i silnym dążeniem do osiągnięcia sukcesu. Może prowadzić do działań na pograniczu prawa, wykorzystania luk w przepisach, łamanie ich. Działania te charakteryzują się zwykle dużą pomysłowością i dużą innowacyjnością.
Przedsiębiorczość etyczna	Odbywa się zgodnie z obowiązującymi przepisami, systemami wartości, normami zachowań, rzetelną i uczciwą pracą. Działania przedsiębiorcze w tym modelu charakteryzują się rozumą, lojalnością w stosunku do partnerów, uczciwością itp.
Przedsiębiorczość systemowa	Jest charakterystyczna dla rozwiniętej gospodarki rynkowej, w której państwo stwarza odpowiednie warunki dla rozwoju zachowań przedsiębiorczych, stając się promotorem przedsiębiorczości, wspierając jej rozwój. Działania takie ograniczają do minimum lub eliminują zachowania negatywne, nieetyczne. Sprzyja to powstawaniu modelu przedsiębiorczości etycznej-najbardziej korzystnej dla społeczeństwa.

Źródło: Opracowanie na podstawie L. H. Haber, Zachowanie przedsiębiorcze – próba typologii, Przegląd Organizacji, nr. 5/1996r., s. 15 – 18., [w:] T. Piecuch, Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2010r., s. 44 – 45.

Przedstawione wzorce przedsiębiorczości ukazują, w jakich kierunkach przedsiębiorczość ta może ewoluować. Ostateczny jej kształt będzie pochodną szeregu uwarunkowań rozwojowych. W sensie przedmiotowym jednak, stanowić będzie ona za każdym razem działanie nastawione na osiągnięcie zamierzonego efektu końcowego.

1.4.2. Proces przedsiębiorczości

W pierwszej części niniejszego rozdziału podjęto próbę przedstawienia definicji przedsiębiorczości, na tle złożoności i wielowątkowości tej problematyki. Dokonując analizy literaturowej, przyjęto, iż przedsiębiorczość jest swoistym procesem. Jak

podkreśla M. Bratnicki¹¹⁸, proces ten wbudowany jest w kontekst polityczny, ekonomiczny, społeczny, kulturowy, itp., a jego wyjaśnianie ma następować z punktu widzenia interakcji, zachodzącej pomiędzy działaniem i kontekstem. T. Kraśnicka¹¹⁹ natomiast przedsiębiorczość postrzega jako proces: tworzenia bogactwa, tworzenia przedsiębiorstwa, kreowania innowacji, wprowadzania zmian, tworzenia nowych miejsc pracy, tworzenia nowych wartości, wzrostu przedsiębiorstw (jak również wzrostu gospodarczego), a także wykorzystania szans.

Tabela nr. 1.6.

Istota procesu przedsiębiorczości

Przedsiębiorczość jako proces:	Charakterystyka
<ul style="list-style-type: none"> • tworzenia bogactwa 	Wiąże się z podejmowaniem ryzyka i osiąganiem zysku
<ul style="list-style-type: none"> • tworzenia przedsiębiorstw 	Jej efektem są nowopowstałe przedsięwzięcia, firmy, które wcześniej nie istniały
<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzania innowacji 	Uzewnętrznia się poprzez unikalne kombinacje zasobów, które czynią istniejące metody i produkty przestarzałymi
<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzania zmian 	Proces przedsiębiorczy pociąga za sobą zmiany przez ocenianie, dostosowanie, modyfikowanie zachowań ludzi, sposobów ich działania, umiejętności, co umożliwia dostrzeżenie i wykorzystanie pojawiających się w otoczeniu okazji
<ul style="list-style-type: none"> • tworzenia nowych miejsc pracy 	Przedsiębiorczość łączy się z zatrudnieniem, zarządzaniem i rozwojem czynników produkcji, obejmujących zwłaszcza siłę roboczą
<ul style="list-style-type: none"> • tworzenia wartości 	Przedsiębiorczość jest procesem tworzenia wartości dla klientów poprzez „eksploatowanie” dotychczas niewykorzystanych okazji
<ul style="list-style-type: none"> • wzrostu 	Istotą przedsiębiorczości jest silna i pozytywna orientacja na wzrost sprzedaży, dochodów, aktywów i zatrudnienia

Źródło: Opracowanie na podstawie T. Kraśnicka, *Przedsiębiorczość jako przedmiot badań ekonomistów*, *Ekonomia – Rynek – Gospodarka – Społeczeństwo*, nr. 4/2001r., s. 199.

¹¹⁸ M. Bratnicki, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 20.

¹¹⁹ T. Kraśnicka, *Przedsiębiorczość jako przedmiot badań ekonomistów*, *Ekonomia – Rynek – Gospodarka – Społeczeństwo*, nr. 4/2001r., s. 198.

W oparciu o literaturę przedmiotu przyjęto, iż przedsiębiorczość jest procesem¹²⁰, tzn. zbiorem sekwencyjnych zdarzeń następujących po sobie i przekładających się w konsekwencji na efekt rynkowy. Taki punkt widzenia reprezentuje szereg badaczy, wśród nich W. Adamczyk¹²¹, proponując pięciofazowy model procesu przedsiębiorczości. Zwraca on szczególną uwagę na związek pomiędzy innowacją, a przedsiębiorczością.

Punktem wyjścia, pierwszą fazą procesu, jest pomysł innowacyjny. Jego określenie poprzedzone jest zazwyczaj wnikliwą analizą i obserwacją otoczenia. Poszukiwaniem, a także identyfikacją szans stanowiących impuls do działania. Przemyślenia, obserwacje oraz wnioskowanie zakończone są identyfikacją. Zachowanie to jest zgodne ze schematem rozwiązywania problemu według G. Wallosa, na który składa się preparacja pomysłu, inkubacja, olśnienie oraz weryfikacja¹²². Na szczególną uwagę zasługuje pomysł innowacyjny, który może być wynikiem działań zaplanowanych, zorganizowanych bądź dziełem przypadku¹²³.

Druga faza procesu przedsiębiorczości związana jest z motywacją. Odnosi się ona bezpośrednio do pragnienia uzyskania przez twórców procesu określonych korzyści. Jak zaznacza J. Reykowski, faza motywacji pełni funkcję sterowania czynnościami w taki sposób, aby doprowadziły one do osiągnięcia zamierzonego efektu. Istotne jest tu, aby założony efekt postrzegany był jako użyteczny, a także, aby w określonych warunkach możliwy był do osiągnięcia z prawdopodobieństwem wyższym od zera¹²⁴.

W fazie trzeciej zapewnia się środki służące do realizacji procesu. Za każdym razem są one adekwatne do cech pomysłu, stanowiącego jego podstawę. W fazie tej możemy mówić o powstaniu organizacji w znaczeniu¹²⁵:

- ✓ Rzeczowym – jako przedmiot istniejący w czasie i przestrzeni, stanowiący rezultat organizowania;

¹²⁰ Proces jest to przebieg regularnie po sobie następujących zjawisk, pozostających między sobą w związku przyczynowym [w:] E. Sobol (red.), *Słownik...*, op. cit., s. 751.

¹²¹ W. Adamczyk, *Przedsiębiorczość. Próba definicji*, Przegląd Organizacji, nr. 11/1995r., s. 12 – 15.; por. F. Kapusta, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 25 – 26., T. Piecuch, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 42 – 43.

¹²² W. Ilczuk, *Analiza wartości – sposób na postęp*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1979r., s. 33.

¹²³ Szerszą próbę ukazania istoty innowacji i ich znaczenia w procesie przedsiębiorczości podjęto w podrozdziale 1.3., s. 37.

¹²⁴ J. Reykowski, *Teoria motywacji a zarządzanie*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1975r., s. 23.

¹²⁵ B. Kożuch, *Nauka o Organizacji*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2008r., s. 79 – 81.; por. K. Krzakiewicz (red.), *Teoretyczne podstawy organizacji i zarządzania*, Wydawnictwo AE, Poznań 2006r., s. 8.

- ✓ Czynnościowym – jako proces organizowania, czyli spójny układ czynności, przedsięwzięć i funkcji;
- ✓ Atrybutowym – jako rezultat zorganizowania odzwierciedlony przez cechę organizacji.

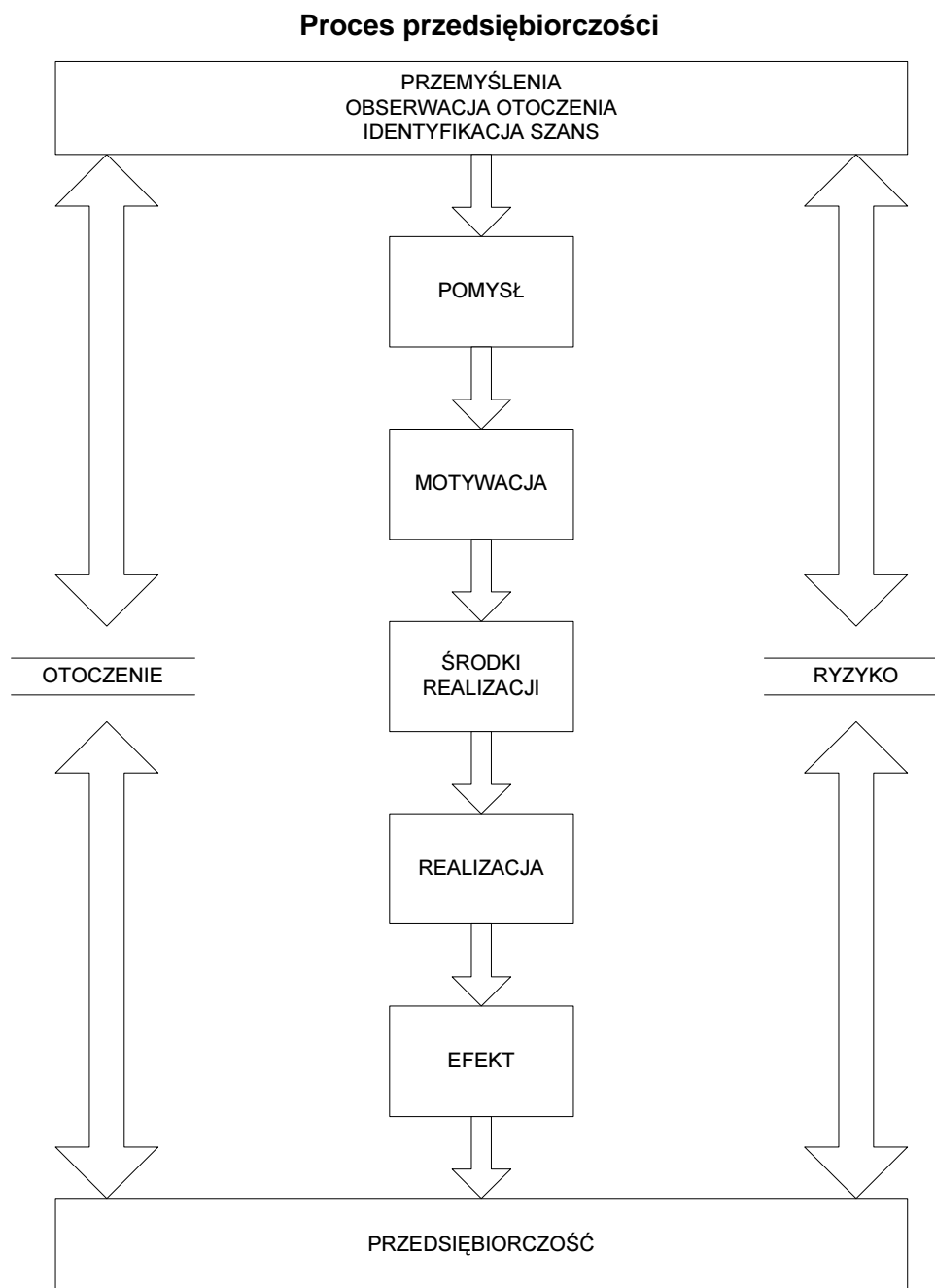
Stworzenie organizacji, a szczególnie jej forma organizacyjno – prawna, istotnie determinuje środki realizacji procesu¹²⁶. Przebieg tej fazy może wpłynąć ponadto na modyfikację pomysłu, a także może spowodować weryfikację poziomu motywacji.

Faza czwarta obejmuje wszelkie działania związane bezpośrednio z realizacją pomysłu, a więc efektu będącego materializacją pomysłu. Produktem w tym rozumieniu będzie nie tylko nowy fizycznie wyrób, ale również technologia, organizacja lub inna myśl, posiadająca cechy użytkowe, a więc możliwa do zastosowania, w celu uzyskania potencjalnych korzyści na rynku.

Dopełnieniem realizacji procesu przedsiębiorczości jest faza piąta, stanowiąca efekt rynkowy. Wcześniejsze cztery etapy charakteryzują proces innowacji, który poddany weryfikacji mechanizmów rynkowych, przekłada się na rezultat procesu przedsiębiorczości w postaci korzyści bądź straty.

¹²⁶ Biorąc pod uwagę najpopularniejsze formy organizacyjne podmiotów gospodarczych, czyli spółki prawa handlowego, należy np. zwrócić uwagę na znaczące zróżnicowanie możliwości pozyskania kapitału w ramach poszczególnych form organizacyjno – prawnych.

Schemat nr. 1.7.

Źródło: Opracowanie na podstawie W. Adamczyk, Przedsiębiorczość. Próba definicji, Przegląd Organizacji, nr. 11/1995r., s. 14.

Zaproponowany schemat procesu przedsiębiorczości przedstawiony został w ujęciu statycznym. Pomijając to założenie, należy dostrzec, że wszystkie fazy procesu oddziałują na siebie, wywołując określone interakcje. W istotę przedsiębiorczości wpisana jest aktywność, która powinna polegać na aktywnym reagowaniu na

zmieniające się uwarunkowania i potrzeby, ale też na wady samego procesu, których nie przewidywano w początkowej fazie. Ważna jest więc zdolność przedsiębiorcy czy też organizacji do dokonywania zmian w toku samego procesu, reorganizacji mającej na celu optymalizację jego przebiegu, a tym samym osiągnięcie maksymalnej efektywności samego procesu¹²⁷. W modelu tym został także uwzględniony wpływ otoczenia, a także ryzyko nieodłącznie związane z realizacją procesu przedsiębiorczości.

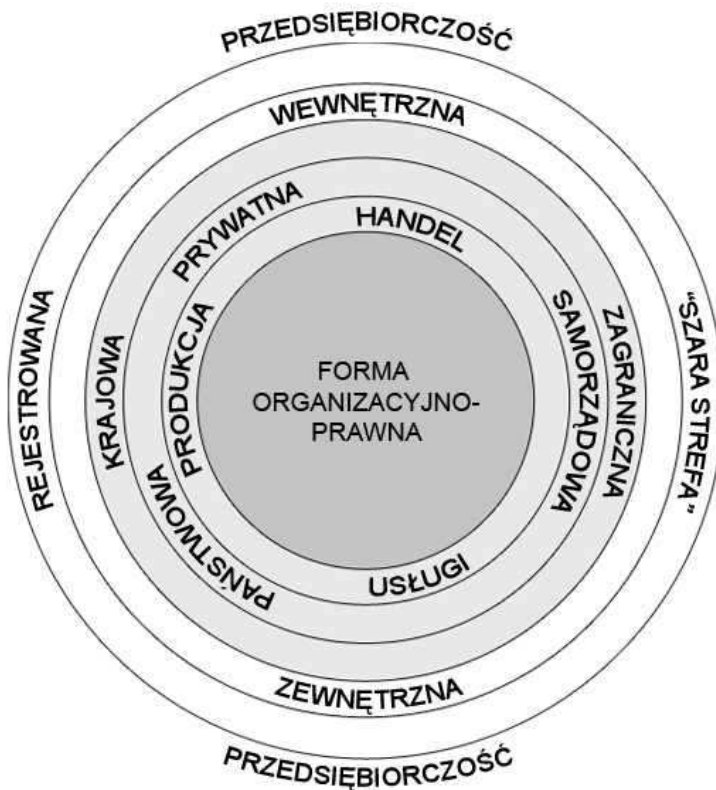
1.4.3. Systematyka przedsiębiorczości

Bogactwo poglądów w odniesieniu do przedsiębiorczości rodzi trudności z jej sklasyfikowaniem. Złożoność zagadnienia powoduje, że trudno przedstawić wszystkie jej aspekty, z którymi mamy do czynienia w życiu gospodarczym. Problem stwarza usystematyzowanie wielości obszarów, w ramach których można mówić o przedsiębiorczości w ujęciu podmiotowym jaki i przedmiotowym. Jedną z klasyfikacji spotkanych w literaturze przedmiotu przedstawia schemat.

¹²⁷ M. Nowak, H. Musiał, *Rola i znaczenie przedsiębiorczości w rozwoju przedsięwzięć gospodarczych*, [w:] D. Kopycińska (red.), *Teoretyczne aspekty gospodarowania*, Wydawnictwo US, Szczecin 2005r., s. 223.

Schemat nr. 1.8.

Klasyfikacja przedsiębiorczości

Źródło: Opracowanie na podstawie W. Adamczyk, *Przedsiębiorczość: próba systematyki*, Przegląd Organizacji, nr. 2/1996r., s. 13 – 17., [w:] F. Kapusta, *Przedsiębiorczość – teoria i praktyka*, Wydawnictwo PASSAT, Poznań – Wrocław 2006r., s. 27.

Podstawą klasyfikacji przedsiębiorczości jest wyodrębnienie przedsiębiorczości rejestrowanej i oddzielenie jej od „szarej strefy”. Przedsiębiorczość nierejestrowana jest trudna do oszacowania, przede wszystkim szacunki te są bardzo rozbieżne. Można przyjąć, że wynika ona z nadmiernego fiskalizmu państwa. Po przekroczeniu pewnego poziomu opodatkowania, system staje się nieefektywny, a przedsiębiorcy uciekają w „szarą strefę”. Trudno jednak przyjąć za wiarygodne takie założenie, zgodnie z którym, znaczne obniżenie obciążeń podatkowych doprowadziłoby w konsekwencji do wyeliminowania przedsiębiorczości nierejestrowanej.

Proces przedsiębiorczości może mieć charakter wewnętrzny i zewnętrzny. Pogląd taki reprezentuje P. F. Drucker, wyodrębniając proces przedsiębiorczy skierowany na

zewnątrz i do wewnątrz organizacji¹²⁸. Szczególnie dużym zainteresowaniem badaczy w ostatnim czasie cieszy się przedsiębiorczość wewnętrzna, niekiedy określana mianem korporacyjnej bądź intraprzsiębiorczości. Zdaniem B. Piaseckiego intraprzsiębiorczość obejmuje działalność przedsiębiorczą wewnątrz dużych i bardzo dużych przedsiębiorstw¹²⁹. Konieczne jest wówczas pełne zaangażowanie kierownictwa korporacji w sprawę przedsiębiorczej swobody, wyraźne określenie modelu działań przedsiębiorczych oraz opracowanie odpowiedniego systemu wynagradzania intraprzsiębiorców, aby rozwijać ten obszar pożądanej aktywności. Według J. Lichtarskiego, przedsiębiorczość wewnętrzna pozwala przedsiębiorstwu harmonijnie funkcjonować i stabilizować działalność operacyjną¹³⁰. Istnieje ponadto trudność, na płaszczyźnie przedsiębiorczości wewnętrznej, z wyodrębnieniem osoby przedsiębiorcy. Jak proponuje T. Kraśnicka, za takiego można uznać jednostkę odznaczającą się umiejętnością twórczego myślenia i wprowadzania innowacji (...) w warunkach względnego bezpieczeństwa, jakie stwarza duża organizacja gospodarcza, jednakże akceptując ciągłe, nawet radykalne zmiany¹³¹.

Kolejne kryterium, systematyzujące przedsiębiorczość, obejmuje miejsce jej realizacji. Proces przedsiębiorczości realizowany może być w kraju jak i za granicą. W warunkach gospodarki rynkowej można przyjąć, iż realizowany on będzie tam, gdzie przyniesie największe spodziewane efekty dla przedsiębiorcy. A. Smith już jednak twierdził, że jest (...) rzeczą większej wagi iżby kapitał fabrykanta pozostawał w kraju. Z konieczności bowiem uruchamia wtedy większą ilość pracy produkcyjnej i dodaje większą wartość rocznego produktu ziemi i pracy społeczeństwa¹³². Tym samym istotnym zadaniem państwa jest stworzenie adekwatnych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej. W warunkach swobodnego przepływu kapitału, technologii i ludzi niezmiernie ważnym jest dla poszczególnych krajów, aby to właśnie na ich terenie rozwijały się podmioty gospodarcze, gdyż będzie to miało bezpośredni wpływ na rozwój społeczeństwa.

Proces przedsiębiorczości realizowany jest w ramach określonego modelu własności. Kierując się kryteriami prawnymi, wyróżnić należy własność prywatną,

¹²⁸ P. F. Drucker, *Innowacja...*, op. cit., s. 156.

¹²⁹ B. Piasecki (red.), *Ekonomika...*, op. cit., s. 28.

¹³⁰ J. Lichtarski, M. Karaś, *Pojmowanie...*, op. cit., s. 27.

¹³¹ H. Bieniok, *Podstawy zarządzania przedsiębiorstwem. Pojęcia, funkcje, zasady, zasoby*, Wydawnictwo AE, Katowice 1997r., s. 103.

¹³² A. Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1954r., tom I, s. 456.

państwową i samorządową. Najwięcej uwagi w literaturze przedmiotu poświęcono własności prywatnej. Takie stanowisko jest ze wszech miar uzasadnione, gdyż twórca procesu przedsiębiorczości, a zarazem właściciel przedsiębiorstwa jest szczególnie zainteresowany skutecznością działań, co w efekcie przyniesie oczekiwane korzyści rynkowe.

Znaczącą rolę odgrywają podmioty Skarbu Państwa. Państwowe organizacje gospodarcze, w celu dostosowania ich sprawności działania do warunków gospodarki rynkowej poddawane są różnym procesom przystosowawczym: od prawnej i ekonomicznej likwidacji w celu prywatyzacji do komercjalizacji, czyli przekształcenia w podmioty rynkowe bez zmiany modelu własności¹³³. Biorąc pod uwagę wyżej wymienione procesy, odnoszące się do zmian w ramach własności państwowej, należy podkreślić, iż odgrywa ona istotną rolę w obszarach strategicznych dla państwa, takich jak: bezpieczeństwo, energetyka czy infrastruktura komunikacyjna.

Po roku 1990 została przywrócona własność samorządową¹³⁴. Związane było to z powstaniem samorządu lokalnego, w wyniku czego przeprowadzono komunalizację własności państwowej. Przywrócenie samodzielności organizacyjnej gminom dało początek aktywności tych samorządów w realizacji procesu przedsiębiorczości. Mogą one odtąd same inicjować działania przedsiębiorcze, bądź współuczestniczyć w takich działaniach.

W ramach przedstawionej systematyki przedsiębiorczości, powołując się na Europejską Klasyfikację Działalności Gospodarczej¹³⁵, można wyróżnić uznawane powszechnie typy procesu przedsiębiorczości, do których zaliczyć należy: typ przedsiębiorczości produkcyjnej, handlowej i usługowej. Pierwszy z wymienionych typów obejmuje wytwarzanie produktów. Do typu przedsiębiorczości handlowej zaliczyć należy handel hurtowy i detaliczny w obrębie kraju jak i poza jego granicami. Natomiast działalność usługowa wiąże się ze świadczeniem usług o charakterze materialnym jak i niematerialnym. Zaznaczyć należy, iż powszechnie jest przyjęte, co także pokazują przeprowadzone badania¹³⁶, łączenie poszczególnych typów działalności w ramach jednego podmiotu organizacyjnego.

¹³³ W. Adamczyk, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 14 – 15.

¹³⁴ Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku, *O samorządzie terytorialnym*, (Dz.U. Nr. 16, poz. 449.)

¹³⁵ K. Rogoziński, *Usługi rynkowe*, Wydawnictwo AE, Poznań 1993r., s. 53.

¹³⁶ Ten aspekt przeprowadzonych badań zaprezentowano w ramach podrozdziału 4.1., s. 121.

Proces przedsiębiorczości realizowany jest przy zastosowaniu określonej formy organizacyjno – prawnej. Za podstawową przyjmuje się przedsiębiorstwo jako wyodrębniony twór pod względem ekonomicznym, prawnym i organizacyjnym. Niekiedy jest ono określane mianem narzędzia realizacji procesu przedsiębiorczości. Zapewne z tego względu, iż pod pojęciem tym rozumie się swoiste instrumentarium dla działalności gospodarczej. Jednak form wspomnianej działalności jest bardzo wiele. Mogą to być fundacje, fundusze bądź stowarzyszenia. Na płaszczyźnie przepisów prawa budżetowego¹³⁷ usankcjonowano takie formy organizacyjne jak: jednostki i zakłady budżetowe, gospodarstwa pomocnicze czy ośrodki specjalne jednostek budżetowych. Specyficzną formę organizacyjno – prawną posiadają podmioty, prowadzące działalność finansową. Odnosi się to do takich instytucji jak: banki, firmy ubezpieczeniowe czy giełdy. Szczególna rola przypisana jest tym pierwszym, jako organizacjom zaufania publicznego. Pewna specyfika działania odnosi się także do spółdzielni, które w ramach swego funkcjonowania realizują dwa cele, mianowicie cel gospodarczy i cel społeczny. Wskazać należy także na możliwość realizowania procesu przedsiębiorczości w ramach przedsiębiorstwa jednoosobowego, czyli działalności indywidualnej. W przypadku tego rozwiązania przedsiębiorca ponosi pełne ryzyko, ale także przejmuje wszelkie korzyści wynikające z prowadzenia działalności gospodarczej.

Przytoczone niektóre rozwiązania wyodrębniają zarówno formę organizacyjną jak i prawną podmiotów. Na szczególną jednak uwagę zasługują spółki jako formy organizacyjne o szerokiej palecie regulacji prawnych. Źródłem ich konstrukcji jest kodeks cywilny oraz kodeks handlowy. Na płaszczyźnie prawa cywilnego wyodrębnić należy spółkę cywilną. Jest to najmniejsza, choć bardzo popularna forma realizowania procesu przedsiębiorczości, szczególnie za sprawą swej prostoty konstrukcyjnej oraz minimum formalności związanych z jej rejestrowaniem. W oparciu o kodeks handlowy wyróżnić można spółki osobowe i kapitałowe¹³⁸. Do tych pierwszych zaliczyć należy spółki jawne, partnerskie, komandytowe oraz komandytowo – akcyjne. W odróżnieniu od spółek cywilnych, ustawodawca przewidział, w przypadku ich powstania, bardziej szczegółowe regulacje prawne dotyczące np. wysokości wniesionego wkładu. Ponadto wspólnicy tych spółek odpowiadają za zobowiązania nie tylko do wysokości wniesionego wkładu, ale także majątkiem osobistym. Inaczej sytuacja przedstawia się

¹³⁷ Ustawa z dnia 5 stycznia 1991 roku, *Prawo budżetowe*, (Dz. U. Nr. 72, poz. 344.)

¹³⁸ Pogłębionej charakterystyki cech spółek osobowych i kapitałowych dokonano w ramach podrozdziału 2.2.4., s. 81.

w przypadku spółek kapitałowych, czyli spółek z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółek akcyjnych. W ich przypadku określono minimalną wielkość kapitału udziałowego bądź akcyjnego, lecz udziałowcy i akcjonariusze odpowiadają za zobowiązania spółki tylko do wysokości wniesionych przez siebie wkładów.

Przytoczona systematyka przedsiębiorczości stanowi próbę nakreślenia poszczególnych aspektów klasyfikacyjnych w odniesieniu do poruszanej problematyki. Stanowi skromny przegląd rozwiązań organizacyjnych i prawnych wykorzystywanych podczas realizacji procesu przedsiębiorczości.

1.4.4. Znaczenie procesu przedsiębiorczości dla rozwoju społecznego

Po roku 1989 w Polsce wystąpiły nowe realia gospodarcze wraz z odejściem gospodarki centralnie planowanej i z nastaniem systemu wolnorynkowego. Zdaniem J. Rolewicz istotne było reaktywowanie samorządu terytorialnego, jako wspólnoty działającej na danym terenie, gdyż pojawił się „gospodarz”, znający najlepiej potrzeby danego terenu, wyposażony przy tym w mienie komunalne, które stworzyło materialną podstawę samodzielności gospodarczej miasta, a tym samym umocniło społeczną, a nie „administracyjną” więź jego mieszkańców¹³⁹. Zmiany te miały szczególny wymiar społeczny, gdyż niosły ze sobą model nowej, dotąd nie praktykowanej aktywności w sferze rynku. Realizacja procesu przedsiębiorczości dała impuls dla rozwoju nie tylko inicjatorom tych procesów i prowadzonym przez nich organizacjom, ale także całemu społeczeństwu. Jak podkreślał E. Hauswald, przedsiębiorczość społeczeństwa jest wielką jego cnotą, mogącą przysporzyć mu wielu korzyści¹⁴⁰. Ogromna rola przedsiębiorczości we współczesnym świecie wynika zapewne z faktu, że obecnie w warunkach szybko zmieniającego się otoczenia przedsiębiorstw, coraz bardziej zawodzą gotowe recepty. Natomiast konieczny jest wysiłek umysłowy, twórcze wykorzystanie doświadczeń pracowników, których powinien cechować odpowiedni stopień odpowiedzialności i zaangażowania w realizowane przez nich zadania,

¹³⁹ J. Rolewicz, *Ekonomiczne instrumenty stymulowania przedsiębiorczości w małych miastach w Polsce po roku 1990*, Wydawnictwo AE, Poznań 1999r., s. 7.

¹⁴⁰ T. Bal – Woźniak, *Profesjonalizm jako podstawa kształtowania przedsiębiorczej orientacji przedsiębiorstwa*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2003r., s. 137.

w pełnione przez nich funkcje¹⁴¹. Ze społecznego punktu widzenia rozwój przedsiębiorczości ma szczególne znaczenie, co przejawia się poprzez¹⁴²:

- ✓ Rozwój gospodarczy oraz idące z nim w parze bogacenie się społeczeństw, rosnący status społeczny;
- ✓ Aktywne przeciwdziałanie bezrobociu, aktywizowanie, zorganizowanie jednostek, w konsekwencji przeciwdziałanie patologiom społecznym;
- ✓ Innowacyjność – przedsiębiorcy w dużej mierze są promotorami nowych rozwiązań technologicznych i wynalazków;
- ✓ Rozpowszechnianie wiedzy o organizacji i zarządzaniu, ekonomii, o zasadach gospodarowania na forum społeczności lokalnych.

Współcześnie przedsiębiorczość uznaje się za czwarty, obok ziemi, pracy i kapitału, klasyczny czynnik produkcji. O jej społecznym znaczeniu może świadczyć fakt, iż jest ona jednym z dziesięciu priorytetów zawartych w Narodowym Planie Rozwoju na lata 2007 – 2013, przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 6 września 2005 roku, który traktuje przedsiębiorczość jako tworzenie nowych obszarów aktywności gospodarczej oraz dążenie do zwiększania efektywności i produktywności istniejących form gospodarowania. Wzrost przedsiębiorczości społeczeństwa oraz promowanie przez państwo rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw stwarzają dogodne warunki dla ambitnych, pomysłowych, a także kreatywnych osób decydujących się na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej.

¹⁴¹ T. Piecuch, *Przedsiębiorczość...*, op. cit., s. 54.

¹⁴² R. Śliwiński, *Rola przedsiębiorcy w małych społecznościach lokalnych*, [w:] J. Jarco (red.), *Biznesmen i menedżer. Problemy bohaterów naszych czasów*, Wydawnictwo AE, Wrocław 2000r., s. 262.

Rozdział 2

Rozwój przedsiębiorczości w Lesznie w latach 1989 – 2009

2.1. Potencjał gospodarczy i społeczny miasta

Miasto Leszno to centralny ośrodek subregionu leszczyńskiego. Położone jest w południowo – zachodniej części Wielkopolski. W latach 1975 – 1999 stanowiło centralny ośrodek województwa leszczyńskiego. Obecnie w mieście mieszka blisko 64 tysiące osób i należy zaznaczyć, iż dynamika wzrostu liczby ludności jest większa aniżeli w innych miastach w Polsce np. w przypadku Leszna przyrost naturalny na 1000 mieszkańców za rok 2009¹⁴³ wynosi 2,6 kiedy dla całego kraju tylko 0,9. Miasto położone jest w terenie równinnym na obszarze 31,9 km².

Historia Leszna jest bardzo bogata i pokazuje jak na przestrzeni wieków rozwijało się to miasto. Pierwsza wzmianka źródłowa o nim pochodzi z roku 1393¹⁴⁴. Od początku swego istnienia rozwijał się w nim handel i rzemiosło wraz z jednoczesnym rozwojem społeczeństwa. Już w roku 1516¹⁴⁵ do Leszna przybywa pierwsza, nieduża grupa Braci Czeskich, którzy z czasem poprzez swoje działania, doprowadzają do dynamicznego rozwoju miasta. Szczególnie poprzez działalność oświatową, której szczyt funkcjonowania przypada na koniec XVI wieku. Z początkiem wieku XVII do miasta przybywają Żydzi, a kilkadziesiąt lat później, w roku 1648 duża grupa luteranckich rzemieślników, uchodźców ze Śląska. Wydarzenia te niosą ze sobą nie tylko znaczące zmiany społeczne, ale nade wszystko gospodarcze. Rozwija się handel, rękodzieło, kupiectwo oraz szkolnictwo. Mimo, iż w czasach I Rzeczypospolitej miasto nawiedzają trzy duże pożary, udaje się je za każdym razem odbudować i przywrócić normalnemu funkcjonowaniu. W czasie zaborów miasto trafia pod panowanie Pruskie, a od roku 1815 wchodzi w skład Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Istotnym czynnikiem dalszego rozwoju miasta staje się wybudowanie w roku 1856 połączenia kolejowego Poznań – Leszno – Wrocław. Od roku 1886 miasto staje się centrum powiatu leszczyńskiego, którą to rolę pełni do roku 1975. Okres ten

¹⁴³ *Leszno Centrum Biznesu*, Materiał Informacyjny Urzędu Miasta Leszna, Leszno 2009r., s. 3.

¹⁴⁴ B. Świdorski, *Ilustrowany opis Leszna i ziemi leszczyńskiej*, Leszno 1996r., s. 23.

¹⁴⁵ *Ibidem*, s. 23.

jest czasem burzliwym w dziejach Leszna, Polski i całego świata. Koniec zaborów, II Rzeczpospolita, II Wojna Światowa, a także lata powojenne odegrały za każdym razem istotne znaczenie w rozwoju miasta. Niemniej jednak, nawet w najtrudniejszych momentach radziło sobie ono z przeciwnościami rozwojowymi. W roku 1975 w ramach reformy administracyjnej Leszno staje się miastem wojewódzkim, by w roku 1999 powrócić do statusu miasta powiatowego. Niemniej jednak należy zauważyć, iż oddziaływanie miasta na otoczenie na przestrzeni lat było dość znaczące, w wyniku czego, dziś stanowi ono centrum subregionu leszczyńskiego.

Jednym z podstawowych uwarunkowań rozwoju miasta jest jego lokalizacja. Leszno położone jest pomiędzy dwoma największymi ośrodkami zachodniej Polski, pomiędzy Poznaniem i Wrocławiem. Należy także zauważyć, iż znajduje się ono w obrębie około 300 kilometrów od trzech dużych stolic europejskich: Warszawy, Berlina i Pragi. Realizacja planów budowy drogi ekspresowej S5 łączącej Poznań z Wrocławiem poprawi dostępność komunikacyjną miasta, pozwalając przy tym na połączenie z dwoma autostradami A2 i A4. Dodatkowo przyspieszy to czas dostępu do najbliższych portów lotniczych w Poznaniu i Wrocławiu. Miasto stanowi centrum regionu leszczyńskiego, szczególnie w zakresie świadczenia usług. Dobrze rozwinięta sieć sklepów, kawiarni, restauracji i innych obiektów usługowych sprawia, że miasto jest atrakcyjniejszym miejscem nie tylko dla swoich mieszkańców, ale także dla turystów. Potencjał społeczny przekłada się na potencjał gospodarczy miasta, czego dowodzi znacząca liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Jest ich ponad 8700¹⁴⁶ co przekłada się na jeden z większych współczynników przedsiębiorczości¹⁴⁷ w kraju. Współczynnik ten pokazuje, że istnieje w mieście duży potencjał rozwojowy, na co z pewnością wpływa fakt funkcjonowania trzech uczelni wyższych: Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Wyższej Szkoły Marketingu i Zarządzania oraz Wyższej Szkoły Humanistycznej¹⁴⁸. Ponadto bliskość ośrodków akademickich w Poznaniu i Wrocławiu zapewnia bezpośredni kontakt z ich potencjałem naukowym i zapleczem akademickim.

Leszno stanowi dobre miejsce dla rozwoju przedsiębiorczości, z którego doświadczeń mogą korzystać inne miejscowości. Wynika to na pewno częściowo z wielowiekowej historii, nacechowanej wielokulturowością i wzajemną tolerancją.

¹⁴⁶ Obszernie temat ten omówiono w podrozdziale 2.2.1., s. 72.

¹⁴⁷ Obszernie temat ten omówiono w podrozdziale 2.3.2., s. 88.

¹⁴⁸ Obszernie temat ten omówiono w podrozdziale 2.3.4., s. 92.

Otwartość i gościnność mieszkańców miasta, a przede wszystkim wielkopolskie, organicznikowskie podejście do działalności gospodarczej sprawia, że istnieją w Lesznie dogodne warunki do skutecznego realizowania procesu przedsiębiorczości.

2.2. Rozwój potencjału gospodarczego miasta w latach 1989 – 2009

2.2.1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie Leszna w ramach systemu REGON w latach 1989 – 2009

Podejmując próbę oceny rozwoju przedsiębiorczości należy przeanalizować potencjał rozwojowy badanego obszaru. Położenie oraz zasoby infrastrukturalne Leszna wskazują, że jest to dobre miejsce do realizowania procesu przedsiębiorczości. Pierwsze takie wnioski nasuwają się po dokonaniu analizy ilościowej podmiotów funkcjonujących w mieście w badanym okresie, zarejestrowanych w systemie REGON¹⁴⁹.

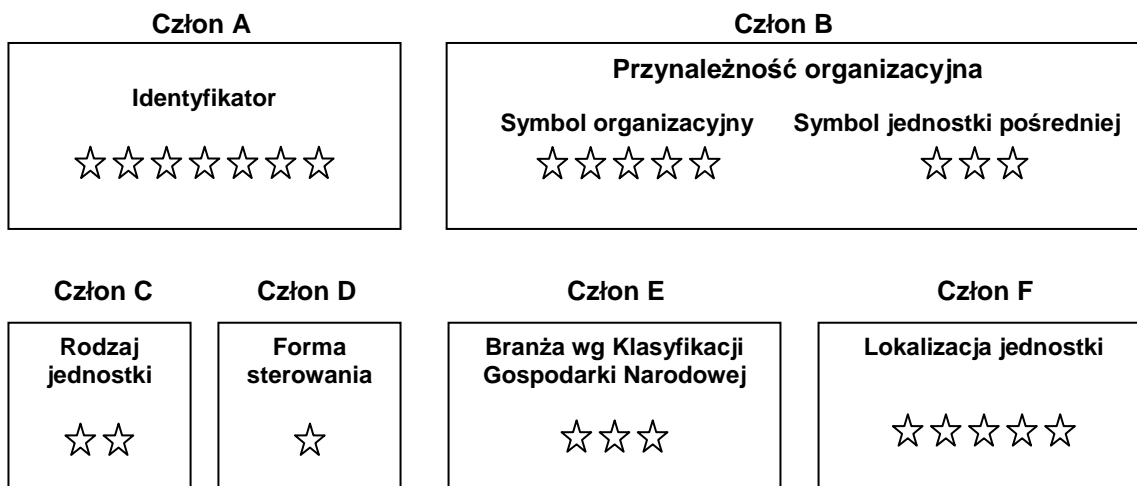
System REGON jest to narzędzie rejestrujące podmioty gospodarki narodowej prowadzone przez Ośrodek Elektroniczny Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie. Narzędzie to rejestruje i systematycznie aktualizuje m. in. następujące informacje: numer statystyczny jednostki, identyfikator jednostki macierzystej, nazwę, pełny adres oraz dodatkowe informacje o jednostce gospodarczej zakodowane poza numerem statystycznym¹⁵⁰. Numer statystyczny stanowi praktyczne narzędzie klasyfikacji podmiotów gospodarczych. Zbudowany jest z 26 cyfr identyfikujących i klasyfikujących jednostkę gospodarczą w ramach 6 członów składowych.

¹⁴⁹ REGON – Rejestr Gospodarki Narodowej.

¹⁵⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Wykaz jednostek organizacyjnych objętych Rejestrem Gospodarki Narodowej oraz ich numerów statystycznych. T. 1. Cz. A., Jednostki organizacyjne resortów państwowych, spółdzielnie i ich związki, organizacje polityczne i związkowe oraz organizacje społeczne i społeczno – zawodowe o zasięgu krajowym.*, Wydawnictwo Centrum Informatyki Statystycznej, Warszawa 1989r., s. 5.

Schemat nr. 2.1.

Schemat konstrukcyjny numeru statystycznego REGON

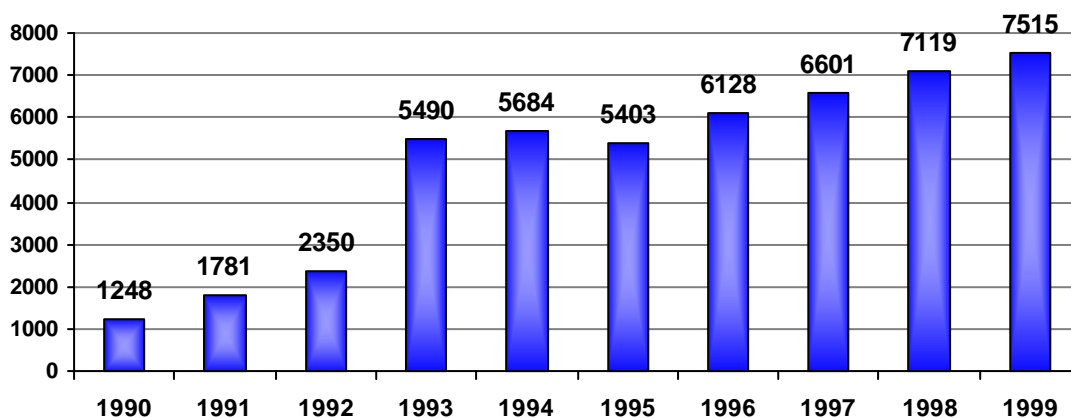

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wykazu jednostek organizacyjnych objętych Rejestrem Gospodarki Narodowej oraz ich numerów statystycznych. T. 1. Cz. A., Jednostki organizacyjne resortów państwowych, spółdzielnie i ich związki, organizacje polityczne i związkowe oraz organizacje społeczne i społeczno – zawodowe o zasięgu krajowym, Wydawnictwo Centrum Informatyki Statystycznej, Warszawa 1989r., s. 7.

W oparciu o przedstawiony rejestr dokonano zestawienia podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na przestrzeni lat 1990 – 2009 na terenie miasta Leszna.

Wykres nr. 2.1.

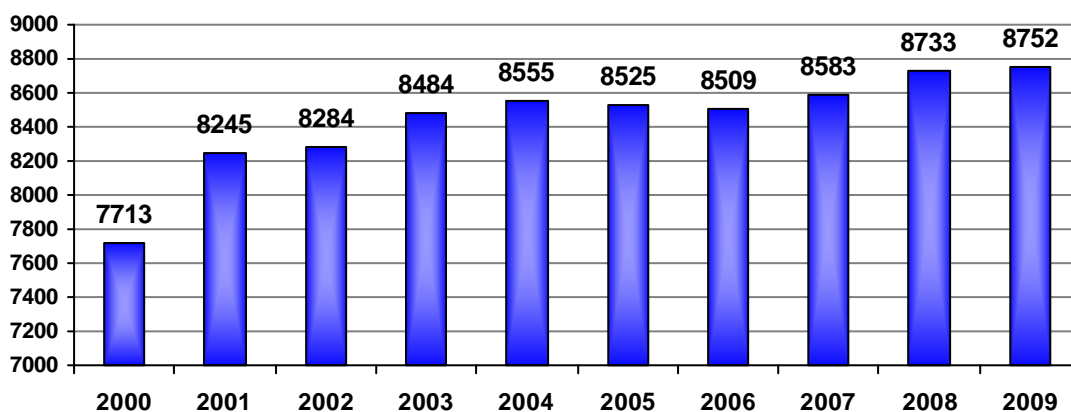
**Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w Lesznie
w latach 1990 - 1999**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS¹⁵¹.

Wykres nr. 2.2.

**Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w Lesznie
w latach 2000 - 2009**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

¹⁵¹ Podczas analizy dokumentów, szczególnie za lata 1989 – 1994, napotkano szereg informacji nieściślych i wzajemnie wykluczających się. Sytuacja taka jest wynikiem burzliwych zmian w systemach ewidencyjnych na początku lat 90-tych, w momencie przejścia z gospodarki uspołecznionej do gospodarki wolnorynkowej.

Analiza ilościowa podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON dowodzi, że na przestrzeni lat ma miejsce stały wzrost ich liczebności¹⁵². Świadczy to o rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie w badanym okresie. Zaznaczyć należy jednak, że jego dynamika na przestrzeni lat ulegała znacznym wahaniom, szczególnie w okresie transformacji ustrojowej. Zauważyć ponadto należy, że na początku lat 90-tych rejestr ten był obciążony pewnymi nieścisłościami ewidencyjnymi, w wyniku czego wartość wskaźników za ten okres dla miasta Leszna jest zdecydowanie niższa, aniżeli po roku 1995. Nie zmienia to jednak faktu, że od roku 1989 na obszarze miasta Leszna odnotowuje się dynamiczny i trwały wzrost ilości podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON. Stanowi to bezpośredni dowód na rozwój gospodarczy, a tym samym powszechniejsze realizowanie procesu przedsiębiorczości.

2.2.2. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie Leszna w ramach systemu REGON z podziałem na sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności

Rejestr ewidencyjny REGON uszczegółowiony został przepisami ustawy o statystyce publicznej¹⁵³, wprowadzającej Polską Klasyfikację Działalności. Klasyfikacja ta ma zastosowanie w statystyce, ewidencji i dokumentacji oraz rachunkowości, a także w urzędowych rejestrach i systemach informacyjnych administracji publicznej¹⁵⁴. Klasyfikacja zakłada ewidencję działalności gospodarczej w ramach poszczególnych sekcji branżowych. W roku 2007 dokonano zmian w klasyfikacji PKD, co podyktowane zostało koniecznością harmonizacji klasyfikacji na poziomie międzynarodowym umożliwiającej szerszą wymianę informacji oraz zmianami ekonomicznymi i gospodarczymi, w szczególności rozwojem nowych technologii i rodzajów działalności¹⁵⁵.

¹⁵² Zmiany tej liczebności w odniesieniu do poszczególnych lat stanowią stopę wejścia i wyjścia podmiotów gospodarczych, [w:] G. Dehnel, *Rozwój mikroprzedsiębiorczości w Polsce w świetle estymacji dla małych domen*, Wydawnictwo UE, Poznań 2010r., s. 195.

¹⁵³ Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 roku *O statystyce publicznej* (Dz.U. Nr. 88, poz. 439 z póź. zm.)

¹⁵⁴ *Polska Klasyfikacja Działalności* obowiązująca od 1 stycznia 2008 r. wprowadzona rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007r., Wydawnictwo Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk 2008r. s. 5.

¹⁵⁵ *Statistical Classification of Economic Activities in the European Community NACE Rev. 2.* (Dz. Urz. UE L 393 z 30.12.2006r., s. 1.)

Tabela nr. 2.1.

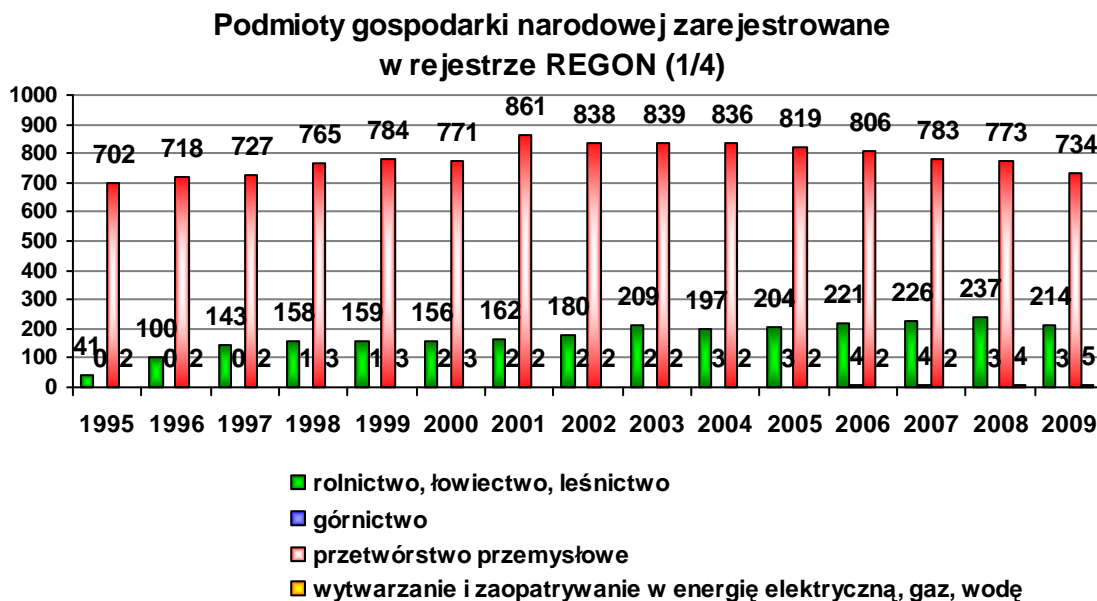
Polska Klasyfikacja Działalności według sekcji

SEKCJA	Opis sekcji
Sekcja A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
Sekcja B	Górnictwo i wydobywanie
Sekcja C	Przetwórstwo przemysłowe
Sekcja D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną
Sekcja E	Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
Sekcja F	Budownictwo
Sekcja G	Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
Sekcja H	Transport i gospodarka magazynowa
Sekcja I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
Sekcja J	Informacja i komunikacja
Sekcja K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa
Sekcja L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
Sekcja M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
Sekcja N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
Sekcja O	Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne
Sekcja P	Edukacja
Sekcja Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna
Sekcja R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
Sekcja S	Pozostała działalność usługowa
Sekcja T	Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby
Sekcja U	Organizacje i zespoły eksterytorialne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Polskiej Klasyfikacji Działalności obowiązującej od 1 stycznia 2008 r. wprowadzonej rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007r., Wydawnictwo Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk 2008r. s 7.

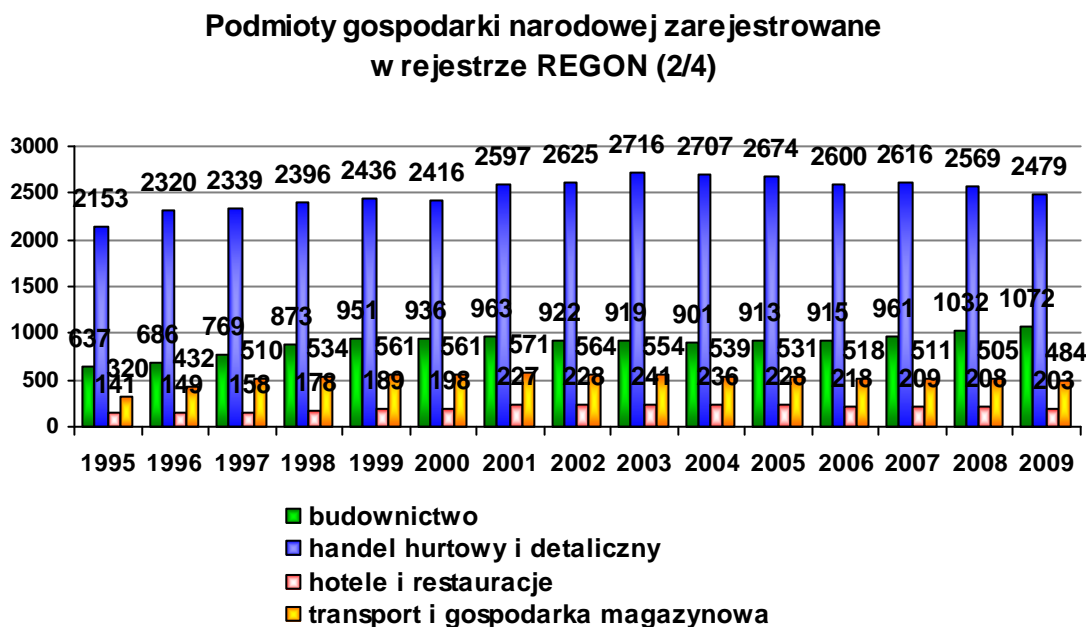
Podmioty gospodarcze funkcjonujące na terenie miasta Leszna sklasyfikowano w ramach podziału na sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności. W świetle badanego okresu podział ten przedstawia się następująco.

Wykres nr. 2.3.

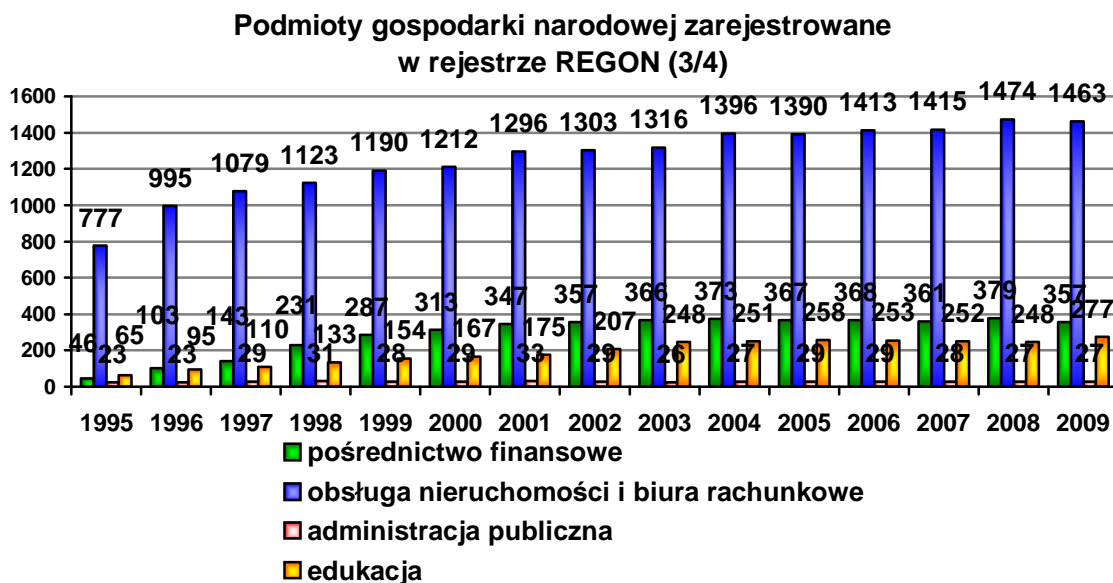
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Wykres nr. 2.4.

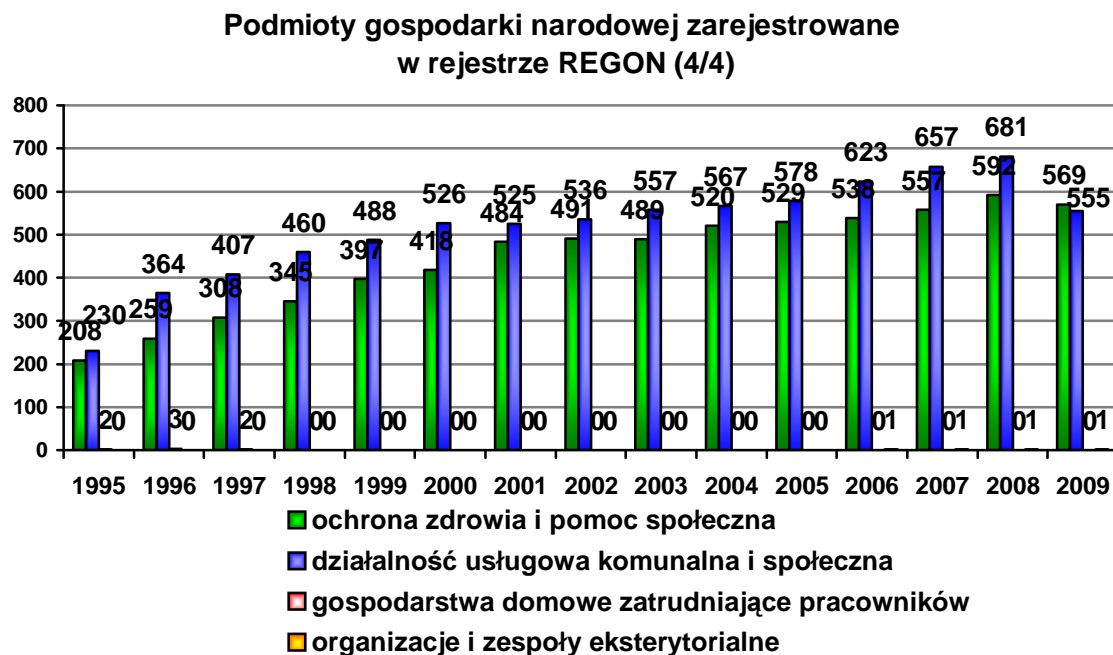
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Wykres nr. 2.5.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Wykres nr. 2.6.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

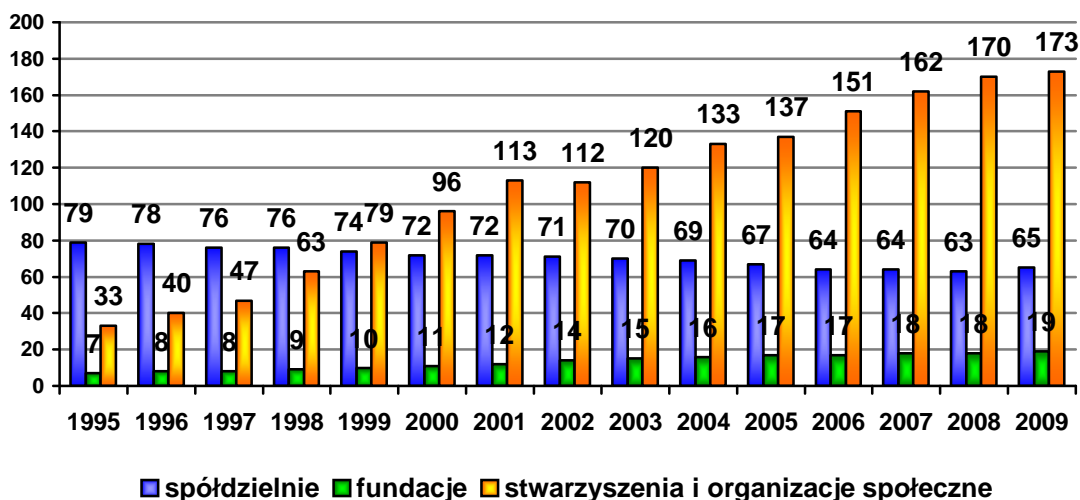
Otrzymane wyniki pozwalają dostrzec, że największa liczebność podmiotów gospodarczych na terenie miasta Leszna, w badanym okresie, występuje w ramach sekcji: handel hurtowy i detaliczny, obsługa nieruchomości i biura rachunkowe, budownictwo oraz przetwórstwo przemysłowe. Rezultaty analizy dowodzą dominacji wśród podmiotów gospodarczych, firm usługowych. Podyktowane jest to specyfiką badanego obszaru, a także preferencjami lokalnego rynku. Leszno jako centrum subregionu, pełni przede wszystkim rolę usługową, co znajduje swoje odzwierciedlenie w strukturze podmiotów gospodarczych, funkcjonujących na terenie miasta.

2.2.3. Stowarzyszenia, Fundacje i Spółdzielnie

W ocenie rozwoju przedsiębiorczości na szczególną uwagę zasługują organizacje społeczne, fundacje i spółdzielnie. Szczegółność ich roli wynika z faktu, iż w tego rodzaju formach organizacyjnych realizowane są przedsięwzięcia gospodarcze, będące wyrazem aktywności społecznej, nie zawsze nastawionej tylko i wyłącznie na wynik finansowy. Aktywność gospodarcza w tym obszarze wskazuje na potencjał ludzki zaangażowany w różnorakie przedsięwzięcia gospodarcze, niosące w swej istocie dodatkowo element społeczny, co pozostaje nie bez znaczenia dla rozwoju gospodarki jako całości. Wysoka aktywność w ramach analizowanych przedsięwzięć dowodzi dobrej kondycji tego potencjału w badanym obszarze.

Wykres nr. 2.7.

Stowarzyszenia, fundacje i spółdzielnie zarejestrowane w Lesznie w latach 1995 - 2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Po zmianach ustrojowych w latach 90-tych w Lesznie nastąpił bardzo dynamiczny rozwój stowarzyszeń i organizacji społecznych. Jest to wyrazem realizacji przedsięwzięć niejednokrotnie nie tylko nastawionych na wynik finansowy, niemniej jednak o kluczowym znaczeniu dla kondycji lokalnej przedsiębiorczości. Możliwość realizowania swoich zamierzeń o charakterze społeczno – gospodarczym wyrażona jest także poprzez fundacje, sukcesywnie powoływane do życia na przestrzeni ostatnich lat. Zauważyć jedynie należy, iż w badanym okresie zmalała ilość spółdzielni. Jest to wynikiem kryzysu, jaki dotknął te organizacje, choć zaznaczyć trzeba, iż w przypadku spółdzielni leszczyńskich problem ten nie jest tak poważny jak w skali całego kraju. Na przestrzeni ostatnich 14 lat ich ilość zmniejszyła się z 79 podmiotów w roku 1995 do 63 podmiotów w roku 2008. Funkcjonowanie i rozwój analizowanych organizacji, na przestrzeni lat, jest dowodem podejmowania ważnych inicjatyw przedsiębiorczych o charakterze społeczno – gospodarczym.

2.2.4. Spółki prawa handlowego

Kodeks prawa handlowego przewiduje możliwość prowadzenia działalności gospodarczej przy zastosowaniu rozwiązań prawno – organizacyjnych, pozwalających na tworzenie podmiotów gospodarczych w postaci spółek osobowych i kapitałowych. Spółki te stanowią narzędzia realizacji procesu przedsiębiorczości, których wybór pozostaje za każdym razem suwerenną decyzją przedsiębiorcy. Argumentów za i przeciw takiemu rozwiązaniu jest bardzo dużo, niemniej jednak, jeżeli ktoś zdecyduje się na powołanie spółki prawa handlowego, to musi zwrócić uwagę na różnice i wiążące się z tym konsekwencje wyboru, pomiędzy jedną ze spółek osobowych a kapitałowych.

Tabela nr. 2.2.

Cechy spółek osobowych i kapitałowych

Spółki osobowe	Spółki kapitałowe
Brak osobowości prawnej	Posiadają osobowość prawną
Wspólnicy reprezentują spółkę	Spółkę reprezentują jej władze (np. zarząd, rada nadzorcza)
Istnieje ścisła więź między wspólnikami	Luźne związki między udziałowcami lub akcjonariuszami
Wszyscy wspólnicy muszą być jawni	Dopuszczalna anonimowość wspólników (akcje na okaziciela)
Wspólnicy wnoszą wkłady (współwłasność łączna)	Akcjonariusze wnoszą akcje, a udziałowcy udziały
Nieograniczona i solidarna odpowiedzialność osobistym majątkiem wspólników za zobowiązania spółki	Ograniczona odpowiedzialność akcjonariuszy i udziałowców za zaciągnięte przez spółkę zobowiązania (do wysokości wkładów)
Wspólnicy pracują na rzecz spółki	Akcjonariusze i udziałowcy nie muszą świadczyć pracy na rzecz spółki
Uproszczona księgowość (księgi rachunkowe)	Pełna księgowość, sporządzanie bilansu majątkowego, rachunku wyników i przepływów pieniężnych

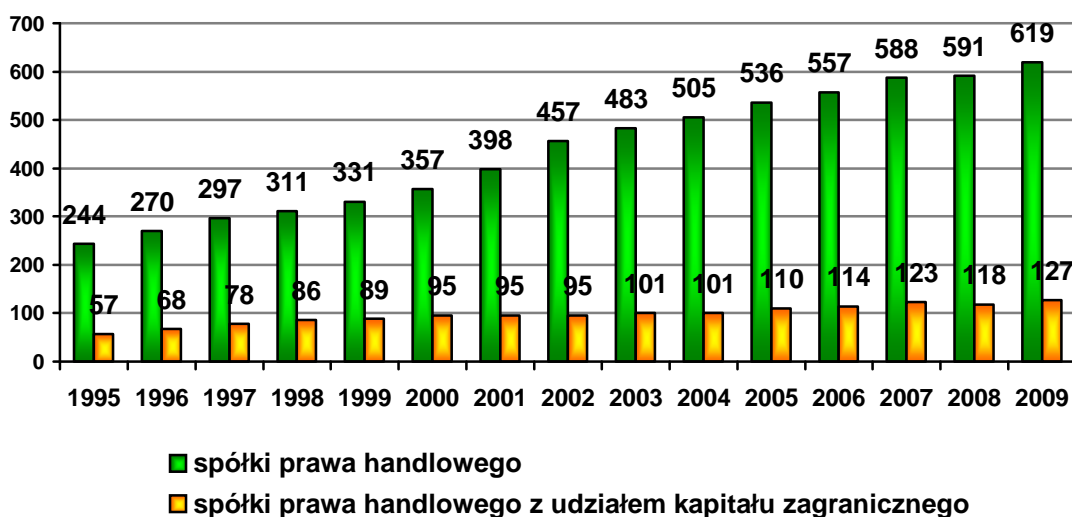
Źródło: Opracowanie własne na podstawie A. Grontkowska, Podstawy ekonomiki agrobiznesu, cz. II, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000r.

Bardzo liczną grupę podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie miasta Leszna, stanowią właśnie spółki prawa handlowego, a wśród nich przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego. Zmiany, które dokonały się po roku 1989 oraz coraz

głębsza integracja Polski z innymi państwami daje możliwości wymiany doświadczeń, bądź nawiązania współpracy z partnerami zagranicznymi, a to stanowi szansę na bardziej dynamiczny rozwój przedsiębiorczości. Dla potwierdzenia tej tezy można przytoczyć fakt, że w Lesznie ilość tego typu podmiotów nieustannie wzrasta. Nie bez znaczenia pozostaje także dynamika rozwoju spółek prawa handlowego. Ta forma organizacyjna stanowi podstawę konstrukcyjną większości podmiotów gospodarczych, ze znacznym udziałem w swej strukturze spółek kapitałowych. W szczególności spółek z ograniczoną odpowiedzialnością. Spółki te niosą z sobą dość korzystne rozwiązania dla przedsiębiorcy, szczególnie poprzez fakt posiadania osobowości prawnej.

Wykres nr. 2.8.

**Spółki prawa handlowego oraz z kapitałem zagranicznym
zarejestrowane w Lesznie w latach 1995 - 2009**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

W badanym okresie ilość spółek prawa handlowego nieustannie wzrastała, także w przypadku podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Analizowany trend wskazuje, iż te formy organizacyjne cieszą się rosnącą popularnością, co przekłada się na poprawę kondycji leszczyńskiej gospodarki.

2.2.5. Klasyfikacja podmiotów gospodarczych według klas wielkości

Praktycznym narzędziem ewidencji podmiotów gospodarczych jest klasyfikacja w oparciu o wielkość zatrudnienia, roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz sumę aktywów bilansu przedsiębiorstwa. Regulacje te znajdują swój wyraz w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej, która klasyfikuje podmioty gospodarcze w następujący sposób¹⁵⁶:

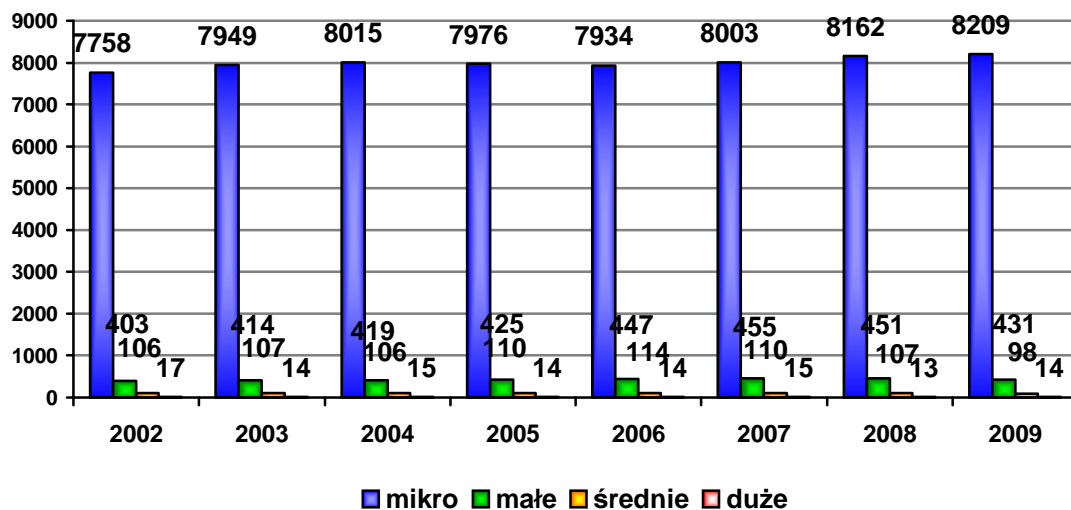
- ✓ Mikroprzedsiębiorstwo – to podmiot, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nie przekraczających równowartości w złotych 2 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 milionów euro.
- ✓ Małe przedsiębiorstwo – to podmiot, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych zatrudniał średniorocznie mniej niż 50 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nie przekraczających równowartości w złotych 10 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 10 milionów euro.
- ✓ Średnie przedsiębiorstwo – to podmiot, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych zatrudniał średniorocznie mniej niż 250 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nie przekraczających równowartości w złotych 50 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 43 milionów euro.
- ✓ Duże przedsiębiorstwo – to podmiot, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych zatrudniał średniorocznie więcej niż 250 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych przekraczający równowartość w złotych 50 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat przekroczyły równowartość w złotych 43 milionów euro.

W przypadku miasta Leszna struktura podmiotów gospodarczych w ramach tego kryterium przedstawia się następująco.

¹⁵⁶ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku *O swobodzie działalności gospodarczej*, (Dz.U. Nr. 173 poz. 1807.)

Wykres nr. 2.9.

**Liczebność podmiotów gospodarczych zarejestrowanych
w Lesznie według klas wielkości w latach 2002 - 2009**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Zdecydowanie najliczniejszą grupę podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie miasta Leszna, pod względem wielkości, stanowią mikroprzedsiębiorstwa. Obecnie to ponad 94%¹⁵⁷ ogólnej liczby wszystkich podmiotów funkcjonujących na terenie miasta. Taka ilość mikrofirm w Lesznie potwierdza ogólnokrajową tendencję¹⁵⁸ i stanowi o znaczeniu tej grupy podmiotów dla rozwoju gospodarki jako całości. Szczególna rola mikroprzedsiębiorstw zawiera się w tym, iż podmioty te są najczęściej pierwszymi organizacjami tworzonymi przez osoby chcące spróbować swoich sił w gospodarce rynkowej. Na tej podstawie można postawić tezę, że proces przedsiębiorczości najpełniej realizowany jest przez te podmioty, a szczególnie osoby prowadzące takie właśnie przedsięwzięcia. Zdecydowanie więcej determinacji i odwagi wymaga podjęcie działalności gospodarczej, aniżeli jej kontynuacja bądź zmiana profilu czy branży. Na uwagę zasługuje fakt, iż mikroprzedsiębiorcy to grupa osób, które stając wobec dylematu: zostać pracownikiem najemnym czy rozpocząć własną działalność gospodarczą, wybierają to drugie rozwiązanie.

¹⁵⁷ Leszno..., op. cit., s. 4.

¹⁵⁸ Mikroprzedsiębiorstwa – kondycja ekonomiczna, bariery rozwoju, oczekiwania, Raport Pentor, Warszawa 2005r., s. 3.

2.3. Wybrane wskaźniki rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie

Pełniejsze przedstawienie zmian, które nastąpiły w odniesieniu do realizacji procesu przedsiębiorczości w Lesznie w badanym okresie, wymaga zaprezentowania wartości wskaźników charakteryzujących te zmiany. Wśród analizowanych zmiennych znalazły się: bezrobocie, współczynnik przedsiębiorczości, relacje pomiędzy ilością podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych, a także potencjał akademicki miasta. Przeprowadzone badania w tych obszarach stanowią skromną próbę ukazania rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie z uwzględnieniem zmian wartości wskaźników na przestrzeni lat.

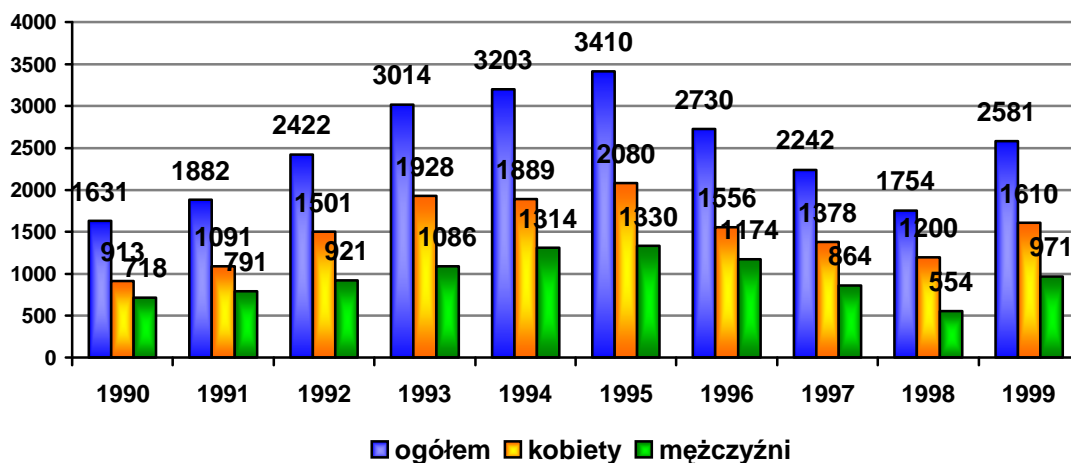
2.3.1. Bezrobocie

Kluczowym wskaźnikiem rozwoju przedsiębiorczości jest poziom bezrobocia rejestrowany na badanym obszarze. Istnieje wprost proporcjonalna zależność pomiędzy tymi dwoma wartościami. Mianowicie, im niższe bezrobocie, tym dynamiczniejszy rozwój przedsiębiorczości i odwrotnie. W literaturze przedmiotu, a także w świetle przeprowadzonych badań i obserwacji¹⁵⁹ dostrzega się, że rozwój przedsiębiorczości bezpośrednio wpływa na spadek bezrobocia. Jest to zjawisko poniekąd naturalne, gdyż w sytuacji, kiedy powstaje więcej podmiotów gospodarczych, zaangażowany jest w ten proces automatycznie kapitał ludzki w postaci przedsiębiorców bądź pracowników najemnych.

¹⁵⁹ Np. P. Drucker, *Innowacja...*, op. cit., s. 13.

Wykres nr. 2.10.

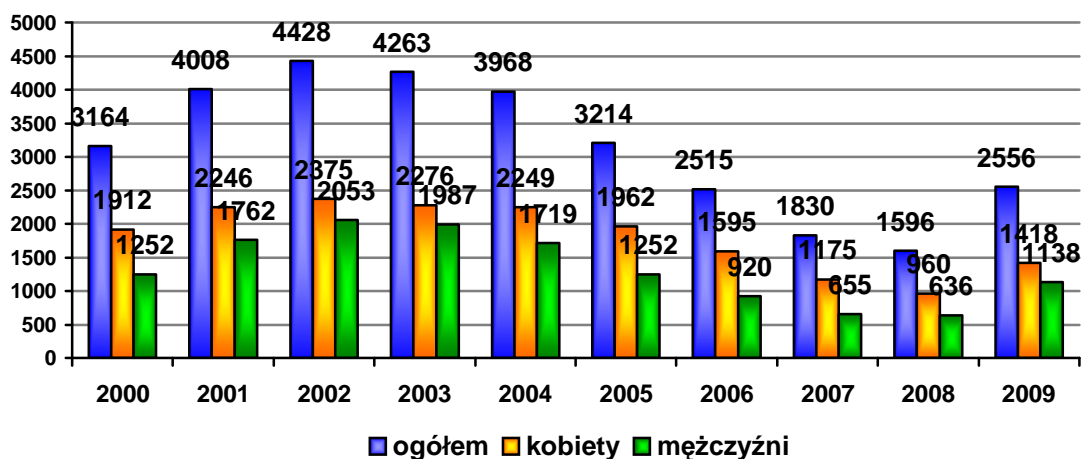
Bezrobotni w wieku produkcyjnym w Lesznie w latach 1990 - 1999

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Wykres nr. 2.11.

Bezrobotni w wieku produkcyjnym w Lesznie w latach 2000 - 2009

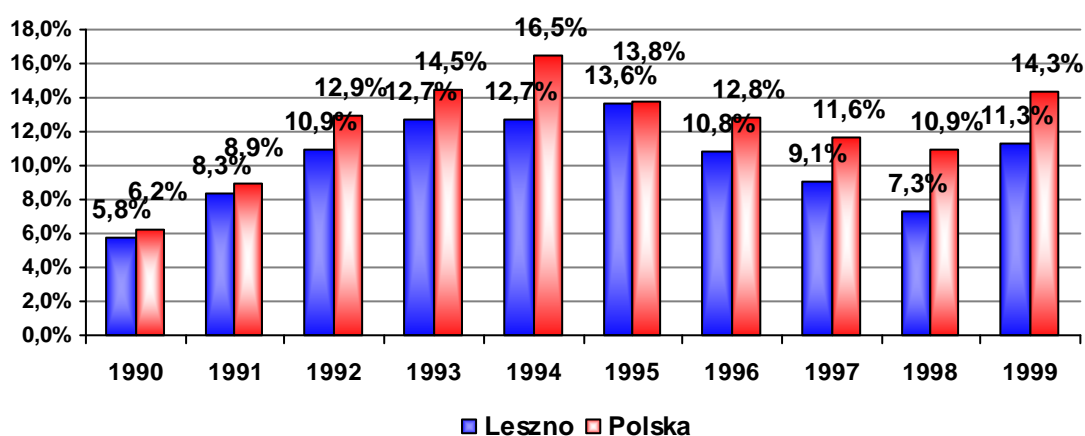

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Analizując bezrobocie w Lesznie na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat, można dojść do wniosku, że jego wielkość stanowi wyznacznik rozwoju przedsiębiorczości w danym czasie. We wcześniejszej części rozdziału zaprezentowano jak rozwijała się liczebność podmiotów gospodarczych rejestrowanych w Lesznie. Po zestawieniu wielkości bezrobocia i ilości podmiotów powstałych w danym roku, dostrzeżono, że w latach o wysokim poziomie bezrobocia w mieście, dynamika powstawania nowych podmiotów gospodarczych spadała, bądź zmniejszała się w odniesieniu do roku minionego. Kiedy zaś bezrobocie spadało, wzrastała ilość rejestrowanych podmiotów gospodarczych. Można zatem stwierdzić, odwracając tę zależność, że lekarstwem na spadek bezrobocia jest rozwój przedsiębiorczości. Dynamika rozwoju nowych organizacji pociąga za sobą zapotrzebowanie na kapitał ludzki. Uaktywnia się on w postaci samych przedsiębiorców, jak i zatrudnionych pracowników. Ponadto dostrzeżono, iż na przestrzeni lat niezmiennie większe bezrobocie występuje wśród kobiet niż mężczyzn. Wynika to zapewne z faktu, że znaczna ilość ofert pracy np. w budownictwie, transporcie czy przemyśle lekkim z zasady kierowana jest do mężczyzn. Analizując badany okres, stwierdzono, iż największą liczbę bezrobotnych w mieście odnotowano w roku 2008, niestety w roku następnym wartość ta wzrosła, co jest wynikiem spowolnienia gospodarczego, jakie ma miejsce w Polsce w ostatnich latach.

Wykres nr. 2.12.

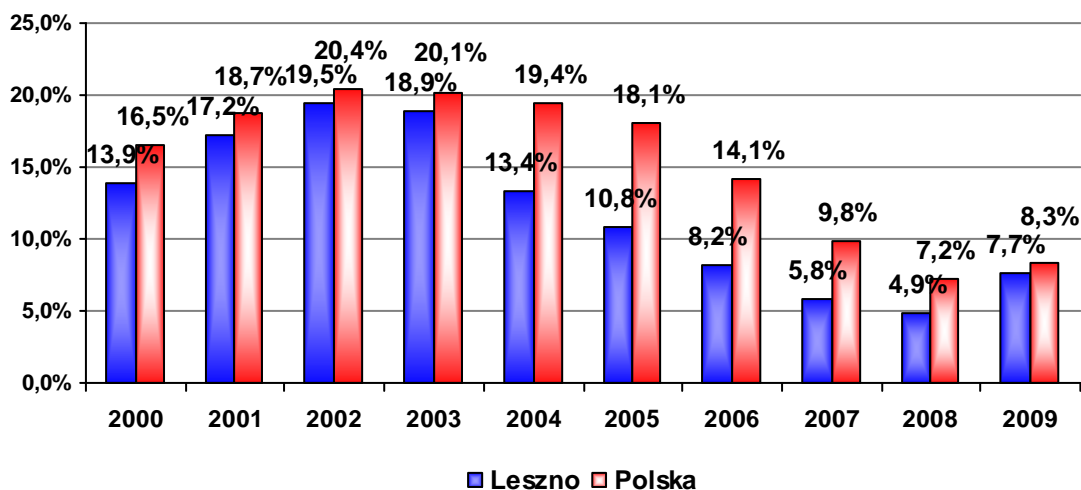
Stopa bezrobocia w Lesznie na tle bezrobocia w Polsce w latach 1990 - 1999

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Wykres nr. 2.13.

**Stoпа bezrobocia w Lesznie na tle bezrobocia w Polsce
w latach 2000 - 2009**

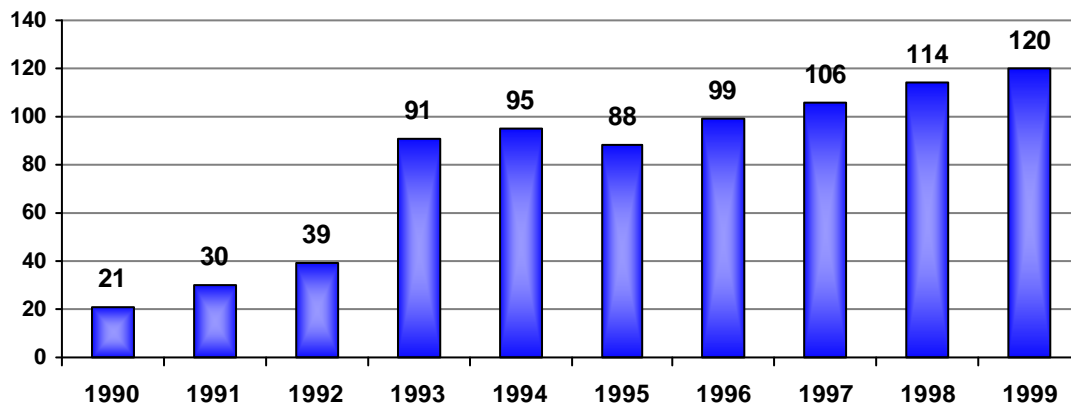
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

W celu pełniejszego zbadania zmian na rynku pracy w Lesznie, postanowiono ocenić wartość stóp bezrobocia w mieście w zestawieniu z wartością stóp bezrobocia w kraju, w badanym okresie. Zauważyć należy, że wielkość rejestrowanego bezrobocia w Polsce w każdym badanym roku przewyższa wartość stopy bezrobocia rejestrowanego w Lesznie. Taka wielkość wskaźników świadczy o zdrowej kondycji lokalnej przedsiębiorczości, cechującej się odpornością na konsekwencje niekorzystnych zmian uwarunkowań zewnętrznych.

2.3.2. Współczynnik przedsiębiorczości

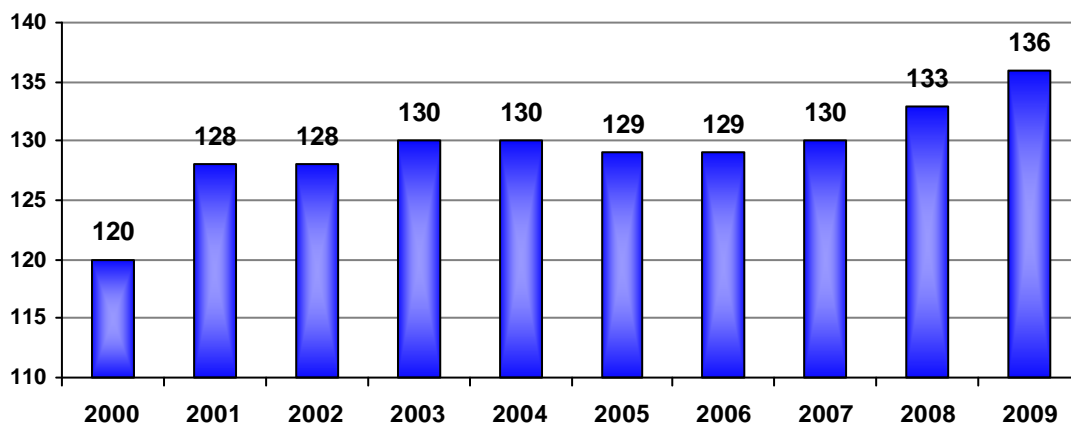
Dokonując oceny rozwoju przedsiębiorczości, posłużono się tzw. współczynnikiem przedsiębiorczości. Mierzony jest on liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, przypadających na tysiąc mieszkańców analizowanego obszaru. Jest to narzędzie proste, przedstawiające poziom rozwoju podmiotów gospodarczych na tle potencjału społecznego. Wskazuje on na aktywność i zaangażowanie lokalnego środowiska w realizację procesu przedsiębiorczości.

Wykres nr. 2.14.

**Współczynnik przedsiębiorczości dla miasta Leszna
w latach 1990 - 1999**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Wykres nr. 2.15.

**Współczynnik przedsiębiorczości dla miasta Leszna
w latach 2000 - 2009**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

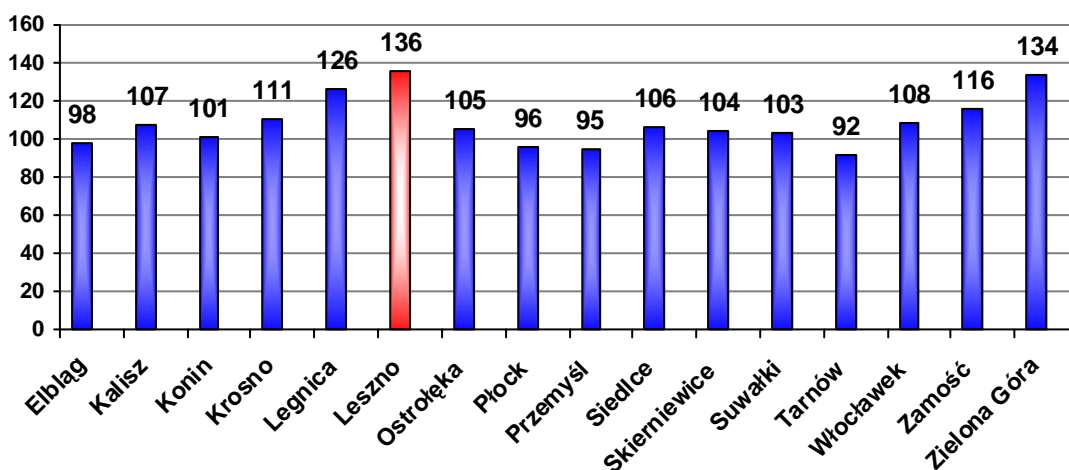
W badanym okresie wartość współczynnika przedsiębiorczości dla miasta Leszna wykazuje tendencję rosnącą. Tylko jednostkowo w poszczególnych latach jego wartość

nieznacznie spadała. Dynamika zmian, jaką zaobserwowano przy zastosowaniu tego narzędzia, stanowi potwierdzenie ciągłego rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie. Przedstawiony trend nakreśla obiecującą perspektywę w kolejnych latach, szczególnie mając na uwadze wartość wskaźnika za rok 2009.

W ramach prowadzonych badań podjęto próbę określenia wartości współczynnika przedsiębiorczości dla miast porównywalnych z Lesznią pod względem liczby mieszkańców. Dodatkowo, w ramach procesu badawczego przyjęto, iż grupę docelową stanowić będą były stolice województw (do 1999 roku), a obecnie, miasta na prawach powiatu grodzkiego (od 2003 roku).

Wykres nr. 2.16.

Współczynnik przedsiębiorczości dla miasta Leszna i porównywalnych miast do 130 tys. mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

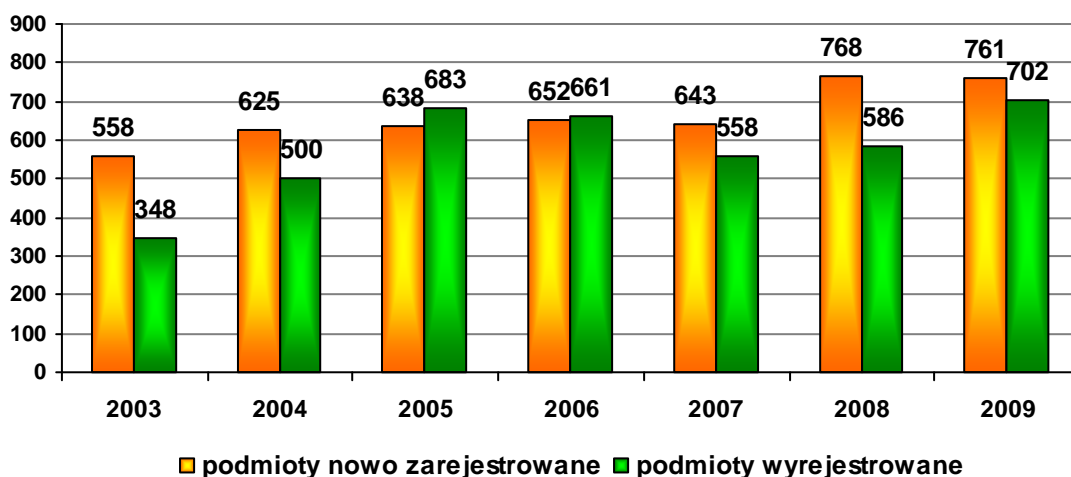
Wartość tego współczynnika w przypadku miasta Leszna jest dość imponująca i wskazuje, że miasto to jest nie tylko liderem swojego regionu, ale także wśród porównywalnych miast w Polsce. Taki wynik dowodzi, iż występuje tu duży potencjał rozwojowy, który jest dobrze wykorzystywany, co przekłada się na efekt rynkowy i wartość analizowanych wskaźników.

2.3.3. Podmioty nowo zarejestrowane i wyrejestrowane

Naturalnym zjawiskiem w gospodarce jest fakt, iż pewne podmioty gospodarcze powstają, kiedy w tym samym czasie inne upadają. Rejestr Gospodarki Narodowej rokrocznie odnotowuje takie zdarzenia, a zestawienie ich wartości stanowi wskaźnik kondycji gospodarki. Analiza tego wskaźnika oraz interpretacja danych opiera się na ocenie relacji pomiędzy podmiotami nowo zarejestrowanymi, a wyrejestrowanymi w ramach systemu REGON¹⁶⁰.

Wykres nr. 2.17.

Podmioty nowo zarejestrowane i wyrejestrowane w Lesznie
w latach 2003 - 2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Analizując omawianą sytuację w odniesieniu do miasta Leszna, można stwierdzić, że na przestrzeni lat 2003 – 2008 liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych różni się nieznacznie. Wskazuje to na dobrą kondycję badanej gospodarki i odzwierciedla tendencje ogólnokrajowe¹⁶¹. Ponadto pozytywnie należy ocenić fakt, iż w poszczególnych latach np. 2003 i 2008, liczba podmiotów nowo zarejestrowanych znacznie przewyższyła liczbę podmiotów wyrejestrowanych. Jeżeli

¹⁶⁰ G. Dehnel zmiany te określa mianem wskaźnika obrotu (otwartości) procesów demograficznych w populacji przedsiębiorstw, które weszły na rynek bądź z niego się wycofały w badanym roku, [w:] G. Dehnel, *Rozwój...*, op. cit., s. 215.

¹⁶¹ Por. S. Pyciński, A. Żołnierski, *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004 – 2007*, Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007r., s. 20.

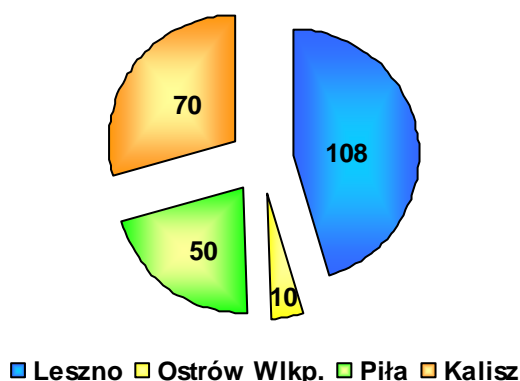
natomiast te dwie wartości w danych latach nieznacznie od siebie się różnią, to oznacza, iż struktura podmiotów gospodarczych badanego terenu jest prawidłowa i nie zagraża dalszemu rozwojowi gospodarczemu miasta. Powodem do niepokoju byłby trend, zgodnie z którym, na przestrzeni kolejnych badanych okresów liczba podmiotów wyrejestrowanych przewyższałaby liczbę podmiotów nowo zarejestrowanych. Taki stan rzeczy byłby dowodem niepokojących zmian, których konsekwencje zahamowałyby dalszy rozwój gospodarczy.

2.3.4. Potencjał akademicki Leszna

Jednym z kluczowych czynników determinujących rozwój przedsiębiorczości jest potencjał naukowy badanego środowiska. W analizie tego wskaźnika posłużyć się można współczynnikiem liczby osób studiujących na danym obszarze badawczym w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców tego obszaru. Otrzymany wynik pokazuje nie tylko liczbę studentów, ale przede wszystkim potencjał uczelni wyższych. W Lesznie funkcjonują trzy uczelnie wyższe: Wyższa Szkoła Marketingu i Zarządzania, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Amosa Komeńskiego i Wyższa Szkoła Humanistyczna im. Króla Stanisława Leszczyńskiego.

Wykres nr. 2.18.

Liczba studentów w Lesznie i okolicznych miastach przypadająca na tysiąc mieszkańców w 2008 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Urzędu Miasta Leszna oraz biuletynów statystycznych GUS.

Leszno posiada znaczący odsetek młodych ludzi z wykształceniem wyższym. Jest on większy aniżeli w przypadku porównywalnych miast regionu. Niemniej jednak może okazać się, że wyższy wskaźnik liczby osób z wyższym wykształceniem nie przełoży się na zwiększenie liczebności powstałych przedsiębiorstw. Jak twierdzi E. Johansson¹⁶², wynikać to może z faktu, że lepiej wykształceni ludzie rezygnują z rozpoczynania własnej działalności na rzecz dobrze płatnej pracy zarobkowej. Nie ulega jednak wątpliwości, że większość absolwentów leszczyńskich uczelni wyższych wchodzi na rynek pracy Leszna i okolic, co stanowi poważny zasób kapitału ludzkiego, który dobrze wykorzystany przez przedsiębiorstwa przyniesie efekt synergetyczny tym osobom i podmiotom gospodarczym.

2.4. Instytucje i działania wspierające rozwój przedsiębiorczości w Lesznie

2.4.1. Centrum Innowacji i Transferu Technologii

Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Lesznie powstało w roku 2004. Zostało powołane przez Radę Miasta Leszna oraz Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Lesznie¹⁶³. Powstanie Centrum w sposób istotny wpłynęło na rozwój miasta i subregionu leszczyńskiego. Organizacja ta prowadzi działalność doradczą, promocyjną i edukacyjną w zakresie innowacji i transferu technologii. Stanowi ona pomost pomiędzy leszczyńskimi przedsiębiorcami a sektorem badawczo – rozwojowym w zakresie upowszechniania i wdrażania innowacji oraz nowych technologii. Działalność Centrum przyczynia się do lepszego poznania potrzeb innowacyjnych lokalnej gospodarki i zwiększenia jej konkurencyjności¹⁶⁴.

Podstawowym zadaniem Centrum Innowacji i Transferu Technologii jest prowadzenie baz danych dla firm z Leszna i subregionu leszczyńskiego dotyczących ofert technologii, katalogów ofert oraz organizacja akcji promujących poszczególne technologie. Centrum ponadto prowadzi stały monitoring oraz badania potrzeb innowacyjnych przedsiębiorstw, organizuje fora gospodarcze i szkolenia wynikające

¹⁶² E. Johansson, *Self-Employment and Liquidity Constraints: Evidence from Finland*, The Scandinavian Journal of Economics, vol. 102/2000r., s. 126.

¹⁶³ Uchwała Rady Miasta Leszna z dnia 26 sierpnia 2004 roku, nr. XXII/223/2004, w sprawie utworzenia przez Miasto Leszno i Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Lesznie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością o nazwie „Centrum Innowacji i Transferu Technologii”.

¹⁶⁴ Ibidem, §4.

z potrzeb lokalnych przedsiębiorstw. Zajmuje się doradztwem w zakresie finansowania przedsięwzięć innowacyjnych, a także tworzeniem sieci powiązań pomiędzy sektorem badawczo – rozwojowym w Lesznie a lokalnymi przedsiębiorstwami.

Statutowym celem Centrum Innowacji i Transferu Technologii jest oferowanie usług proinnowacyjnych skierowanych do lokalnych przedsiębiorców, służących rozwojowi przedsiębiorstw poprzez poprawę lub wdrożenie nowego procesu technologicznego, produktu, bądź usługi¹⁶⁵. Centrum, w ramach swojej działalności, pomaga ocenić potrzeby technologiczne tzw. wstępny audyt technologiczny, wskazać dostawców technologii oraz przeprowadzić konsultacje związane z transferem technologii.

Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Lesznie świadczy ponadto usługi doradcze o charakterze marketingowym, technicznym i personalnym. W szczególności przeprowadza analizy obszarów funkcjonowania oraz otoczenia przedsiębiorstw. Opracowuje strategie, biznesplany oraz dokonuje audytów innowacyjnych i technologicznych. Istotnym obszarem funkcjonowania organizacji są badania rynkowe, obejmujące w szczególności identyfikację potrzeb i preferencji nabywców, badania satysfakcji klientów i konsumentów, a także badania marki i pozycji przedsiębiorstwa na rynku. Centrum pomaga przedsiębiorcom w zakresie pozyskiwania środków z funduszy unijnych, dokonując analiz możliwości dofinansowania, dobór odpowiedniego programu i pomoc w procesie ubiegania się o dofinansowanie, a w przypadku jego uzyskania, rozliczenie dotacji.

W roku 2007 Centrum Innowacji i Transferu Technologii zostało wpisane jako instytucja szkoleniowa do Rejestru Instytucji Szkoleniowych. Ten obszar działalności spotyka się z dużym zainteresowaniem przedsiębiorców. Istnieje w tym aspekcie pewna symbioza pomiędzy podmiotami gospodarczymi a Centrum Innowacji. Ci pierwsi zgłaszają potrzeby szkoleniowe, na które w miarę możliwości odpowiada swoją ofertą Centrum. Najpopularniejsze obszary szkoleń to negocjacje, zarządzanie strategiczne, narzędzia marketingowe czy efektywna segmentacja rynku. Wagę i znaczenie Centrum Innowacji i Transferu Technologii dla rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie podkreśla fakt, że organizacja ta należy do Wielkopolskiej Sieci Innowacji przy Poznańskim Parku Naukowo – Technologicznym, do którego należą Instytucje Otoczenia Biznesu z regionu Wielkopolski.

¹⁶⁵ Uchwała Rady Miasta Leszna z dnia 26 sierpnia 2004 roku nr. XXII/223/2004..., op. cit.

2.4.2. Regionalna Izba Przemysłowo – Handlowa

Regionalna Izba Przemysłowo – Handlowa w Lesznie została powołana do życia na zebraniu założycielskim w dniu 30 października 1991 roku pod pierwotną nazwą Leszczyńska Izba Gospodarcza. Podstawowym celem funkcjonowania Izby jest realizacja usług informacyjnych, szkoleniowych i doradczych, spełniających obecne i przyszłe potrzeby przedsiębiorców. Realizacja tych potrzeb opiera się na budowaniu trwałej relacji pomiędzy przedsiębiorcami a Izbą. Jej cele i zadania określone zostały w Statucie oraz opierają się o ogólnie obowiązujące przepisy prawa¹⁶⁶. Członkiem Izby może być osoba fizyczna lub prawna, prowadząca działalność gospodarczą jako główne zajęcie zarobkowe. Od grudnia 2002 roku Izba posiada akredytację Krajowego Systemu Usług¹⁶⁷ w zakresie doradztwa, informacji oraz szkoleń. Zakres działania Regionalnej Izby Przemysłowo – Handlowej w Lesznie jest bardzo bogaty i obejmuje w szczególności¹⁶⁸:

- Współpracę z krajowymi i zagranicznymi podmiotami gospodarczymi oraz organizacjami społecznymi i naukowymi;
- Świadczenie członkom pomocy organizacyjnej, prawnej i doradczej w prowadzeniu działalności gospodarczej;
- Prowadzenie działalności szkoleniowej, informacyjnej, doradczej;
- Organizację imprez targowo-wystawienniczych;
- Inspirowanie działań zmierzających do tworzenia i nowelizowania przepisów prawa oraz reprezentowania opinii członków Izby w zakresie polityki gospodarczej;
- Wydawanie opinii i rozpowszechnianie informacji o istniejących zwyczajach handlowych, cenach, pochodzeniu towarów oraz innych faktów dotyczących działalności gospodarczej;
- Udzielanie pomocy w opracowaniu projektów, nawiązywaniu kontaktów i w dostępie do kredytów;
- Ochronę interesów podmiotów gospodarczych przed nieuczciwymi praktykami gospodarczymi;

¹⁶⁶ Ustawa z dnia 30 maja 1989 roku, *O izbach gospodarczych*, (Dz. U. Nr. 35, poz. 195.)

¹⁶⁷ Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 stycznia 2005 roku w sprawie *Krajowego Systemu Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw* (Dz.U. Nr 27, poz. 221) oraz Ustawy z dnia 9 listopada 2000 roku *O utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości* (Dz. U. Nr 109, poz. 1158, z późn. zm.)

¹⁶⁸ Statut Regionalnej Izby Przemysłowo – Handlowej w Lesznie.

- Kształtowanie norm etycznych w działalności gospodarczej;
- Organizację środowisk imprez integracyjnych;
- Wspieranie przedsięwzięć charytatywnych.

Aktualnie do Regionalnej Izby Przemysłowo – Handlowej należy ponad 150 podmiotów gospodarczych o różnej wielkości i różnorodnym profilu działalności, a także na stałe współpracuje ona z 50 firmami regionu leszczyńskiego. Priorytetowym działaniem Izby jest reprezentowanie interesów zrzeszonych w niej podmiotów gospodarczych. Zaznaczyć należy jednak, że działalność Izby jest dużo szersza. Otwarta jest ona na problemy przedsiębiorców Leszna i subregionu leszczyńskiego, organizuje potrzebne szkolenia, sympozja i prelekcje, przez co przyczynia się do rozwoju lokalnej gospodarki.

2.4.3. Projekt RUnUP. Rola szkół wyższych w rozwoju gospodarczym miast

Istotnym elementem rozwoju społeczeństwa lokalnego, a tym samym przedsiębiorczości, jest wykorzystanie potencjału intelektualnego. Jak już wspomniano, w Lesznie funkcjonują trzy uczelnie wyższe. Corocznie ich mury opuszczają setki absolwentów w znacznej mierze zasilających lokalny rynek pracy, czy w mniejszym stopniu, rozpoczynający własną działalność gospodarczą. Istotne jest, aby zjawisko to w długim okresie czasu wzmacniało się, zyskując na znaczeniu i w dalszym ciągu wzbogacając lokalny potencjał ludzki. Także na forum Unii Europejskiej dostrzeżono znaczenie tego zjawiska, co znalazło swój wymiar w tworzeniu projektu RUnUP.

Strategia lizbońska zakłada kluczową rolę małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju gospodarczym Unii Europejskiej. Ponadto założono, że rozwój strategiczny przedsiębiorstw i wykorzystanie potencjału endogenicznego, a także uczelnie wyższe mają decydujące znaczenie w procesie wzrostu innowacji. Problem, z którym borykają się miasta, to niemożność dostatecznego wykorzystania istniejącej wiedzy i kompetencji lokalnych szkół wyższych, jako instrumentu wsparcia miejscowego rozwoju gospodarczego i stymulowania rozwoju przedsiębiorczości. Projekt RUnUP stawia sobie za cel dążenie do rozwiązania tego problemu. Partnerzy projektu skupiają się na utworzeniu silnej struktury tzw. „potrójnej spirali” (szkoły wyższe – przedsiębiorcy – administracja) oraz partnerstwa mającego na celu wspieranie lokalnego i regionalnego

rozwoju i poziomu innowacyjności¹⁶⁹. Projekt ten jest realizowany przez 30 miesięcy, od 21 listopada 2008 roku do 21 maja 2011 roku, przez 9 miast Unii Europejskiej, wśród których są¹⁷⁰:

- Gateshead (Anglia) – lider projektu;
- Agueda (Portugalia);
- Barakaldo (Hiszpania);
- Campobasso (Włochy);
- Dunkierka (Francja);
- Leszno (Polska);
- Patras (Grecja);
- Poczdam (Niemcy);
- Solna (Szwecja).

Podstawowym celem projektu jest wypracowanie kompleksowego programu, który połączy działania szkół wyższych, biznesu i sektora publicznego, na rzecz rozwoju miasta. Ponadto, postawiono sobie za cel wsparcie osób rozpoczynających działalność gospodarczą (start – up) oraz strategiczne konsultacje i pomoc w rozwoju firm poprzez partnerskie współdziałanie. Nie bez znaczenia pozostaje także to, aby szkoły wyższe uwzględniały w ramach kierunków kształcenia zapotrzebowanie lokalnego rynku pracy. Dla zrealizowania wytyczonych celów wyodrębniono następujące obszary tematyczne projektu¹⁷¹:

- Zrozumienie transformacji gospodarczej i procesu zarządzania innowacją;
- Wzmocnienie roli szkół wyższych i władz lokalnych we wspieraniu rozwoju lokalnych kompetencji i klastrów;
- Wzmocnienie współpracy w ramach potrójnej spirali w celu polepszenia wymiany wiedzy i transferu technologii;
- Stworzenie odpowiednich warunków do stymulowania działalności gospodarczej opartej na wiedzy (ludzie, miejsca i struktura).

Inicjatorzy projektu zdiagnozowali podstawowe działania, jakie należy podjąć, by poprawić funkcjonowanie lokalnej gospodarki i zapewnić jej dynamiczny rozwój. Punktem wyjścia jest wzmocnienie roli szkół wyższych i władz miasta we wspieraniu

¹⁶⁹ *Projekt RUnUP, diagnoza stanu lokalnej gospodarki*, dokument diagnozujący stan gospodarki lokalnej, przygotowany na zlecenie Urzędu Miasta Leszna, s. 1 – 2.

¹⁷⁰ *Ibidem*, s. 3.

¹⁷¹ *Ibidem*, s. 4.

lokalnej przedsiębiorczości, szczególnie w ramach partnerstwa publiczno – prywatnego (potrójnej spirali). Podejmowane działania mają doprowadzić do rozwoju silnej gospodarki lokalnej opartej na wiedzy i transferze technologii. Międzynarodowy charakter tego projektu ma szczególne znaczenie dla Leszna, gdyż daje możliwość dość młodej gospodarce lokalnej na skorzystanie z rozwiązań ugruntowanych na płaszczyźnie międzynarodowej.

2.4.4. Inkubator Przedsiębiorczości

Rozwój przedsiębiorczości wymaga nieustannego monitoringu i wsparcia. Jednym z takich rozwiązań wspierających jest Inkubator Przedsiębiorczości. O jego powstaniu w Lesznie zdecydowała Rada Miasta 30 grudnia 2009 roku¹⁷². Celem działania Inkubatora jest stworzenie optymalnych warunków dla powstawania i rozwoju przedsiębiorstw. Inkubator Przedsiębiorczości w Lesznie powstanie do końca 2012 roku, stanowiąc element Leszczyńskiego Parku Technologicznego i skupiał się będzie wokół czterech kierunków działania (preinkubacji, inkubacji, rozwoju dojrzałych firm, promocji gospodarczej)¹⁷³.

Preinkubacja obejmować będzie promocję przedsiębiorczości oraz pomoc w rozpoczęciu działalności gospodarczej. Zaplanowano tu takie działania jak bezpłatne szkolenia, doradztwo, letnie szkoły przedsiębiorczości czy stworzenie i utrzymywanie portalu internetowego. Podejmowane będą także akcje promujące postawy przedsiębiorcze w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych.

Inkubacja zakłada wsparcie od momentu założenia firmy do momentu uzyskania przez nią stabilności rynkowej. Inkubator udostępnił będzie nowym przedsiębiorcom na preferencyjnych warunkach pomieszczenia biurowe i magazynowe wraz z wyposażeniem. Ponadto będą oni mogli skorzystać z bezpłatnej, profesjonalnej opieki doradców i konsultantów, dostosowanej do indywidualnych potrzeb danego podmiotu. Na uwagę zasługuje także możliwość wymiany doświadczeń pomiędzy lokatorami Inkubatora.

¹⁷² Uchwała Rady Miasta Leszna z dnia 30 grudnia 2009 roku nr XXXVIII/459/2009 w sprawie utworzenia Inkubatora Przedsiębiorczości w Strefie Inwestycyjnej I. D. E. A.

¹⁷³ Powyższe założenia nie wyczerpują katalogu działań Inkubatora Przedsiębiorczości, nakreślając jedynie, charakteryzowane w dalszej części podrozdziału, główne obszary jego aktywności.

Inkubator stawia sobie także za cel wspieranie rozwoju dojrzałych przedsiębiorstw, choćby poprzez stworzenie możliwości umieszczenia w swoim budynku siedzib i oddziałów instytucji wspierających rozwój lokalnego biznesu. Takie rozwiązanie będzie bardzo korzystne dla przedsiębiorców szukających wsparcia, za sprawą skupienia różnych kompetencji organizacji doradczych i gospodarczych funkcjonujących na terenie miasta Leszna. Pozwoli to na pełniejszą i bardziej profesjonalną obsługę przedsiębiorców.

Funkcjonowanie Inkubatora przedsiębiorczości w Lesznie bez wątpienia wpłynie także na promocję przedsiębiorczości w mieście i regionie. Sprawí, że nie będzie ona pojęciem abstrakcyjnym i niezrozumiałym dla mieszkańców, niejednokrotnie bezskutecznie poszukujących wsparcia w procesie inicjowania działań przedsiębiorczych. Pozwoli ponadto na koordynację powiązań sieciowych w ramach kluczowych branż funkcjonujących w mieście.

Rozdział 3

Metodologiczne aspekty prowadzonych badań

3.1. Charakterystyka obszaru badawczego

3.1.1. Wstępna identyfikacja obszaru badawczego

W pierwszej części pracy podjęto próbę zaprezentowania niektórych teoretycznych aspektów przedsiębiorczości, opierając się na analizie źródeł literaturowych. Starano się wykazać, iż przedsiębiorczość jest procesem, którego realizacja ma miejsce w ramach szeregu uwarunkowań wpływających na jego efekt końcowy. Przyjęto zatem, iż przedsiębiorczość jest świadomym i celowym działaniem człowieka, za początek którego przyjąć należy ukształtowanie się pomysłu innowacyjnego. Motywacja natomiast, skłaniająca go do doboru określonych środków realizacyjnych, poprzez działanie, prowadzi do uzyskania efektu rynkowego. Efekt ten jest odzwierciedleniem realizacji pomysłu przedsiębiorczego, jaki następnie w ramach procesu przedsiębiorczości niejednokrotnie podlega rewizji i modyfikacji. Proces ten realizowany jest ponadto z uwzględnieniem ryzyka, stanowiącego nieodłączny jego element.

Realizacja procesu przedsiębiorczości ma miejsce w ramach gospodarki rynkowej. Efekty tego procesu mają istotne znaczenie nie tylko dla gospodarki, ale przede wszystkim dla rozwoju całego społeczeństwa. Stąd można przyjąć, że skuteczność realizacji procesu przedsiębiorczości warunkuje dynamikę i poziom rozwoju społecznego. Skuteczność ta odnosi się do trzeciej fazy, przytoczonego w pracy, procesu przedsiębiorczości. Pomysły i przedsięwzięcia przedsiębiorcze realizowane są poprzez przedsiębiorstwa. Podmioty gospodarcze zostają powoływane do życia, zmieniają swoją strukturę bądź upadają. Zmiany te za każdym razem mają szczególne znaczenie nie tylko dla przedsiębiorców, zaangażowanych w ten proces, ale także niosą ze sobą skutki społeczne.

Mając na uwadze powyższe, postanowiono dokonać identyfikacji uwarunkowań realizacji procesu przedsiębiorczości na wybranym (określonym) obszarze. Za taki posłużyło miasto Leszno. Średniej wielkości miejscowość, której status administracyjny

w ostatnich latach kilkakrotnie ulegał zmianie. W tym kontekście na szczególną uwagę zasługuje utrata pozycji miasta wojewódzkiego, na skutek reformy administracyjnej z 1999 roku.

Realizacja procesu przedsiębiorczości wpływa na dynamikę rozwoju podmiotów gospodarczych. Mając to na uwadze, zbadano dynamikę oraz strukturę rozwoju podmiotów gospodarczych w Lesznie w latach 1989 – 2009. Identyfikując wstępnie obszar badawczy, posłużono się wskaźnikiem obrotu netto podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w ramach systemu REGON. Badanie to pogłębiono o wskazanie kluczowych obszarów rozwoju przedsiębiorczości w badanym okresie w ramach sekcji tworzących Polską Klasyfikację Działalności. Badaniem objęto wszystkie podmioty gospodarcze funkcjonujące na terenie miasta Leszna od roku 1995, czyli od momentu powstania rejestru PKD. W ramach obszaru badawczego uwzględniono także rolę i znaczenie w rozwoju przedsiębiorczości takich form organizacyjnych, jak: stowarzyszenia, fundacje i spółdzielnie. Zwrócono uwagę na spółki prawa handlowego jako kluczowe narzędzia stosowane w realizacji procesu przedsiębiorczości. Uwzględniono też ogólnie przyjętą klasyfikację podmiotów gospodarczych w oparciu o kryterium wielkości podmiotu.

Obszar badawczy skupiony na analizie dynamiki rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie, wzbogacono o interpretację wybranych wskaźników odnoszących się wprost do badanego zjawiska. Dokonano charakterystyki bezrobocia i jego wpływu w badanym okresie na realizację procesu przedsiębiorczości. Zwrócono uwagę na wykorzystanie potencjału akademickiego i jego rolę w rozwoju podmiotów gospodarczych. Ponadto odniesiono się do współczynnika przedsiębiorczości i wagi tego wskaźnika w ocenie kondycji lokalnej przedsiębiorczości. Użyte środki pozwoliły wykazać rolę uwarunkowań determinujących w sposób istotny skuteczność realizacji procesu przedsiębiorczości.

Obszar badawczy obejmował także analizę rozwiązań instytucjonalnych funkcjonujących w Lesznie, których zadaniem jest wspieranie przedsiębiorców w realizowaniu przedsięwzięć gospodarczych. W ramach przeprowadzonych badań wskazano na instytucje oraz realizowane przez nie programy i działania, mające na celu wsparcie wdrożenia pomysłów przedsiębiorczych w życie. Dostrzeżono, iż takie rozwiązania jak Inkubatory Przedsiębiorczości, Centra Innowacji czy Samorządy Gospodarcze mają szczególną rolę do spełnienia we współczesnej gospodarce

rynkowej, a ich działania ze swej istoty przyczynić się winny do rozwoju przedsiębiorczości. Na skutek powyższego, rozwiązania te znalazły się w obszarze badawczym.

W literaturze przedmiotu spotkano szereg badań i opracowań dotyczących szeroko rozumianego problemu przedsiębiorczości¹⁷⁴. Ich celem jest zaprezentowanie mechanizmów rozwoju przedsiębiorczości, szczególnie w odniesieniu do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Na podstawie przeprowadzonych badań obrotu netto podmiotów gospodarczych, dostrzeżono jednak, iż zdecydowana większość z nich to mikroprzedsiębiorstwa¹⁷⁵. W świetle analizy pięciofazowego modelu procesu przedsiębiorczości, zauważono, iż najwięcej problemów nastęrcza przedsiębiorcom faza określana jako „środki realizacji”. Problem ten jest szczególnie istotny dla mikrofirm¹⁷⁶, choćby tylko z uwagi na małą skalę działania, co przekłada się na potencjał rozwojowy tych podmiotów. Ponadto można przyjąć, iż mikroprzedsiębiorcy nie zawsze znajdują dostateczny poziom wsparcia w ramach bliższego i dalszego otoczenia biznesu. Zasadniczy obszar badawczy, dotyczył zatem, uwarunkowań realizacji procesu przedsiębiorczości przez mikroprzedsiębiorstwa na terenie miasta Leszna.

Wstępne założenie badawcze obejmowało charakterystykę przedsiębiorcy oraz prowadzonej przez niego działalności, uwzględniając formę własności i charakter prawny mikroprzedsiębiorstw. Istotnym obszarem badań było rozpoznanie przesłanek utrudniających oraz stymulujących rozwój przedsiębiorczości. Oceniono motywację do działania inicjatorów procesu przedsiębiorczości, zwracając uwagę na czynniki determinujące aktywność gospodarczą. Ten obszar badań wydaje się szczególnie ważny w kontekście skuteczności realizacji procesu przedsiębiorczości w praktyce. W odniesieniu do powyższego, zwrócono uwagę na zastosowane przez mikrofirmy koncepcje i metody zarządzania. W ramach obszaru badawczego dokonano oceny uwarunkowań rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie w oparciu o rozwiązania infrastrukturalne, ocenę środowiska biznesu i środowiska lokalnego, a także jakości życia w mieście. Przedmiotem badań objęto ponadto aktywność inwestycyjną

¹⁷⁴ Np. Raporty o stanie gospodarki i opracowania dotyczące uwarunkowań przedsiębiorczości sektora MSP przygotowywane przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości.

¹⁷⁵ Pojęcie mikroprzedsiębiorstwa zdefiniowano szerzej w podrozdziale 2.2.5. w świetle Ustawy z dnia 2 lipca 2004 roku *O swobodzie działalności gospodarczej*, (Dz. U. Nr. 173 poz. 1807.)

¹⁷⁶ Zagadnienie to obszernie wyjaśnia J. Majchrzak, postulując objęcie tej grupy podmiotów większą troską państwa, [w:] J. Majchrzak, *Strategie drobnych przedsiębiorstw w świetle badań empirycznych*, [w:] T. Mendel (red.), *Strategie przedsiębiorstw w okresie budowania gospodarki rynkowej*, Wydawnictwo AE, Poznań 1996r., s. 87 – 93., por. J. Majchrzak, T. Mendel, K. Zimniewicz, *Zarządzanie małym przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo AE, Poznań 1993r., s. 7 – 15.

i innowacyjną mikroprzedsiębiorstw. Wskazano czynniki proinwestycyjne i źródła finansowania inwestycji. Jednym z obszarów badań było ponadto rozpoznanie potrzeb innowacyjnych i ich znaczenie dla rozwoju podmiotów. Podjęto także próbę wskazania obszarów, w których dostrzega się szczególną rolę państwa w usprawnieniu realizacji procesu przedsiębiorczości. Szeroki obszar badawczy uzupełniono o próbę przygotowania prognozy rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie w latach następnych.

3.1.2. Cele i problemy badawcze

Przystąpienie do badań poprzedzone jest za każdym razem wytyczeniem celów, do jakich zamierza się dążyć. Określenie tych celów jest warunkiem naukowej poprawności i skuteczności procesu badawczego. W ramach niniejszej pracy istotne są zagadnienia dotyczące badań w obszarze rozwoju przedsiębiorczości i jego uwarunkowań w gospodarce rynkowej. W odniesieniu do tego założenia przygotowano cel główny pracy.

Głównym celem pracy jest ocena uwarunkowań realizacji procesu przedsiębiorczości w obszarze mikroprzedsiębiorstw, na tle rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie w latach 1989 – 2009.

W świetle tak sformułowanego celu głównego opracowano szereg celów szczegółowych, mianowicie¹⁷⁷:

- 1) Scharakteryzowanie dynamiki rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie w latach 1989 – 2009 w oparciu o podmioty zarejestrowane w systemie REGON;
- 2) Zidentyfikowanie zmian wartości wskaźników charakteryzujących rozwój przedsiębiorczości w Lesznie w poszczególnych latach;
- 3) Przedstawienie rozwiązań instytucjonalnych wspierających rozwój przedsiębiorczości w Lesznie;
- 4) Scharakteryzowanie badanych przedsiębiorców i prowadzonych przez nich podmiotów gospodarczych;
- 5) Ocena realizacji procesu przedsiębiorczości przez mikroprzedsiębiorstwa w Lesznie;
- 6) Ocena uwarunkowań funkcjonowania mikroprzedsiębiorstw na terenie miasta Leszna;

¹⁷⁷ Koncepcja własna autora.

7) Analiza aktywności inwestycyjnej i innowacyjnej mikroprzedsiębiorstw.

W oparciu o tak sformułowane szczegółowe cele badań określono szereg problemów badawczych warunkujących skuteczną realizację poszczególnych celów i stanowiących o poprawności metodologicznej prowadzonych badań. Problemy te przyporządkowano poszczególnym celom, mianowicie¹⁷⁸:

a) Celowi 1 przyporządkowano następujące problemy:

- ❖ Wskaźnik obrotu podmiotów gospodarczych netto;
- ❖ Struktura podmiotów gospodarczych w ramach Polskiej Klasyfikacji Działalności;
- ❖ Rozwój stowarzyszeń, fundacji i spółdzielni;
- ❖ Rola spółek prawa handlowego w rozwoju przedsiębiorczości;
- ❖ Dynamika rozwoju podmiotów gospodarczych pod względem ich klas wielkości.

b) Celowi 2 przyporządkowano następujące problemy:

- ❖ Liczba osób bezrobotnych;
- ❖ Wielkość stopy bezrobocia w Lesznie w odniesieniu do wielkości stopy bezrobocia w Polsce;
- ❖ Wartość współczynnika przedsiębiorczości dla miasta Leszna;
- ❖ Wartość współczynnika przedsiębiorczości dla miasta Leszna w odniesieniu do wartości tego współczynnika dla miast o porównywalnym potencjale rozwojowym;
- ❖ Struktura podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych;
- ❖ Liczba studentów przypadająca na tysiąc mieszkańców.

c) Celowi 3 przyporządkowano następujące problemy:

- ❖ Zadania Centrum Innowacji i Transferu Technologii;
- ❖ Działalność Regionalnej Izby Przemysłowo – Handlowej;
- ❖ Wdrożenie założeń projektu RUnUP;
- ❖ Potrzeba powstania Inkubatora Przedsiębiorczości.

d) Celowi 4 przyporządkowano następujące problemy:

- ❖ Wiek i płeć przedsiębiorców;
- ❖ Charakter prowadzonej działalności;
- ❖ Wielkość zatrudnienia;

¹⁷⁸ Koncepcja własna autora.

- ❖ Forma własności;
 - ❖ Charakter prawny podmiotów;
 - ❖ Determinanty wyboru określonej formy prawnej.
- e) Celowi 5 przyporządkowano następujące problemy:
- ❖ Determinanty pomysłu przedsiębiorczego;
 - ❖ Czas, jaki upłynął od momentu podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej do momentu jej faktycznego rozpoczęcia;
 - ❖ Działania podejmowane przez mikroprzedsiębiorców pomiędzy pierwszą i czwartą fazą procesu przedsiębiorczości;
 - ❖ Motywację do działania przedsiębiorczego;
 - ❖ Kluczowe bariery rozwoju podmiotów gospodarczych;
 - ❖ Determinanty powodzenia podejmowanych przedsięwzięć gospodarczych;
 - ❖ Metody i koncepcje zarządzania stosowane w mikroprzedsiębiorstwach;
 - ❖ Opracowanie strategii rozwoju.
- f) Celowi 6 przyporządkowano następujące problemy:
- ❖ Rozwiązania infrastrukturalne;
 - ❖ Wpływ środowiska biznesu;
 - ❖ Oddziaływanie środowiska lokalnego;
 - ❖ Ocena jakości życia.
- g) Celowi 7 przyporządkowano następujące problemy:
- ❖ Determinanty przedsięwzięć inwestycyjnych;
 - ❖ Źródła finansowania inwestycji;
 - ❖ Oczekiwane działania ze strony państwa i otoczenia biznesu wspomagające realizację procesu przedsiębiorczości;
 - ❖ Główne obszary działań innowacyjnych.

3.1.3. Zmienne i ich wskaźniki

Określenie celów i problemów badawczych skłania do przedstawienia badanych zmiennych i ich wskaźników. Wyeksponowanie zmiennych posiada istotne znaczenie z punktu widzenia poprawności procesu badawczego, gdyż pozwala wykazać związki pomiędzy przedmiotami badań. Wyróżnić można zmienne w postaci zasobów lub strumieni. Te pierwsze przedstawiają wartość pewnych wielkości ekonomicznych

w danym momencie. Zmienne w postaci strumieni natomiast, odnoszą się do wartości badanych wielkości ekonomicznych w czasookresie.

Dla potrzeb realizacji celów niniejszej pracy zostały ustalone następujące zmienne¹⁷⁹:

- 1) Wpływ zmian ustrojowych w Polsce na rozwój przedsiębiorczości na przykładzie miasta Leszna;
- 2) Wpływ uwarunkowań historycznych na rozwój przedsiębiorczości w Lesznie;
- 3) Wpływ poziomu bezrobocia na rozwój przedsiębiorczości w Lesznie;
- 4) Charakter działań poprzedzających rozpoczęcie działalności gospodarczej;
- 5) Przyczyny wyboru określonej formy prawnej dla działalności gospodarczej;
- 6) Wpływ motywacji na realizację procesu przedsiębiorczości;
- 7) Przyczyny niepowodzenia inicjowanych działań przedsiębiorczych;
- 8) Czynniki pozytywnie wpływające na realizację procesu przedsiębiorczości;
- 9) Wpływ uwarunkowań infrastrukturalnych na rozwój mikroprzedsiębiorstw w Lesznie;
- 10) Wpływ środowiska biznesu na rozwój mikroprzedsiębiorstw w Lesznie;
- 11) Wpływ środowiska lokalnego na rozwój mikroprzedsiębiorstw w Lesznie;
- 12) Wpływ jakości życia w Lesznie na realizację procesu przedsiębiorczości przez mikroprzedsiębiorców;
- 13) Wpływ czynników proinwestycyjnych na rozwój mikroprzedsiębiorstw w Lesznie;
- 14) Struktura źródeł finansowania inwestycji w mikroprzedsiębiorstwach, a rozwój przedsiębiorczości w Lesznie;
- 15) Wpływ rozwiązań innowacyjnych na rozwój badanych podmiotów gospodarczych.

Wyłonione zmienne określają ich wskaźniki. W ramach przeprowadzonych badań wskaźniki te mają zróżnicowany kształt. Można wskazać na trzy ich rodzaje. Pierwsze mają postać liczbową, wyrażającą wartości względne w odniesieniu do wielkości bazowej, np. dla zmiennej charakteryzującej wpływ zmian ustrojowych w Polsce na rozwój przedsiębiorczości w Lesznie, wskaźnikiem będzie liczba podmiotów gospodarczych powstałych w poszczególnych latach.

¹⁷⁹ Koncepcja własna autora.

W przeprowadzonych badaniach wskaźniki zostały określone także w formie wypowiedzi osób badanych, mikroprzedsiębiorców, wyrażających opinie i oceny zaistniałych procesów. Przykładowo, wskaźnikami pozytywnego wpływu na realizację procesu przedsiębiorczości są: odpowiednio wykwalifikowani pracownicy, własna inicjatywa i ciężka praca, wykorzystanie nowych technologii czy też łatwy dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania.

Ostatni rodzaj zastosowanych wskaźników stanowią odpowiedzi na pytania: twierdzące – TAK, przeczące – NIE. W przypadku twierdzeń, pytanie jest rozbudowane o prośbę uzasadnienia twierdzenia. Przykładowo, Czy Pani / Pana firma posiada strategię rozwoju? Jeżeli tak, to na jaki okres została ona przygotowana?

3.2. Metodyka i organizacja prowadzonych badań

3.2.1. Przegląd metod i narzędzi badawczych w oparciu o dotychczasowe badania w obszarze przedsiębiorczości

Przyjmując założenie, iż przedsiębiorczość jest procesem, należy zwrócić szczególną uwagę na niektóre aspekty związane z oceną i badaniem tego procesu. Realizowany jest on za pośrednictwem powołanych do tego celu organizacji, w szczególności przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa te działają w warunkach niepewności i ryzyka starając się jak najlepiej wykorzystać nadarzające się okazje do osiągnięcia zysku. W ten sposób organizacje gospodarcze funkcjonujące w sferze rynku w sposób skuteczny realizują proces przedsiębiorczości. Można przyjąć za M. Strużyckim i B. Bojewską, że skuteczność tego procesu oznacza, że jego rezultat jest zgodny z zamierzonym celem¹⁸⁰. Realizację procesu przedsiębiorczości zatem, rozpatrywać należy w kategoriach sprawności działania przedsiębiorstw. Punktem wyjścia w ocenie tego zjawiska jest efektywność organizacyjna. Trudności jednak nastęrcza dobór metod i narzędzi badawczych pozwalających na przeprowadzenie procesu badawczego.

Efektywność organizacyjna podmiotów gospodarczych w znacznej mierze zależy od gotowości przedsiębiorstw do działań innowacyjnych i dokonywania szeregu zmian. Zdaniem M. Czerskiej i R. Rutki przedsiębiorstwo, rozumiane jako ucząca się struktura

¹⁸⁰ M. Strużycki, B. Bojewska, *Funkcje przedsiębiorczości w zarządzaniu firmą*, [w:] S. Rudolf (red.), *Przedsiębiorczość i twórcze myślenie w biznesie*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2002r., s. 15.

społeczno – gospodarcza, musi wykazywać się zdolnością rozpoznawania sygnałów płynących z otoczenia oraz zdolnością do elastycznego reagowania na sygnały stamtąd płynące¹⁸¹. Wykorzystanie tych szans jest kluczowym zadaniem menadżerów pod warunkiem, że są oni dostatecznie kreatywni. Jak jednak zaznaczają T. Mendel i A. Ignyś, kreatywność, czyli zdolność do twórczego myślenia, jest cechą właściwą każdej jednostce ludzkiej, i w tym kontekście każdy kierownik podejmujący decyzję, jest w stanie kreatywnie rozwiązać problem¹⁸². Należy zatem przyjąć, iż kierowanie organizacją nastawione na wykorzystywanie szans płynących z otoczenia, a zarazem minimalizowanie zagrożeń, sprzyja skuteczności realizacji procesu przedsiębiorczości. Podejmując próbę dokonania weryfikacji tego zjawiska w praktyce, posłużyć się można skalą przedsiębiorczości zarządzania zaproponowaną przez H. H. Stevensona i J. C. Jarillo. Bazuje ona na ośmiu wymiarach, na które zostały podzielone odpowiednio skategoryzowane zachowania, takie jak¹⁸³:

- ❖ Zorientowanie na strategię;
- ❖ Zaangażowanie się w podejmowanie szans;
- ❖ Zaangażowanie zasobów;
- ❖ Kontrola zasobów;
- ❖ Struktura zarządzania;
- ❖ Filozofia wynagradzania;
- ❖ Zorientowanie na wzrost;
- ❖ Kultura przedsiębiorczości.

Zaproponowane rozwiązanie pozwala zbadać i ocenić system zarządzania pod kątem zdolności do efektywnego realizowania procesu przedsiębiorczości przez daną organizację. Poprawność metodologiczną zastosowanego mechanizmu badawczego warunkuje prawidłowy dobór i wdrożenie kryteriów i metod oceny. Jak trafnie zauważa J. Lichtarski, racjonalizacja doboru metod oceny powinna polegać – najogólniej ujmując – na spełnieniu postulatów ich dostosowania do uprzednio określonych kryteriów oceny i warunków mierzalności badanych cech oraz, jeśli to niezbędne,

¹⁸¹ M. Czerska, R. Rutka, *Metoda diagnozowania zdolności przedsiębiorstwa do uczenia się*, [w:] H. Bieniok (red.), *Metody i techniki diagnozowania systemu zarządzania przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo AE, Katowice 1997r., s. 324.

¹⁸² T. Mendel, A. Ignyś, *Formy i metody angażowania pracowników w rozwiązywanie problemów firmy. Modele grupowego podejmowania decyzji*, [w:] S. Rudolf (red.), *Przedsiębiorczość i twórcze myślenie w biznesie*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2002r., s. 91.

¹⁸³ T. Brown, P. Davidsson, J. Wiklund, *An operationalization of Stevenson's conceptualization of entrepreneurship as opportunity – based firm behavior*, *Strategic Management Journal*, nr. 22/2001r., s. 953 – 968.

umożliwienia porównywalności ocen¹⁸⁴. Uwzględniając przytoczone wskazówki metodologiczne należy podkreślić, iż pełnych badań pozwalających na ocenę przedsiębiorczości w odniesieniu do poszczególnych przedsiębiorstw, sklasyfikowanych w oparciu o wcześniej ustalone kryteria, dokonać można za pomocą metod diagnostycznych. Skupiają się one na badaniu uwarunkowań zmiany ocenianego zjawiska od stanu obecnego do stanu przyszłego, postulowanego. Swój początek biorą w identyfikacji stanu zastanego, dążąc do wskazania niezbędnych usprawnień i zmian poprzez wskazanie głównych stwierdzonych nieprawidłowości. Według J. Machaczki, są to metody myślenia dialektycznego, które umożliwia rozpatrywanie zjawisk we wzajemnym powiązaniu i rozwoju. Dzięki tym metodom można uzyskać informacje o zmianie stanu badanych obiektów, co może stanowić podstawę opracowania zaleceń na przyszłość¹⁸⁵. Klasyczną procedurę metody diagnostycznej zaproponowali H. Bieniok, M. Ingram oraz J. Marek, składa się ona z trzech faz¹⁸⁶:

- ❖ Faza wstępna – polegająca na określeniu celu i przedmiotu (obiektu, obszaru) badania;
- ❖ Faza podstawowa – na którą składają się następujące etapy:
 - Identyfikacja (opis) wszystkich faktów dotyczących stanu istniejącego;
 - Krytyczna oraz konstruktywna ocena i analiza stanu istniejącego;
 - Projektowanie wariantów (proponycji) rozwiązań;
 - Wybór i uzasadnienie wariantu optymalnego;
- ❖ Faza końcowa – składająca się z następujących etapów:
 - Przygotowanie warunków do wdrożenia i wprowadzenia nowych rozwiązań do praktyki;
 - Kontrola realizacji i analizy efektów funkcjonowania nowych rozwiązań.

Autorzy podkreślają ponadto, iż podejmowane czynności badawcze powinny uwzględniać analizę makrootoczenia. W tym kontekście na uwagę zasługuje model badawczy Global Entrepreneurship Monitor (GEM).

¹⁸⁴ J. Lichtarski, *Kryteria i metody oceny w diagnozowaniu systemu zarządzania przedsiębiorstwem*, [w:] H. Bieniok (red.), *Metody i techniki diagnozowania systemu zarządzania przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo AE, Katowice 1997r., s. 37.

¹⁸⁵ J. Machaczka, *Zarządzanie rozwojem organizacji. Czynniki, modele, strategia, diagnoza*, Wydawnictwo PWN, Warszawa – Kraków 1998r., s. 129.

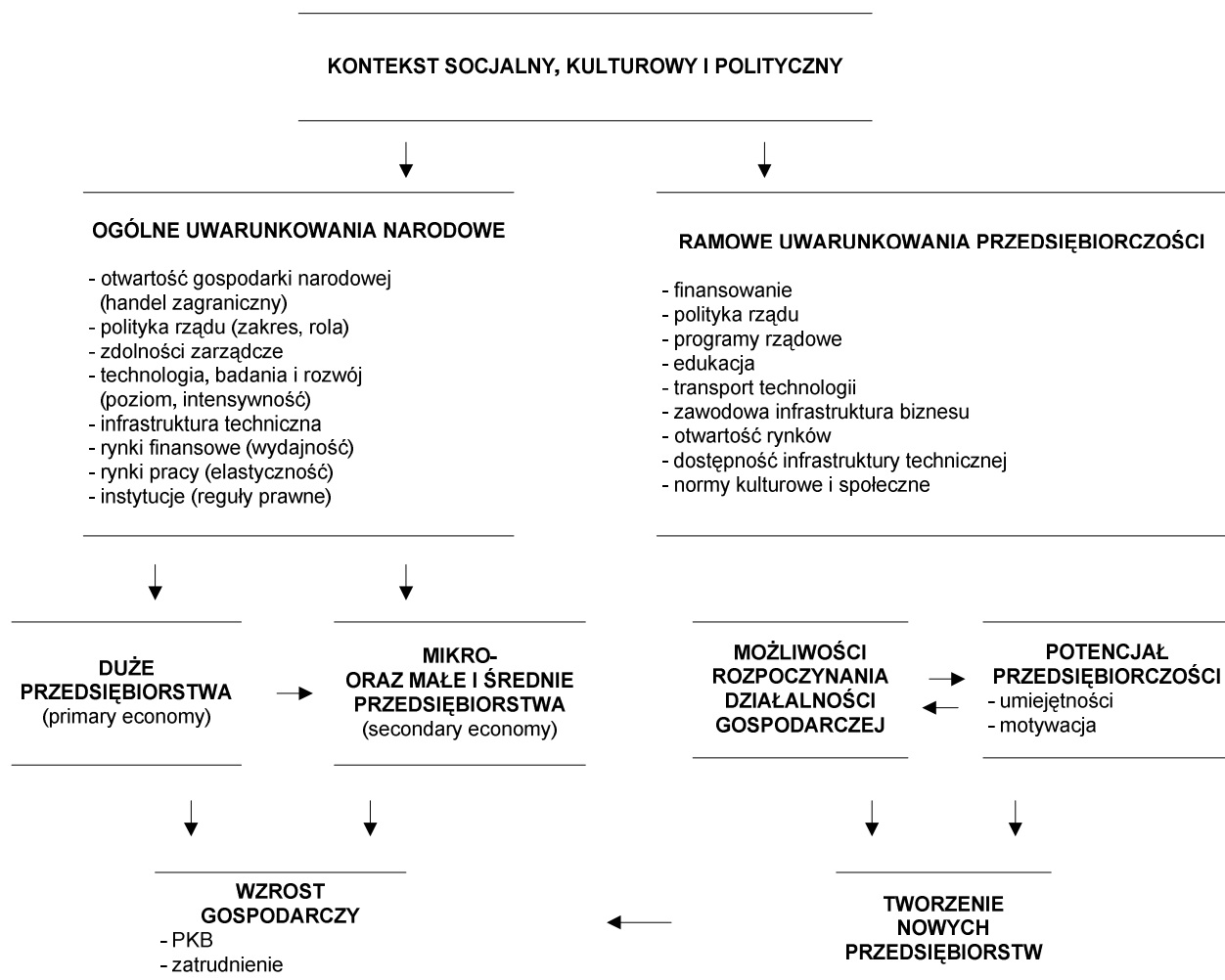
¹⁸⁶ H. Bieniok, M. Ingram, J. Marek, *Przedmiot i metoda diagnozy systemu zarządzania przedsiębiorstwem*, [w:] H. Bieniok (red.), *Metody i techniki diagnozowania systemu zarządzania przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo AE, Katowice 1997r., s. 15 – 16.

Model ten stanowi owoc międzynarodowego projektu badawczego realizowanego wspólnie od 1997 roku przez Babson College (Boston) i London Business School, umożliwiając po raz pierwszy przeprowadzenie porównania szerokiego spektrum przejawów przedsiębiorczości przy zastosowaniu oryginalnie wypracowanej metodologii. Efektem wysiłków badawczych GEM jest swego rodzaju mapa obrazująca przedsiębiorczość na świecie. Stwarza ona podstawę do wyciągania wstępnych wniosków na temat przyczyn i konsekwencji zróżnicowania przedsiębiorczości w poszczególnych krajach. Teoretyczną podstawę projektu Global Entrepreneurship Monitor stanowi wypracowany model badawczy, ujmujący czynniki wpływające na zachowania przedsiębiorcze w danym kraju, jak również związek między podejmowaniem działalności gospodarczej przez nowe podmioty, a wzrostem gospodarczym. Model uwzględnia przy tym szereg powiązanych ze sobą grup zmiennych, wpływających jako całość na wzrost gospodarczy danego kraju¹⁸⁷.

¹⁸⁷ K. Baćłowski, M. Koczerga, P. Zbierowski, *Studium przedsiębiorczości w Polsce w roku 2004. Raport GEM Polska*, Wydawnictwo Fundacja Edukacyjna Bachalski, Poznań 2005r., s. 7 – 9.

Schemat nr. 3.1.

Model Global Entrepreneurship Monitor

Źródło: Opracowanie na podstawie K. Baćłowski, M. Koczerga, P. Zbierowski, Studium przedsiębiorczości w Polsce w roku 2004. Raport GEM Polska, Wydawnictwo Fundacja Edukacyjna Bachalski, Poznań 2005r., s. 9.

Punktem wyjścia modelu Global Entrepreneurship Monitor jest ogólny społeczno – kulturowy i polityczny kontekst danego kraju, kształtowany m.in. poprzez strukturę demograficzną, system edukacji jak również system polityczny. W każdym kraju odmiennie kształtują się ogólne uwarunkowania narodowe oraz ramowe uwarunkowania przedsiębiorczości. Ogólne uwarunkowania narodowe obejmują takie czynniki jak otwartość gospodarki i struktura rynków finansowych oraz rynku pracy. W ogólnym rozumieniu czynniki te oddziałują na działalność gospodarczą i na tworzenie nowych firm. Ramowe uwarunkowania przedsiębiorczości mają szczególne

znaczenie dla rozpoczynania działalności gospodarczej. Osoby podejmujące przedsięwzięcia gospodarcze zdane są na wpływ szeregu czynników, mogących wspierać lub hamować ich inicjatywę. Można tu wymienić na przykład możliwości pozyskania kapitału przez początkujących przedsiębiorców, opodatkowanie, procedury biurokratyczne, a także rodzaj i realizację programów wspierania przedsiębiorczości¹⁸⁸.

Twórcy projektu podkreślają, że obie grupy uwarunkowań determinują w znacznym stopniu rozpoczynanie działalności gospodarczej, a także potencjał przedsiębiorczości. Jak zaznaczają Autorzy, w pierwszym przypadku chodzi o stopień, w jakim poprzez wzajemne oddziaływanie różnych uwarunkowań ramowych powstają możliwości tworzenia nowych przedsiębiorstw, które mogą przejawiać się w postaci istniejących na rynku nisz lub w pomysłach na nowe produkty lub usługi. Z kolei terminem potencjał przedsiębiorczości określono to, w jakim zakresie poszczególne osoby posiadają niezbędne umiejętności, a także motywację, aby wykorzystać możliwości związane z podjęciem działalności na własny rachunek. Ze splotu możliwości i potencjału wynika faktyczna dynamika aktywności gospodarczej, czyli zaangażowania w tworzenie nowych przedsiębiorstw. Wzrost gospodarczy jest natomiast uzależniony z jednej strony od stopnia, w jakim istniejące przedsiębiorstwa rozwijają się lub też ograniczają i kończą działalność, a z drugiej strony zależy od zakresu wchodzenia na rynek nowych podmiotów, czyli od tworzenia nowych przedsiębiorstw¹⁸⁹.

Badania w ramach GEM prowadzone są w efekcie w sposób wymierny przede wszystkim na poziomie osoby, a od roku 2004 również na poziomie przedsiębiorstwa. Trzeci możliwy poziom badawczy, tj. poziom otoczenia przedsiębiorczości, nie został, jak dotąd, opisany w formie koncepcyjnego, spójnego wskaźnika. Dlatego niemożliwe jest w dalszym ciągu stworzenie sumarycznego indeksu przedsiębiorczości, opartego o wyniki badań na wszystkich trzech wymienionych wyżej poziomach¹⁹⁰.

W warunkach polskich, w szczególności w odniesieniu do mikroprzedsiębiorstw, prowadzone są przez Główny Urząd Statystyczny badania panelowe. Ich celem jest monitorowanie procesów tworzenia nowych podmiotów gospodarczych i warunków, w jakich prowadzą działalność w pierwszych latach swojego funkcjonowania na rynku. Zakres przedmiotowy badanych jednostek obejmuje następujące zagadnienia¹⁹¹:

¹⁸⁸ Ibidem, s. 9.

¹⁸⁹ Ibidem, s. 9 – 10.

¹⁹⁰ Ibidem, s. 10.

¹⁹¹ G. Dehnel, *Rozwój...*, op. cit., s. 58 – 60.

- ❖ Stan aktywności ekonomicznej jednostek;
- ❖ Sposób powstania nowych podmiotów;
- ❖ Formę prawną, wielkość przedsiębiorstw oraz rodzaj prowadzonej przez nie działalności;
- ❖ Podstawowe dane o właścicielach tworzonych zakładów osób fizycznych;
- ❖ Warunki rozwoju przedsiębiorstw i możliwości kontynuacji przez przedsiębiorców podjętej działalności, w tym napotkane trudności.

Ideą prowadzonych badań jest zebranie informacji o powstających przedsiębiorstwach, warunkach, w jakich jest podejmowana i prowadzona działalność gospodarcza przez nowych przedsiębiorców, w tym też o czynnikach mających wpływ na skuteczną rywalizację z konkurencją, a także o skali i możliwościach utrzymania się ich na rynku w pierwszych pięciu latach od momentu powstania. Podmioty gospodarcze działające dłużej niż pięć lat uznaje się za stabilne i w następnych latach nie podlegają już obserwacji¹⁹².

Przytoczone metody i narzędzia badawcze stanowią skromny wycinek bogatego zaplecza naukowego. Na uwagę zasługuje jednak fakt, iż nie wszystkie koncepcje i programy badań w obszarze przedsiębiorczości obejmują analizę rozwoju mikroprzedsiębiorstw.

3.2.2. Metodyka badań własnych

Wytyczony cel główny oraz cele szczegółowe zostały osiągnięte przy zastosowaniu odpowiednich narzędzi badawczych w ramach przygotowanej procedury badań. Konstruując proces badawczy przyjęto, iż działaniem podstawowym z punktu widzenia poprawności metodologicznej tego procesu jest dokonanie analizy dostępnych źródeł o charakterze wtórnym. Przygotowanie badań poprzedzone zostało wnikliwymi studiami materiałów literaturowych z polskiego i angielskiego obszaru językowego, na które złożyły się pozycje zwarte, czasopiśmiennicze, statystyczne oraz akty prawne. Szczególną rolę odegrały opracowania statystyczne dostarczające niezbędnych danych wykorzystywanych następnie w badaniach ilościowych. Wśród nich przede wszystkim wymienić należy opracowania i publikacje Głównego Urzędu Statystycznego, materiały

¹⁹² Ibidem, s. 59.

Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości¹⁹³, a także dane gospodarcze udostępnione za pośrednictwem Urzędu Miasta Leszna. Analiza źródeł wtórnych ukazuje szerokie spektrum materiału badawczego, co przekłada się na wielowątkowość wnioskowania. Przeprowadzenie jej skłania badacza do uszczegółowienia obszaru badawczego. W oparciu o posiadane dane zbadano potencjał gospodarczy miasta Leszna, uwzględniając w szczególności zmiany zachodzące w odniesieniu do struktury podmiotów, wartości wskaźników określających rozwój przedsiębiorczości w mieście oraz rozwiązań instytucjonalnych mających za zadanie wspomaganie tego rozwoju. W celu zachowania poprawności metodologicznej tej części badań, posłużono się analizą Desk Research¹⁹⁴, wykorzystując dane zawarte w systemie ewidencyjnym REGON z uwzględnieniem klasyfikacji podmiotów gospodarczych w ramach poszczególnych sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności.

Badania rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o dane wtórne dostarczyły szeregu wartościowych wniosków, wśród których dominującym był taki, iż szczególne znaczenie dla rozwoju przedsiębiorczości ma realizowanie procesu przedsiębiorczości przez podmioty najmniejsze, mikroprzedsiębiorstwa. Składa się na to kilka czynników. Po pierwsze w strukturze podmiotów gospodarczych ta forma organizacyjna jest zdecydowanie najliczniej reprezentowana. Po wtóre, mała skala działalności sprawia, iż podmioty te mają, zdecydowanie bardziej niż inne, ograniczone możliwości rozwoju. Na uwagę zasługuje także fakt, że mikroprzedsiębiorcy bardzo często nie są dobrze przygotowani do zderzenia z realiami gospodarki rynkowej i potrzebują pomocy i wsparcia, nie tylko rozpoczynając działalność gospodarczą, ale także w kolejnych latach funkcjonowania stworzonego przez siebie podmiotu.

Tak sformułowane wnioski posłużyły do postawienia kolejnych celów badawczych, które zostały zrealizowane poprzez badania empiryczne. Podstawową metodę badawczą stanowiła metoda PAPI (Paper and Pencil Interview¹⁹⁵), opierająca się na kwestionariuszu ankiety. Ankieta należy współcześnie do najczęściej używanych, a niekiedy nadużywanych technik badawczych. Jak zauważają H. Januszek

¹⁹³ Charakterystyki Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości dokonano w publikacji I. Czaja, R. Śliwa, *System wspierania przedsiębiorczości w Polsce*, Wydawnictwo AE, Kraków 2003r., s. 17 – 18.

¹⁹⁴ Metoda Desk Research zaliczana jest do najtańszych i stosunkowo szybkich metod badawczych. Opiera się na wykorzystaniu dostępnych danych wtórnych (zastanych), takich jak publikacje branżowe, raporty, biuletyny czy bazy danych.

¹⁹⁵ Metoda PAPI (Paper and Pencil Interview) to jedno z najbardziej tradycyjnych rozwiązań stosowanych w badaniach ilościowych. Polega na bezpośrednim wywiadzie z respondentem przy wykorzystaniu kwestionariusza ankiety.

i J. Sikora¹⁹⁶, jej zaletą jest szybkie tempo gromadzenia danych, możliwość zebrania danych niedostępnych innymi technikami oraz zapewnienie anonimowości respondentom. Słabą stroną badań ankietowych jest to, że w każdej zbiorowości istnieje spory odsetek osób nie będących w stanie należycie wypełnić ankiety, najczęściej z uwagi na niezrozumienie poleceń bądź intencji badacza. Ponadto pozwala ona stwierdzić, co badany mówi, ale nie pozwala określić, jak to mówi. W literaturze przedmiotu spotkano szereg rozważań odnoszących się do błędów, jakie mogą się wkraść w tego typu badaniach, których z pewnością nie ustrzeżono się także w przypadku niniejszej pracy. J. Kordos, zwraca uwagę w szczególności, na następujące¹⁹⁷:

- ❖ Nie włączenie pewnych cech (szczególnie z punktu widzenia realizacji założonego celu);
- ❖ Wadliwa konstrukcja kwestionariusza (niektóre sformułowania mogą wprowadzać w błąd lub być niezrozumiałe);
- ❖ Wadliwe instrukcje (dwuznacznie brzmiące i niewystarczająco precyzyjne);
- ❖ Niestaranne przygotowanie materiału kartograficznego (niektóre jednostki bądź zbiorowości zostały pominięte lub znalazły się poza obwodem badawczym);
- ❖ Niewłaściwy dobór personelu badawczego (personel nie jest należycie przeszkolony, a tylko instruowany);
- ❖ Respondenci (badani odnoszą się do własnych wyobrażeń, a nie do stanu faktycznego);
- ❖ Złe warunki społeczno – polityczne (prowadzenie badań w atmosferze nieufności i obaw, że ich wyniki zostaną wykorzystane do celów niestatystycznych).

Mając na uwadze powyższe kwestie, należy podkreślić, iż badania ankietowe okazały się najbardziej skuteczne dla zebrania informacji potrzebnych w procesie badawczym.

Kwestionariusz ankiety, jako podstawowe narzędzie badawcze, poza tym, że dotyczył ogólnej charakterystyki przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa, obejmował także szereg zagadnień związanych z organizacją i zarządzaniem w mikroprzedsiębiorstwach, uwarunkowaniami funkcjonowania tych firm w Lesznie oraz ich aktywnością inwestycyjną i innowacyjną. Biorąc pod uwagę niedoskonałości narzędzia badawczego,

¹⁹⁶ H. Januszek, J. Sikora, *Podstawy socjologii*, Wydawnictwo AE, Poznań 2000r., s. 118 – 119.

¹⁹⁷ J. Kordos, *Jakość danych statystycznych*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1988r., s. 26 – 29.

jakim jest ankieta, badania kwestionariuszowe poszerzono o wywiad. Jak podkreślają H. Januszek i J. Sikora, ankieta jest swoistą, sformalizowaną, pisemną formą wywiadu. Od wywiadu różni ją tylko to, że odpowiedzi na postawione pytania rejestruje sam badany¹⁹⁸. Zauważyć jednak należy, iż zastosowanie tych narzędzi badawczych w takim połączeniu przynosi szereg zalet z punktu widzenia sprawności i skuteczności procesu badawczego. Przede wszystkim wpływa na mniejszą ilość błędnie wypełnionych kwestionariuszy ankiety, a także powoduje, że badani są bardziej skłonni do udziału w badaniu, kiedy mogą liczyć na wsparcie osoby badającej w wyjaśnieniu nurtujących ich kwestii i niejasności.

Jak już wspomniano wcześniej kwestionariusz ankiety obejmował cztery obszary tematyczne. Zawarte w nim pytania miały konstrukcję zamkniętą, wielokrotnego wyboru. Kilka pytań polegało na przyjęciu przez respondenta stanowiska twierdzącego bądź przeczącego w odniesieniu do danej kwestii. Konstruując narzędzie badawcze unikano formuły wypowiedzi otwartej. Kwestionariusz ankiety miał charakter anonimowy i poprzedzony był listem przewodnim skierowanym do badanych mikroprzedsiębiorców, w którym wyjaśniono podstawowe kwestie dotyczące prowadzonych badań¹⁹⁹.

W ramach prowadzonych badań, na każdym ich etapie, w szczególności w odniesieniu do opracowań danych o charakterze wtórnym i pierwotnym, używano szeregu narzędzi statystycznych. Najczęściej posługiwano się arkuszem kalkulacyjnym Microsoft Excel, w wyniku czego, osiągnięte cele badawcze przedstawiono w sposób wyczerpujący w formie opisowej z zastosowaniem wykresów i tabel liczbowych.

3.2.3. Organizacja badań empirycznych

Przygotowując procedurę badawczą odwołano się do szeregu rozwiązań charakterystycznych dla badań statystycznych. Przede wszystkim założono, iż ma ona pewne cechy badania reprezentacyjnego. Klasyczny kształt takiego procesu badawczego przedstawia M. Witkowski, proponując wytyczenie następujących jego etapów²⁰⁰:

¹⁹⁸ H. Januszek, J. Sikora, *Podstawy socjologii*, Wydawnictwo AE, Poznań 2008r., s. 160.

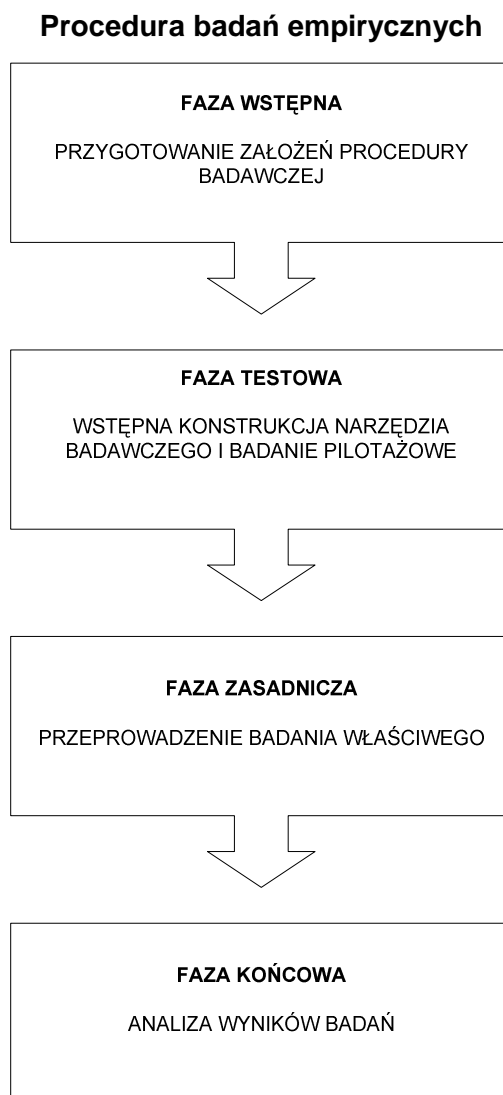
¹⁹⁹ List ten wraz z kwestionariuszem ankiety stanowią załącznik do niniejszej pracy.

²⁰⁰ M. Witkowski (red.), *Statystyka matematyczna w zarządzaniu*, Wydawnictwo UE, Poznań 2010r., s. 9 – 10., por. R. Zasepa, *Metoda reprezentacyjna*, PWE, Warszawa 1972r., s. 11 – 22.

- ❖ Opracowanie merytorycznej koncepcji badania;
- ❖ Wyodrębnienie przedmiotu badania;
- ❖ Sporządzenie operatu losowania;
- ❖ Określenie schematu losowania próby;
- ❖ Określenie liczebności próby;
- ❖ Pobranie próby;
- ❖ Wnioskowanie o parametrach populacji generalnej na podstawie wylosowanej próby.

Z przedstawionych rozważań wynika, iż na proces badawczy składa się szereg zadań i przedsięwzięć mających charakter celowy i zorganizowany. Opierając się na literaturze przedmiotu podjęto próbę, w odniesieniu do realizowanych badań, przygotowania i zorganizowania stosownej procedury badawczej. Wszystkie podejmowane w ramach niej czynności ukierunkowane były na osiągnięcie celu głównego i celów szczegółowych rozprawy. Procedura badawcza skonstruowana została w oparciu o cztery fazy procesu badawczego.

Schemat nr. 3.2.

Źródło: Opracowanie własne.

W etapie pierwszym badań empirycznych, zbudowano kluczowe założenia metodyczne. Przyjęto, iż grupę badawczą stanowią mikroprzedsiębiorstwa zarejestrowane w ramach systemu REGON na terenie miasta Leszna. W tym celu określono próbę losową²⁰¹ mikrofirm w Lesznie²⁰², której liczebność wyniosła 120 podmiotów.

²⁰¹ Według Z. Pawłowskiego, o losowym doborze próby można mówić wówczas, gdy kryterium wyboru jednostek do próby było niezależne od zmiennych, które są przedmiotem badania i każdej jednostce populacji generalnej odpowiada różne od zera prawdopodobieństwo dostania się do próby, [w:] M. Witkowski (red.), *Statystyka...*, op. cit. s. 9.

²⁰² Ten etap badawczy zrealizowano przy współpracy z Urzędem Miasta Leszna.

W odniesieniu do wyżej wymienionych wielkości przygotowano symulację błędu statystycznego w oparciu o wzór na minimalną liczebność próby, przy założeniu, iż nieznana jest hipotetyczna wartość frakcji. Określono wielkość maksymalnego dopuszczalnego błędu szacunku d oraz prawdopodobieństwo z jakim zamierza się dokonać szacunku $(1 - \alpha)$, przy zastosowaniu następującego wzoru²⁰³:

$$d = \frac{z_{\alpha}}{2\sqrt{n}}$$

gdzie:

n – oznacza liczebność próby

z_{α} – oznacza kwantyl rozkładu normalnego

d – oznacza maksymalny dopuszczalny błąd szacunku

Tabela nr. 3.1.

Przeciętny błąd statystyczny badanej próby

Fracja	N	
	108	120
0,5	9,43%	8,95%
0,6	9,24%	8,77%
0,7	8,64%	8,20%
0,8	7,54%	7,16%
0,9	5,66%	5,37%
0,95	4,11%	3,90%
0,99	1,88%	1,78%

Źródło: Opracowanie własne.

Badane podmioty zostały dobrane w oparciu o dobór warstwowy proporcjonalny, w obszarze dwóch kryteriów, miejsca prowadzenia działalności oraz jej rodzaju. W tym celu, opierając się na wcześniej przeprowadzonych badaniach struktury przedsiębiorstw zarejestrowanych na terenie miasta Leszna, według sekcji Polskiej Klasyfikacji

²⁰³ Por. M. Witkowski (red.), *Statystyka...*, op. cit. s. 46.

Działalności, określono udział w niej mikroprzedsiębiorstw, a następnie w sposób proporcjonalny wskazano kształt próby badawczej w odniesieniu do poszczególnych sekcji. Liczebność mikroprzedsiębiorstw w ramach tych sekcji zawarto w tabeli.

Tabela nr. 3.2.

Dobór próby badawczej według sekcji PKD

Sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności	Liczebność próby	Liczebność jednostek populacji generalnej	% udział próby badawczej w całości populacji
A – Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	4	200	2,0
D – Przetwórstwo przemysłowe	10	688	1,5
F – Budownictwo	14	1 005	1,4
G – Handel hurtowy i detaliczny	35	2 325	1,6
H – Hotele i restauracje	4	190	2,1
I – Transport, gospodarka magazynowa i łączność	7	453	1,5
J – Pośrednictwo finansowe	5	335	1,5
K – Obsługa nieruchomości i usługi związane z prowadzeniem dział. gosp.	20	1 372	1,5
M – Edukacja	4	260	1,5
N – Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	8	533	1,5
O – Działalność usługowa, komunalna i społeczna	9	502	1,8

Źródło: Opracowanie własne.

Fazę badań właściwych poprzedziły badania pilotażowe przeprowadzone w oparciu o przygotowywane narzędzie badawcze. Miało to miejsce w listopadzie 2009 roku. Pilotaż ten dostarczył wielu cennych informacji zwrotnych dotyczących ostatecznego kształtu narzędzia badawczego. Po dokonaniu niezbędnych korekt, przygotowano ostateczną wersję kwestionariusza ankiety.

Badanie właściwe przeprowadzono w dniach 18 – 29 stycznia 2010 roku na grupie 120 mikroprzedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą na terenie miasta Leszna. Jak już wcześniej wspomniano miało ono charakter wywiadu z kwestionariuszem. Taka organizacja procesu badawczego pozwoliła wykluczyć błędy wynikające ze złej interpretacji założeń badawczych oraz ograniczyć do minimum

ryzyko mało licznego zwrotu kwestionariuszy. W ramach procedury badawczej założono, iż respondentem jest mikroprzedsiębiorca. Założenie to zrealizowano w 108 przypadkach badawczych. Siedmiu mikroprzedsiębiorców kategorycznie odmówiło udziału w badaniu, argumentując to w ten sposób, iż albo „ich to wcale nie interesuje”, bądź stwierdzając, że „takie badania nic nie zmieniają w rzeczywistości, jednocześnie tylko absorbują ich czas”. W licznych przypadkach osoba badająca, po długich rozmowach, wyjaśniając założenia i konstrukcję badań, przekonała respondentów do udzielenia wypowiedzi. Pięć mikrofirm nie zbadano, gdyż nie zdołano, mimo licznych prób i pozytywnych deklaracji ze strony respondentów, skutecznie spotkać się z nimi.

Zebrany materiał surowy, w oparciu o założenia ostatniej fazy badawczej, poddano analizie statystycznej. Wyciągając wnioski o charakterze ogólnym odnoszono je do całej populacji. Dokonano opracowania zebranego materiału z zastosowaniem metod graficznych i wskaźnikowych. Podjęto także nieśmiałe próby wnioskowania, co do dalszego rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie.

Rozdział 4

Realizacja procesu przedsiębiorczości przez mikroprzedsiębiorstwa w Lesznie

4.1. Charakterystyka przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa

4.1.1. Charakterystyka przedsiębiorców według wieku i płci

Przeprowadzając badania mające na celu ocenę realizacji procesu przedsiębiorczości przez mikroprzedsiębiorstwa, należy na wstępie dokonać pewnych analiz strukturalnych. Podmiotem wszelkich działań, także przedsiębiorczych, jest człowiek. Inicjator, propagator i twórca przedsięwzięć gospodarczych. W oparciu o przeprowadzone badania, dokonano analizy struktury wieku przedsiębiorców, którzy prowadzą działalność gospodarczą w formie mikroprzedsiębiorstw na terenie miasta Leszna. Przedstawia się ona następująco.

Tabela nr. 4.1.

Struktura badanych mikroprzedsiębiorców według wieku

Kategoria	Liczebność
>30	16
31-40	45
41-50	36
51-60	8
<61	3
Razem	N = 108

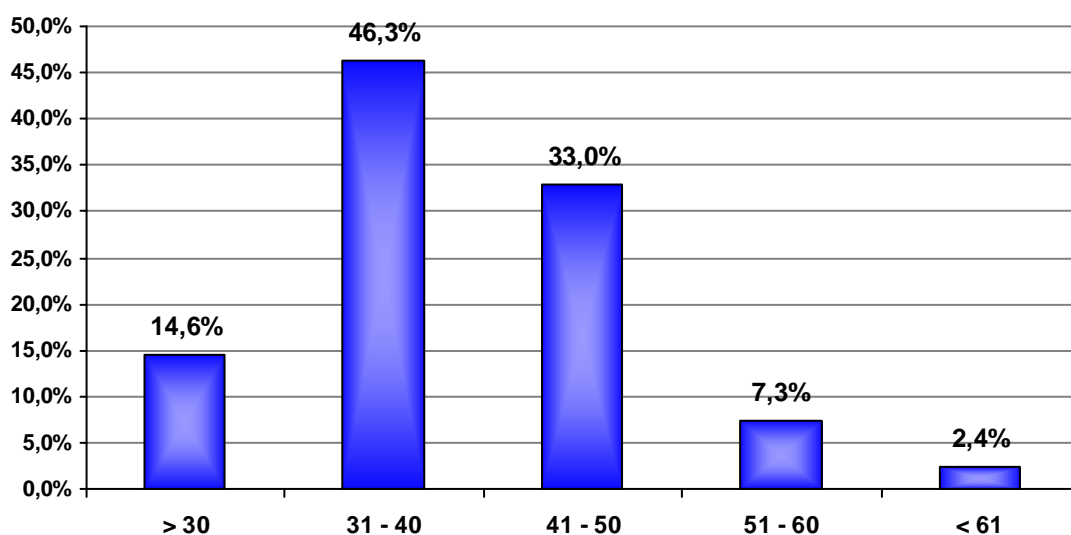
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Otrzymane wyniki wskazują na dominujący udział, w badanej próbie, przedsiębiorców w przedziale wiekowym od 31 do 40 lat. Grupa ta stanowi ponad 46% ogółu badanej populacji. Rezultat ten porównywalny jest z wynikiem badań

ogólnopolskich przeprowadzonych w roku 2005²⁰⁴, gdzie stwierdzono, iż wśród mikroprzedsiębiorców dominująca pod względem wieku jest grupa osób w przedziale 30 – 39 lat, stanowiąca jednocześnie ponad 35% ogółu populacji. Równie liczną, w świetle przeprowadzonych badań, jest grupa przedsiębiorców w wieku 41 – 50 lat, stanowiąca 33% ogółu badanej populacji. Mniej licznie reprezentowana jest grupa wiekowa w przedziale do 30 lat. Stanowić może to pewne zaskoczenie, chociażby z uwagi na szereg instrumentów wspierających rozpoczynanie działalności gospodarczej przez te osoby. Programy strukturalne, fundusze europejskie i środki krajowe zaangażowane we wspomaganie działań przedsiębiorczych przez młode osoby, winne przyczynić się do większej aktywności tych osób, czego jednakże nie potwierdzają przeprowadzone badania. Zauważyć należy, że w przedziale wiekowym 51 – 60 lat oraz powyżej 61 lat, liczebność mikroprzedsiębiorców to odpowiednio 7,3% i 2,4% ogółu badanej próby. Wynik ten wskazuje nie tyle na mniejszą aktywność gospodarczą tych osób, ile na fakt, iż często przedsiębiorcy w tym wieku przekazują swoje mikrofirmy następcom, korzystając jednocześnie ze świadczeń socjalnych i strukturalnych, dorywczo wspomagając młodych przedsiębiorców swoim doświadczeniem i dorobkiem zawodowym.

Wykres nr. 4.1.

Struktura badanych mikroprzedsiębiorców według wieku

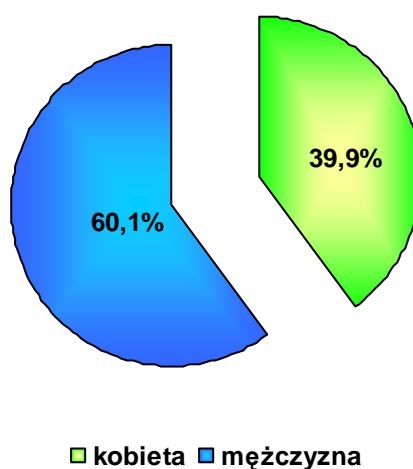
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

²⁰⁴ *Audyt bankowości mikroprzedsiębiorstw*, badania realizowane przez PENTOR na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego dla Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2005r.

W populacji objętej badaniem stwierdzono, że częściej inicjatorami i twórcami procesu przedsiębiorczości są mężczyźni, choć udział kobiet jest także znaczący. W 65 zbadanych mikrofirmach prowadzącym podmiot jest mężczyzna, co stanowi 60,1% całości badanej populacji, natomiast w 43 analizowanych przypadkach, decydemtem jest kobieta, co stanowi 39,9% ogółu badanej próby.

Wykres nr. 4.2.

Struktura badanych mikroprzedsiębiorców według płci

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

4.1.2. Charakterystyka badanych mikroprzedsiębiorstw

Dla scharakteryzowania badanych podmiotów, podjęto próbę określenia charakteru działalności, jaki one prowadzą. Dominującym, według deklaracji badanych, przedmiotem działalności był handel i usługi. W licznych przypadkach podmioty prowadziły tzw. działalność łączoną np. handlowo – usługową, co przedstawia tabela.

Tabela nr. 4.2.

Charakterystyka prowadzonej działalności

Kategoria	Liczebność
Produkcja	9
Handel	27
Usługi	32
Produkcja + handel	11
Produkcja + usługi	6
Handel + usługi	13
Produkcja + handel + usługi	10
Razem	N = 108

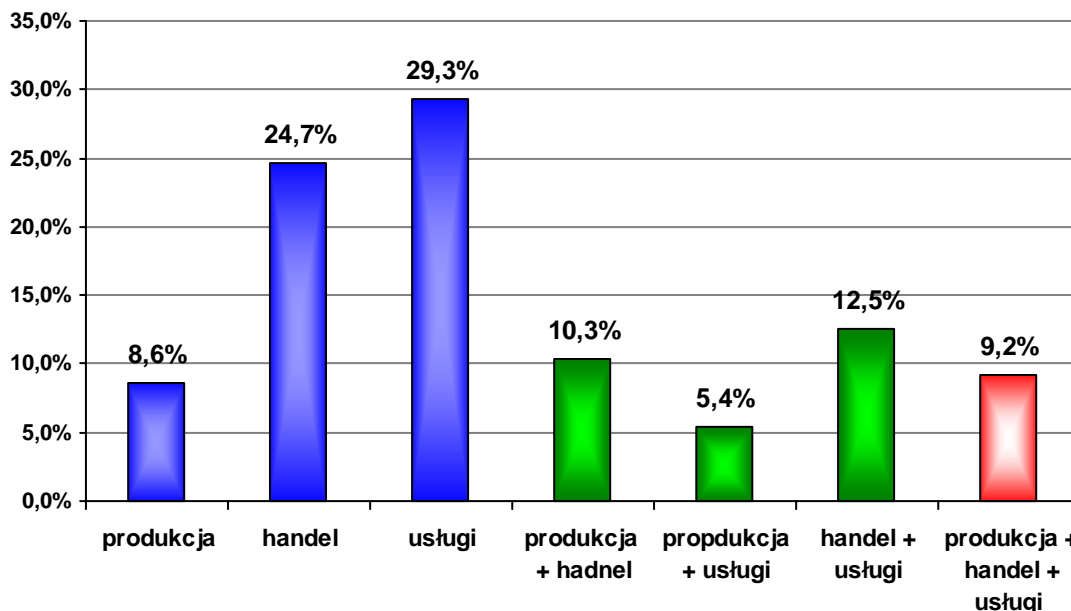
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Jak już wspomniano, dominującą rolę pod względem rodzaju prowadzonej działalności odgrywają usługi, stanowiąc 29,3% i handel – 24,7% ogółu badanej próby. Taka struktura otrzymanych wyników, potwierdza w istotny sposób, tendencje występujące w większych obszarach przestrzennych²⁰⁵, a ponadto jest charakterystyczna dla miasta Leszna. Można zauważyć, iż dominacja tych dwóch rodzajów działalności może wynikać z faktu, iż nie wymagają one znaczącego zaangażowania kapitału i stosunkowo łatwo je prowadzić, co dla mikroprzedsiębiorstw ma kluczowe znaczenie. Inaczej przedstawia się sytuacja w przypadku działalności stricte produkcyjnej. Tylko 8,6% badanych podmiotów zdecydowało się na taki kierunek funkcjonowania, głównie z powodu posiadanej infrastruktury produkcyjnej i zasobów surowcowych, nie zapominając o uwarunkowaniach popytowych. Otrzymane wyniki badań pokazują, że ponad 37,4% mikrofirm realizuje więcej niż jeden rodzaj działalności. Podyktowane to może być względami praktycznymi. Dywersyfikacja działalności nastęrcza pewnych trudności organizacyjnych, z drugiej jednak strony, zabezpiecza podmiot przed konsekwencjami wahań popytowych, które mogą pojawić się w odniesieniu do jednego obszaru działalności.

²⁰⁵ Wskazują na to badania prowadzone przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, por. A. Żołnierski, P. Zadura – Lichota (red.), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006 – 2007*, Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2008r., s. 176.

Wykres nr. 4.3.

Charakterystyka prowadzonej działalności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Jednym z kluczowych, definicyjnych kryteriów charakterystyki mikroprzedsiębiorstw jest wielkość zatrudnienia. W myśl ustawy o swobodzie działalności gospodarczej²⁰⁶, mikroprzedsiębiorstwa to podmioty zatrudniające do 9 osób. Z przeprowadzonych badań wynika, że najliczniejszą grupę stanowią podmioty o zatrudnieniu maksymalnie do 3 osób i ich liczebność w badanej próbie jest bliska 55%. Jest to rezultat porównywalny z wynikami badań ogólnopolskich²⁰⁷, gdzie odsetek tej grupy podmiotów wyniósł blisko 69%. Za główną determinantę takiego stanu rzeczy należy przyjąć, iż większość podmiotów w tej grupie to mikrofirmy jednoosobowe, co podyktowane jest formą prawną w postaci osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą²⁰⁸. Blisko 1/3 podmiotów, jak wynika z badanej próby, zatrudnia od 4 do 6 osób, a najmniej liczna jest grupa mikrofirm zatrudniających od 7 do 9 osób, stanowiąc tylko 16,7% ogółu badanej populacji.

²⁰⁶ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku, *O swobodzie działalności gospodarczej*, (Dz.U. 2004 Nr. 173 poz. 1807.)

²⁰⁷ *Audyt...*, op. cit., s. 14.

²⁰⁸ Obszerniej powyższe zagadnienie przedstawiono w podrozdziale 4.1.3., s. 129.

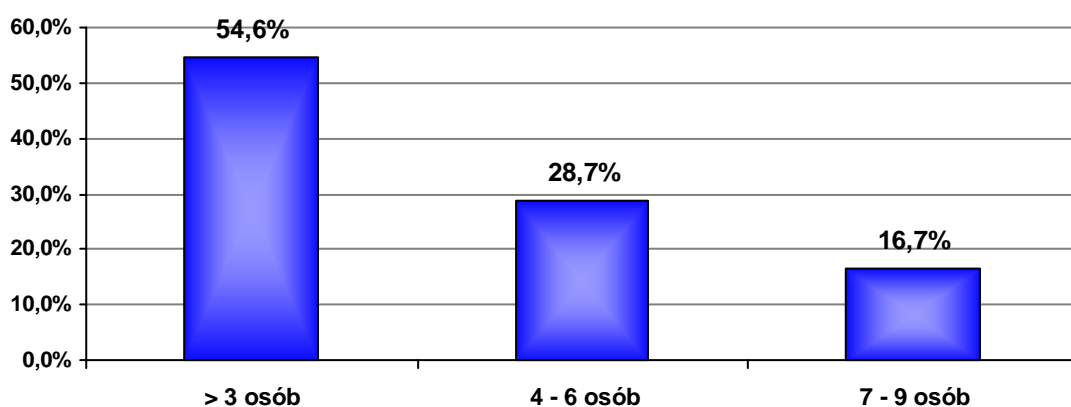
Tabela nr. 4.3.

Wielkość zatrudnienia w badanych mikroprzedsiębiorstwach

Kategoria	Liczebność
>3	59
4-6	31
7-9	18
Razem	N = 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wykres nr. 4.4.

Wielkość zatrudnienia w badanych mikroprzedsiębiorstwach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W celu pełniejszego scharakteryzowania badanej populacji, podjęto próbę określenia przedziału czasowego, w którym dane przedsiębiorstwo powstało, bądź zmieniło swoją formę organizacyjną. W tym celu lata powstania podmiotów gospodarczych podzielono zgodnie z czasookresami uwarunkowanymi historycznie.

Tabela nr. 4.4.

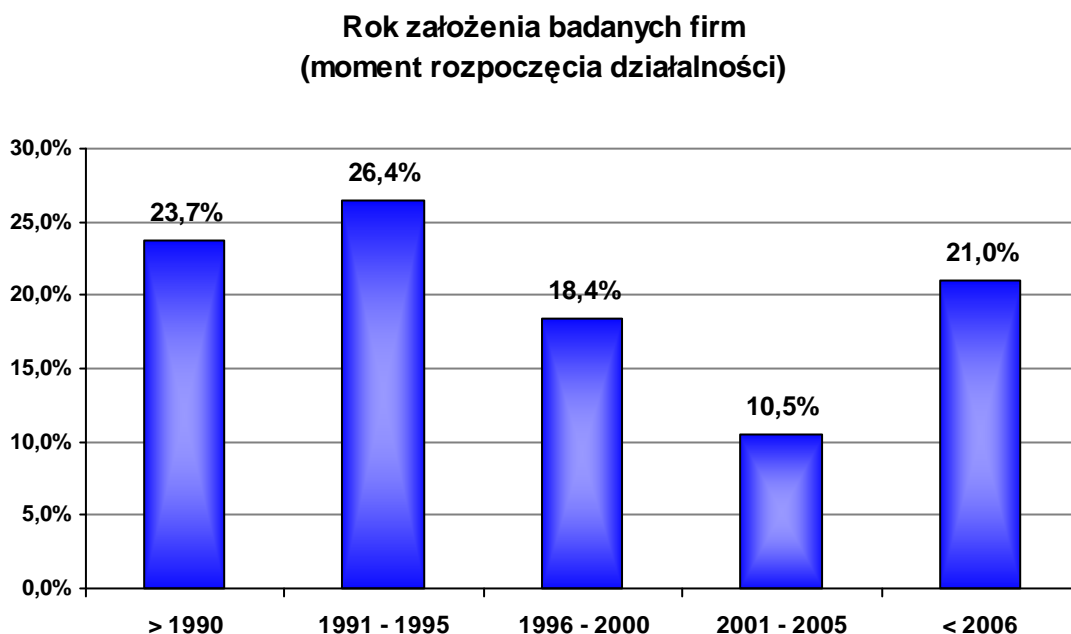
Rok założenia badanych firm (moment rozpoczęcia działalności)

Kategoria	Liczebność
> 1990	26
1991-1995	28
1996-2000	20
2001-2005	11
< 2006	23
Razem	N = 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z otrzymanych danych wynika, że połowa, dokładnie 50,1% podmiotów objętych badaniem, powstało w latach 90-tych ubiegłego wieku. Jest to z pewnością skutek transformacji oraz zmian systemowych, jakie miały miejsce w tym czasie w naszym kraju. Warto zauważyć, że w pozostałych czasookresach dynamika powstawania mikrofirm odpowiada koniunkturze gospodarczej. W czasach lepszej koniunktury, czyli w latach 1996 – 2000 oraz po roku 2006 powstawało więcej podmiotów gospodarczych, odpowiednio 18,4% i 21%. Można przyjąć, że spowolnienie gospodarcze w latach 2001 – 2005 spowodowało, iż w tym okresie dynamika powstawania mikroprzedsiębiorstw była mniejsza, a ich liczebność w tym okresie zwiększyła się zaledwie o 10,5% w stosunku do średniej dynamiki dla pozostałych czasookresów objętych badaniem.

Wykres nr. 4.5.

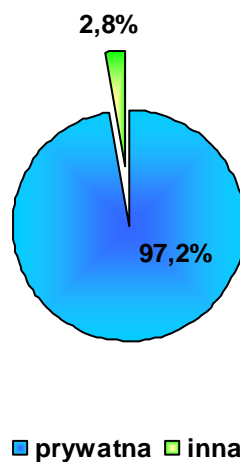
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

4.1.3. Forma własności i charakter prawny badanych podmiotów

W badanej grupie zdecydowana większość podmiotów gospodarczych oparta została na własności prywatnej, tylko w przypadku 2,8% firm objętych analizą stwierdzono inne rozwiązania własnościowe.

Wykres nr. 4.6.

Forma własności i charakter prawny badanych przedmiotów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W zdecydowanej większości, bo w ponad 54% badanych mikroprzedsiębiorstw, za formę prawną przyjęto działalność gospodarczą prowadzoną przez osobę fizyczną. Taki wybór wynika z przytaczanej wcześniej wielkości zatrudnienia w tych podmiotach, a także prywatnej formy własności. W przeprowadzonych badaniach dostrzeżono, iż tylko w 21,4% mikrofirm, jako formę prawną zastosowano spółkę cywilną, a udział spółek jawnych i z ograniczoną odpowiedzialnością, w badanej populacji, plasuje się na poziomie 12%. Nie stwierdzono natomiast, by w badanej próbie użyto jako konstrukcji prawnej podmiotu, rozwiązań charakterystycznych dla spółek partnerskich bądź komandytowych. Wynikać to może z faktu, że spółki partnerskie przypisane są do realizacji przedsięwzięć gospodarczych w ramach wolnych zawodów, a za główną przesłankę tworzenia spółek komandytowych można przyjąć ograniczenie ryzyka komandytariuszy, przy wspieraniu realizacji procesu przedsiębiorczego zainicjowanego przez komplementariuszy. Jak wynika z przeprowadzonych badań, rozwiązania te nie są charakterystyczne dla badanej populacji mikroprzedsiębiorstw.

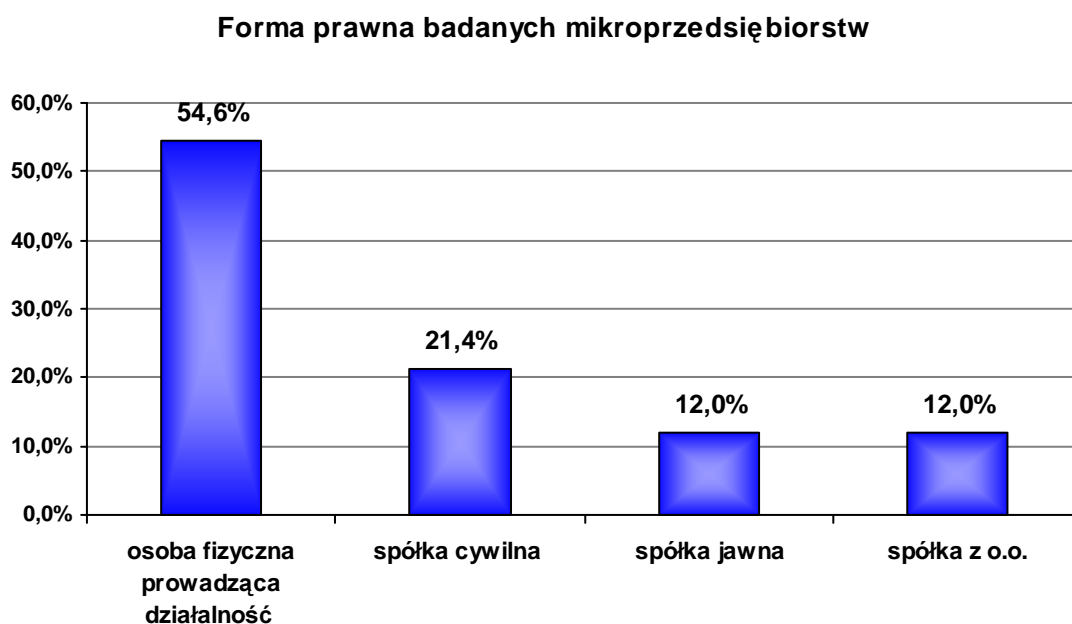
Tabela nr. 4.5.

Forma prawna badanych mikroprzedsiębiorstw

Kategoria	Liczebność
Osoba fizyczna prowadząca działalność	59
Spółka cywilna	23
Spółka jawna	13
Spółka z o.o.	13
Razem	N = 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wykres nr. 4.7.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Ponadto zapytano respondentów o motywy wyboru określonej formy prawnej. Najliczniejszą grupę stanowią ci, których wybór podyktowany był łatwością utworzenia podmiotu gospodarczego.

Tabela nr. 4.6.

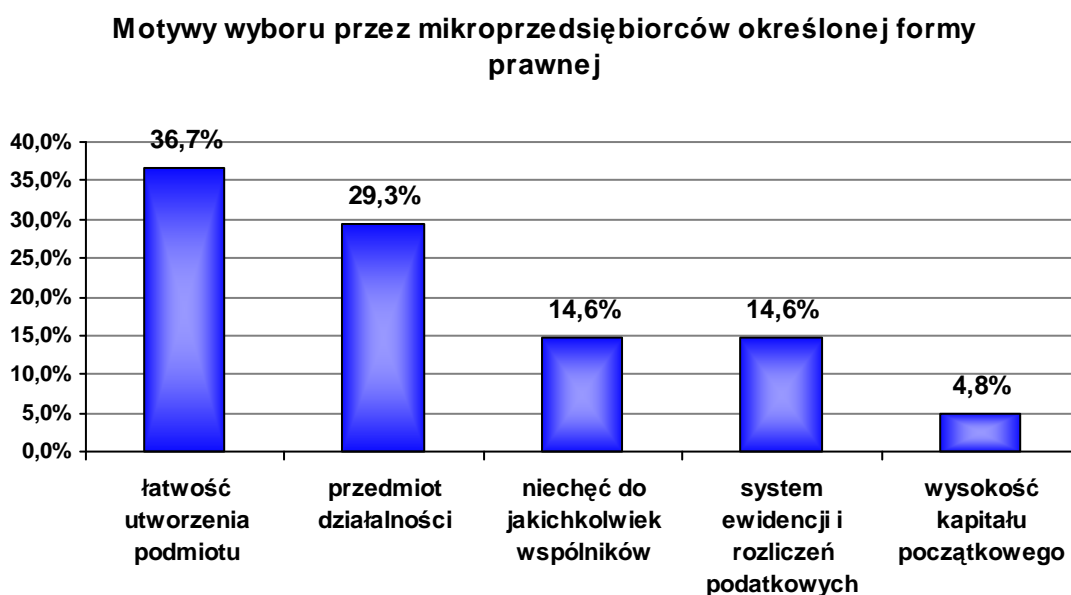
Motywy wyboru przez mikroprzedsiębiorców określonej formy prawnej

Kategoria	Liczebność
Łatwość utworzenia podmiotu	39
Przedmiot działalności	32
Niechęć do jakichkolwiek wspólników	16
System ewidencji i rozliczeń podatkowych	16
Wysokość kapitału początkowego	5
Razem	N = 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Ponad 29% badanych, w wyborze formy prawnej kierowało się przedmiotem prowadzonej działalności. Można zatem przyjąć, iż w przypadku mikrofirm o najmniejszym zatrudnieniu, opierano się na formie prawnej w postaci osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą. 14,6% podmiotów objętych badaniem wybór formy prawnej podporządkowało rozwiązaniom systemu ewidencji i rozliczeń podatkowych. Tyle samo badanych stwierdziło, że wybór określonego rozwiązania prawnego podyktowany był w głównej mierze niechęcią do jakichkolwiek wspólników. Tylko 4,8% podmiotów podczas wyboru formy prawnej zwracało uwagę na wysokość kapitału początkowego i od tego uzależniało swoją decyzję.

Wykres nr. 4.8.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

4.2. Rozwiązania organizacyjne i zarządcze

4.2.1. Motywacja w realizacji pomysłu przedsiębiorczego

W tej części badań, zapytano respondentów o ich motywację do działania przedsiębiorczego, a także wykorzystanie czasu, który upłynął pomiędzy podjęciem decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej, a faktycznym jej rozpoczęciem. Ten aspekt analizy odnosi się bezpośrednio do pierwszej fazy procesu przedsiębiorczości²⁰⁹.

Na wstępie podjęto próbę ustalenia, czego wynikiem był pomysł na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Rozkład odpowiedzi na tak postawione pytanie, przedstawia się następująco.

Tabela nr. 4.7.

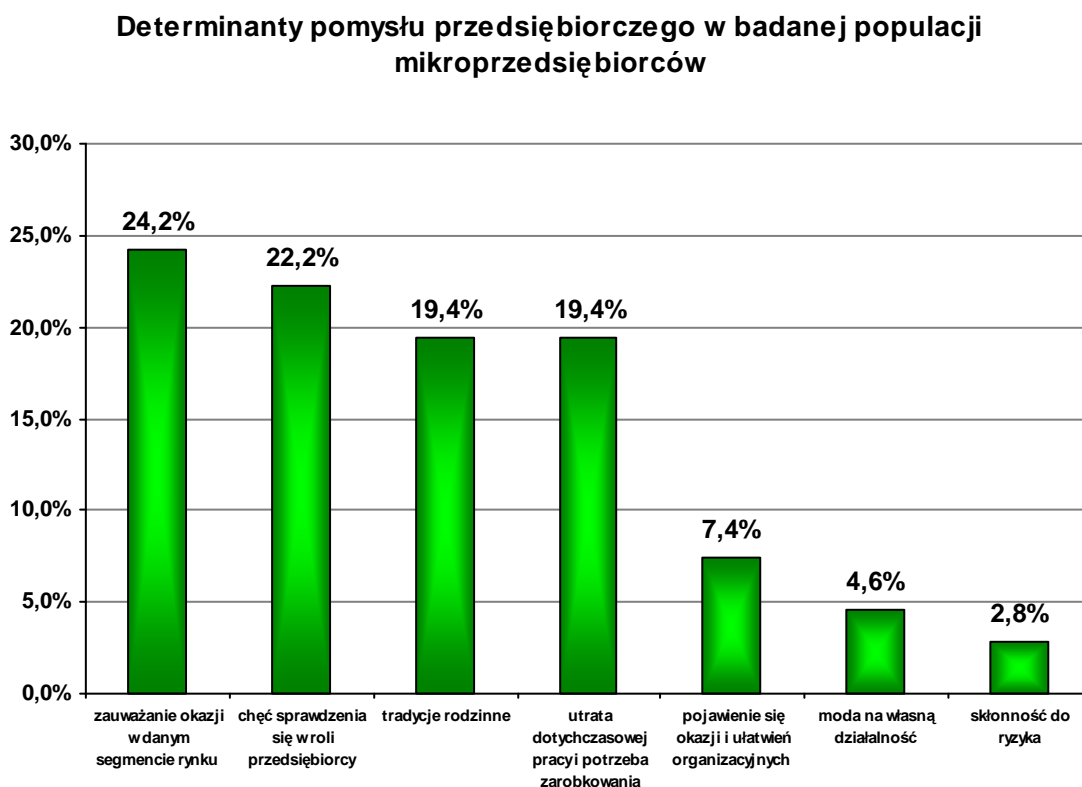
Determinanty pomysłu przedsiębiorczego w badanej populacji mikroprzedsiębiorców

Kategoria	Liczebność
Zauważanie okazji w danym segmencie rynku	26
Chęć sprawdzenia się w roli przedsiębiorcy	24
Tradycje rodzinne	21
Utrata dotychczasowej pracy i potrzeba zarobkowania	21
Pojawienie się okazji i ułatwień organizacyjnych	8
Moda na własną działalność	5
Słonność do ryzyka	3
Razem	N = 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

²⁰⁹ W szerszym kontekście zagadnienie to przedstawiono w podrozdziale 1.4., s. 55.

Wykres nr. 4.9.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Analizując ten obszar badawczy, należy zauważyć, że prawie 1/4 przedsiębiorców wskazała, iż główną determinantą rozpoczęcia działalności gospodarczej było zauważenie okazji w danym segmencie rynku i chęć jej wykorzystania. Otrzymany wynik pokrywa się z obserwacjami i badaniami teoretyków przedsiębiorczości²¹⁰. Zbliżony odsetek mikroprzedsiębiorców wskazał, że ich pomysł na rozpoczęcie własnej działalności, wynikał z chęci sprawdzenia się w roli przedsiębiorcy. W ponad 19% analizowanych przypadków, rozpoczęcie działalności było wynikiem wcześniejszej utraty pracy, a tym samym głównego źródła zarobkowania. Taka sama ilość podmiotów powstała na skutek kontynuacji tradycji rodzinnych, co wydaje się być wiarygodnym rezultatem badania w odniesieniu do organizacji, jakimi są mikroprzedsiębiorstwa. Mniejszą wagę, wśród wskazań badanych, otrzymało pojawienie się okazji i ułatwienia organizacyjnego. Tylko 7,4% osób zadeklarowało, iż pomysł na założenie mikrofirmy

²¹⁰ Np. A. Żołnierski, P. Zadura – Lichota, (red.), *Raport...*, op. cit., s. 166.

w zdecydowanej mierze wynikał z możliwości skorzystania np. ze środków unijnych, bądź innych ułatwień organizacyjnych. Najmniej liczną grupę badanych stanowiły osoby, które jako główną przesłankę pomysłu na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej, wskazały modę na taką formę zarobkowania, a także wyłącznie własną skłonność do ryzyka.

Zapytano ponadto badanych, jaki czas upłynął od momentu podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej do faktycznego jej rozpoczęcia.

Tabela nr. 4.8.

Czas, jaki upłynął od momentu podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej do faktycznego jej rozpoczęcia

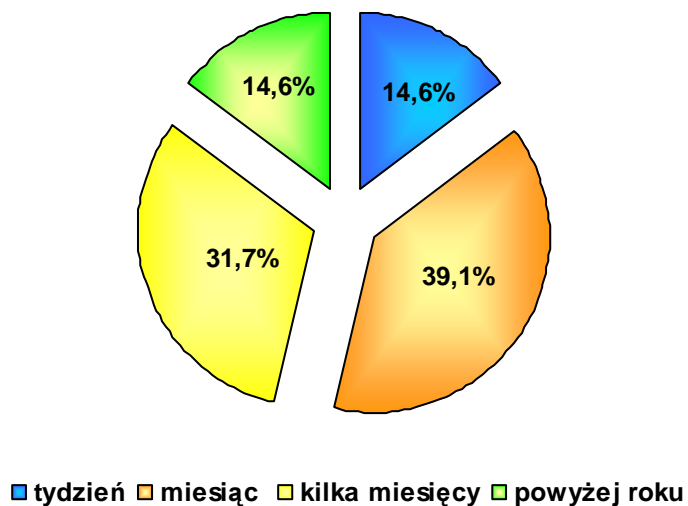
Kategoria	Liczebność
Tydzień	16
Miesiąc	42
Kilka miesięcy	34
Powyżej roku	16
Razem	N = 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z otrzymanych danych wynika, że w zdecydowanej większości mikroprzedsiębiorstw, od momentu podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności przez ich założycieli, do chwili faktycznego jej rozpoczęcia, upłynęło od jednego miesiąca (w 39,1% badanych przypadków) do kilku miesięcy (w 31,7% badanych przypadków). Taki rozkład otrzymanych odpowiedzi można uznać za wiarygodny, choćby w świetle procedur administracyjnych związanych z rozpoczęciem działalności w Polsce. Stąd tylko w 14,6% badanych przypadków, okres ten nie przekroczył miesiąca. Ponadto, taką samą liczebność stanowiły podmioty, w przypadku których, od momentu pojawienia się pomysłu na rozpoczęcie działalności do jej rozpoczęcia, upłynął ponad rok.

Wykres nr. 4.10.

Czas, jaki upłynął od momentu podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej do faktycznego jej rozpoczęcia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Rozkład czasu, który upłynął od podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej do momentu jej rozpoczęcia, skłania do postawienia pytania o to, na co był on w szczególności przeznaczony.

Tabela nr. 4.9.

Wykorzystanie czasu, przez badanych, w okresie pomiędzy podjęciem decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej, a jej faktycznym rozpoczęciem

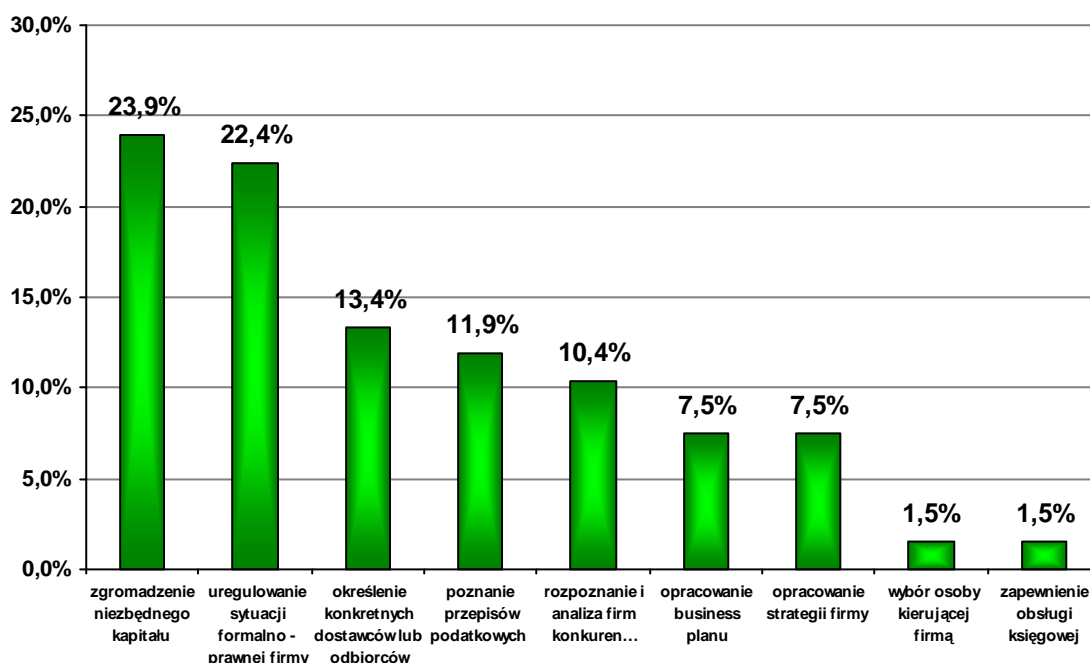
Kategoria	Liczebność
Zgromadzenie niezbędnego kapitału	26
Uregulowanie sytuacji formalno – prawnej firmy	24
Określenie konkretnych dostawców lub odbiorców	14
Poznanie przepisów podatkowych	13
Rozpoznanie i analiza firm konkurencyjnych	11
Opracowanie business planu	8
Opracowanie strategii firmy	8
Zapewnienie obsługi księgowej	2
Wybór osoby kierującej firmą	2
Razem	N =108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W pełni uzasadnione wydaje się być stwierdzenie 23,9% przedsiębiorców, że najwięcej czasu, zanim rozpoczęli działalność gospodarczą, zajęło im zebranie niezbędnego kapitału. Za wiarygodne także, o czym już wspomniano wcześniej, należy przyjąć, że czas badanych znacząco absorbowano uregulowanie sytuacji formalno – prawnej firmy. Potwierdza to raz jeszcze, faktyczną potrzebę uproszczenia procedury rejestrowania podmiotów gospodarczych w Polsce.

Wykres nr. 4.11.

**Wykorzystanie czasu, przez badanych, w okresie pomiędzy
podjęciem decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej,
a jej faktycznym rozpoczęciem**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W grupie 13,4% podmiotów, najwięcej czasu poświęcono na wybór konkretnych dostawców bądź odbiorców. W 11,9% badanych przypadków znaczną jego ilość pochłonęło poznanie przepisów podatkowych, a w przypadku 10,4% mikrofirm rozpoznanie i analiza firm konkurencyjnych. Opracowanie biznesplanu oraz strategii firmy²¹¹ w szczególności absorbowало czasowo 7,5% badanych przedsiębiorców. Można przyjąć, iż wynika to z faktu, że nie wszystkie mikroprzedsiębiorstwa opracowują tego rodzaju dokumenty. W przypadku 1,5% badanych podmiotów gospodarczych, czas pomiędzy pojawieniem się pomysłu na własną działalność gospodarczą a jej rozpoczęciem, poświęcony był na wybór osoby, która będzie kierować firmą, bądź firmy prowadzącej księgowość. Dość nieliczny odsetek tych

²¹¹ Jak wskazują przeprowadzone badania, tylko 12% mikroprzedsiębiorstw w Polsce posiada strategię rozwoju, [w:] J. Kordecki, P. Głodek, *Potencjał rozwojowy polskich MSP*, GFK Polonia, Warszawa 2008r., s. 108.

wskazań wynika z faktu, że zdecydowana większość mikroprzedsiębiorstw zarządzanych jest przez ich właścicieli, którzy stosują uproszczone formy rozliczeń podatkowych.

W ramach prowadzonych badań poproszono respondentów o wskazanie głównego czynnika motywującego ich do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Niemal połowa z nich, bo ponad 44% badanych, wskazała jako taki, chęć pracy i zarobkowania na własny rachunek. Zdaniem A. P. Wiatraka, taka argumentacja odnosi się do jednej z naturalnych sfer psychofizycznych człowieka przedsiębiorczego, mianowicie do potrzeby niezależności i potrzeby poczucia satysfakcji z pracy²¹². Otrzymane wyniki korespondują ponadto z szeregiem innych badań prowadzonych w tym obszarze²¹³.

Tabela nr. 4.10.

Czynniki motywujące badanych do działania przedsiębiorczego

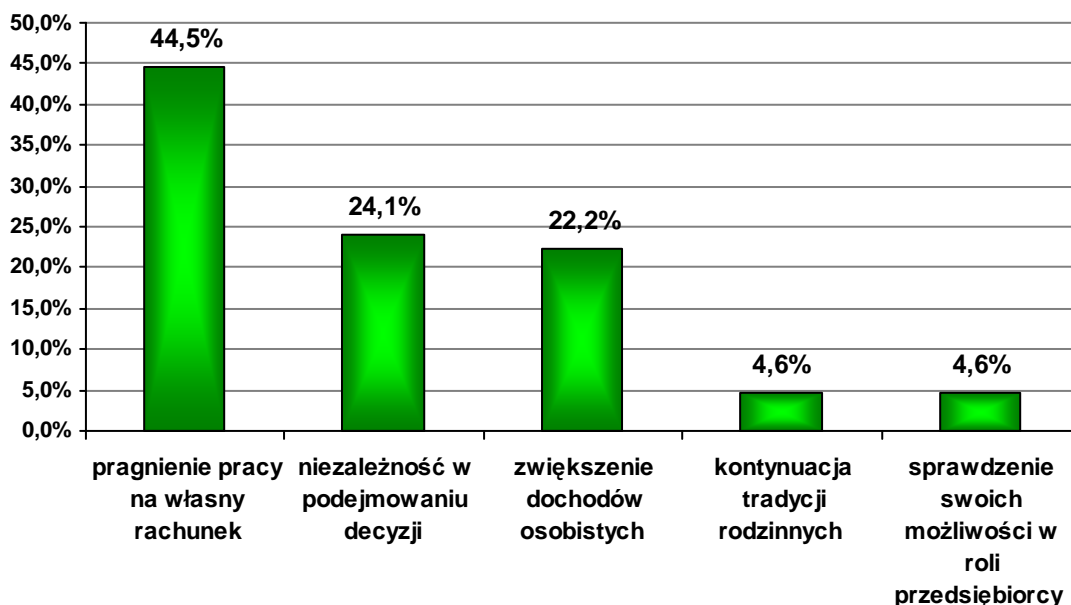
Kategoria	Liczebność
Pragnienie pracy na własny rachunek	48
Niezależność w podejmowaniu decyzji	26
Zwiększenie dochodów osobistych	24
Kontynuacja tradycji rodzinnych	5
Sprawdzenie swoich możliwości w roli przedsiębiorcy	5
Razem	N = 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

²¹² A. P. Wiatrak, *Małe przedsiębiorstwa – istota, cele, cechy i znaczenie*, Współczesne Zarządzanie, nr. 4/2007r., s. 43.

²¹³ Por: H. Gawron, *Cechy osobowe i przygotowanie kandydatów do małej przedsiębiorczości w Polsce*, [w:] E. Bittnerowa (red.), *Rozwój przemysłu drobnego w warunkach gospodarki rynkowej*, Wydawnictwo AE, Poznań 1993r., s. 133.

Wykres nr. 4.12.

Czynniki motywujące badanych do działania przedsiębiorczego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Pozostałe odpowiedzi mikroprzedsiębiorców, na pytanie o motywację do prowadzenia własnej działalności gospodarczej, są dość zbliżone z główną odpowiedzią. Ponad 24% badanych motywuje niezależność w podejmowaniu decyzji, a przeszło 22% badanych perspektywa zwiększenia osobistych dochodów. 4,6% respondentów, za główny motywator działania przedsiębiorczego, uważa, możliwość sprawdzenia się w roli przedsiębiorcy i tyle samo badanych – kontynuację tradycji rodzinnych.

4.2.2. Bariery rozwoju oraz czynniki ułatwiające rozwój mikroprzedsiębiorstw

W literaturze przedmiotu panuje dość zgodny pogląd, że wszystkie efektywnie działające przedsiębiorstwa, niezależnie od wielkości, mogą odnosić korzyści z pojawiających się na rynku szans i skutecznie odpierać zagrożenia. W praktyce jednak należy dostrzec, że sytuacja ta nie dotyczy wszystkich firm w takim samym stopniu. Mikroprzedsiębiorstwa wyróżnia od większych podmiotów szereg cech m. in. bardziej ograniczone zasoby finansowe i ludzkie, łączenie własności i zarządzania oraz mniejsza zdolność do kształtowania warunków otoczenia. Stąd też identyfikacja barier rozwoju

mikroprzedsiębiorstw ma kluczowe znaczenie dla ich funkcjonowania. W ramach przeprowadzonych badań, poproszono respondentów, o wskazanie trzech kluczowych barier rozwoju ich podmiotów.

Tabela nr. 4.11.

Barier rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie

Kategoria	Liczebność
Pozapłacowe koszty pracy	56
Silna konkurencja w branży	42
Częste zmiany przepisów prawa i ich zawiałość	37
Popyt na produkty/usługi	29
Dostęp do kredytów komercyjnych	21
Stawki podatku dochodowego od działalności gospodarczej	21
Trudności w dostępie do funduszy UE	21
Procedury administracyjne	18
Brak przejrzystości systemu podatkowego	16
Brak wykwalifikowanych pracowników	16
Zatory płatnicze	16
Nieelastyczne prawo pracy	10
Pozom kursów walutowych	8
Trudności w dostępie do kredytów preferencyjnych	8
Brak możliwości stosowania elastycznych form zatrudnienia	5
Razem	N = 108

* w danym obszarze badań przyjęto możliwość wskazania trzech barier rozwoju
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Za kluczową barierę rozwoju mikroprzedsiębiorcy uznali pozapłacowe koszty pracy. Taki wynik badawczy zdaje się być w pełni uzasadniony, ponieważ jak pokazują badania ogólnopolskie²¹⁴, pozapłacowe koszty pracy wskazywane są niezmiennie od 2004 roku, jako podstawowa bariera rozwoju sektora małych i średnich

²¹⁴ J. Kornecki, P. Głodek, *Potencjał...*, op. cit., s. 38.

przedsiębiorstw. Jak podaje Ministerstwo Gospodarki²¹⁵, bariera ta osiągnęła swoje historyczne maksimum w drugiej połowie 2007 roku, przy czym była wskazywana głównie przez małe firmy. Tendencję tę potwierdzają ponadto wyniki monitoringu, prowadzonego kwartalnie przez Narodowy Bank Polski, wśród podmiotów niefinansowych²¹⁶. Jako kolejną barierę rozwoju, respondenci wskazywali, silną konkurencję w branży. Mikroprzedsiębiorstwa z natury rzeczy funkcjonują na rynkach bardziej konkurencyjnych, stąd tak wiele uwagi poświęcili badani właśnie temu problemowi. W dalszej kolejności na uwagę zasługują, w ocenie respondentów, częste zmiany przepisów prawa i ich zawłość. Jednym z kluczowych postulatów, jaki wysuwają przedsiębiorcy w tym obszarze, to stabilność prawa. Potrzebę takiej zmiany potwierdzają także badania przeprowadzone w 2004 roku przez Foreign Investment Advisory Service²¹⁷

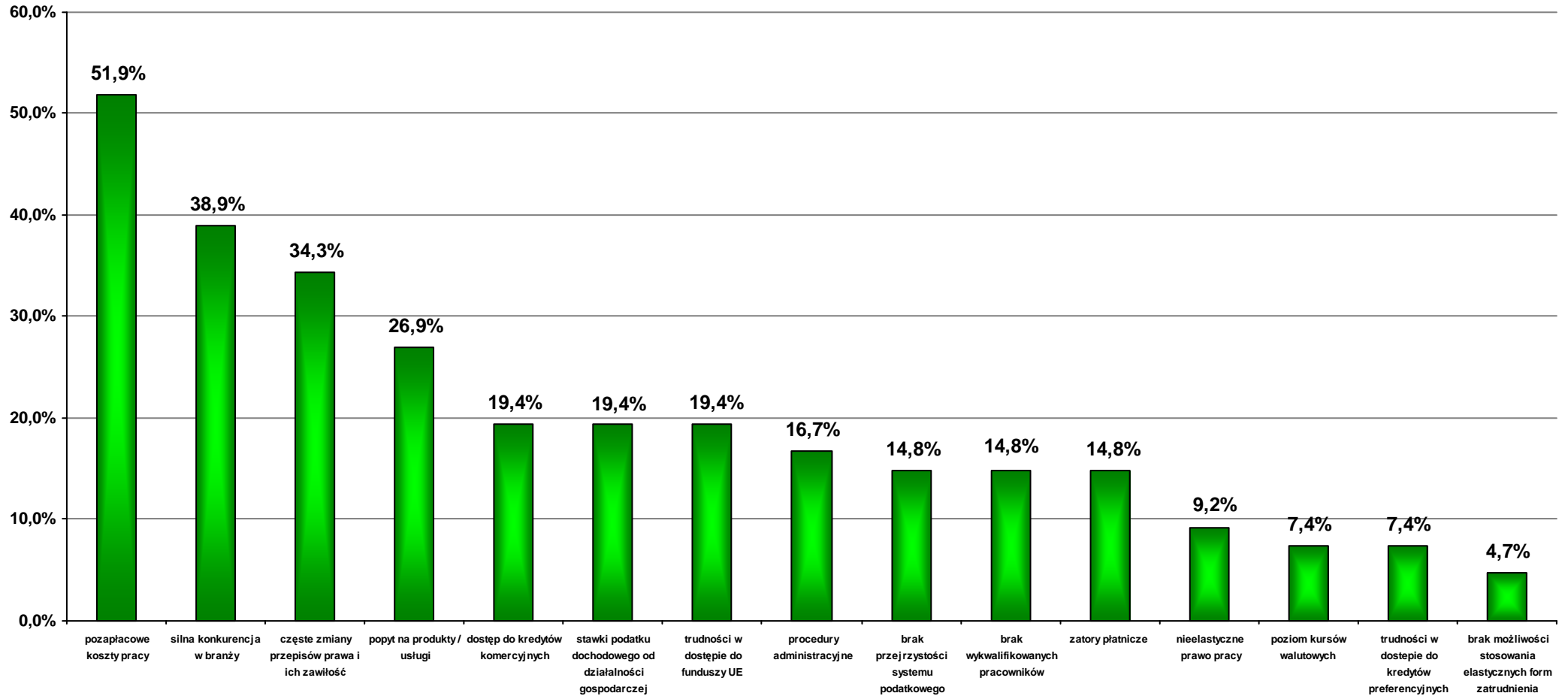
²¹⁵ *Trendy rozwojowe sektora MSP w ocenie przedsiębiorców w II połowie 2007r.*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2008r.

²¹⁶ *Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w II kwartale 2008r.*, Raporty za lata 2002 – 2008, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2008r.

²¹⁷ *Barьеры административные связанные с podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej w Polsce*, Foreign Investment Advisory Service of World Bank Group, 2004r.

Bariery rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie

Wykres nr. 4.13.

* w danym obszarze badań przyjęto możliwość wskazania trzech barier rozwoju
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W dalszej kolejności przedsiębiorcy dostrzegają trudności rozwojowe w niedostatecznym popycie na produkty bądź usługi. Trzy kolejne obszary barier, jakie zidentyfikowano w ramach przeprowadzonych badań, wskazało w każdym przypadku po 6,5% respondentów i są to: słaby dostęp do kredytów, wysokość stawek podatku dochodowego od działalności gospodarczej oraz trudności związane z pozyskaniem funduszy unijnych. Większość tych barier wynika z małego potencjału rynkowego mikroprzedsiębiorstw. Następnie podkreślano zawite i uciążliwe procedury administracyjne ograniczające potencjał rozwojowy mikrofirm. Liczna grupa badanych zaznaczyła, że doskwiera im brak przejrzystości systemu podatkowego. Równie często zwracano uwagę na niedostateczną ilość wykwalifikowanych pracowników na rynku, a także częste zatory płatnicze. Odnosząc się do tej ostatniej bariery należy przywołać badania MSP²¹⁸, w których zatory płatnicze jako barierę rozwoju, wskazała, co druga badana firma. Należy zauważyć ponadto, że bariera ta jest szczególnie uciążliwa głównie dla większych podmiotów, w obliczu bardzo długiego terminu dochodzenia roszczeń w postępowaniu sądowym i może skutkować utratą płynności finansowej, a w konsekwencji bankructwem firmy. Badani ustosunkowali się także do prawa pracy, dostrzegając na tej płaszczyźnie takie bariery rozwoju jak: brak dostatecznej elastyczności przepisów i możliwości stosowania elastycznych form zatrudnienia. W analizowanym obszarze tematycznym wskazywano na trudności rozwojowe wynikające z poziomu kursów walutowych. Odsetek tych głosów nie był zbyt liczny, głównie z uwagi na wielkość badanych podmiotów oraz małą ich aktywność na rynkach międzynarodowych. Problem ten jednak nie pozostaje bez znaczenia w perspektywie przystąpienia Polski do strefy euro.

Zapytano także mikroprzedsiębiorców o czynniki pozytywnie, w ich ocenie, wpływające na rozwój prowadzonych podmiotów. Formuła udzielania odpowiedzi była podobna jak w przypadku oceny barier, czyli wskazywano trzy główne czynniki rozwojowe.

²¹⁸ J. Kornecki, P. Głodek, *Potencjał...*, op. cit., s. 39.

Tabela nr. 4.12.

Czynniki pozytywnie wpływające na rozwój mikroprzedsiębiorstw w Lesznie

Kategoria	Liczebność
Własna inicjatywa, pomysł, ciężka praca	86
Odpowiednio wykwalifikowani pracownicy	53
Promocja, reklama	39
Koniunktura (wzrost gospodarczy)	31
Wysoka jakość	31
Popyt rynkowy	24
Wykorzystywanie nowych technologii	18
Niskie podatki	16
Eksport dóbr/usług	13
Łatwy dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania	13
Razem	N = 108

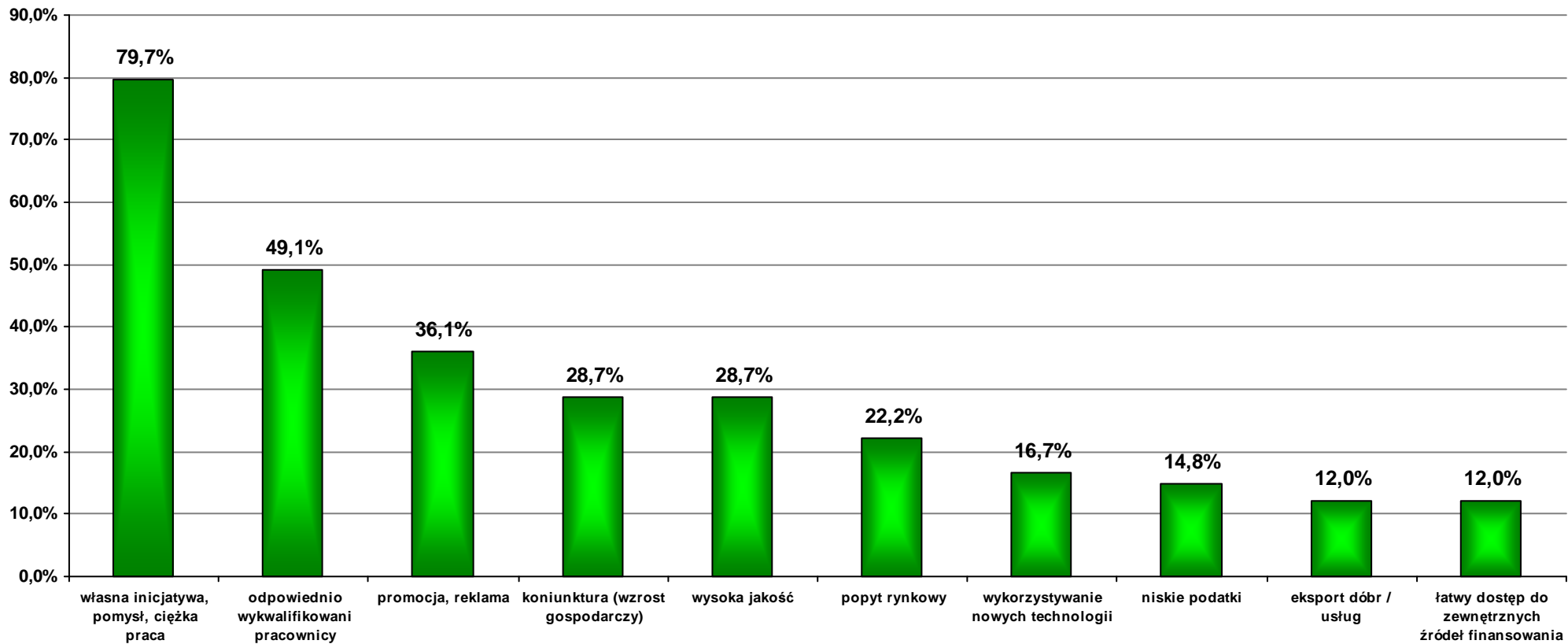
* w danym obszarze badań przyjęto możliwość wskazania trzech czynników pozytywnie wpływających na rozwój badanych mikroprzedsiębiorstw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Ponad 1/4 respondentów jako główny czynnik warunkujący ich sukces rynkowy, wskazała własną inicjatywę, pomysł oraz ciężką pracę. Takie odpowiedzi zdają się być w pełni uprawnione, gdyż mikroprzedsiębiorstwa jak żadne inne podmioty gospodarcze, są blisko związane z osobą ich właściciela, założyciela i w końcu często głównego menadżera. Stąd sukces i zaangażowanie osoby przekłada się na sukces i rozwój prowadzonego przez nią podmiotu.

Wykres nr. 4.14.

Czynniki pozytywne wpływające na rozwój mikroprzedsiębiorstw w Lesznie

* w danym obszarze badań przyjęto możliwość wskazania trzech czynników pozytywnie wpływających na rozwój badanych mikroprzedsiębiorstw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Jako drugi czynnik warunkujący sukces mikroprzedsiębiorstwa, wskazano odpowiednio wykwalifikowanych pracowników. Tak wysoki wynik potwierdzają także badania ogólnopolskie, według których kryterium to stanowi kluczowy czynnik sukcesu podmiotów gospodarczych²¹⁹. Dość licznie podkreślano rolę skutecznej promocji, jako czynnika warunkującego powodzenie rynkowe firmy, a 9,6% badanych podmiotów wskazało, że sukces w ich ocenie zależy od wysokiej jakości świadczonych usług i oferowanych produktów.

Równie licznie podkreślano znaczenie koniunktury gospodarczej. Badania przeprowadzono w styczniu 2010 roku, w sytuacji, kiedy mikroprzedsiębiorcy odczuwali skutki spowolnienia gospodarczego, stąd dość licznie wskazywali ten obszar. Wśród czynników pozytywnie wpływających na rozwój podmiotów gospodarczych zauważono także wielkość popytu rynkowego i z jego wzrostem wiązano perspektywy rozwoju. Mniej licznie perspektywy te wiązano z obniżeniem podatków oraz możliwościami wykorzystania nowych technologii. Zastanawiać może niska wartość w badaniu, szczególnie drugiego z wyżej wymienionych czynników rozwojowych. Zauważyć jednak należy, że mikroprzedsiębiorstwa, ze swej istoty, mają mniejsze możliwości zastosowania nowych technologii, głównie poprzez bariery finansowe i potencjał produkcyjny, stąd ich właściciele upatrują głównych szans rozwoju w innych obszarach. Najmniej licznie, bo tylko na poziomie 12,0% wszystkich odpowiedzi, podkreślono zalety eksportu dóbr i usług oraz łatwego dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania jako kluczowych czynników pozytywnie warunkujących rozwój mikroprzedsiębiorstw.

4.2.3. Metody i koncepcje zarządzania stosowane w mikrofirmach

Mikroprzedsiębiorstwa stanowią szczególną grupę podmiotów gospodarczych i dość trudno w ich przypadku ocenić wykorzystanie metod i koncepcji zarządzania. Niemniej jednak w ramach prowadzonego badania podjęto taką próbę.

²¹⁹ Ibidem, s. 117.

Tabela nr. 4.13.

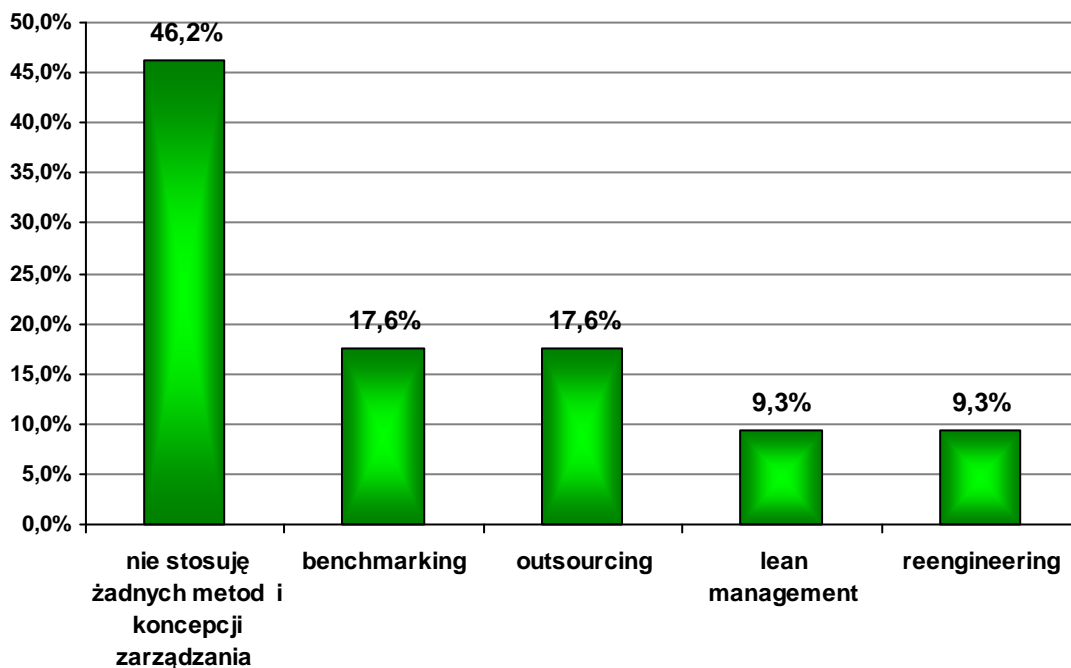
**Metody i koncepcje zarządzania stosowane w badanych
mikroprzedsiębiorstwach**

Kategoria	Liczebność
Nie stosuję żadnych metod i koncepcji zarządzania	50
Benchmarking, czyli porównanie się z najlepszymi, dorównanie im	19
Outsourcing, czyli wyłączenie części działalności na zewnątrz	19
Lean management, czyli odchudzenie, wyszczuplenie zarządzania	10
Reengineering, czyli radykalna, znacząca reorganizacja	10
Razem	N = 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Blisko połowa badanych podmiotów zdecydowanie zadeklarowała, iż nie stosuje w swojej działalności żadnej z metod i koncepcji zarządzania. Porównywalna ilość podmiotów, deklarując podobnie, nie była świadoma, że pewne działania, jakie podejmują należy zaliczyć do tego typu zachowań. Metodologia badań pozwoliła jednak przybliżyć respondentom założenia i istotę metod i koncepcji, o jakie byli pytani, to też przyjęto, że w przypadku 17,6% badanych podmiotów można dopatrzeć się rozwiązań charakterystycznych dla benchmarkingu i outsourcingu. Natomiast w przypadku 9,3% obiektów badań zastosowano odpowiednio reengineering oraz lean management.

Wykres nr. 4.15.

Metody i koncepcje zarządzania stosowane w badanych mikroprzedsiębiorstwach

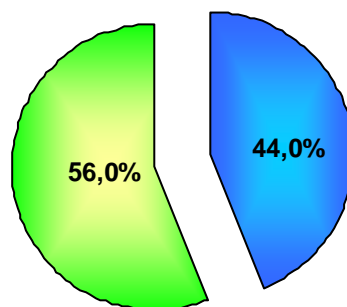
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Ważnym aspektem funkcjonowania podmiotu gospodarczego jest opracowanie strategii jego rozwoju. Posiadanie takowej deklarowało 44% badanych mikrofirm. Zdecydowanie częściej nie była ona spisana w formie dokumentu, niemniej jednak wynik ten pokazuje, iż przedsiębiorcy uczestniczący w badaniu, są świadomi wagi takich założeń i poświęcają im znaczną uwagę. Dla porównania badania ogólnopolskie wskazują, że w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw strategię posiada 59% podmiotów²²⁰. W świetle tego, otrzymany wynik, dotyczący mikroprzedsiębiorstw w Lesznie można przyjąć za zadowalający.

²²⁰ Ibidem, s. 107.

Wykres nr. 4.16.

Deklaracje mikroprzedsiębiorców do posiadania strategii rozwoju

■ potwierdzenie ■ zaprzeczenie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Podjęto ponadto próbę określenia, na jaki czasookres została przygotowana strategia. Horyzont czasowy podzielono na trzy okresy.

Tabela nr. 4.14.

Horyzont czasowy strategii rozwoju

Kategoria	Liczebność
>2 lata	21
3-5 lat	21
6-10 lat	6
Razem	N = 48

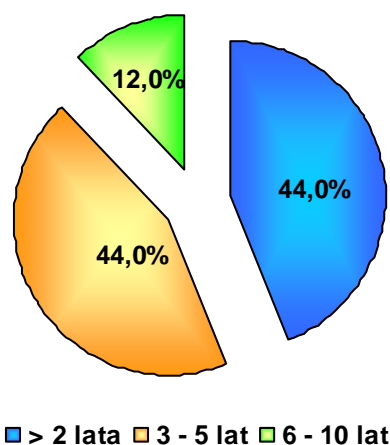
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z otrzymanych danych wynika, że większość badanych podmiotów przygotowuje strategię rozwoju na okres do 2 lat, bądź w przedziale od 3 do 5 lat. Tylko 12% badanych mikrofirm deklaruje posiadanie strategii przygotowanej na okres dłuższy niż 6 lat. Podobne wnioski nasuwają się po analizie innych dostępnych badań w tym

obszarze. Szczególnie potwierdzają one dominującą rolę strategii przygotowywanych na rok lub dwa lata²²¹.

Wykres nr. 4.17.

Horyzont czasowy strategii rozwoju

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

4.3. Ocena uwarunkowań rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie

Dokonując oceny realizacji procesu przedsiębiorczości nie sposób pominąć uwarunkowań zewnętrznych, w obliczu których, działania te są realizowane. W ramach prowadzonych badań poproszono mikroprzedsiębiorców, aby ustosunkowali się do wybranych czynników wpływających na rozwój przedsiębiorczości w odniesieniu do czterech zaproponowanych kategorii. Przedsiębiorcy zostali poproszeni o to, aby w ramach każdej z nich, wskazali trzy główne czynniki otoczenia firm, które w ich ocenie pozytywnie wpływają na rozwój tych podmiotów oraz trzy główne czynniki otoczenia, które ich zdaniem hamują ten rozwój.

4.3.1. Rozwiązania infrastrukturalne

Uwarunkowania infrastrukturalne odgrywają kluczową rolę w rozwoju przedsiębiorczości. Stanowią podstawowy walor danego obszaru pod względem

²²¹ Jak pokazują badania przeprowadzone w ramach sektora MSP blisko 80% strategii przygotowywanych jest na rok lub dwa lata, [w:] J. Kornecki, P. Głodek, *Potencjał...*, op. cit., s. 110.

atrakcyjności inwestycyjnej. Także w przypadku sektora mikroprzedsiębiorstw rozwiązania te są bardzo ważne, z tego też względu poproszono mikroprzedsiębiorców o dokonanie ich oceny w Lesznie.

Tabela nr. 4.15.

Ocena rozwiązań infrastrukturalnych w Lesznie

Kategoria	Liczebność		
	Oceny pozytywne	Oceny negatywne	Suma
Drogi	22	32	54
Dostępność Internetu	40	8	48
Dostępność do składowisk odpadów i urządzeń utylizacji	5	43	48
Jakość telekomunikacji	32	13	45
Dostępność terenów przemysłowych	24	18	42
Dostępność do kanalizacji	22	14	36
Dostępność energii elektrycznej	28	5	33
Jakość wody	8	10	18
Razem	N = 108		

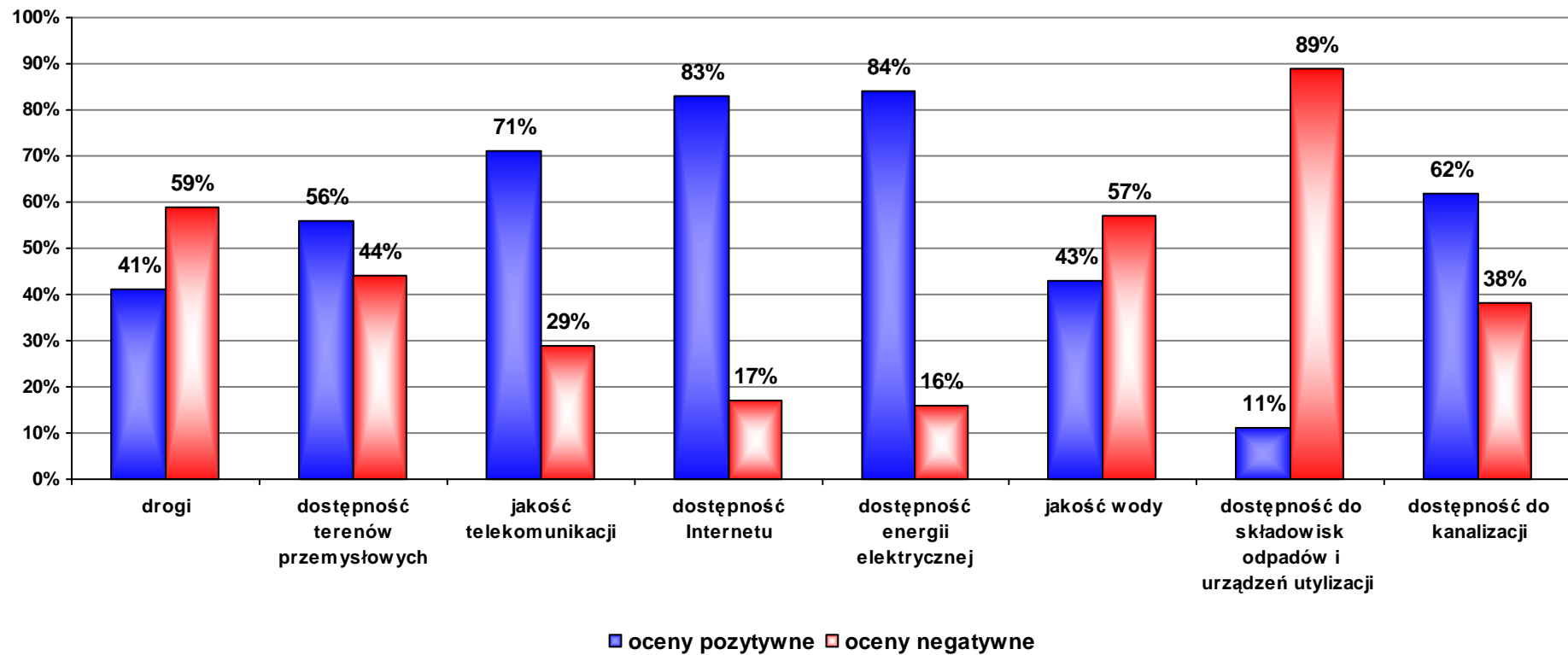
* w danym obszarze badań przyjęto możliwość wskazania trzech kategorii odpowiedzi
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Najliczniejsza grupa badanych wskazała na istotną rolę infrastruktury drogowej dla rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie, z czego 59% z nich, odniosło się do podejmowanych działań w ramach tego kryterium, oceniając je negatywnie. Wynik ten nie powinien jednak dziwić, gdyż niedostateczna jakość infrastruktury drogowej stanowi problem w skali całego kraju, a nie tylko lokalnie. Natomiast bardzo pozytywnie oceniono rozwiązania internetowe i telekomunikacyjne w Lesznie. Wśród 48 wskazań, 83% badanych pozytywnie ocenia infrastrukturę internetową miasta, a wśród 45 wskazań, 71% osób równie pozytywnie odnosi się do jakości rozwiązań telekomunikacyjnych. Otrzymane wyniki znajdują potwierdzenie w podobnych badaniach prowadzonych przez miasto Leszno w 2006 roku²²² i napawają pewnym optymizmem, w świetle ciągłego wzrostu znaczenia tych uwarunkowań dla jakości funkcjonowania przedsiębiorstw.

²²² Raport z badania firm leszczyńskich, Urząd Miasta Leszno, Leszno 2006r., s. 7.

Wykres nr. 4.18.

Ocena rozwiązań infrastrukturalnych w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Przedsiębiorcy pozytywnie oceniają rozwiązania elektroenergetyczne funkcjonujące w mieście i tylko 16% z tych, którzy podjęli się oceny tego kryterium, odnosi się do niego w sposób negatywny. Mikroprzedsiębiorcy raczej pozytywnie oceniają dostępność terenów przemysłowych, niemniej jednak, co potwierdzają także badania leszczyńskie²²³, ten obszar infrastrukturalny wymaga dalszego rozwoju i troski ze strony władz miasta. Bardzo negatywnie ankietowani odnieśli się do dostępności składowisk odpadów i urządzeń utylizacyjnych. Takimi opiniami prezentują świadomość ekologiczną i wskazują na natychmiastową potrzebę rozwiązania tego problemu. Jest to istotne nie tylko dla nich – mieszkańców, ale przede wszystkim dla przyszłych potencjalnych inwestorów. Jeżeli chodzi o jakość wody oraz dostępność kanalizacji, to te rozwiązania infrastrukturalne nie budzą większych zastrzeżeń badanych. Wyrażają oni nadzieję, że sytuacja w tych obszarach będzie się poprawiać wraz z rozwojem pozostałych uwarunkowań infrastrukturalnych.

4.3.2. Środowisko biznesu

W ramach badania uwarunkowań rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie, poproszono respondentów o ocenę wpływu środowiska biznesu na rozwój tych podmiotów. Współpraca z organizacjami z bliższego otoczenia stanowi kluczowy element sukcesu każdego podmiotu gospodarczego, a ciągła poprawa wzajemnych relacji jest jednym z warunków rozwoju gospodarczego. Środowisko biznesowe Leszna stanowi bogatą bazę infrastrukturalną dla lokalnych mikrofirm, co znajduje potwierdzenie w opiniach przedsiębiorców.

²²³ Ibidem, s. 7.

Tabela nr. 4.16.

Ocena środowiska biznesu w Lesznie

Kategoria	Liczebność		
	Oceny pozytywne	Oceny negatywne	Suma
Usługi reklamowe	60	3	63
Usługi bankowe	30	24	54
Usługi szkoleniowe	31	20	51
Usługi transportowe i logistyczne	36	15	51
Serwis maszyn, urządzeń i sprzętu	21	15	36
Usługi firm konsultingowych	5	31	36
Usługi ubezpieczeniowe	15	18	33
Razem	N = 108		

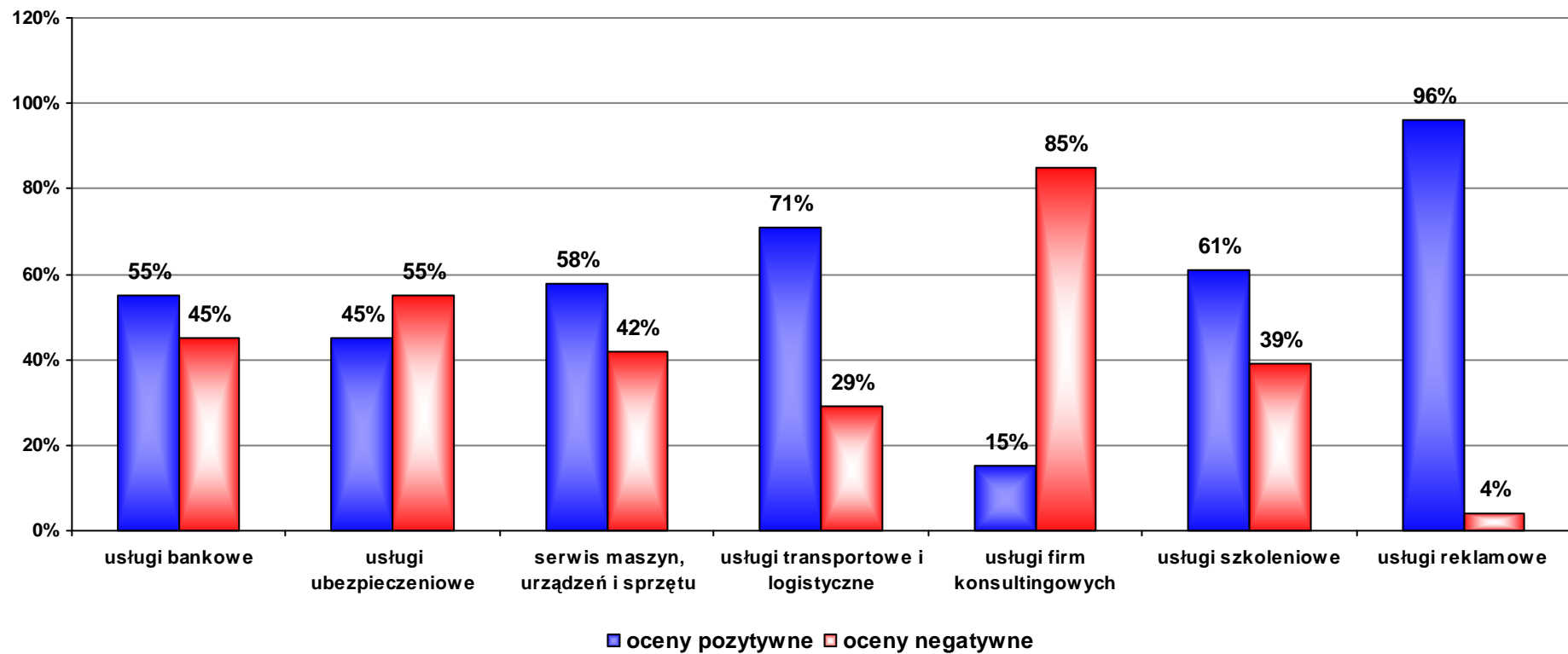
* w danym obszarze badań przyjęto możliwość wskazania trzech kategorii odpowiedzi
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Najliczniej, a zarazem zdecydowanie pozytywnie, przedsiębiorcy oceniają rynek usług reklamowych. Głosy te dają wyraz znaczeniu działań promocyjnych, dla funkcjonowania i rozwoju mikrofirm. Dlatego bogaty i profesjonalny rynek usług w tym zakresie od szeregu lat²²⁴ stanowi wyraźne wsparcie dla lokalnych przedsiębiorstw. Badani wskazali na znaczącą rolę usług bankowych w rozwoju podmiotów gospodarczych. Współpracę z bankami oceniają bardzo pozytywnie, wskazując przy tym na potrzebę tworzenia systemu preferencji w dostępie do usług bankowych dla najmniejszych podmiotów gospodarczych. Mikroprzedsiębiorcy równie chętnie podjęli się próby oceny branży usług szkoleniowych oraz transportowych i logistycznych. Jeżeli chodzi o usługi transportowe i logistyczne, to 71% wypowiedzających się na ten temat, ocenia ich funkcjonowanie pozytywnie. W przypadku usług szkoleniowych odsetek ocen pozytywnych wynosi 61%. W grupie przedsiębiorców niezadowolonych z poziomu usług szkoleniowych, dominuje postulat modyfikacji tych szkoleń w kierunku zwiększenia możliwości praktycznego wykorzystania prezentowanych treści.

²²⁴ Potwierdzają to kolejne badania przeprowadzane w Lesznie w latach 1997, 2003 oraz 2006, [w:] *Raport...*, op. cit., s. 2.

Wykres nr. 4.19.

Ocena środowiska biznesu w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Mniej licznie badani podkreślali wagę usług ubezpieczeniowych oraz serwisowych w zakresie obsługi maszyn, urządzeń i sprzętu. W równej mierze odnotowano oceny pozytywne jak i negatywne, w odniesieniu do wyżej wymienionych zagadnień. Natomiast za przeciętny, zdaniem przedsiębiorców, uznano poziom usług świadczonych przez firmy konsultingowe. Tylko 15% osób podkreślających ich znaczenie, wypowiedziała się w sposób pozytywny. Niemniej jednak, zauważyć należy, że przedsiębiorcy są świadomi znaczenia środowiska biznesu dla funkcjonowania podmiotów gospodarczych i roli, jaką może ono pełnić w ich rozwoju.

4.3.3. Środowisko lokalne

Jednym z uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości jest środowisko lokalne. Próbę oceny wpływu tego obszaru podjęto w części teoretycznej pracy. W ramach prowadzonych badań empirycznych wśród mikroprzedsiębiorców w Lesznie, poproszono ich o ocenę pewnych aspektów środowiska lokalnego. Otrzymane opinie stanowią niejako rozwinięcie wcześniej wspomnianej już części teoretycznej.

Tabela nr. 4.17.

Ocena środowiska lokalnego w Lesznie

Kategoria	Liczebność		
	Oceny pozytywne	Oceny negatywne	Suma
Stan gospodarki lokalnej	26	34	60
Postawa pracownika (odpowiedzialność, solidność, itp.)	36	12	48
Stosunki pracodawca – pracownik	28	20	48
Lokalna przedsiębiorczość	18	24	42
Dostępność siły roboczej	28	11	39
Kultywowanie wielkopolskich tradycji organizatorskich	27	9	36
Działalność organizacji gospodarczych (Cechy, Izby, itp.)	7	20	27
Dostępność kadry kierowniczej	11	13	24
Razem	N = 108		

* w danym obszarze badań przyjęto możliwość wskazania trzech kategorii odpowiedzi
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

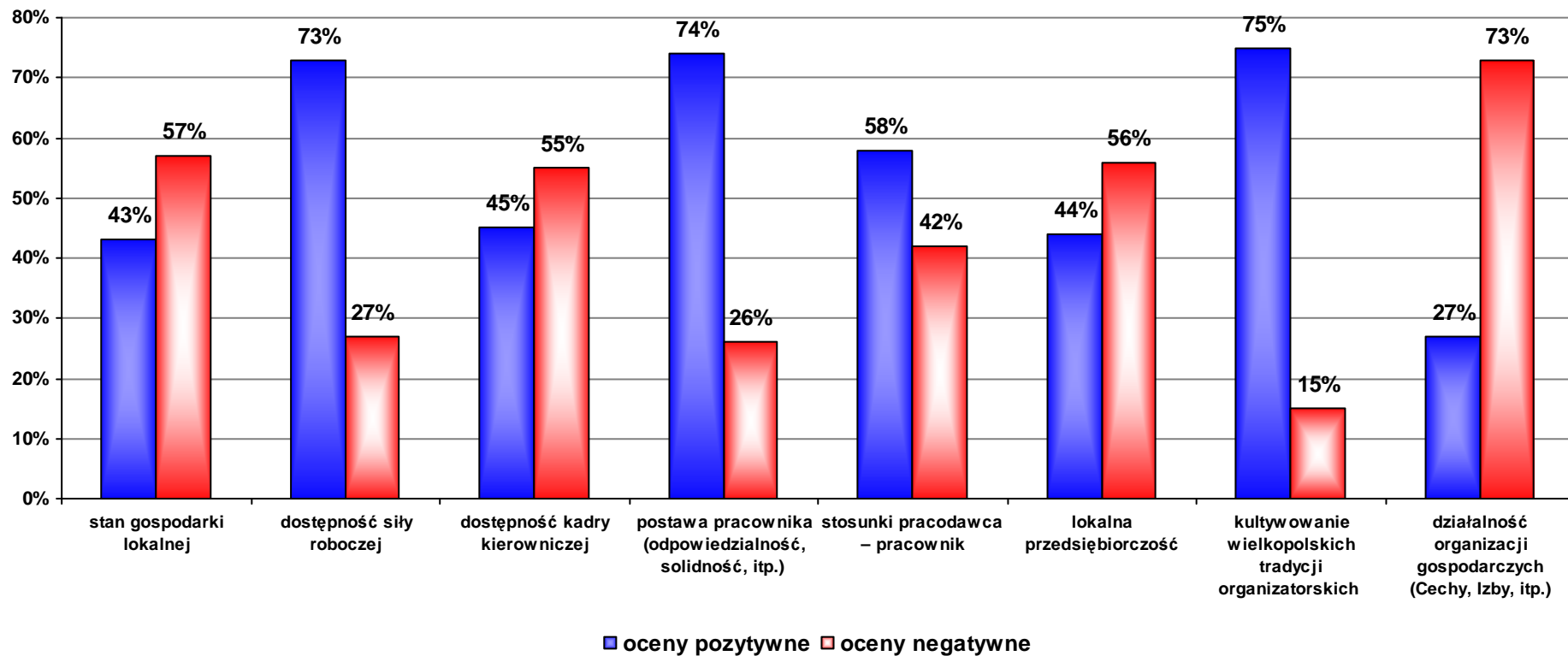
Zdecydowanie najchętniej badani zajmowali stanowisko w odniesieniu do stanu gospodarki leszczyńskiej, w większości oceniając ten stan negatywnie. Przewaga takich ocen wynika przeważnie z niepokoju mikroprzedsiębiorców, co do przyszłości ich podmiotów. Stoją oni na stanowisku, co potwierdzają także inne badania²²⁵, iż o wiele łatwiej przetrwać i rozwijać się większym podmiotom, choćby z uwagi na znaczny potencjał finansowy i zaplecze technologiczne. Bardzo pozytywnie i chętnie odnoszą się natomiast do oceny postaw pracowników oraz relacji pracodawca – pracownik. W zdecydowanej większości, mikroprzedsiębiorcy doceniają solidność i fachowość swoich pracowników. Twierdzą, iż są to osoby odpowiedzialne i wiarygodne, co w przypadku mikroprzedsiębiorstw ma spore znaczenie. Nie dostrzegają także większych problemów w relacjach pracodawca – pracownik. Taki rezultat badawczy napawa sporym optymizmem w świetle słów P. F. Druckera, który podkreśla, iż nie wolno zapomnieć, że pracownicy stanowią bogactwo organizacji o unikalnym charakterze²²⁶. Na uwagę zasługuje także podkreślanie przez badanych przywiązania do wielkopolskich tradycji organizatorskich. W zdecydowanej większości zajmują oni stanowisko, iż to właśnie mikroprzedsiębiorstwa są „kuźniami” dobrych praktyk gospodarczych, które następnie należy implementować do większych organizacji.

²²⁵ *Raport...*, op. cit., s. 7.

²²⁶ P. F. Drucker, *Praktyka zarządzania*, Wydawnictwo AE, Kraków 1998r., s. 284.

Wykres nr. 4.20.

Ocena środowiska lokalnego w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Mniej życzliwie badani oceniają lokalną przedsiębiorczość, a szczególnie działalność organizacji gospodarczych, takich jak Cechy Rzemieślnicze i Izby Gospodarcze. Ta niska ocena wynikać może z różnych oczekiwań mikroprzedsiębiorców i braku dostatecznej odpowiedzi na te oczekiwania ze strony wspomnianych organizacji. Mikroprzedsiębiorcy często nie postrzegają ich jako partnerów i dystansują się w odniesieniu do prowadzonej przez nie działalności, zamiast poszukiwać źródeł współpracy. Badani nie dostrzegają ponadto trudności w zakresie dostępności siły roboczej oraz kadry kierowniczej. W tej grupie badanych taki rezultat nie wydaje się zaskakujący z uwagi na stosunkowo niski poziom zatrudnienia w mikrofirmach, a szczególnie na stanowiskach kierowniczych. W odniesieniu do mikroprzedsiębiorstw można, bowiem mówić o szczególnym połączeniu funkcji właścicielskiej, kierowniczej, a także operacyjnej.

4.3.4. Jakość życia

Ostatnim z elementów oceny uwarunkowań funkcjonowania mikroprzedsiębiorstw w Lesznie są warunki wewnętrzne, przekładające się na jakość życia w mieście. Poproszono badanych o ustosunkowanie się do tego zagadnienia, z uwagi na to, że czynniki te wpływają na atrakcyjność inwestycyjną badanego obszaru i w znacznym stopniu kształtują stronę popytową działalności podmiotów. Ponadto mikroprzedsiębiorcy uczestniczący w badaniu to przede wszystkim mieszkańcy Leszna i z tego też względu mogą trafnie wskazać silne i słabe strony miasta, w odniesieniu do warunków życia, jakie ono zapewnia.

Tabela nr. 4.18.

Ocena jakości życia w Lesznie

Kategoria	Liczebność		
	Oceny pozytywne	Oceny negatywne	Suma
Usługi kulturalne	18	36	54
Jakość kształcenia we wszystkich typach szkół	30	15	45
Usługi rekreacyjne i sportowe	29	13	42
Funkcjonowanie szkół wyższych w Lesznie	25	14	39
Rynek mieszkaniowy	14	22	36
Usługi gastronomiczne	29	7	36
Stan środowiska naturalnego	20	7	27
Bezpieczeństwo publiczne	11	13	24
Usługi hotelowe	15	6	21
Razem	N = 108		

* w danym obszarze badań przyjęto możliwość wskazania trzech kategorii odpowiedzi
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Najliczniej badani odnosili się do oceny usług kulturalnych w mieście, jednocześnie w większości, bo w 67% odpowiedzi, oceniając je negatywnie. Ten negatywny stosunek 2/3 respondentów wynika przede wszystkim z takiego powodu, że obecnie Leszno nie posiada teatru, czy nawet kina, szeroko rozumiane funkcje kulturalne natomiast pełni hala widowiskowo – sportowa „Trapez”. Sytuacja ta ma się zmienić w najbliższym czasie, za sprawą budowanej przez Państwową Wyższą Szkołę Zawodową, Auli Wielofunkcyjnej, która będzie pełnić m.in. funkcję kinową. Bardzo wysoko, co znajduje potwierdzenie w innych badaniach tego obszaru²²⁷, oceniono rozwój usług sportowych i rekreacyjnych, a także jakość kształcenia, biorąc pod uwagę wszystkie typy szkół. Tak pozytywna ocena wydaje się potwierdzać funkcjonującą w środowisku lokalnym opinię o silnie rozbudowanym i wysokim jakościowo zapleczu edukacyjnym Leszna. Jakość kształcenia potwierdzają w szczególności wysokie wyniki egzaminów zewnętrznych

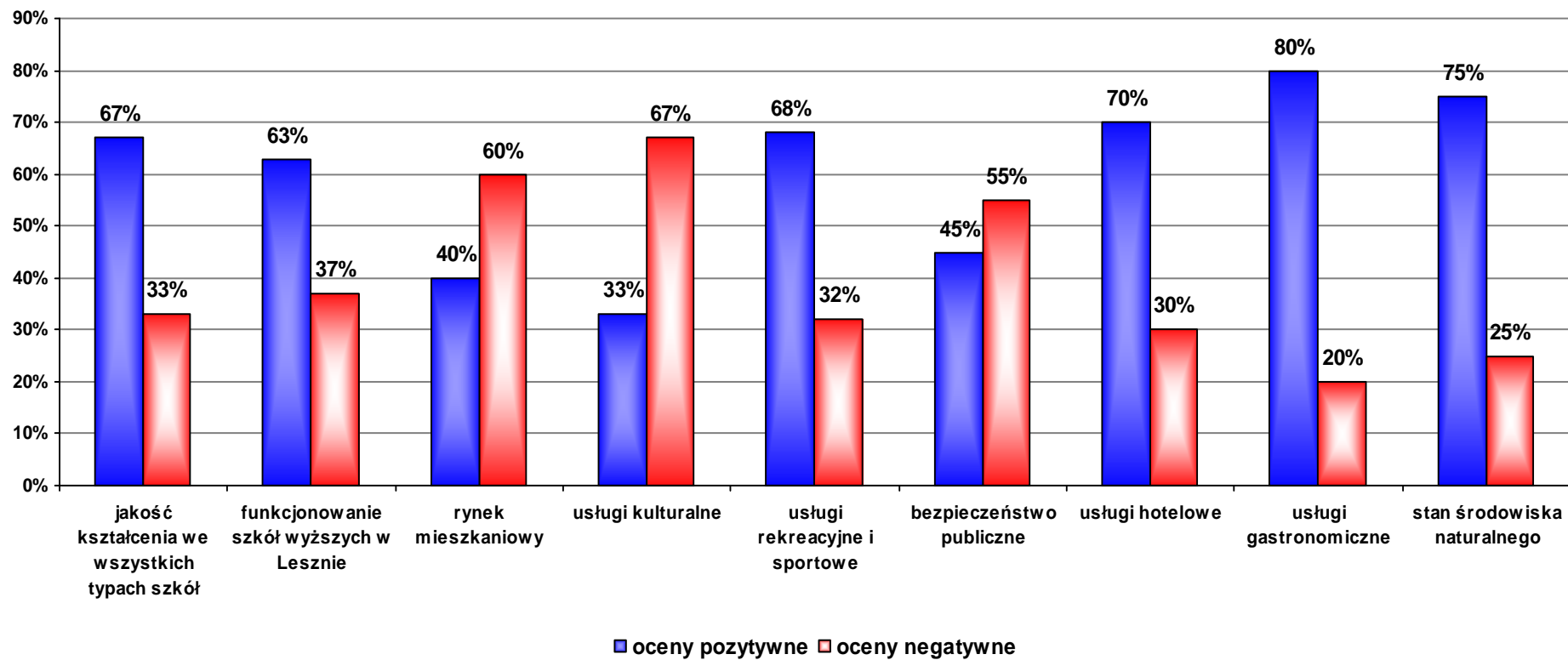
²²⁷ Raport..., op. cit., s. 9.

w szkołach ponagimnazjalnych i gimnazjalnych. Podobnie przychylnie oceniany jest rozwój szkolnictwa wyższego w mieście²²⁸.

²²⁸ Zagadnienie to w szerszym kontekście zaprezentowano w podrozdziale 2.4., s. 93.

Wykres nr. 4.21.

Ocena jakości życia w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Bardzo pozytywnie badani oceniają poziom rozwoju usług hotelowych i gastronomicznych w mieście. Po części jest to wynikiem zapotrzebowania w ostatnim czasie na tego rodzaju usługi, na co sukcesywnie odpowiadają przedsiębiorcy, tworząc podmioty gospodarcze, szczególnie o charakterze gastronomicznym. Bardziej sceptycznie badani odnoszą się do rozwoju rynku mieszkaniowego w Lesznie, szczególnie biorąc pod uwagę wahania popytowo – podażowe. W czasie koniunktury wysoki popyt na mieszkania powodował wzrost cen metra kwadratowego, a zarazem brak możliwości podażowych rynku. W czasie dekonunktury, mimo spadku cen mieszkań, strona popytowa na to nie reagowała z uwagi na brak perspektyw zawodowych w mieście. Także badani wydają się być podzieleni, jeżeli chodzi o ocenę bezpieczeństwa publicznego. Postulują tym samym zwiększenie takich rozwiązań jak monitoring miasta czy wzmożony dozór dzielnicowy. Bardzo pozytywnie natomiast, odnoszą się do oceny stanu środowiska naturalnego. Podkreślają, że Leszno jako miasto średniej wielkości, nieskażone przemysłem ciężkim, może stanowić nie tylko dobre miejsce realizacji przedsięwzięć gospodarczych, ale przede wszystkim dobre miejsce do życia i wypoczynku.

4.4. Aktywność inwestycyjna i innowacyjna mikroprzedsiębiorstw

4.4.1. Czynniki proinwestycyjne i źródła finansowania inwestycji

Polityka inwestycyjna przedsiębiorstw jest jednym z podstawowych obszarów decydujących o ich rozwoju. Nie inaczej sytuacja ta przedstawia się w odniesieniu do mikroprzedsiębiorstw. Należy się zatem zastanowić, co w głównej mierze decyduje o takich, a nie innych zachowaniach proinwestycyjnych podmiotów gospodarczych. Zdaniem J. Różańskiego²²⁹, w zakresie czynników wpływających na decyzje inwestycyjne przedsiębiorstw, wyróżnić można dwie podstawowe kategorie, czynniki zewnętrzne oraz czynniki wewnętrzne. Do głównych czynników zewnętrznych zaliczyć należy wielkość oczekiwanego popytu, koszt pozyskania kapitału i jego dostępność oraz oddziaływanie państwa poprzez szereg regulacji i wpływów. Do istotnych czynników wewnętrznych wpływających na inwestycje przedsiębiorstw i ich poziom należy zaliczyć stopień wykorzystania posiadanych mocy produkcyjnych, poziom wiedzy

²²⁹ J. Różański, J. Marszałek, P. Sekuła, *Inwestycje rzeczowe i kapitałowe*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2006r., s. 33 – 34.

i umiejętności kadry kierowniczej, a także wielkość własnych zasobów finansowych oraz możliwość ich uzupełnienia ze źródeł zewnętrznych uwzględniając m. in. zdolność kredytową danego podmiotu.

W wyniku przeprowadzonych badań wśród mikroprzedsiębiorców w Lesznie, stwierdzono, iż głównym czynnikiem wpływającym na decyzje inwestycyjne tych podmiotów jest wielkość oczekiwanego popytu. Taką opinię wyraziło prawie 28% badanych.

Tabela nr. 4.19.

Czynniki wpływające na decyzje inwestycyjne w badanych mikroprzedsiębiorstwach

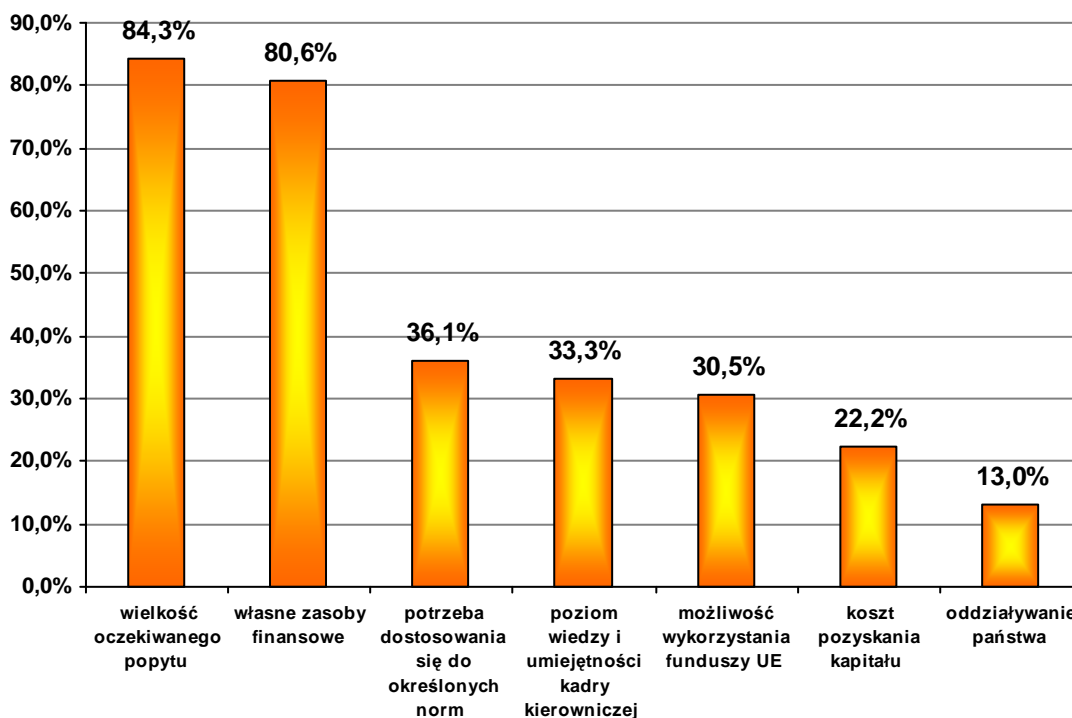
Kategoria	Liczebność
Wielkość oczekiwanego popytu	91
Własne zasoby finansowe	87
Potrzeba dostosowania się do określonych norm	39
Poziom wiedzy i umiejętności kadry kierowniczej	36
Możliwość wykorzystania funduszy UE	33
Koszt pozyskania kapitału	24
Oddziaływanie państwa	14
Razem	N = 108

* w danym obszarze badań przyjęto możliwość wskazania trzech czynników
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Obok wielkości szacowanego popytu, badani równie licznie wskazywali na możliwość wykorzystania własnych środków finansowych. Ten czynnik jako motywator działań inwestycyjnych odgrywa szczególną rolę w przypadku mikrofirm. Znaczenie to odnosi się do możliwości pozyskania finansowania zewnętrznego. Jak już wcześniej wspomniano, najmniejsze podmioty gospodarcze borykają się z trudnościami w pozyskaniu finansowania zewnętrznego, stąd w ich przypadku własne zasoby finansowe stanowią często główne źródło inwestycji. W dalszej kolejności badani podkreślili potrzebę nieustannego dostosowywania rozwiązań organizacyjnych do określonych norm i regulacji prawnych. Stąd obszar ten znacząco zyskuje na znaczeniu w grupie czynników wpływających na decyzje inwestycyjne.

Wykres nr. 4.22.

Czynniki wpływające na decyzje inwestycyjne w badanych mikroprzedsiębiorstwach

* w danym obszarze badań przyjęto możliwość wskazania trzech czynników
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Mikroprzedsiębiorcy doceniają wagę i znaczenie poziomu wiedzy oraz umiejętności kadry kierowniczej. Zaznaczają, że kapitał ludzki może znacząco wpływać na efektywność inwestycyjną danego podmiotu. W tym kontekście dostrzegają oni szanse wynikające z możliwości wykorzystania funduszy europejskich. Podkreślają jednak, że nie zawsze efektywność pozyskania tych środków zależy tylko od zasobów ludzkich firmy. Wskazują na liczne uwarunkowania zewnętrzne, choć niektórzy mówią wprost, iż trzeba po prostu mieć „szczęście”, by otrzymać dofinansowanie. Kluczową rolę w realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych w mikroprzedsiębiorstwach odgrywa koszt pozyskania kapitału, co najczęściej wynika z braku dostatecznych możliwości zabezpieczenia finansowego. Badani wskazywali ponadto, że w pewnych obszarach funkcjonowania podmiotów, to oddziaływanie państwa, w głównej mierze, determinuje wzmożoną aktywność inwestycyjną.

Interesująco przedstawia się struktura źródeł finansowania inwestycji w mikroprzedsiębiorstwach, choć proporcje pomiędzy poszczególnymi instrumentami finansowania nie są sporym zaskoczeniem.

Tabela nr. 4.20.

Główne źródła finansowania inwestycji w mikroprzedsiębiorstwach

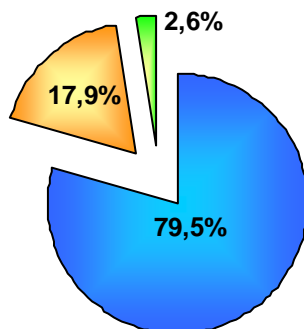
Kategoria	Liczebność
Środki własne	86
Kredyty i pożyczki krajowe	19
Nakłady niefinansowe	3
Razem	N = 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W wyniku przeprowadzonych badań, stwierdzono, iż w 79,5% inwestycji w mikroprzedsiębiorstwach, głównym źródłem finansowania są środki własne. Wynik taki można przyjąć za poprawny, chociażby w świetle badań prowadzonych pod kierunkiem A. Żoźnierskiego²³⁰, który wprowadzie nie przytacza danych dotyczących mikroprzedsiębiorstw, ale stwierdza, że w przypadku małych firm odsetek ten wynosi 71,9% w skali całego kraju. W niespełna 18% badanych mikrofirm głównym źródłem finansowania inwestycji są kredyty i pożyczki krajowe. W przytaczanych badaniach ogólnopolskich odsetek ten dla małych firm wynosi 20,9%. Natomiast tylko 2,6% mikroprzedsiębiorstw leszczyńskich objętych badaniem jako główne źródło finansowania inwestycji podaje nakłady niefinansowe. W grupie badawczej nie stwierdzono udziału środków zagranicznych, które byłyby źródłem finansowania inwestycji w mikroprzedsiębiorstwach na terenie miasta Leszna.

²³⁰ A. Żoźnierski (red.), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2002 – 2003*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2004r., s. 66., por. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2005 – 2006*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007r., s. 40.

Wykres nr. 4.23.

**Główne źródła finansowania inwestycji
w mikroprzedsiębiorstwach**

■ środki własne ■ kredyty i pożyczki krajowe ■ nakłady niefinansowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

4.4.2. Rola państwa w rozwoju mikroprzedsiębiorstw

Na płaszczyźnie nauk ekonomicznych trwa nieustanna dyskusja na temat znaczenia państwa w gospodarce rynkowej. Pomimo wielości poglądów na ten temat, panuje zgoda, że odgrywa ono istotną rolę w funkcjonowaniu przedsiębiorstw. Wpływ ten był także przedmiotem badań wśród leszczyńskich mikroprzedsiębiorców.

Tabela nr. 4.21.

Działania wspomagające, jakich mikroprzedsiębiorcy oczekują od państwa

Kategoria	Liczebność
Obniżenia podatków	34
Uproszczenia systemu podatkowego	25
Uproszczenia przepisów prawa	21
Uproszczenia zasad finansowania zewnętrznego	8
Łatwiejszego dostępu do doradztwa gospodarczego	7
Zmniejszenia liczby kontroli	7
Wprowadzenia euro	6
Razem	N = 108

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

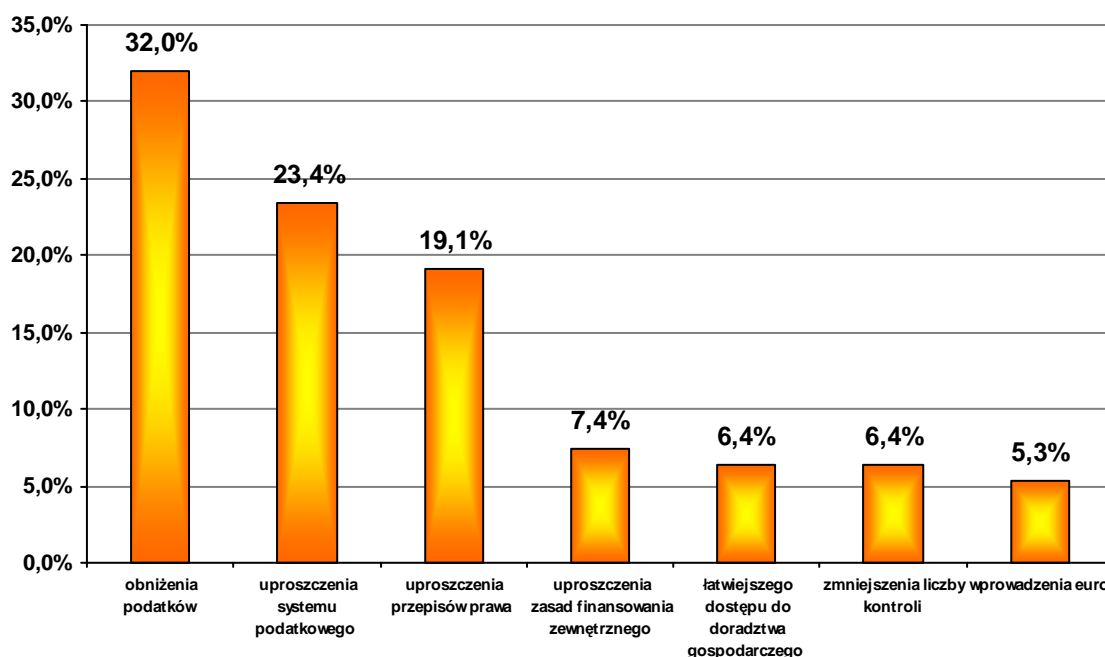
Dokonując zestawienia otrzymanych odpowiedzi, należy zauważyć, iż na pierwszy plan wysuwają się dwa postulaty. Mikroprzedsiębiorcy w szczególności oczekują od państwa takich działań jak: obniżenie podatków i uproszczenie systemu podatkowego. Oczekiwania te wydają się w pełni zasadne w perspektywie rozwoju gospodarczego, jednak ich realizacja zależy od możliwości budżetowych państwa oraz woli politycznej. Dominację takich właśnie oczekiwań przedsiębiorców potwierdza swoimi badaniami A. Żołnierski²³¹, twierdząc, że dwa najczęściej wskazywane działania, które mogłyby zostać podjęte przez rząd w celu wsparcia rozwoju firm, to uproszczenie systemu podatkowego, szczególnie systemu VAT oraz obniżenie podatków. Ponad 19% badanych dostrzega także potrzebę uproszczenia przepisów prawa. Stwierdzają oni, iż zawłość tych rozwiązań, a także częste zmiany przepisów destabilizują realizację poczynionych przedsięwzięć i spowalniają tempo rozwoju podmiotów. Mikroprzedsiębiorcy oczekują także uproszczenia zasad finansowania zewnętrznego, tak, by podmioty najmniejsze miały łatwiejszy dostęp do kapitału. Badani dostrzegają potrzebę usprawnienia dostępu do doradztwa gospodarczego, a także skarżą się na ilość kontroli, jakie dotyczą ich firmy. Najmniej badanych oczekuje szybkiego

²³¹ A. Żołnierski (red.), *Raport potencjał rozwojowy polskich MSP*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2004r., s. 120.

wprowadzenia waluty euro w Polsce. Stanowisko to nie wynika jednak z niechęci do takiej zmiany, ale z faktu, iż podmioty najmniejsze, działające na małą skalę, nie dotyka bezpośrednio problem różnic kursowych.

Wykres nr. 4.24.

Działania wspomagające, jakich mikroprzedsiębiorcy oczekują od państwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

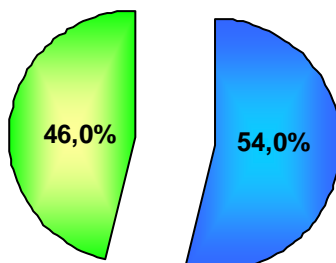
4.4.3. Rozwiązania innowacyjne w badanych mikroprzedsiębiorstwach

Dokonując próby określenia aktywności badanych mikroprzedsiębiorstw na płaszczyźnie rozwiązań innowacyjnych, na wstępie zapytano badanych o to, czy prowadzony przez nich podmiot gospodarczy wprowadził w ostatnich trzech latach na rynek nowy produkt bądź usługę. Takie pytanie wydaje się zasadne, co potwierdza np. J. Penc²³², twierdząc, iż każde przedsiębiorstwo, aby się mogło rozwijać efektywnie i dynamicznie, potrzebuje nie tylko zmian, potrzebuje innowacji: nowych produktów, nowych technologii, nowych systemów organizacji i zarządzania, marketingu, itp.

²³² J. Penc, *Innowacje...*, op. cit., s. 141.

Wykres nr. 4.25.

Czy w ostatnich trzech latach firma wprowadziła na rynek nowy produkt bądź usługę?

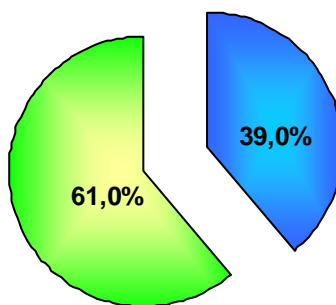
■ tak ■ nie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Jak prezentuje wykres nr. 4.25., na tak postawione pytanie, twierdząco odpowiedziało 54% badanych. Inaczej jednak wyglądają odpowiedzi, kiedy zapytano mikroprzedsiębiorców o to, czy w ostatnich trzech latach prowadzona przez nich firma zastosowała nowe rozwiązania innowacyjne, rozumiane, jak twierdzi np. R. A. Webber²³³, jako modyfikacje wyrobu, usługi, procesu produkcyjnego lub technologii.

Wykres nr. 4.26.

Czy w ostatnich trzech latach firma wprowadziła nowe rozwiązania innowacyjne?

■ tak ■ nie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

²³³ R. A. Weber, *Zasady zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1990r., s. 468.

Tabela nr. 4.22.

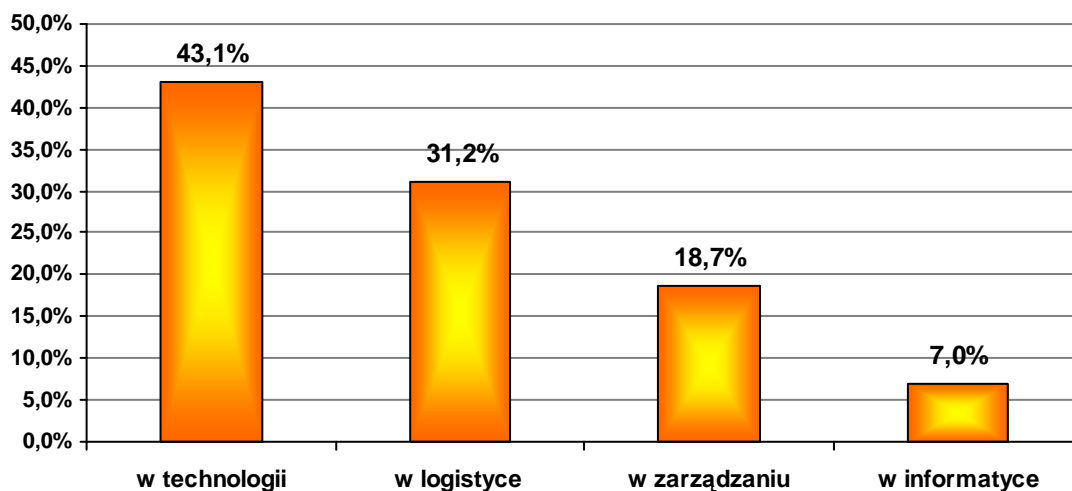
Obszary, w jakich wprowadzono nowe rozwiązania innowacyjne

Kategoria	Liczebność
W technologii	18
W logistyce	13
W zarządzaniu	8
W informatyce	3
Razem	N = 42

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Zaledwie 39% mikroprzedsiębiorców zadeklarowało, iż w ostatnich trzech latach w prowadzonym przez nich podmiocie, wprowadzono nowe rozwiązania innowacyjne. Większość tych rozwiązań dotyczyła technologii, w szczególności modyfikacji i rozwoju zaplecza produkcyjno – usługowego. Niemal, co trzecia innowacja odnosiła się do rozwiązań logistycznych, dzięki czemu np. obniżono koszty zapasów bądź usprawniono gospodarkę magazynową. Co piąte mikroprzedsiębiorstwo usprawniło proces zarządzania, poprzez wprowadzenie nowych metod organizatorskich bądź za sprawą modyfikacji struktury organizacyjnej. Tylko 7% mikrofirm, spośród tych, które deklarowały wprowadzenie innowacji, zastosowało nowe rozwiązania informatyczne. Odnoszą się one głównie do modyfikacji zaplecza komputerowego oraz wprowadzenia nowych systemów ochrony.

Wykres nr. 4.27.

Obszary w jakich wprowadzono nowe rozwiązania innowacyjne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

4.5. Perspektywy rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie

W rezultacie przeprowadzonych badań przedstawiono uwarunkowania funkcjonowania mikroprzedsiębiorstw w Lesznie. Zakreślono ponadto wagę i znaczenie tych podmiotów dla rozwoju przedsiębiorczości, który to rozwój warunkuje w znacznym stopniu atrakcyjność badanego obszaru pod względem perspektyw dla rozwoju społecznego. Podsumowując rezultaty przeprowadzonych badań i próbując określić warunki funkcjonowania przedsiębiorstw, należy się zgodzić z twierdzeniem, iż Leszno jest miastem, którego władze²³⁴, podmioty gospodarcze, organizacje społeczne i mieszkańcy, kontynuują tradycje wielkopolskie w warunkach rosnącej konkurencji, współpracują ze sobą oraz z zewnętrznymi jednostkami dążąc do lepszego wykorzystania lokalnych zasobów, możliwości wynikających z wielkości i położenia

²³⁴ Jak podkreśla A. Koźuch, samorząd lokalny posiada bardzo bogatą paletę instrumentów, możliwych do wykorzystania na rzecz kreowania rozwoju gospodarczego, o charakterze administracyjno – prawnym, instytucjonalno – organizacyjnym, ekonomiczno – finansowym, planistycznym oraz infrastrukturalnym, [w:] A. Koźuch, *Wspieranie przedsiębiorczości jako instrument zarządzania rozwojem lokalnym*, *Współczesne Zarządzanie*, nr. 3/2008r., s. 51.

miasta w celu podniesienia jego atrakcyjności, poziomu życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego²³⁵.

Stawiając tezę, iż dalszy rozwój środowiska lokalnego w znacznej mierze zależy od rozwoju przedsiębiorczości na danym terenie, w tym szczególnie mikroprzedsiębiorstw, z dużą uwagą i nadzieją odnieść się trzeba do celów stawianych w Strategii Rozwoju Leszna. Ich realizacja, w znacznej mierze może się przyczynić do rozwoju nie tylko miasta, ale całego subregionu leszczyńskiego. Przede wszystkim w dokumencie tym założono zmodernizowanie lokalnej gospodarki oraz przyciągnięcie innowacyjnych inwestycji. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, iż miasto postawiło sobie za cel dążenie do poprawy warunków życia ludności poprzez doskonalenie usług publicznych i stwarzanie warunków dla inicjatyw służących zaspokajaniu potrzeb lokalnej społeczności. Wreszcie, co zasługuje na szczególną uwagę, dostrzeżono, iż należy umacniać pozycję Leszna jako miasta świadczącego wszelkiego rodzaju usługi dla subregionu.

Ważnym postulatem w rozwoju mikroprzedsiębiorstw jest zbudowanie stabilnych warunków ich funkcjonowania i rozwoju poprzez wzmocnienie trwałego, zrównoważonego wzrostu gospodarczego na terenie miasta i najbliższego otoczenia. Samorząd Leszna chce to osiągnąć, współpracując z organizacjami gospodarczymi i sąsiadującymi gminami, poprzez wspieranie działających już przedsiębiorstw i przyciąganie nowych zewnętrznych inwestorów. Wsparciem objęci mają zostać w szczególności przedsiębiorcy rozpoczynający działalność o charakterze innowacyjnym, nastawioną na wykorzystanie nowych technologii. Istotnym problemem rozwojowym jest potrzeba rozbudowy infrastruktury technicznej, informatycznej i doradczej. Kluczowym, dla większego zdynamizowania rozwoju lokalnego, wydaje się być rozwijanie sieci współpracy wzmacniającej więzi, zaufanie i służącej upowszechnianiu najlepszych praktyk. Samorząd Leszna zapowiada aktywne zaangażowanie w rozwijanie promocji lokalnej gospodarki i utrzymywanie lobbingu na rzecz rozbudowy infrastruktury technicznej, ułatwiającej zewnętrzne powiązania lokalnych podmiotów gospodarczych.

Na rozwój tych podmiotów w znacznym stopniu wpływa także poziom świadczenia usług publicznych na danym obszarze. Dostrzeżono potrzebę poszukiwania

²³⁵ *Strategia rozwoju Leszna. Część operacyjna*, przyjęta na mocy Uchwały Rady Miasta Leszna z dnia 23 października 2008 roku, Nr. XXV/292/2008, w sprawie przyjęcia planów operacyjnych do Strategii Rozwoju Leszna, s. 2.

efektywniejszych i skuteczniejszych sposobów świadczenia usług, tak, aby przy dostępnych możliwościach poprawić satysfakcję odbiorców, wśród których są także mikroprzedsiębiorcy. W ramach realizacji tego celu należy propagować wśród pracowników administracji usługowy charakter działań poszczególnych jednostek organizacyjnych. Jednostki te powinny identyfikować potrzeby użytkowników swoich działań i starać się je jak najlepiej zaspokajać. Należy poszukiwać nowych i skutecznych rozwiązań w dziedzinie świadczenia usług publicznych, także przez podejmowanie współpracy z niezależnymi jednostkami administracji, organizacjami pozarządowymi i wreszcie podmiotami gospodarczymi.

Należy zakładać, iż rozwój przedsiębiorczości w Lesznie, w tym mikroprzedsiębiorstw, doprowadzi do wzmocnienia pozycji subregionu leszczyńskiego. Aby osiągnąć taki efekt synergetyczny, należy wzmacniać i budować funkcje centralne w mieście poprzez istniejący już potencjał funkcjonujących instytucji i wykwalifikowanych kadr. Dzięki swojemu położeniu komunikacyjnemu i znaczącej bazie należy dążyć do intensywnego rozwoju usług i handlu w Lesznie, a zwłaszcza usług w dziedzinie wspierania podmiotów gospodarczych.

Odpowiedzią na wysunięty postulat, mogą być przygotowane dla miasta Leszna, programy rozwojowe, wśród nich na szczególną uwagę zasługują²³⁶:

- Program „Nowe inwestycje” – ma za zadanie zachęcanie do lokalizacji w Lesznie przedsiębiorstw, zwłaszcza takich, które stwarzają trwałe miejsca pracy, wymagające od pracowników wysokich kwalifikacji;
- Program „Praca” – ma za zadanie wspieranie działań dostosowujących kształcenie do wymagań nowoczesnej gospodarki, umożliwienie pracownikom zdobywania nowych kwalifikacji, a także wspieranie samozatrudnienia, w szczególności tworzenia podmiotów gospodarczych;
- Program „Innowacyjna gospodarka” – koncentruje się na wspieraniu już istniejących w Lesznie przedsiębiorstw różnej wielkości; Realizacja programu obejmuje tworzenie konkretnych instrumentów wsparcia takich jak inkubator przedsiębiorczości oraz poręczenia kredytowe; Zakłada także wzmocnienie kapitału społecznego poprzez bliższe współdziałanie samorządu, lokalnego biznesu i szkół wyższych;

²³⁶ Ibidem, s. 3 – 4.

- Program „Centrum handlowo – usługowe” – ma za zadanie wspieranie rozwoju handlu i usług w Lesznie, przede wszystkim usług komercyjnych i komplementarnych w stosunku do nich w zakresie wspierania biznesu, medycyny, usług komunalnych i administracyjnych, a także transportu zbiorowego.

Realizacja powyższych założeń, choćby w części, wymiennie wpłynie na poprawę efektywności funkcjonowania podmiotów gospodarczych w mieście. W świetle przeprowadzonych badań dostrzeżono wprawdzie silną pozycję Leszna jako miejsca realizacji procesu przedsiębiorczości, należy jednak mieć na uwadze dynamiczny charakter uwarunkowań tego procesu. Z tego względu skuteczność proponowanych rozwiązań pozwoli na dalszy rozwój przedsiębiorczości w Lesznie, tak, aby miasto to stanowiło miejsce dobrych praktyk gospodarczych, co będzie z korzyścią dla przedsiębiorców i mieszkańców.

Zakończenie

Gospodarka rynkowa kieruje się szeregiem prawidłowości i reguł. Jest mechanizmem żywym, na którego funkcjonowanie nieustannie wpływa szereg czynników. Jednym z podstawowych jest państwo. Dyskusja na temat roli państwa w gospodarce jest tak długa, jak długo trwają zależności funkcjonalne pomiędzy tymi rozwiązaniami, choćby w świetle keynesizmu i leseferyzmu. Za każdym razem jednak można zgodzić się z twierdzeniem, iż to politycy kształtują scenę, na której grają przedsiębiorcy. Gospodarka polska stosunkowo od niedawna opiera się na mechanizmie rynkowym, po szeregu lat stosowania rozwiązań centralnie planowanych. Stąd niezmiernie istotnym jest monitorowanie zmian, które następują w tym obszarze, po to, by określić optymalny kierunek dalszego rozwoju.

Mechanizmy gospodarki rynkowej sprzyjają rozwojowi społecznemu. Szczególnym wymiarem tego wsparcia jest przedsiębiorczość. Przedsiębiorczość traktowana jako jeden z przejawów realizacji wolności gospodarczej, a dzięki temu wolności jednostki ludzkiej. Ojciec Święty Jan Paweł II w Encyklice *Laborem Exercens* podkreśla, iż człowiek, dlatego ma czynić sobie ziemię poddaną, ma nad nią panować, ponieważ jako „obraz Boga” jest osobą, czyli bytem podmiotowym uzdolnionym do planowego i celowego działania, zdolnym do stanowienia o sobie i zmierzającym do spełnienia siebie. Jako osoba jest tedy człowiek podmiotem pracy. Jako osoba pracuje, wykonuje różne czynności przynależące do procesu pracy, a wszystkie one, bez względu na ich charakter, mają służyć urzeczywistnieniu się jego człowieczeństwa, spełnieniu osobowego powołania, które jest mu właściwe z racji samego człowieka²³⁷. Tak postrzegana wolność człowieka urzeczywistnia się w ramach gospodarki rynkowej, poprzez realizację procesu przedsiębiorczości. Podejmowane działania mają ponadto szczególne znaczenie nie tylko w wymiarze jednostkowym, ale jednocześnie znacząco wpływają na rozwój społeczny, tak w aspekcie ogólnym jak i lokalnie. W związku z powyższym, stanowią one jeden z podstawowych obszarów badawczych w naukach ekonomicznych.

²³⁷ Jan Paweł II, *Encyklika Laborem Exercens*, L'Osservatore Romano, Rzym 14 września 1981r., s. 6.

W ramach niniejszej pracy doktorskiej przedsiębiorczość traktowana jest jako proces, który umożliwia jednostce ludzkiej, za pośrednictwem powołanych do tego form organizacyjnych i prawnych, realizację założonego celu gospodarczego. Cel ten zostaje zrealizowany w ramach mechanizmów rynkowych, najczęściej poprzez oferowanie produktów bądź świadczenie usług. Rozpoznanie uwarunkowań realizacji niniejszego procesu w mieście średniej wielkości, jakim jest Leszno, posłużyło za główny cel rozprawy. Realizacja tego celu, a także celów szczegółowych, nastąpiła dzięki przeprowadzonym studiom literaturowym, dokonanej analizie statystycznej oraz interpretacji wyników badań empirycznych.

W ramach tych badań, w oparciu o system ewidencyjny REGON, a także wskaźnik obrotu netto podmiotów gospodarczych, scharakteryzowano dynamikę rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie w latach 1989 – 2009. Otrzymane wnioski pozwoliły zauważyć, iż w badanym okresie w Lesznie, miał miejsce stały rozwój analizowanego zjawiska. Taki wynik stał się pretekstem do dalszych, pogłębionych badań. Rozpoznano zagadnienie badawcze w oparciu o sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności, a także na płaszczyźnie szeregu form organizacyjnych, odnoszących się do podmiotów gospodarczych, funkcjonujących na terenie miasta Leszna.

Rezultaty wstępnej części badań skłoniły do dalszego poszukiwania wskaźników charakteryzujących poszczególne zmiany. Dostrzeżono, iż rozwój podmiotów gospodarczych ma bezpośredni wpływ na poziom bezrobocia. Zależność ta ma charakter wprost proporcjonalny. Wzrost liczby podmiotów powoduje spadek bezrobocia w mieście i odwrotnie, spadek liczby podmiotów gospodarczych prowadzi do wzrostu bezrobocia. Jednocześnie dostrzeżono, iż w badanym okresie liczba kobiet pozostających bez pracy za każdym razem przewyższa liczbę mężczyzn. Na uwagę zasługuje ponadto fakt, że stopa bezrobocia w Lesznie regularnie utrzymuje się poniżej poziomu krajowego. Rozwój przedsiębiorczości w Lesznie poddano analizie w oparciu o współczynnik przedsiębiorczości. Pozwoliło to dostrzec, że nie tylko wartość tego wskaźnika nieustannie wzrasta w ostatnim dwudziestoleciu, ale w porównaniu z innymi miastami dla roku 2009, przedstawia się ona bardzo imponująco, co dobrze rokuje w perspektywie lat kolejnych. Wpływ na to ma zapewne fakt, jak dowiodły przeprowadzone badania, iż wskaźnik podmiotów nowo zarejestrowanych do wyrejestrowanych w ostatnich latach utrzymuje się na stałym, bezpiecznym poziomie.

Ponadto wykazano znaczny potencjał akademicki miasta, który może w perspektywie znacząco przyczynić się do dalszego rozwoju gospodarczego.

W celu uzupełnienia wstępnej części badań rozpoznano instytucje i działania podejmowane w Lesznie, mające na celu systemowe wsparcie podmiotów gospodarczych w realizowaniu przez nie podstawowych funkcji rynkowych, w tym szczególnie procesu przedsiębiorczości.

Badania struktury podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Lesznie, na przestrzeni poszczególnych lat, dowiodły, iż zdecydowanie najliczniejszą grupę, w oparciu o kryterium wielkości podmiotu, stanowią mikroprzedsiębiorstwa. W związku z tym założono, iż trwały rozwój przedsiębiorczości w Lesznie w znacznej mierze zależy od skuteczności inicjatyw rynkowych podejmowanych przez mikroprzedsiębiorców. Mając na uwadze powyższe wnioski oraz niewielki stopień badań empirycznych w tym obszarze, postanowiono rozpoznać uwarunkowania realizacji procesu przedsiębiorczości przez mikrofirmy w Lesznie. W tym celu opracowano proces badawczy i wyodrębniono próbę losową w oparciu o dobór warstwowy proporcjonalny.

Rezultaty przeprowadzonych badań pozwoliły zrealizować założone szczegółowe cele, dostarczając szeregu istotnych wniosków. Dostrzeżono, iż zdecydowana większość badanych podmiotów to osoby fizyczne prowadzące działalność, a głównym motywem ich powstania była łatwość utworzenia podmiotu. Przesłanką do rozpoczęcia działalności dla badanych mikroprzedsiębiorców w znacznej mierze było zauważenie okazji rynkowej oraz chęć sprawdzenia swoich sił w roli przedsiębiorcy. Badani podkreślali jednocześnie, iż w momencie rozpoczynania działalności najczęściej trudności nastęrczało im zgromadzenie niezbędnego kapitału początkowego. Problem ten zajmuje także znaczące miejsce w literaturze przedmiotu, w kontekście ograniczonej zdolności do pozyskania finansowania zewnętrznego przez najmniejsze podmioty rynkowe. Badani rozpoczynając działalność przede wszystkim kierowali się chęcią pracy na własny rachunek. Szybko jednak dostrzegli szereg uwarunkowań znacznie ograniczających swobodę ich działania, zwracając w szczególności uwagę na wielkość pozapłacowych kosztów pracy oraz niestabilność przepisów prawa. Przeprowadzone badania wykazały jednak, iż mikroprzedsiębiorstwa leszczyńskie są w dobrej kondycji, na co wpływa głównie ciężka praca i inicjatywa ich założycieli oraz kompetencje i zaangażowanie pracowników.

Podjmując próbę zbadania lokalnych uwarunkowań rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie, dostrzeżono potrzebę poświęcenia większej uwagi ochronie środowiska, szczególnie poprzez zwiększenie dostępności do składowisk odpadów i budowę rozwiązań utylizacyjnych. Ponadto badani negatywnie odnieśli się do stanu infrastruktury drogowej w mieście. Pozytywnie natomiast oceniono postawy pracowników, doceniając ich odpowiedzialność, solidność i kompetencję. Przedsiębiorcy chętnie doszukiwali się, w odniesieniu do prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej, elementów kultywowania wielkopolskich tradycji organizatorskich. Dodatkowo większość z nich to mieszkańcy Leszna i jako tacy postrzegają miasto jako dobre miejsce, nie tylko do prowadzenia działalności gospodarczej, ale także wypoczynku i rekreacji.

Jednym z podstawowych warunków rozwoju podmiotów gospodarczych są inwestycje. Z przeprowadzonych badań wynika, iż często zdeterminowane są one potrzebą dostosowania się do określonych norm i regulacji prawnych. Zdecydowanie najczęściej jednak o procesie inwestycyjnym decydują własne zasoby finansowe mikrofirm, stąd też stanowią one główne źródło finansowania tych przedsięwzięć. Mikroprzedsiębiorcy odnoszą się z wielką troską do przyszłości swoich podmiotów, zdając sobie przy tym sprawę, że ich sukces osobisty przyczynia się także do rozwoju gospodarki i społeczeństwa. Podkreślają potrzebę znacznego złagodzenia obciążeń fiskalnych, szczególnie postulując obniżenie podatków i uproszczenie systemu podatkowego. Nie jest to problem nowy, zauważyć jednak trzeba, iż rozwój przedsiębiorczości stymuluje nie wzrost, a łagodzenie obciążeń fiskalnych.

Przeprowadzone badania nie rozwiązują szeregu problemów, dotyczących uwarunkowań realizacji procesu przedsiębiorczości. Stanowią jedynie próbę oceny tego zjawiska na przykładzie miasta średniej wielkości, jakim jest Leszno. Przyjmując jednak założenie, iż rozwój współczesnego społeczeństwa jest bardzo ściśle związany z rozwojem przedsiębiorczości, należy zarekomendować dalsze, pogłębione badania w tym obszarze. Przeprowadzone badania dotyczą jednego miasta, choć o znacznym oddziaływaniu subregionalnym, w związku z tym poszerzenie ich w tym obszarze pozwoliłoby rozpoznać badany problem w odniesieniu do innych aglomeracji, dokonać niezbędnych porównań i wyciągnąć wnioski ogólne. Systematyczny proces badawczy w przyczyni się z pewnością do poprawy konkurencyjności podmiotów gospodarczych w ramach otwartego rynku globalnego.

Bibliografia

Literatura przedmiotu

1. Adair Ch. B., Murray B. A., *Radykalna reorganizacja firmy*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2002.
2. Baćławski K., Koczerga M., Zbierowski P., *Studium przedsiębiorczości w Polsce w roku 2004. Raport GEM Polska*, Wydawnictwo Fundacja Edukacyjna Bachalski, Poznań 2005.
3. Bal – Woźniak T., *Profesjonalizm jako podstawa kształtowania przedsiębiorczej orientacji przedsiębiorstwa*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2003.
4. Barreto H., *The entrepreneur in microeconomic theory. Disappearance and explanation*, London – Nowy Jork 1989.
5. Bieniok H., *Podstawy zarządzania przedsiębiorstwem. Pojęcia, funkcje, zasady, zasoby*, Wydawnictwo AE, Katowice 1997.
6. Bieniok H., Ingram M., Marek J., *Przedmiot i metoda diagnozy systemu zarządzania przedsiębiorstwem*, [w:] H. Bieniok (red.), *Metody i techniki diagnozowania systemu zarządzania przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo AE, Katowice 1997.
7. Bławat F., *Przedsiębiorca w teorii przedsiębiorczości i praktyce małych firm*, Wydawnictwo Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, Gdańsk 2003.
8. Bratnicki M., *Transformacja przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo AE, Katowice 1988.
9. Bratnicki M., Gabryś B. J., *O przedsiębiorczości raz jeszcze: w kierunku spojrzenia na wychwytywanie szans przez pryzmat interakcji komunikacyjnych*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania sukcesu przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo PWSZ, Przemyśl 2002.
10. Bratnicki M., Dyduch W., Gabryś B. J., *Mity przedsiębiorczości w polskich organizacjach: diagnoza i mechanizmy ożywiania potencjału przedsiębiorczości*, Materiały Konferencji Naukowej pt. Kształtowanie postaw przedsiębiorczych, a edukacja ekonomiczna, Katowice 2007.
11. Bratnicki M., *Przedsiębiorczość i przedsiębiorcy współczesnych organizacji*, Wydawnictwo AE, Katowice 2002.

12. Brown T., Davidsson P., Wiklund J., *An operationalization of Stevenson's conceptualization of entrepreneurship as opportunity – based firm behavior*, Strategic Management Journal, nr. 22/2001.
13. Brzeziński M. (red.), *Wprowadzenie do nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2007.
14. Czaja I., Śliwa R., *System wspierania przedsiębiorczości w Polsce*, Wydawnictwo AE, Kraków 2003.
15. Czerska M., Rutka R., *Metoda diagnozowania zdolności przedsiębiorstwa do uczenia się*, [w:] H. Bieniok (red.), *Metody i techniki diagnozowania systemu zarządzania przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo AE, Katowice 1997.
16. Dehnel G., *Rozwój mikroprzedsiębiorczości w Polsce w świetle estymacji dla małych domen*, Wydawnictwo UE, Poznań 2010.
17. Drucker P. F., *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1992.
18. Drucker P. F., *Praktyka zarządzania*, Wydawnictwo AE, Kraków 1998.
19. Drucker P. F., *Natchnienie i fart, czyli innowacja i przedsiębiorczość*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2004.
20. Duczkowska – Piasecka M., *Przedsiębiorczość na wsi*, [w:] Encyklopedia agrobiznesu, Wydawnictwo WSS-E, Warszawa 1998.
21. Durlik I., *Restrukturyzacja procesów gospodarczych. Reengineering teoria i praktyka*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 1998.
22. Gabrusewicz W., *Rozwój przedsiębiorstw przemysłowych i jego ocena w gospodarce rynkowej*, Wydawnictwo AE, Poznań 1992.
23. Gawęł A., *Ekonomiczne determinanty przedsiębiorczości*, Wydawnictwo AE, Poznań 2007.
24. Gawron H., *Cechy osobowe i przygotowanie kandydatów do małej przedsiębiorczości w Polsce*, [w:] E. Bittnerowa (red.), *Rozwój przemysłu drobnego w warunkach gospodarki rynkowej*, Wydawnictwo AE, Poznań 1993.
25. Gierszewska G., Romanowska M., *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1995.
26. Główny Urząd Statystyczny, *Wykaz jednostek organizacyjnych objętych Rejestrem Gospodarki Narodowej oraz ich numerów statystycznych. T. 1. Cz. A., Jednostki organizacyjne resortów państwowych, spółdzielnie i ich związki, organizacje polityczne i związkowe oraz organizacje społeczne i społeczno – zawodowe*

- o zasięgu krajowym*, Wydawnictwo Centrum Informatyki Statystycznej, Warszawa 1989.
27. Górka K., *Czynniki rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności w przemyśle*, [w:] K. Jaremczuk, (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno – społeczne*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2006.
 28. Górski J., Sierpiński W., *Historia powszechnej myśli ekonomicznej*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1987.
 29. Griffin R. W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2001.
 30. Griffin R. W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2007.
 31. Gruszecki T., *Przedsiębiorca w teorii ekonomii*, Wydawnictwo Cedror, Warszawa 1994.
 32. Gruszecki T., *Współczesne teorie przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2002.
 33. Grzybowski W., *Przedsiębiorczość i ryzyko w gospodarce rynkowej*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1994.
 34. Hammer M., Champy J., *Reengineering w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Neuman Management Institute, Warszawa 1996.
 35. Hisrich R. D., Peters M. P., *Entrepreneurship. Starting, Developing and Managing a New Enterprise*, Second Edition, Irwing, Boston 1992.
 36. Ilczuk W., *Analiza wartości – sposób na postęp*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1979.
 37. Janasz W., *Innowacje w rozwoju przedsiębiorczości w procesie transformacji*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2004.
 38. Januszek H., Sikora J., *Podstawy socjologii*, Wydawnictwo AE, Poznań 2000.
 39. Januszek H., Sikora J., *Podstawy socjologii*, Wydawnictwo AE, Poznań 2008.
 40. Kapusta F., *Przedsiębiorczość – teoria i praktyka*, Wydawnictwo PASSAT, Poznań – Wrocław 2006.
 41. Kordos J., *Jakość danych statystycznych*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1988.
 42. Kornecki J., Głodek P., *Potencjał rozwojowy polskich MSP*, GFK Polonia, Warszawa 2008.

43. Kotler Ph., *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Wydawnictwo Gebethner i Ska, Warszawa 1994.
44. Koźuch B., *Nauka o Organizacji*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2008.
45. Kraśnicka T., *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – podejście wielowymiarowe*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Przedsiębiorstwo w procesie transformacji*, Wydawnictwo PWSZ, Przemyśl 2000.
46. Kraśnicka T., *Koncepcja rozwoju przedsiębiorczości ekonomicznej i pozaekonomicznej*, Wydawnictwo AE, Katowice 2002.
47. Krzakiewicz K. (red.), *Teoretyczne podstawy organizacji i zarządzania*, Wydawnictwo AE, Poznań 2006.
48. Kubasik A., *Warunki rozwoju przedsiębiorczości w obszarze regulacji*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno – społeczne*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2006.
49. *Leszno Centrum Biznesu*, Materiał Informacyjny Urzędu Miasta Leszno, Leszno 2009.
50. Lichtarski J., *Kryteria i metody oceny w diagnozowaniu systemu zarządzania przedsiębiorstwem*, [w:] H. Bieniok (red.), *Metody i techniki diagnozowania systemu zarządzania przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo AE, Katowice 1997.
51. Lichtarski J., Karaś M., *Pojmowanie przedsiębiorczości i warunkujące ją czynniki*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2003.
52. Lichtarski J. (red.), *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo AE, Wrocław 2007.
53. Machaczka J., *Zarządzanie rozwojem organizacji. Czynniki, modele, strategia, diagnoza*, Wydawnictwo PWN, Warszawa – Kraków 1998.
54. Maciejka J., *Przedsiębiorczość w systemie ekonomicznym*, [w:] *Studia Ekonomiczne Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN*, 24/1991.
55. Majchrzak J., Mendel T., Zimmiewicz K., *Zarządzanie małym przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo AE, Poznań 1993.
56. Majchrzak J., *Strategie drobnych przedsiębiorstw w świetle badań empirycznych*, [w:] T. Mendel (red.), *Strategie przedsiębiorstw w okresie budowania gospodarki rynkowej*, Wydawnictwo AE, Poznań 1996.

57. Malara Z., *Restrukturyzacja organizacyjna przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2001.
58. Manganelli R. L., Klein M. M., *Reengineering. Metoda usprawniania organizacji*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1998.
59. Marek S. (red.), *Elementy nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo US, Szczecin 1999.
60. McGowan P., *Innowacja i przedsiębiorczość wewnętrzna*, [w:] D. M. Stewart (red.), *Praktyka kierowania*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1994.
61. Mendel T. (red.), *Kształtowanie potencjału współczesnego menedżera*, Wydawnictwo WSzMiZ, Leszno 1999.
62. Mendel T., *Uwarunkowania małej przedsiębiorczości i podejmowanie działalności gospodarczej w Polsce w początkach XXI wieku*, [w:] T. Mendel (red.), *Wybrane problemy zarządzania przedsiębiorstwami*, Wydawnictwo AE, Poznań 2002.
63. Mendel T., Ignys A., *Formy i metody angażowania pracowników w rozwiązywanie problemów firmy. Modele grupowego podejmowania decyzji*, [w:] S. Rudolf (red.), *Przedsiębiorczość i twórcze myślenie w biznesie*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2002.
64. *Mikroprzedsiębiorstwa – kondycja ekonomiczna, bariery rozwoju, oczekiwania*, Raport Pentor, Warszawa 2005.
65. Nowak M., Musiał H., *Rola i znaczenie przedsiębiorczości w rozwoju przedsięwzięć gospodarczych*, [w:] D. Kopycińska (red.), *Teoretyczne aspekty gospodarowania*, Wydawnictwo US, Szczecin 2005.
66. Penc J., *Innowacje i zmiany w firmie. Transformacja i sterowanie rozwojem przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 1999.
67. Peppard J., Rowland Ph., *Re-engineering*, Wydawnictwo Gebethner i Ska., Warszawa 1997.
68. Perlaki I., *Innowacje w organizacji*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1983.
69. Piasecki B., *Przedsiębiorczość i mała firma*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 1997.
70. Piasecki B. (red.), *Ekonomika i zarządzanie małą firmą*, Wydawnictwo PWN, Warszawa – Łódź 2001.
71. Piecuch T., *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2010.
72. Pietrasiński Z., *Ogólne i psychologiczne zagadnienia innowacji*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1971.

73. *Polska Klasyfikacja Działalności*, obowiązująca od 1 stycznia 2008 r. wprowadzona rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007r., Wydawnictwo Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk 2008.
74. Pomykalski A., *Innowacje*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 1997.
75. Pyciński S., Żołnierski A., *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004 – 2007*, Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007.
76. Reykowski J., *Teoria motywacji a zarządzanie*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1975.
77. Rogoziński K., *Usługi rynkowe*, Wydawnictwo AE, Poznań 1993.
78. Rokita J., *Zarządzanie przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo Stowarzyszenie Księgowych w Polsce – Zarząd Główny Centralny Ośrodek Szkolenia Zawodowego, Warszawa 2003.
79. Rokita J., *Zarządzanie strategiczne*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2005.
80. Rolewicz J., *Ekonomiczne instrumenty stymulowania przedsiębiorczości w małych miastach w Polsce po roku 1990*, Wydawnictwo AE, Poznań 1999.
81. Różański J., Marszałek J., Sekuła P., *Inwestycje rzeczowe i kapitałowe*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2006.
82. Safin K., *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – próba systematyzacji*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2004.
83. Schumpeter J., *Teoria rozwoju gospodarczego*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1960.
84. Serwan B., *Pojęcie przedsiębiorczości i jej uwarunkowania*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno – społeczne*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2006.
85. Sobol E. (red.), *Słownik języka polskiego*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2003.
86. Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1954.
87. Strużycki M., *Przedsiębiorstwo a rynek*, PWE, Warszawa 1992.
88. Strużycki M., Bojewska B., *Funkcje przedsiębiorczości w zarządzaniu firmą*, [w:] S. Rudolf (red.), *Przedsiębiorczość i twórcze myślenie w biznesie*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2002.

89. Sudoł S., *Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Teorie i praktyka zarządzania*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2002.
90. Sudoł S., *Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Zarządzanie przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2006.
91. Szelaągowska – Rudzka K., *Przedsiębiorczość – aspekty teoretyczne i metodologiczne*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno – społeczne*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2006.
92. Sztucki T., *Encyklopedia marketingu*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 1998
93. Szymanowski W., Szczawiński M., *Elementy nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2005.
94. Śliwiński R., *Rola przedsiębiorcy w małych społecznościach lokalnych*, [w:] J. Jarco (red.), *Biznesmen i menedżer. Problemy bohaterów naszych czasów*, Wydawnictwo AE, Wrocław 2000.
95. Świdorski B., *Ilustrowany opis Leszna i ziemi leszczyńskiej*, Leszno 1996.
96. Ujda – Dyńka B., *Przedsiębiorca i przedsiębiorczość w teorii ekonomii*, [w:] K. Jaremczuk (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno – społeczne*, Wydawnictwo PWSZ, Tarnobrzeg 2006.
97. Weber R. A., *Zasady zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1990.
98. Witkowski M. (red.), *Statystyka matematyczna w zarządzaniu*, Wydawnictwo UE, Poznań 2010.
99. Zasepa R., *Metoda reprezentacyjna*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1972.
100. Zimniewicz K., *Współczesne koncepcje i metody zarządzania*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2003.
101. Żołnierski A. (red.), *Raport potencjał rozwojowy polskich MSP*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2004.
102. Żołnierski A. (red.), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2002 – 2003*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2004.
103. Żołnierski A., Zadura – Lichota P. (red.), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006 – 2007*, Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2008.

Artykuły

1. Adamczyk W., *Przedsiębiorczość. Próba definicji*, Przegląd Organizacji, nr. 11/1995.
2. Adamczyk W., *Przedsiębiorczość: próba systematyki*, Przegląd Organizacji, nr. 2/1996.
3. Baumol W. J., *Entrepreneurschip: Productive, Unproductive, and Destructive*, Journal of Political Economy, vol. 98, 1990.
4. Berliński L., *Istota innowacji w przedsiębiorstwie. Przegląd i próba koncepcji*, Przegląd Organizacji, nr. 7/8 2003.
5. Bratnicki M., *Przedsiębiorczość i dynamika organizacji*, Organizacja i Kierowanie, nr. 2/2001.
6. Bratnicki M., *Refleksje teoretyka nad przedsiębiorczością i przedsiębiorcami współczesnego biznesu*, Przegląd Organizacji, nr. 5/2001.
7. Garvin D., Levesque L., *Meeting the Challenge of Corporate Entrepreneurship*, Harvard Business Review, nr. 10/2006.
8. Haber L. H., *Zachowanie przedsiębiorcze – próba typologii*, Przegląd Organizacji, nr. 5/1996.
9. Hamel G., *Management Innovation*, Harvard Business Review, 2/2006.
10. Kauffman S. A., *Mrówcze algorytmy*, Businessman Magazine, nr. 12/2001.
11. Johansson E., *Self-Employment and Liquidity Constraints: Evidence from Finland*, The Scandinavian Journal of Economics, vol. 102/2000.
12. Kleniewski A., *Re-engineering – gruntowna zmiana całych procesów*, Przegląd Organizacji, nr. 11/1997.
13. Kożuch A., *Wspieranie przedsiębiorczości jako instrument zarządzania rozwojem lokalnym*, Współczesne Zarządzanie, nr. 3/2008.
14. Kożuch B., *O przedsiębiorczości małej i „dużej”*, Współczesne Zarządzanie, nr. 4/2002.
15. Kraśnicka T., *Przedsiębiorczość jako przedmiot badań ekonomistów*, Ekonomia – Rynek – Gospodarka – Społeczeństwo, nr. 4/2001.
16. Maletz M. C., Nohria N., *Manaring in the whitespace*, Harvard Business Review, nr. 2/2001.

17. Robbins S., *Organizational Behavior Prentice – Hall*, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey 1991.
18. Sokołowska A., *Spółeczna odpowiedzialność małego przedsiębiorstwa*, Współczesne Zarządzanie, nr. 4/2009.
19. Strelbel P., *Why Do Employees Resist Change*, Harvard Business Review, nr. 5-6/1996.
20. Unold J., *Reengineering procesów zarządzania przedsiębiorstwem*, Przegląd Organizacji, nr. 9/2000.
21. Wawrzyniak B., *Przedsiębiorczość – legitymacja do przyszłości*, Przegląd Organizacji, nr. 7/1998.
22. Wiatrak A. P., *Małe przedsiębiorstwa – istota, cele, cechy i znaczenie*, Współczesne Zarządzanie, nr. 4/2007.
23. Zimniewicz K., *Mit uniwersalnej recepty na zarządzanie*, Współczesne Zarządzanie, nr. 1/2002.

Akty normatywne i opracowania statystyczne

1. *Audyt bankowości mikroprzedsiębiorstw*, badania realizowane przez PENTOR na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego dla Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2005.
2. *Bariery administracyjne związane z podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej w Polsce*, Foreign Investment Advisory Service of World Bank Group, 2004.
3. *Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w II kwartale 2008r.*, Raporty za lata 2002 – 2008, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2008.
4. Jan Paweł II, *Encyklika Laborem Exercens*, L'Osservatore Romano, Rzym 14 września 1981.
5. *Projekt RUnUP, diagnoza stanu lokalnej gospodarki*, dokument diagnozujący stan gospodarki lokalnej, przygotowany na zlecenie Urzędu Miasta Leszna.
6. *Raport z badania firm leszczyńskich*, Urząd Miasta Leszna, Leszno 2006.
7. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 stycznia 2005 roku w sprawie Krajowego Systemu Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw (Dz. U. Nr 27, poz. 221.)
8. Statistical Classification of Economic Activities in the European Community NACE Rev. 2 (Dz. Urz. UE L 393 z 30.12.2006.
9. Statut Regionalnej Izby Przemysłowo – Handlowej w Lesznie.
10. *Strategia rozwoju Leszna. Część operacyjna*, przyjęta na mocy Uchwały Rady Miasta Leszna z dnia 23 października 2008 roku, Nr. XXV/292/2008, w sprawie przyjęcia planów operacyjnych do Strategii Rozwoju Leszna.
11. *Trendy rozwojowe sektora MSP w ocenie przedsiębiorców w II połowie 2007r.*, Publikacja Ministerstwa Gospodarki, Warszawa 2008.
12. Uchwała Rady Miasta Leszna z dnia 26 sierpnia 2004 roku, nr. XXII/223/2004, w sprawie utworzenia przez Miasto Leszno i Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Lesznie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością o nazwie „Centrum Innowacji i Transferu Technologii”.

13. Uchwała Rady Miasta Leszna z dnia 30 grudnia 2009 roku, nr XXXVIII/459/2009, w sprawie utworzenia Inkubatora Przedsiębiorczości w Strefie Inwestycyjnej I. D. E. A.
14. Ustawa z dnia 30 maja 1989 roku, *O izbach gospodarczych*, (Dz. U. Nr. 35, poz. 195.)
15. Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku, *O samorządzie terytorialnym*, (Dz. U. Nr. 16, poz. 449.)
16. Ustawa z dnia 5 stycznia 1991 roku, *Prawo budżetowe*, (Dz. U. Nr. 72, poz. 344.)
17. Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 roku, *O statystyce publicznej*, (Dz. U. Nr. 88, poz. 439 z póź. zm.)
18. Ustawa z dnia 9 listopada 2000 roku, *O utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości*, (Dz. U. Nr 109, poz. 1158, z późn. zm.)
19. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku, *O swobodzie działalności gospodarczej*, (Dz. U. Nr. 173 poz. 1807.)

Spis schematów

Schemat nr. 1.1. Kategorie zysku J. B. Saya	12
Schemat nr. 1.2. Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości	29
Schemat nr. 1.3. Proces innowacyjny	43
Schemat nr. 1.4. Trzyetapowy model zmian K. Lewina.....	46
Schemat nr. 1.5. Stopnie usprawniania procesu	49
Schemat nr. 1.6. Etapy wprowadzania reengineeringu.....	51
Schemat nr. 1.7. Proces przedsiębiorczości	62
Schemat nr. 1.8. Klasyfikacja przedsiębiorczości	64
Schemat nr. 2.1. Schemat konstrukcyjny numeru statystycznego REGON	73
Schemat nr. 3.1. Model Global Entrepreneurship Monitor	111
Schemat nr. 3.2. Procedura badań empirycznych.....	118

Spis tabel

Tabela nr. 1.1.	Współczesne definicje przedsiębiorczości	17
Tabela nr. 1.2.	Cechy ułatwiające i utrudniające działania przedsiębiorcze	22
Tabela nr. 1.3.	Mity dotyczące przedsiębiorcy	24
Tabela nr. 1.4.	Źródła innowacji	41
Tabela nr. 1.5.	Wzorce przedsiębiorczości według L. H. Habera	58
Tabela nr. 1.6.	Istota procesu przedsiębiorczości	59
Tabela nr. 2.1.	Polska Klasyfikacja Działalności według sekcji	76
Tabela nr. 2.2.	Cechy spółek osobowych i kapitałowych	81
Tabela nr. 3.1.	Przeciętny błąd statystyczny badanej próby	119
Tabela nr. 3.2.	Dobór próby badawczej według sekcji PKD	120
Tabela nr. 4.1.	Struktura badanych mikroprzedsiębiorców według wieku	122
Tabela nr. 4.2.	Charakterystyka prowadzonej działalności	125
Tabela nr. 4.3.	Wielkość zatrudnienia w badanych mikroprzedsiębiorstwach	127
Tabela nr. 4.4.	Rok założenia badanych firm (moment rozpoczęcia działalności)	128
Tabela nr. 4.5.	Forma prawna badanych mikroprzedsiębiorstw	130
Tabela nr. 4.6.	Motywy wyboru przez mikroprzedsiębiorców określonej formy prawnej	131
Tabela nr. 4.7.	Determinanty pomysłu przedsiębiorczego w badanej populacji mikroprzedsiębiorców	133
Tabela nr. 4.8.	Czas, jaki upłynął od momentu podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej do faktycznego jej rozpoczęcia	135
Tabela nr. 4.9.	Wykorzystanie czasu, przez badanych, w okresie pomiędzy podjęciem decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej, a jej faktycznym rozpoczęciem	137
Tabela nr. 4.10.	Czynniki motywujące badanych do działania przedsiębiorczego	139
Tabela nr. 4.11.	Bariery rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie	141
Tabela nr. 4.12.	Czynniki pozytywnie wpływające na rozwój mikroprzedsiębiorstw w Lesznie	145

Tabela nr. 4.13. Metody i koncepcje zarządzania stosowane w badanych mikroprzedsiębiorstwach	148
Tabela nr. 4.14. Horyzont czasowy strategii rozwoju	150
Tabela nr. 4.15. Ocena rozwiązań infrastrukturalnych w Lesznie.....	152
Tabela nr. 4.16. Ocena środowiska biznesu w Lesznie	155
Tabela nr. 4.17. Ocena środowiska lokalnego w Lesznie.....	157
Tabela nr. 4.18. Ocena jakości życia w Lesznie	161
Tabela nr. 4.19. Czynniki wpływające na decyzje inwestycyjne w badanych mikroprzedsiębiorstwach	165
Tabela nr. 4.20. Główne źródła finansowania inwestycji w mikroprzedsiębiorstwach	167
Tabela nr. 4.21. Działania wspomagające, jakich mikroprzedsiębiorcy oczekują od państwa	169
Tabela nr. 4.22. Obszary, w jakich wprowadzono nowe rozwiązania innowacyjne	172

Spis wykresów

Wykres nr. 2.1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w Lesznie w latach 1990 – 1999	74
Wykres nr. 2.2. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w Lesznie w latach 2000 – 2009	74
Wykres nr. 2.3. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON (1/4)	77
Wykres nr. 2.4. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON (2/4)	77
Wykres nr. 2.5. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON (3/4)	78
Wykres nr. 2.6. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON (4/4)	78
Wykres nr. 2.7. Stowarzyszenia, fundacje i spółdzielnie zarejestrowane w Lesznie w latach 1995 – 2009	80
Wykres nr. 2.8. Spółki prawa handlowego oraz z kapitałem zagranicznym zarejestrowane w Lesznie w latach 1995 – 2009	82
Wykres nr. 2.9. Liczebność podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Lesznie według klas wielkości w latach 2002 – 2009	84
Wykres nr. 2.10. Bezrobotni w wieku produkcyjnym w Lesznie w latach 1990 – 1999	86
Wykres nr. 2.11. Bezrobotni w wieku produkcyjnym w Lesznie w latach 2000 – 2009	86
Wykres nr. 2.12. Stopa bezrobocia w Lesznie na tle bezrobocia w Polsce w latach 1990 – 1999	87
Wykres nr. 2.13. Stopa bezrobocia w Lesznie na tle bezrobocia w Polsce w latach 2000 – 2009	88
Wykres nr. 2.14. Współczynnik przedsiębiorczości dla miasta Leszna w latach 1990 – 1999	89

Wykres nr. 2.15. Współczynnik przedsiębiorczości dla miasta Leszna w latach 2000 – 2009	89
Wykres nr. 2.16. Współczynnik przedsiębiorczości dla miasta Leszna i porównywalnych miast do 130 tys. mieszkańców	90
Wykres nr. 2.17. Podmioty nowo zarejestrowane i wyrejestrowane w Lesznie w latach 2003 – 2009	91
Wykres nr. 2.18. Liczba studentów w Lesznie i okolicznych miastach przypadająca na tysiąc mieszkańców w 2008 roku	92
Wykres nr. 4.1. Struktura badanych mikroprzedsiębiorców według wieku	123
Wykres nr. 4.2. Struktura badanych mikroprzedsiębiorców według płci.....	124
Wykres nr. 4.3. Charakterystyka prowadzonej działalności.....	126
Wykres nr. 4.4. Wielkość zatrudnienia w badanych mikroprzedsiębiorstwach	127
Wykres nr. 4.5. Rok założenia badanych firm (moment rozpoczęcia działalności)...	129
Wykres nr. 4.6. Forma własności badanych mikroprzedsiębiorstw	129
Wykres nr. 4.7. Forma prawna badanych mikroprzedsiębiorstw	131
Wykres nr. 4.8. Motywy wyboru przez mikroprzedsiębiorców określonej formy prawnej.....	132
Wykres nr. 4.9. Determinanty pomysłu przedsiębiorczego w badanej populacji mikroprzedsiębiorców	134
Wykres nr. 4.10. Czas, jaki upłynął od momentu podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej do faktycznego jej rozpoczęcia.....	136
Wykres nr. 4.11. Wykorzystanie czasu, przez badanych, w okresie pomiędzy podjęciem decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej, a jej faktycznym rozpoczęciem.....	138
Wykres nr. 4.12. Czynniki motywujące badanych do działania przedsiębiorczego.....	140
Wykres nr. 4.13. Bariery rozwoju mikroprzedsiębiorstw w Lesznie	143
Wykres nr. 4.14. Czynniki pozytywnie wpływające na rozwój mikroprzedsiębiorstw w Lesznie	146
Wykres nr. 4.15. Metody i koncepcje zarządzania stosowane w badanych mikroprzedsiębiorstwach	149
Wykres nr. 4.16. Deklaracje mikroprzedsiębiorców co do posiadania strategii rozwoju	150
Wykres nr. 4.17. Horyzont czasowy strategii rozwoju.....	151
Wykres nr. 4.18. Ocena rozwiązań infrastrukturalnych w Lesznie	153

Wykres nr. 4.19. Ocena środowiska biznesu w Lesznie.....	156
Wykres nr. 4.20. Ocena środowiska lokalnego w Lesznie	159
Wykres nr. 4.21. Ocena jakości życia w Lesznie	163
Wykres nr. 4.22. Czynniki wpływające na decyzje inwestycyjne w badanych mikroprzedsiębiorstwach	166
Wykres nr. 4.23. Główne źródła finansowania inwestycji w mikroprzedsiębiorstwach	168
Wykres nr. 4.24. Działania wspomagające, jakich mikroprzedsiębiorcy oczekują od państwa	170
Wykres nr. 4.25. Czy w ostatnich trzech latach firma wprowadziła na rynek nowy produkt bądź usługę?	171
Wykres nr. 4.26. Czy w ostatnich trzech latach firma wprowadziła nowe rozwiązania innowacyjne	171
Wykres nr. 4.27. Obszary, w jakich wprowadzono nowe rozwiązania innowacyjne...	173

Aneks

Szanowni Państwo,

Katedra Systemów i Technik Zarządzania Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu przy wsparciu Urzędu Miasta Leszna podejmuje próbę zbadania niektórych problemów przedsiębiorczości na terenie Miasta Leszna. Badania te byłyby niepełne bez Państwa udziału, stąd gorąca prośba do Państwa o pomoc w uzyskaniu niezbędnych informacji.

Wykazaliście Państwo niezwykłą odwagę i ogromnie silną wolę rozpoczynając działalność gospodarczą na własny rachunek, a jak pokazują liczne przykłady, nie jest to ani łatwe, ani proste. Tym więcej uznania dla Państwa wysiłku.

Jak Państwo zapewne zauważyli, załączona do niniejszego listu ankieta, jest zupełnie anonimowa. Państwa Mikrofirma została wylosowana w ramach opracowanej próby losowej dla podmiotów gospodarczych z obszaru Miasta Leszna. Badanie zostanie przeprowadzone osobiście przez naszego przedstawiciela, w dniach 18 – 29 stycznia br., po uprzednim ustaleniu dogodnego dla Państwa terminu.

Zakres zagadnień objętych ankietą dotyczy przedsięwzięcia założycielskiego Państwa Firmy, związanych z tym problemów oraz oceny przez Państwa uwarunkowań funkcjonowania Firmy na terenie Miasta Leszna. Badanie to pozwoli na ocenę uwarunkowań funkcjonowania mikroprzedsiębiorstw na terenie Miasta Leszna i przyczyni się do wyciągnięcia konstruktywnych, wniosków co do dalszego rozwoju przedsiębiorczości w Lesznie.

Pragnąc Państwu serdecznie podziękować za zrozumienie i udział w badaniu składamy w związku z rozpoczynającym się Nowym Rokiem 2010 najserdeczniejsze życzenia wspaniałych osiągnięć w businessie i szczęścia w życiu osobistym.

Część A: Charakterystyka przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa

1. Charakterystyka przedsiębiorcy:

- a) wiek: > 30 lat 31 – 40 lat 41 – 50 lat 51 – 60 lat < 61 lat
b) płeć: Kobieta Mężczyzna

2. Charakterystyka działalności:

- a) produkcja (czego?).....
b) handel (czym?).....
c) usługi (jakie?).....
d) inne(jakie?).....

3. Liczba zatrudnionych?.....

4. Rok założenia firmy (rozpoczęcia działalności)?.....

5. Forma własności:

- a) państwowa
b) prywatna
c) inna

6. Forma prawna:

- a) osoba fizyczna prowadząca działalność b) spółka cywilna
c) spółka jawna d) spółka partnerska
e) spółka komandytowa f) spółka z o. o.

7. Wybór określonej formy prawnej był podyktowany:

- a) przedmiotem działalności
b) wysokością kapitału początkowego
c) niechęcią do jakichkolwiek wspólników
d) systemem ewidencji i rozliczeń podatkowych
e) łatwością utworzenia
f) inne.....

Część B: Organizacja i zarządzanie

1. Pomysł na rozpoczęcie działalności był wynikiem:

- a) tradycji rodzinnej
b) utraty dotychczasowej pracy i potrzeby zarobkowania
c) zauważenia okazji w danym segmencie rynku
d) skłonności do ryzyka
e) pojawienia się okazji
f) mody na własną działalność
g) chęci sprawdzenia się w roli przedsiębiorcy
h) inne.....

2. Ile czasu upłynęło od podjęcia decyzji o utworzeniu przedsiębiorstwa do rozpoczęcia jego funkcjonowania?

- a) tydzień
b) miesiąc
c) kilka miesięcy
d) powyżej roku

3. Czas ten przeznaczony był w szczególności na:
- a) wybór osoby kierującej firmą
 - b) poznanie przepisów podatkowych
 - c) uregulowanie sytuacji formalno – prawnej firmy
 - d) zgromadzenie niezbędnego kapitału
 - e) określenie konkretnych dostawców lub odbiorców
 - f) zapewnienie obsługi księgowej
 - g) opracowanie strategii firmy
 - h) rozpoznanie i analizę firm konkurencyjnych
 - i) opracowanie business planu
4. Motywacją do działania przedsiębiorczego jest:
- a) chęć przeżycia czegoś nowego
 - b) pragnienie pracy na własny rachunek
 - c) sprawdzenie swoich możliwości w roli przedsiębiorcy
 - d) zwiększenie dochodów osobistych
 - e) niezależność w podejmowaniu decyzji
 - f) kontynuacja tradycji rodzinnych
5. Proszę wskazać 3 najistotniejsze bariery rozwoju Pani / Pana Firmy:
- a) dostęp do kredytów komercyjnych
 - b) poziom kursów walutowych
 - c) popyt na produkty / usługi
 - d) silna konkurencja w branży
 - e) poziom stóp procentowych
 - f) trudności w dostępie do kredytów preferencyjnych
 - g) trudności w dostępie do funduszy UE
 - h) częste zmiany przepisów prawa i ich zawiałość
 - i) zatory płatnicze
 - j) procedury administracyjne
 - k) brak wykwalifikowanych pracowników
 - l) brak możliwości stosowania elastycznych form zatrudnienia
 - m) nieelastyczne prawo pracy
 - n) stawki podatku dochodowego od działalności gospodarczej
 - o) brak przejrzystości systemu podatkowego
 - p) pozapłacowe koszty pracy
6. Proszę wskazać 3 czynniki pozytywnie, Pani / Pana zdaniem, wpływające na rozwój Firmy:
- a) odpowiednio wykwalifikowani pracownicy
 - b) wykorzystanie nowych technologii
 - c) niskie podatki
 - d) łatwy dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania
 - e) eksport dóbr / usług
 - f) własna inicjatywa, pomysł, ciężka praca
 - g) popyt rynkowy
 - h) wysoka jakość
 - i) promocja, reklama
 - j) koniunktura (wzrost gospodarczy)

7. Czy Pani / Pana przedsiębiorstwo stosuje w swojej działalności metody i koncepcje zarządzania takie jak np.:

- a) Reengineering, czyli radykalna, znacząca reorganizacja
- b) Benchmarking, czyli porównanie się z najlepszymi, dorównanie im
- c) Outsourcing, czyli wyłączenie części działalności na zewnątrz
- d) Lean management, czyli odchudzenie, wyszczuplenie zarządzania
- e) inne.....
- f) nie stosuję żadnych metod i koncepcji zarządzania

8. Czy Pani / Pana przedsiębiorstwo posiada strategię rozwoju?

Tak Nie

10. Jeżeli tak, to na jaki okres została ona przygotowana?

> 2 lat 3 – 5 lat 6 – 10 lat < 10 lat

Część C: Uwarunkowania funkcjonowania firmy w Lesznie

Proszę zaznaczyć w każdej z kategorii znakiem (+) 3 główne czynniki otoczenia firmy, które Pani / Pana zdaniem pozytywnie wpływają na jej rozwój, a znakiem (-) 3 główne czynniki, które Pani / Pana zdaniem hamują ten rozwój.

kategoria: Infrastruktura:

- a) drogi
- b) dostępność terenów przemysłowych
- c) jakość telekomunikacji
- d) dostępność Internetu
- e) dostępność energii elektrycznej
- f) jakość wody
- g) dostępność do składowisk odpadów i urządzeń utylizacji
- h) dostępność do kanalizacji

kategoria: Środowisko biznesu:

- a) usługi bankowe
- b) usługi ubezpieczeniowe
- c) serwis maszyn, urządzeń i sprzętu
- d) usługi transportowe i logistyczne
- e) usługi firm konsultingowych
- f) usługi szkoleniowe
- g) usługi reklamowe

kategoria: Środowisko lokalne:

- a) stan gospodarki lokalnej
- b) dostępność siły roboczej
- c) dostępność kadry kierowniczej
- d) postawa pracownika (odpowiedzialność, solidność, itp.)
- e) stosunki pracodawca – pracownik
- f) lokalna przedsiębiorczość
- g) kultywowanie wielkopolskich tradycji organizatorskich
- h) działalność organizacji gospodarczych (Cechy, Izby, itp.)

kategoria: Jakość życia:

- a) jakość kształcenia we wszystkich typach szkół
- b) funkcjonowanie szkół wyższych w Lesznie
- c) rynek mieszkaniowy
- d) usługi kulturalne
- e) usługi rekreacyjne i sportowe
- f) bezpieczeństwo publiczne
- g) usługi hotelowe
- h) usługi gastronomiczne
- i) stan środowiska naturalnego

Część D: Aktywność inwestycyjna i innowacyjna

1. Proszę wskazać 3 najistotniejsze, Pani / Pana zdaniem, czynniki wpływające na decyzje inwestycyjne w przedsiębiorstwie:

- a) wielkość oczekiwanego popytu
- b) koszt pozyskania kapitału
- c) oddziaływanie państwa
- d) potrzeba dostosowania się do określonych norm
- e) możliwość wykorzystania funduszy UE
- f) poziom wiedzy i umiejętności kadry kierowniczej
- g) własne zasoby finansowe

2. Proszę zaznaczyć główne źródło finansowania inwestycji w Pani / Pana Firmie:

- a) środki własne
- b) kredyty i pożyczki krajowe
- c) środki zagraniczne
- d) nakłady niefinansowe
- e) inne.....

3. Proszę zaznaczyć jakich działań wspomagających oczekiwał(a)by Pani / Pan od Państwa i otoczenia biznesowego:

- a) uproszczenia systemu podatkowego
- b) obniżenia podatków
- c) wprowadzenia euro
- d) zmniejszenia liczby kontroli
- e) uproszczenia zasad finansowania zewnętrznego
- f) łatwiejszego dostępu do doradztwa gospodarczego
- g) uproszczenia przepisów prawa

4. Czy w ostatnich 3 latach Pani / Pana Firma wprowadziła na rynek nowy produkt / usługę?

Tak Nie

5. Czy w ostatnich 3 latach Pani / Pana Firma wprowadziła nowe rozwiązania innowacyjne?

Tak Nie

Jeżeli tak to w jakim obszarze?

- a) w technologii
- b) w logistyce
- c) w zarządzaniu
- d) w informatyce
- e) inne.....

Serdecznie dziękujemy Państwu za udział w badaniu !!!